

Tamāra Heidemane

„Iz Sibīrijas dzīlēm”

“...*Ved mani, Dievs, un manas gaitas svētī,
Lai manas dzīves uzdevums nav velts...*” 401.dz.¹⁾

Pasaulē risinās daudzas savstarpēji nesaistītas lietas. Tomēr dažādā laikā, pat simtgadēs, atšķirīgos dzīves apstākļos gluži nepazīstami cilvēki dara ko tādu, kas veido vienotu kopīgā darba rezultātu. Tas var būt kāds zinātnisks darbs, vai kāds atklājums. Savā darbībā šie cilvēki pašizliedzīgi, ar lielu interesi un degsmi nododas jaunā un nezināmā izpētei. Šoreiz pastāstīsim par visu, ko jau zinājām un ko no jauna uzzinājām par Sibīrijā senāk un arī joprojām dzīvojošajiem latviešiem.

Pat XIX. gadsimta vidū par viņiem raizējās visa Latvijas kristīgā sabiedrība, jo, lūk, Kurzemes luterāņu Sinode jau 1858.g. *”Baznīcas ziņās”* ievietoja aizkustinošu uzsaukumu ar vārdiem *„Mīlie latvieši Kurzemē un Vidzemē!”* un aicināja savākt finansiālo atbalstu Sibīrijas mācītājiem misionāriem, kas devušies kalpot pie *...”šiem saviem valodas un tautas brāļiem, kas še dzimuši un auguši... te pat pie mums nokļīduši no tā istā ceļa un tik tāļu apmaldījušies, ka tiem ...postā jāiet, ja tos neglābsim!”*²⁾

Tā bija arī ar saksieša Vilhelma Haupta (diemžēl dzīves dati nav atrasti) interesi par Sibīrijas luterāņu ciemiem XIX gadsimta 1850-1860. gados un vēlāk, *tieši Jeņisejas guberņā*. Tā bija daudzo luterāņu mācītāju pašizliedzīgā kalpošana Sibīrijā divu pēdējo gadsimtu laikā. Un tā bija arī Lejas Bulānas skolotāja Jēkaba Jāņa Andreja d. Driķa (1867-196?) sirdsatdevīgā strādāšana Lejas Bulānas ciemā līdz arestam 1920. gada 24. jūlijā.

Tā daudzo Sibīrijas tautiešu *„pazudušo dēlu”* koloniju vēsturi pētīja Kārlis Šķilters³⁾, kas 1928. gadā Maskavā izdeva grāmatu *„Latkoloniju vēsture”* par Krievijas impērijas plašumos dzīvojošiem latviešiem, tostarp Sibīrijas apgabalos. Pārsvārā tautieši tika izmitināti kolonijās.

Tā arī lasām ziņas par tautiešiem kolonistiem Vilberta Krasnais⁴⁾ 1938. gadā izdotajā grāmatā *„Latviešu kolonijas”*. Mūsu mērķis ir stāstīt gavenokārt par vienu bijušo koloniju, kas tagad ir ciems - Lejas Bulānu un par Jeņisejas guberņas luterāņiem no koloniju dibināšanas sākuma līdz XXI. gs. sākumam.

Tā papildus ziņas arī atrodam Veignera grāmatā *„Latvieši Austrumzemēs I”*, kas izdota jau mūsdienās - XXI gadsimta sākumā. Prieks apzināties, ka arvien vēsturnieki pievēršas šai tēmai.

Lejas Bulānas – neparastā latviešu ciema izpētē tiekamies ar kinooperatoriem, žurnālistiem, skolotājiem, mācītājiem, zinātniekiem. Viņus visus interesē, saista un pārsteidz viens – latviešu likteņi sniegotajā Sibīrijā. Nav brīnums, ka sākumā visu šo cilvēku interesi pirmām kārtām piesaistīja trīs dažādu tautību luterāņu kolonijas, bet īpašu interesi izraisīja latviešu ciems Lejas Bulāna (Нижняя Буланка) – turpmāk to dēvēsim tā, kā to sauc paši ciema iedzīvotāji – Lejas Bulāna. Divdesmitā gadsimta beigās, precīzāk 1975. gadā, *vēsturnieks* Ingvars Leitis (dz.1943.g.) kopā ar Uldi Briedi (dz.1941.g.) Austrumsibīrijas dienvidos mums no jauna atklāja pusaizmirsto latviešu ciemu.

Toreiz, 1975.g., tā bija protesta akcija pastāvošajai iekārtai. I. Leitis izveidoja nelegālu PSRS etnisko latviešu izpētes un apsekošanas programmu. Tajā ietilpa arī velobrauciens no Rīgas uz Vladivostoku ar nolūku izpētīt latviešu ciemu stāvokli PSRS, kas gan tika slēpts no

padomju varas iestādēm. Viņu aizkustināja tas fakts, ka tālu no Latvijas atrastajam ciemam jau tolaik bija vairāk nekā 120 gadu, un visus pārsteidza arī tas, ka ciema iedzīvotāji runāja latviski un ar interesi klausījās stāstus par Latviju. Būdam vēsturnieks un kinoamatieris, I. Leitis uzņēma filmu, kuru čeka diemžēl konfiscēja. Viņš veica etnogrāfiskus pētījumus, stāstīja iedzīvotājiem par mūsdienu latviešu valodu, veicināja septiņu cilvēku izbraukšanu uz pastāvīgu dzīvi Latvijā.

Mēs esam raduši apbrīnot un cildināt slavenības, kuras ļauj mums baudīt skaisto – mūziku, mākslu, kino, teātri un cirku. Neapzināti pie slavenībām pieskaitām arī iepatikušos politiķus, dažus valdības vīrus, dažus ārstus. Bet diemžēl vienaldzīgi paejam garām vienkāršajiem darbarūķiem, kuru pieticīgais darba atalgojums neļauj viņiem piedalīties tā saucamās augstākās sabiedrības saietos, šovos un braukt ar lepnām mašīnām. Tomēr tieši šo cilvēku vidū varam atrast daudz tādu, kuru sirds, prāts un prasme dara Dieva svētīgus darbus.

Šai sakarā dažus atzinīgus vārdus gribu veltīt fotožurnālistei Vairai Strautniecei. Viņas darbs ir cieši saistīts ar latviskās izglītības misiju Sibīrijas latviešiem. Ar viņas palīdzību manam dēlam Arnim Heidemanim (dz.1968.g.) radās iespēja 1989. gadā doties uz Lejas Bulānu strādāt par skolotāju. Kopā ar Juri Zalānu (dz.1965.g.) viņi pirmie kā Latvijas Kultūras fonda stipendiāti nostrādāja Lejas Bulānas ciema skolā visu 1989.-1990. mācību gadu. Pirmo reizi pēc 1938. gada aizlieguma latviešu skolā mācoties savā valodā Lejas Bulānas latviešu bērni sāka apgūt savas dzimtās valodas pareizrakstību un literatūru.

Ar Vairas Strautnieces un “Spīdolas” kultūras fonda atbalstu arī man, Tamārai Heidemanei, kā „Spīdolas” fonda stipendiātei kopā ar Janu Ružu bija iespēja strādāt tur nākamo 1990.-1991. mācību gadu.

Sibīrijas latviešu likteņi piesaistīja ne tikai entuziastu un brīvprātīgo skolotāju uzmanību. Īpaši pēdējos gados viņu dzīvi pētījuši zinātnieki, piemēram, vēsturnieks Aivars Beika (1938-2002), valodnieki, etnogrāfi. Dažādā laikā gan mācītāji un Teoloģijas fakultātes studenti, gan televīzijas un radiožurnālisti veica ekspedīcijas uz neparasto luterāņu ciemu. Tā arī mācītājs Juris Rubenis 1982. gadā un Jānis Bitāns ar teoloģijas kursantiem 1991.gadā apmeklēja Lejas Bulānu. Vēlāk kā goda viesis L. Bulānu ap 2000.g. apmeklēja arī arhibīskaps Jānis Vanags.

Daudzus no tiem pētījumiem palīdzēja organizēt V. Strautniece. Un šis darbs vainagojās ar 1995. gadā izdevniecībā “Zvaigzne” izdoto viņas sarūpēto grāmatu “Lejas Bulāna – latviešu ciems Sibīrijā”. Saistoši noformētā grāmata ātri tika izpirkta un guva plašu atzinību. Fotožurnāliste joprojām vērīgi seko visam, kas notiek Sibīrijas latviešu ciemos, apkopo uzkrātos materiālus, daļa no kuriem nodota Valsts kinofotofondu arhīvam un ir pieejama ikvienam interesentam.

Veidojot filmu “Dziedot dzimu, dziedot augu”, 1990. gada novembrī pie mums uz L.Bulānu mūsu „skolotāju namiņā” ar nolūku ierakstīt Lejas Bulānas māmuļu iedziedātu dziesmu krājumu, ieradās arī kinorežisore Dzintra Geka (dz.1950.g.) ar savu komandu.

Nākamajos divus darba un mācību gadus (1991.-1992. un 1992.-1993.) pēc darba Lejas Bulānā latviešu valodas skolotājas T.Heidemes darbu Krasnojarskas Latviešu kultūras biedrībā finansiāli atbalstīja Latvijas Izglītības un zinātnes ministrija. Dažus mēnešus finansēja arī god. ārsts ķirurgs Viktors Kalnbērzs..

Latvijas vēstnieka Maskavā Jāņa Petera, vēlāk Imanta Daudiša un citu vadībā mūsu vēstniecība Maskavā pēdējos gados uzņēmusies atbildību par mūsu tautiešu aprūpi Krievijā un savā pārziņā iekļāvusi arī Latvijas skolotāju darbu. Par to iesākumā bija atbildīga latviskās diasporas atašeja Lauma Vlasova. Bet arī V. Strautniece turpina sazināties ar brīvprātīgajiem skolotājiem Sibīrijā. Mūsu Atmosferas laikā rūpnīca VEF, fabrika “Laima”, kā arī Latvijas arodbiedrības sūtīja Lejas Bulānas ciema bērniem savas dažādas un saldās veltes.

Pirmajos darba gados Sibīrijā Latvijas skolotāji Lejas Bulānā un arī Baškūrijā saņēma no dzimtenes simtiem uzmundrinošu, jūsmīgu vēstuļu ar cieņas un mīlestības apliecinājumiem, sūtījumus un apsveikumus. Bet eiforijas laiks pagāja. Dažus gadus pat bija grūti atrast ne tikai

morālo, bet galvenokārt arī finansiālo atbalstu šim skolotāju darbam. Un tāpēc dažus gadus Sibīrijas latviešu ciemos nebija skolotāju no Latvijas. Toties pēdējos gados Latvijas vēstniecībai Maskavā nāca talkā tautieši no LELBA (ASV)^{*5)} un PBLA^{*6)}. Līdz ar to, kā redzams, latviskās izglītības misija Sibīrijas latviešiem turpinājās.

Omskas apgabala, Krasnojarskas novada un Baškīrijas latviešu ciemos atkal notika latviešu valodas mācību stundas. Skolotāji turpināja veikt gan savus tiešos pienākumus, gan arī vadīja ciemu kultūras dzīves pasākumus, pulciņus, organizēja izstādes, ekskursijas un izbraukumus, pat uz Latviju. Atcerēsimies, ka visgrūtāko, visatbildīgāko un tai pašā laikā visbrīnišķīgāko nastu nesa mūsu misionāri – vienkāršie brīvprātīgie skolotāji.

Lai gan piecu Sibīrijā nokalpoto darba gadu laikā (1990.-91.); (1992.-93.-94.); (1997.-98.-99.), arī man bija piedzīvotas gan dažādas neērtības, gan sadzīviskas nebūšanas. Bet ar prieku varu paziņot visai pasaulei, ka tie bija manas dzīves pieci zelta gadi. Es tur, Sibīrijā, ne tikai mācīju citus, bet galvenokārt mācījos arī pati. Tā bija mana „universitāte” un mana „aspirantūra”. Tikai strādājot ar patiesiem dokumentiem, varēju iedziļināties senāko laiku īstajā būtībā. Un tā bija arī manas kristīgās izglītības misija. Apguvu patiesu izpratni par luteriskās reliģijas *svarīgo vadošo* lomu latviešu, igauņu, vācu un somu kolonijās.

2001. gadā apgāds “Liktenstāsti” izdeva manu grāmatu “Pamātes klēpī Sibīrijā”, kurā aprakstīti daudzi iespaidi un piecu gadu ilgs darbs Lejas Bulānā un arī Krasnojarskas Latviešu kultūras biedrībā.

Pirmās desmitgades izglītības misijas dalībnieki – skolotāji bija:

1989-90.mācību gadā Lejas Bulānā strādāja Juris Zalāns un Arnis Heidemanis, bet Baškīrijā Lilita Pope un Elita Ūdre. Nākamo 1990-91.mācību gadu Lejas Bulānā strādāja Tamāra Heidemane un Jana Ruža. L. Bulānā viņas nomainīja Ārija Prūse. Uz Baškīriju aizceļoja Dace Balode ar Inesi Grobiņu. To pašu gadu pirmo reizi bija devušies uz Omskas apgabala Rižkovo ciemu Daiga Ivsiņa un Baiba Kalniņa. Nākamos 2 gadus - 1991-1993.gg T. Heidemane nostrādāja Krasnojarskas Latviešu b-bā. Trīs nākamajos gadus, līdz 1994.g. Rižkovā strādāja Dace Dombrovska, bet Dace Balode divus gadus (līdz 1993.g), nostrādāja Baškīrijā. 1993.g. Ziemassvētku sagaidīšanu Krasnojarskas b-bā un Suhonojā palīdzēja man organizēt Arnis Heidemanis. Pēc trim gadiem misijas darbs visās 3 vietās atjaunojās un divus, kopš 1997 līdz 1999.gadam T. Heidemane dzīvoja un strādāja L. Bulānā. Rižkovā 1998-99.g strādāja Ieva Lūsiņa, 1998-99.g. Baškīrijā Inese Apse, viņu nomainīja Gunta Kreitūze (1999-2000). Bet Lejas Bulānā Tamāru 1999.g līdz 2000.g. nomainīja Rihards Asbergs ar Rūtu Jakovļevu. Rižkovā pēdējo gadsimta gadu izglītības misijas darbu veica Baiba Aprāne un Gundega Krakopa.

Nodzīvojot trīs gadus neparastajā ciemā, būtu nepiedodami aprobežoties tikai ar stundu novadīšanu un ārpusklases nodarbībām, nemēģinot dziļāk iepazīt šā ciema vēsturi un neizpētot mūsu tautiešu svešumā pamestās ļaužu grupas likteņus. To pašu saprata arī iepriekšējā, pirmā izglītības misijas gada skolotāji Arnis Heidemanis un Juris Zalāns. Arī viņi interesējās, kā tautieši nokļuvuši tādā tālumā, kādas likstas turp aizdzinušas viņu, ciema iedzīvotāju, senčus, kā viņiem izdevies *aptuveni 200 gadu* laikā saglabāt svešā zemē savu dzimto valodu, reliģiju un tautas mentalitāti.

Arnis Heidemanis 1989.-90. gada ziemā ar nolūku apmeklēt un iepazīties ar izklīdušajiem lejasbulāniešu tuviniekiem, izbraukāja daudzus apkārtējos ciemus un pilsētas. Sarakstīja daudzu *“famīliju”* - ģimeņu dzimtas kokus, no vecākām bulānietēm samācījās rotaļas, sarakstīja pilnu kladi ar saglabātajām ziņģēm. Pēc tam šo senču pūru turpat skolas nodarbībās un svētkos viņš nodeva bērniem – skolēniem.

Dēla *savāktie no iedzīvotājiem* bagātīgie materiāli deva man iespēju daudz vieglāk turpināt ciema vēstures izpēti. Īpaši lielu interesi izraisīja Arņa savāktās ziņas *no tuviniekiem* par 1937.-1938. gada politisko represiju upuriem. Jau no mazotnes arī mani *vērtēja* kā “tautas ienaidnieka” meitu, jo tētis tika nošauts 1938. gadā. Varbūt tādēļ šo “bēdubrāļu un bēdumāsu”

zaudējumu sāpe man ir tik tuva. Aptaujās izdevās šo Arņa savākto represiju upuru sarakstu divkāršot un lasītājam būs iespēja ar to iepazīties.

Itin viegli ar turienes iedzīvotāju palīdzību nodibināju ciešus sakarus ar Minusinskas, nedaudz vēlāk arī ar Krasnojarskas arhīva un daudzu muzeju darbiniekiem. Sirsnīgajās sarunās ar ciema iedzīvotājiem pierakstīju daudz atmiņu. Cik bija manos spēkos, palīdzēju ģimenēm noskaidrot represēto tuvinieku likteņus. Kopīgi rakstījām iesniegumus VDK*⁷⁾ un prokuratūrām un pacietīgi gaidījām atbildes. Viņiem par lielu izbrīnu tika saņemtas patiesas atbildes un ziņas par pazudušo tuvinieku nāves dienām un rehabilitāciju. Tikai diemžēl vietas, kur šos cilvēkus nošāva, nevienā dokumentā šīs iestādes neuzrādīja.

Pamazām bija sakrājies bagātīgs materiāls par viena luterāņu ciema smago dzīvi tālu no senču dzimtajām vietām. Lasītājs šajā grāmatā uzzinās, kā bulāniešu senči Krievijas impērijas laikā jau no XIX gadsimta sākuma tika izsūtīti par “ne visai svarīgiem noziegumiem”, tas nozīmē – par noziegumiem, kas nebija vērsti pret cara valdību. Toties politisko noziedznieku likteņi bija daudz smagāki, šos cilvēkus, iekaltus važās, pa etapu sūtīja uz raktuvēm.

Bet vēlāk, XX gadsimta sākumā, šo “ne visai svarīgo noziedznieku” mazmazmazbērnus absolūti bez jebkāda iemesla citas iekārtas valdība sodīja daudz bargāk. Par to stāsta atmiņas, par to liecina VDK atbildes.

Krievi iekaroja Sibīriju XVII gadsimtā un tās iedzimtjie kopā ar vēlāk iepludinātajiem (pārsvārā izsūtītajiem) vāciešiem, grieķiem, armēņiem, gruzīniem, somiem, latviešiem utt. lepnī sauc sevi par sibīriešiem, nevis par krieviem. Sibīrijā skaļi dižoties ar piederību savai tautībai nav pieņemts. To var atļauties tikai Sibīrijas pamattautības pārstāvji, sakot: ”Es esmu hakasietis, esmu tuvietis, esmu keto vai esmu dolgāns. Mana senču zeme bija un ir Sibīrija.” Taču ne tikai cara, bet jo īpaši padomju laikā šos cilvēkus iznīcināja un pazemoja ar iesauku “inorodci” – “cītdzīmtieši”. Tādēļ no visiem palikušajiem hakasiešiem savu valodu mūsu laikos prot vairs tikai kādi 15%. Un pārsvārā tie ir vecāka gadagājuma cilvēki.

Jau ilgu laiku Latvija cenšas palīdzēt tautiešiem Sibīrijā, tomēr tas izdodas ne katru gadu. Nedaudzi medikamentu un mācību grāmatu sūtījumi, skolotāji, vasaras nometnes Latvijā - “3x3” – tas pagaidām ir viss, ko mūsu valsts šobrīd spēj dot. Pirmajā gadā katru mēnesi uz kādu ciemu ar V.Strautnieces palīdzību devās ciemiņi no Latvijas. Tolaik brauciena biļetes bija lētākas. Nevajadzēja vīzas. Uz Sibīriju devās arī mūsu teātri, deju kolektīvi, ansambļi, atsevišķi interesenti. Turienes iedzīvotājiem tas bija pats vērtīgākais laiks, jo atjaunoja viņos interesi par Latviju, nodibināja sakarus, un tālumā dzīvojošajiem tautiešiem dzimtā Latvija kļuva tuvāka un reāla.

Vislielākais Sibīrijas latviešu ieguvums un prieks ir tas, ka viņus atceras, ka par viņiem domā, ka skolotāji ar mīlestību atdod turienes bērniem savus dzīves gadus un visus talantus, ko prot un māk iemācīt. Savukārt mēs daudz ko mācāmies no viņiem. Mācāmies, kā, dzīvojot atrauti no savas tautas, var tomēr saglabāt dzimto valodu, reliģiju un tradīcijas.

Šajā grāmatā galvenokārt iepazīsimies ar tagadējiem Sibīrijas luterāņu ciemiem, ar Krasnojarskas novada pilsētu un ciemu draudzēm un mācītājiem gandrīz 200 dzīves gadu garumā, un ar šo mazumiņu papildināsim savas tautas vēsturi, novērtēsim maza tautiešu pulka spēju izdzīvot svešumā.

Taču nebūtu taisnīgi šeit runāt tikai par latviešiem, jo viņu liktenis ir savstarpēji vienots ar pārējo tautību grupām, kurus vienā veselā apvieno piederība vienai evaņģēliski luteriskai ticībai, kas deva spēku apzināties savu vērtību un ar Dieva palīgu izdzīvot jebkādos apstākļos.

Daudzas ļoti vērtīgas ziņas smeltas arī no pirmā L. Bulānas skolotāja J. Driķa atmiņām, kā arī no V.Krasnajs, K.Šķiltera un I.Veignera ar lielu siržu mīlestību rakstītām vērtīgām grāmatām.

Dziļā cieņā,
Tamāra Heidemane

- 1) „Dziesmu grāmata latviešiem Tēvzemē un svešumā” izdeva Latviešu Evanģēliski Luteriskās baznīcas apgāds Amerikā un Latvijas Evanģēliski Luteriskās Baznīcas izdevniecība 1992.g.
- 2) ”Baznīcas ziņas”1859.g. Nr. 2.
- 3) Kārlis Šķilters (1891-1938). „Latkoloniju vēsture”, 1928.g. Maskavā. K.Šķilters būvēja Orenburgas dz./ceļu. Strādāja Buhārā, Irkutskā,. Piedalījās zinātņu ekspedīcijā pa kolonijām. 1937-38.g. represēts un gāja bojā. Ziņas no Veignera ”Latvieši Austrumzemēs I” 750.lpp (LUB Centrālā bibliotēka)
- 4) Vilberts Krasnais, Grāmatu „Latviešu kolonijas” 1938.g. izdeva Jaunatnes savienības izd. Rīgā 1938.g. Dzimis 1908. 12. janv. „Vēžos”. Kristīts Tīrzas baznīcā. Represēts 1941.g. 14. jūnijā – nošauts Plohina 16. lēģerī, „Severlagā”, Dubrovina purvā 1942.g. I. Veigners „Latvieši austrumzemēs I” 382.lpp. (LUB Centr. bibliotēka)
- 5) LELBA – Latviešu Evanģēliski Luteriskā Baznīca Amerikā
- 6) PBLA – Pasaules Brīvo Latviešu Apvienība
- 7) VDK – Valsts Drošības Komiteja.

Uz Sibīriju...

“Uz Sibīriju man jāaiziet,
Kur aukstie vēji pūš...”
Lejas Bulānas ziņģe

Runu sāksim ar XIX. gadsimta pašu sākumu, kad Somija, Polija un Baltijas guberņas piederēja cariskās Krievijas Impērijai un tās zemes dēvēja par Krievijas Impērijas attālām Rietumu nomalēm. Kā jebkurā valsts sistēmā bija, ir un būs likumi, tā arī bija, ir un būs likumu pārkāpēji. Mazās valstīs grūti atrast izsūtījuma vietas likumu pārkāpējiem. Bet mēs runājam par to „p l a š o” Krieviju, kurai bes centra guberņām un minētām Rietumu nomalēm jau kopš XVII gs. vidus piederēja arī plaša Sibīrijas teritorija. Liela, neizsakāmi bagāta, neapgūta, mežonīga, baigo ieceru un sapņu pilna, - bargā un skaistā Sibīrija. Tur bija plašs darba lauks visiem izsūtītiem noziedzniekiem. Tās apgūšanai, lai izsmelt pēc iespējas vairāk bagātību, bija nepieciešams milzīgs lēto darba roku pulks.

Pirms runājam par mūs interesējošo Lejas Bulānu, mums, pirmkārt, jāvērsas pie agrākām ziņām par Rietumu Sibīrijas pirmo luterāņu koloniju Rižkovu¹⁾ (Rīdzeni, vai Rīgas ciemu) Toboļskas guberņā, vēlāk Omskas apgabālā, Krutinskas rajonā. „Riškova dibināta 1802.gadā ar guberņas administrācijas rīkojumu pēc konfesionālās piederības pazīmes kā luterticīgo apmetne.” Luterāņu baltiešu – latviešu, igauņu, un somu, mazākā skaitā vāciešu un zviedru apmetne pastāvēja līdz 1843.g., kad tur bija jāierodas un obligāti jāpierakstās visiem citviet Sibīrijā nometinātiem luterticībniekiem.

I.Veigners¹⁾ raksta, ka vēlāk kolonistiem tika ļauts apmesties kādā citā vietā, bet ar obligāto pierakstu Rižkovā. Tā 1880.g. pierakstīti skaitījās 1420, bet uz vietas atradās tikai 700 dvēseles, tas nozīmē - vīriešu.

Pirmie Rižkovas kolonisti latvieši bija Kauguru zemnieku 1802.g. sacelšanās dalībnieki, kuri tika nometināti Rižkovā 1803.g. Vēlāk, 1841.g., viņiem pievienoja Bebru un Veselavas dumpiniekus. Tad kolonijā veidojās latviešu pārsvars. Bez tam no Latvijas ieradās pēc savas brīvās gribas Transsibīrijas dzelzceļa celtnieki un savas brīvās zemes brīvprātīgie tīkotāji. 1914. g. Rižkovā bija jau 47% latviešu. No 312 saimniecībām 148 piederēja latviešiem, 92 – igauņiem un 72 – somiem.

1817.g. tika uzcelta baznīca un kolonijas aprūpi uzņēmās guberņas mācītāji (t.sk. 1894.-1903.g. latvietis Jānis Freibergs).

1896.g. tika dibināta l/s biedrība un citi koplietošanas pasākumi – koppienotava, patērētāju kooperatīvs un mašīnu koplietošana. Tas veicināja samērā augstu materiālo labklājību.

1) Ilgvars Veigners „Latvieši Austrumzemēs I”2009, 444-445. lpp (LUB: Centr. Bibl. krājums)

Citādas attieksmes pret šādu saimniekošanu dēļ 1920.-21.g. Rižkovā izraisījies bruņotā sacelšanās pret padomju varu. To nežēlīgi apspieda soda ekspedīcija, kas vienlaikus lielā mērā izdemolēja arī koloniju. Ap to pašu laiku postu nesa arī sausuma izraisīta neraža un bads. Tikai ar laiku ciems pamazām atplauka. Tas viss īsumā par Rižkovu.

Ņemot vērā Maskavas divīzijas mācītāja Kārļa Lederholma priekšlikumu cietumu komitejai visus luterticīgos noziedzniekus, kurus sūta uz Austrumsibīriju, ierīkot atsevišķās zemkopības kolonijās godīgai dzīvei un darbam, un 1845.g. 2.10. tika izdots ķeizarskais rīkojums (ukazs) ar pavēli turpmāk tam sekot ²⁾ K. Šķilters savā grāmatā izmantoja „Baznīvas vēstneša” rakstu par to, kā veidojās Lejas Bulānkas kolonija, piemēram: „Lejas Bulānkas kolonijai zemi eerahdija beežā mezhchā. Te auga preedes, apses, behrzi, papeles, kahrkli un jasmīna kruhmi. Laukus eemerija ar leelu behrzu mezhchu apauguschos kalnos, kuri bij pilni ar plehsigeem mezcha zvehriem. Pirmee kolonijas dibinataji bija ap 15-18 ģimenes, izsuhtitas no Rīgas, Jelgabas, Witebskas un Keveles apkahrtnem. Visi izsuhtitee, - Raksta M.Drons, - bij izraidīti wai nu par zagschanu, laupīschanu, wai arī seebeetes par behrnu nogalinaschanu, wihreeschi par seeweeschu izwaroschanu, jaukschanos ar lopiem u.t.t. Tālāk Šķilters stāsta, ka pēc bulānieša J Putņa aicinājuma vēstules uz Baltiju, kur zemniekiem viņš ziņoja, ka: ...”Sibīrija dzihwe daudz labaka”, uz scho wehstuli pamatojotees 1869.g. uz Sibīriju izbrauca 4 ģimenes. Tas atkal rakstīja uz baltiju labas atsauksmes par Sibīriju, un 1871.g. aizceļoja 17 ģimenes. Wisas wiņas bij no Walmeeras aprinča: Dikļu, Budenbroku, Augstrozes un Ožolu pagasteem.”

Nevaru noklusēt, ka starp viņiem bija arī mana vecvectēva Makša un vectēva Teņa Vendu tuvi radi, Vendu ģimene, kura ieradās no Dikļu pagasta..

Te ir vieta pieminēt arī Vilberta Krasnais (1908-1942) grāmatas „Latviešu kolonijas” vērtīgus apliecinājumus agrāko rakstnieku ziņām. Jaunatnes savienības izdevums Rīgā 1938.gadā. Krasnais gājis bojā pēc 1941.g. izsūtījuma „Severlagā” 1942.gadā. Dati par viņa nāvi atrodas I.Veignera grāmatā „Latvieši Austrumzemēs I” 382.lpp., kuru var atrast LUB bibliotēkā.

Dažādo avotu ziņas papildina viena otru, tā mēs ieskatīsimies, ko Ilgvars Veigners rakstīja par Lejas Bulānu? ³⁾

„Lejasbulāna dibināta 1854.g. kā vecākā latviešu apmetne Jeņisejas gubernā: īstenībā viens no trim ciematiem (kopā ar Augšbulānu un Sujetukiem) visu Austrumsibīrijā noņemto luterticīgo apmetne. Pēc ticības piederības vadoties, to veidojis toreizējais gubernas mācītājs. Pirmie iemītnieki (18 ģimenes) Lejasbulānā apmetušies tikai 1857.gadā. Līdz ar ļaudīm, kuri bija izsūtīti par pretestību cara valdībai, tur nonāca par krimināliem nodarījumiem....”

„...Tomēr ar laiku Lejasbulānā pašu ierosmē apmetušies arī godprātīgi strādājoši brīvie zemnieki. Cik zināms tie bija nākuši 1870.g. no Valmieras apkaimes...”
 „...Viņi savos pajūgos aizbraukuši līdz Volgas augštecei, tur tos pārdevuši, tālāk braucot ar plostu un kuģi pa Volgu un Kamu līdz Urāliem; pārziemojot piepelnījušies malkas sagādē, lai iegādātos jaunus zirgus un pajūgus, ar kuriem atbraukuši līdz Minusinskas apkaipei; tādā kārtā 5000 km. garajā ceļā pagāja 2 gadi

Vienā no “Atmiņu grāmatiņām” (Памятные книжки), kas glabājas Martjanova vārdā nosauktajā Minusinskas muzeja bibliotēkā, atrodas ļoti vērtīgs Vilhelma Haupta raksts.

2) Kārlis Šķilters (1891-1938) „Latkoloniju vēsture” 1928.g. Maskava. Kārlis Šķilters gājis bojā Staļina 1937-38 represijās. Ziņas no I. Veignera grāmatas „Latvieši Austrumzemēs I” 750.lpp. (LUB centrālā bibliotēka).

3) I.Veigners „Latvieši Austrumzemēs I” 4.349. Lejasbulāna, 490-491.lpp (LUB Centrālā bibliotēka)

„1850.-1865. gads. Minusinskas apriņķa Šušenskas pagasta izsūtīto luterāņu koloniju stāvoklis ⁴⁾

No XIX gadsimta sākuma Rietumsibīrijā, 180 verstu attālumā no apgabala pilsētas Omskas, atradās vācu kolonija Rižkova. Tā bija no Krievijas impērijas rietumu nomales par “ne visai svarīgiem noziegumiem” izsūtāmo Rietumsibīrijas luterāņu savākšanas punkts. Somi, igauņi, vācieši un latvieši šeit dzīvoja visi kopā. Savstarpējais pamattautu naidis to dzimtajās pusēs pirmo laiku bija jūtams arī šeit. Saticības un mīlestības, kam vajadzētu valdīt starp vienticībniekiem un vienāda likteņa ļaudīm, nebija. Otrs nesaticības iemesls bija tas, ka pārdesmit gadu laikā kolonijā iesūtīja ļoti daudz arestantu, zemes kolonijai bija iedalītas lielos attālumos no tās un cilvēki bija spiesti izmantot iespēju brīvi pārvietoties un dzīvot pat krievu sādžās tālu no savas kolonijas. Piemēram, galvenokārt somi un igauņi 100 verstu attālumā no Rižkovas apmetās uz dzīvi Čistajā sādžā.

Pārceļotāju vidū bija kāds Juris Kuldems, kuru izsūtīja no tuvu Derptai esošās Ober-Palenas. Kuldems ieradās Toboļskā 1827. gadā, vēlāk dzīvoja Rižkovā un 1833. gadā pārceļoja uz Čistaju. Te apprecējās un pastāvīgā darbā pavadīja 11 gadu. Viņa māja izpelnījās uzmanību ar pārticību, kas ar katru gadu pieauga. Tomēr bija apstākļi, kas acīmredzot nomāca ne tikai viņu, bet arī visus luterticīgos. Kad 1846. gadā līdz viņiem atnāca Jeņisejas guberņas priekšnieka uzaicinājums luterāņiem apmesties Minusinskas apkaimē, kur viņiem būs iedalītas labas zemes, uz to nekavējoties pirmais atsaucās Juris Kuldems un vēl četras somu ģimenes. Arī Rižkovā gubernatora paziņojums sacēla lielu troksni un daudziem radās vēlēšanās aiziet no šīs kolonijas un pārcelties uz labākām zemēm. Kādu laiku to, kuri vēlējās atstāt Rižkovu, bija tik daudz, ka Toboļskas Valsts palātai pat nācās izdot priekšrakstu, kas aizliedza izbraukt no Rižkovas.

1847. gada Trīsvienības dienā piecas somu ģimenes devās uz Minusinskas pusi. Viņi veda lopus, tāpēc uz priekšu virzījās lēni un tikai jūlija beigās nonāca līdz viņiem iedalītajām vietām Jeņisejas krastos, kas atradās kādas 200 verstis no Minusinskas. Tomēr ceļotāji drīz saprata, ka neko nav ieguvuši, gluži pretēji – ir pat zaudētāji.

Nelaimīgie bija nonākuši kailos akmeņainos krastos, izcietuši plašajos klajumos ilgstošas vētras un ieraudzījuši vāju, nekam nederīgu stepes zāli. Arī pārliecinājušies, ka zeme tiešām ir nederīga un nebūs pietiekami daudz būvmateriālu. Vārdu sakot, pēc pirmās apvidus izpētes atceļotāji secināja – lai izdzīvotu, nekas cits neatliks, kā nodarboties ar zvejošanu.

Redzētais lika viņiem virzīties uz dienvidiem. Pēc neilgas uzturēšanās Minusinskā viņi turpināja ceļu gar Jeņiseju līdz nelielai krievu sādžai 100 verstu attālumā no pilsētas, kurā šie ļaudis arī pārziemoja. Tomēr ilgas un neziņa nedeva mieru. Viņi klaiņoja pa apkārtni un jau uz pavasara pusi izklīda pa dažādām krievu sādžām, bet acīmredzot tieši šī atšķirtība izraisīja somos kvēlu vēlēšanos atkal apvienoties, lai ar jauniem spēkiem dotos īstenot savu ilgi loloto sapni – atrast

4) Jeņisejas guberņas otrā 1865. un 1866.g. -“Памятная книжка” (Atmiņu grāmatiņa), Sanktpēterburgā 1865.g. to izdeva Jeņisejas statistikas komiteja

zemi, kur varētu apmesties un dzīvot kopā. Pirmo soli spēris minētais Juris Kuldems, kurš krievu sādžā bija nodzīvojis divarpus gadu un atstājis to 1850. gadā. Tai pašā gadā viņš apmetās uz dzīvi pilnīgi neapdzīvotā vietā pie Suetukas upītes. Un tā paša gada rudenī tur jau stāvēja mājiņa, līdz ar to tika likti pamati somu kolonijai “Верхний Суэтук” – Augšsuetuka. Tā mēs turpmāk to arī sauksim.

Vietas izvēle bija visai veiksmīga. 20-30, bet uz austrumiem visu 40 verstu apkaimē pletās neviena neskarta derīga zeme, ļoti auglīga, ar neapprakstāmi krāšņu dabu. Trīs strauti saplūda nelielā upītē, kas neaizsala pat vislielākajā salā. Tas deva iespēju uzceltajām dzirnavām strādāt arī ziemā. Labi klimatiskie apstākļi un viss pārējais solīja itin mierīgu nākotni. Minētais pievilināja arī citus kolonistus, kuri bija izklīduši pa krievu sādžām. Tomasovu ģimene, viena no piecām somu ģimenēm, pirmā 1850.-51. gada ziemā iesniedza Jeņisejas gubernatoram lūgumu iedalīt likumīgu zemi viņiem un biedriem. 1851. gada vasarā lūgums tika apmierināts un viņiem iedalīja 2638 desetīnas⁵⁾ derīgas aramzemes un 128 desetīnas nederīgas (*15 desetīnu uz vienu dvēseli*) zemes. Tādējādi tur varēja apmesties 176 dvēseles, t.i., vīrieši. Tai laikposmā tur jau apmetās 19 (*dvēseļu*) – vīriešu.

1851. gadā, dodoties ceļā kazuāliju noturēšanai, šo nelielo koloniju apmeklēja pastors Bucke. Ar saviem centieniem apvienot vienuviet pa krievu sādžām izklīdušos luterticīgos pārceļotājus no Rietumsibīrijas viņš veicināja kolonijas iedzīvotāju skaita pieaugumu. Tomēr, neskatoties uz visām labvēlīgajām iespējām, Juris Kuldems pirmos divus gadus bija spiests pavadīt iepriekšējā sabiedrībā, kamēr venticībnieki nolēma pārceļot pie viņa no Rietumsibīrijas.

Atpakaļceļā Bucke 1852. gadā apmeklēja šo koloniju vēlreiz. Tur jau stāvēja septiņas mājas, tai skaitā viena atsevišķa māja, kas tapa pēc pirmatnācēju saimju pieauguma, un viena, kas piederēja kādai latviešu ģimenei, kura jau ilgu laiku dzīvoja kādā krievu sādžā. Sagaidāms un nosvinēdams Ziemassvētkus pēc viņu paraduma, Bucke, solīdams pēc iespējas veicināt kolonijas labklājību, atstāja to.

Tiešām, acīmredzot ar viņa rūpēm kolonijai bija iedalīts vēl kāds 10177 desetīnas liels zemes gabals. Ar to uz visas atļautās zemes platības varēja noņemt 817 dvēseļu ar ģimenēm.

Pēc „pastora”⁶⁾ aizbraukšanas kolonijai bija pienācis ciešanu laiks, jo mokošāks luterāņiem tādēļ, ka viņiem trūka dvēseles šķīstīšanas vārda. Cerības redzēt venticībnieku ierašanos sāka zust. Garīgo kazuāliju pildīšanai kristiešu garā kolonisti ievēlēja no sava vidus cienījamu veci, kurš kristīja, laulāja, apglabāja mirušos un pēc savām spējām noturēja dievkalpojumus.

Tā pagāja četri gadi. 1857. gadā pastora Buckes vietā Augšsuetukā ieradās turp norīkotais pastors *Kosmanis*. Vārdos nebija iespējams izstāstīt par to lielo prieku! Satiekot viņu, tika izteikti visi līdz tam slēpti lūgumi un vēlmes. Iedzīvotāji vēlējās, lai visi izsūtītie luterāņi tiktu nozīmēti uz dzīvi viņu kolonijā. Bērniem šie ļaudis lūdza skolotāju un skolu, sev – dievnamu.

Līdz 1857. gadam Divīzijas mācītājam superintendentam Kosmanim bija grūti apkalpot pa visu Sibīriju izmitinātos par noziegumiem izsūtītos luterāņus. Tāpēc Kosmanis uzņēmās rūpes runāt ar vietējo valdību par visu luterāņu noziedznieku iespējamo atrašanos minētajā kolonijā vienuviet. Pēc Kosmaņa konfidenciālās sarunas ar gubernatoru jau tā paša gada 25. martā par neapprakstāmu prieku kolonistiem tur ieradās pirmie izsūtītie luterticīgie noziedznieki.

5) 1 desetīna = 1,09ha

6) Visos tā laika dokumentos luterāņu mācītāji dēvēja sevi par pastoriem. Un tā viņus savā rakstā sauca arī V. Haupts

Tomēr šī luterāņu apmešanās vienuviet izraisīja jaunas grūtības. Kamēr nelielajā kolonijā bija pietiekami daudz meiteņu pēc līgavaiņu skaita, tikmēr par sieviešu trūkumu neviens nedomāja. Toties tagad radās vīriešu skaitlīks pārsvars pār sievietēm. Pārceļotāji bija spiesti paši gatavot sev ēdienu un slaukt govīs, jo trūka sieviešu. Pastors sūdzējās valdībai, ka meitīši, kuras kalpo Minusinskā un klaiņo pa krievu ciemiem, kategoriski atteikušās pēc viņa uzaicinājuma ierasties pie savas ticības ļaudīm.

No 1857. gada marta līdz 1861. gada augustam kolonijā ieradās 439 vīrieši, 87 sievietes un meitīši. 34 ģimenēs kopā bija 53 bērni.

1857. gadā tur ieradās arī neliels skaits latviešu. 1858. gadā viņi izteica vēlēšanos nodibināt savu koloniju, uzrādot dažādus vairāk vai mazāk svarīgus iemeslus, par galveno uzsverot vidi, kas atbilstu visām viņu prasībām.

Nonākot no Augšsuetukas augstienes 20 verstu uz austrumu pusi un pārejot astoņus samērā augstus kalnus ar itin lēzeniem lejupeļiem, ceļinieks ierodas līdzenumā, kur trīs upītes ietek Jeņisejā. Viena no tām, savienodamās ar Ojas upīti, ir Kebežas upe.

Tās krastā 1858. gadā latvieši nodibināja savu koloniju “*Нижнюю Буланку*” – Lejas Bulānu. Jau pirmajā vasarā viņi uzcēla 12 māju. 1861. gadā, ieskaitot dažas zemnīcas (*kuras tur jau bija no 1857.g.*), šajā jaunajā kolonijā bija uzcelts līdz 30 mājvietu. Ciema plānā šī platība bija apzīmēta 100 “sažēnu”⁷⁾ garumā, 75 – platumā, uz kuras drīzā laikā vajadzēja tapt baznīcai un dzīvesvietai garīdzniekiem. Un vēl atzīmēta vieta mācītājam – 120 desetīnu.

Lai gan Augšsuetukas kolonija ir netālu, klimats latviešu apdzīvotajā ciemā ir mērenāks. To var secināt tādēļ, ka Lejas Bulānā auga gurķi un arbūzi, bet Augšsuetukā to nebija. Nedrīkst gan noklusēt, ka latvieši vairāk pārzināja dārzkopību nekā somi. Šo iecelotāju dārzos varēja atrast, arī ne visos, tikai kartupeļus un kāpostus. Toties Lejas Bulānā stādīja rutkus, bietes, burkānus, dažādu šķirņu kāpostus, zirņus, pupas, gurķus un arbūzus. Tāpat nebūtu godīgi nepastāstīt par latviešu īpašo rūpju un apķērības nozīmi kolonijas uzplaukumā, par ko liecina turpmākais piemērs.

Kebežas upe blakus kolonijai met strauju līkumu, palu laikā ūdens applūšina dārzus un samaitā dobes. Lai izvairītos no šīs nelaimes, latvieši draudzīgi izrakuši pusverstes garu apvedkanālu, sadalīdami upes ūdeni divās daļās, tā samazinot tā līmeni (*kanālu izmanto joprojām.*).

Ziņas par īpatnējo latviešu koloniju izplatījās pa Ačinskas un Krasnojarskas apriņķiem, un turp devās vēl dažas ģimenes. Par to domāja arī daudzas citas aizklīdušās latviešu ģimenes un vientuļnieki, kas viņiem nenāktu prātā, ja būtu jāpārceļas pie nemīlamajiem somiem un igauņiem. Ja trīs dažādas ciltis⁸⁾ dzīvotu vienā kolonijā, atšķirība valodā un tiesībās radītu gan negaidītus sarežģījumus, gan nepatīkšanas un ķildas. Tas bija pierādījies, dzīvojot kopā, viena gada laikā. Turklāt atdalīšanās somu un igauņu un latviešu un vāciešu starpā bija vēlama, tā pat bija nepieciešama kaut tādēļ vien, ka katrai tautai piemīt īpašas morālās vērtības. Somiem tā bija izteikta nosliece uz dzeršanu. Tātad arī citi varēja pārņemt no viņiem kaitīgās īpašības.

Dažādu tautību (*vai, kā raksta Haupts, “cilšu”*) atšķelšanās bija ne mazāk vēlama tādēļ, lai pie katras no tām dievkalpojums varētu vērsties viņu dzimtajā valodā, mēģinot nopelt un iznīcināt kaitīgās ieražas. Iedalītajās zemes platībās vajadzēja nodibināt nevis vienu, bet vismaz trīs ciemus, lai, dzīvojot tuvāk laukiem, ganībām un pļavām, labāk izmantotu un apstrādātu plašo zemes daļu.

7) 1 „sažēns”= 2,1336 m.=3 „aršinas”. 1 veršoks = 44,45 mm

8) V. Haupts ar vārdu „ciltis” domāja tautības.

Tikai ar vietējās valdības rīkojumu izsūtāmos varēja noņemt uz dzīvi luterāņu kolonijās. Tāpēc gubernas valdība deva rīkojumu nozīmēt uz Augšsuetukas koloniju somus, uz Lejasbulānu latviešus un vāciešus, uz Augšbulānu – igauņus.

Līdz 1861. gadam igauņi kopā ar somiem dzīvoja Augšsuetukā, vienlaikus septiņas līdz astoņas verstis⁹⁾ no Lejas Bulānas lika pamatus īpašai igauņu kolonijai ar nosaukumu *Верхняя Буланка* – Augšbulāna.

Pirms tam dažas igauņu (*tekstā* – “*estu*”) ģimenes pat sākušas pie somiem čakli rakt dārzus un celt mājas. Bet, jūtot, ka nesadzīvos ar somiem kā ar novadniekiem – “*земляками*” –, netālu izvēlējušies sev citu vietu. Kosmanis, no vienas puses, atbalstīja šādu rīcību, no otras puses, deva rīkojumu nopirkt Augšsuetukā celtās igauņu mājas, dodot pārbraucējiem iespēju iedzīvoties jaunajā vietā un samaksāt par apstrādātajiem laukiem.

No dažādos laikos saziēdotās naudas kāds igauņis saņēmis 150 rubļu, vēl kāds – 90 rubļu, citi, kuri mazāk pūlējušies, – no 25 līdz 50 rubļiem.

Kolonistu skaitliskais sastāvs visās trīs kolonijās no 1861. līdz 1864. gadam bija šāds: Somu un zviedru luterāņu Augšsuetukas kolonijā tajos gados jau dzīvoja 16 kuplās ģimenes. 212 cilvēki, no kuriem 169 vīrieši, bet tikai 30 sievietes un 13 bērni. Attālajā latviešu un vācu luterāņu kolonijā Lejas Bulānā - 31 ģimenes sastāvā bija 185 cilvēki no kuriem lielais vairums 146 vīrieši, tikai 10 sievietes un 29 bērni. Šķiet igauņu luterāņu Augšbulānas kolonijā daudz lielākajā ģimeņu skaitā, 54-ās ģimenēs, dzīvoja 103 vīrieši, 18 sievietes un kuplāks skaits nekā pārējās kolonijās bija - 50 bērnu.

Visiem ieceļotājiem nebija iespējams uzreiz iekļauties kolonijās. Tas tādēļ, ka pārsvarā viņi bija neprecēti ļaudis vai bija bez līdzekļiem (*jo pārceļšanās nauda nebija liela*), vai arī starp viņiem gadījās nelabojami tipi. Kolonijām labvēlīgs faktors bija netālu esošās zelta raktuves. Tās bija sava veida novadišanas kanāls draudošajai varbūtībai saindēt pārējos ar netiklībām un netikumībām. Ik gadu raktuvēs strādājošo izsūtīto luterāņu skaits bija no 120 līdz 130 cilvēku. Bet 1864. gadā – 180 cilvēku.

Kārtīgākie ļaudis iekārtojās darbos apkārtējos ciemos un kalpoja Minusinskā, daži piekopa kurpnieka, galdnieka un citus amatus. Tādējādi kolonijās dzīvoja 450 dvēseļu – vīriešu. Bet viņu skaits nepārstāja augt....”

Te, veicot nelielu atkāpi, uzrādot dažus dvēseļu vārdus un vietas, no kurām tolaik viņi tika izsūtīti, mēs uz brīdi pārtrauksim V. Haupta izklāstu. Un pievērsīsimies ziņām, kuras glabā Krasnojarskas novada Valsts arhīva filiāle Minusinskā.¹⁰⁾

9) 1 versts – 1,00668 km

10) МКУ «АГМ» (Leņina iela 60, Minusinska, Krasnojarskas novads, i-662800), 42. fonds – “*Шушенское волостное правление*”, 1. apraksts, 1588. lieta

*Izsūtīto cilvēku saraksts no 39-40 arestantu grupām uz noņemšanu
Minusinskas apriņķī 1859. gada aprīlī.*

Izsūtītie

Uz Lejas Bulānu 1859. gadā Kristis Erastov Neimanis.

No "Kurlandes" par zagšanu Rīgas ober Gofferts.

25. februāris 1858. g. – Mariju Vilhelmīni luterkolonijā Šušenskas pag.¹¹⁾

1. tabula.....

Partijas nr.	Vārds, uzvārds	gadi	piezīmes
1.135	Jānis Varoslavskis	28	Lejas Bulāna
2.211.	Johan Gotterib	39	ierakstīts ar nr. 87
3.208.	Joohan Feld	19	Augšbulāna
4.101	Jānis Zelling	26-29	ierakstīts ar nr. 2 Lejas Bulāna
	Josifs Sernagin	24	Augšbulāna
	Martin Barnit	23	Lejas Bulāna
	Jogan Kneit	32	Lejas Bulāna
	Jānis Greder		
	Anna Marsing	43	Augšsuetuka
	Jakov Preigas	22	
			1859. gada augusts
Kārtas Nr.	Vārds, uzvārds	gadi	piezīmes
2.	Kristofor Ottoson	28	luterānis uz Lejas Bulānu
9.	Fridrih Dimm	38	uz slimnīcu uz Lejas Bulānu
20.	Ādolf Kristianov Monfirm	28	luterānis uz Lejas Bulānu
21.	Jānis Bukal	31	luterānis uz Lejas Bulānu
22.	Karl Māgul	42	luterānis uz Lejas Bulānu
23.	Grig. Miller	28	luterānis uz Lejas Bulānu

Lai pilnīgi pārliecinātos, ka runājam par noziedzniekiem, ieskatāties šādos sarakstos ¹²⁾:

„Mats Tomasov Menkvid 31gads, augums 2 aršinas, 5 veršoki gaišas uzacis, acis gaiši zilas, deguns taisns, zods parasts. Uz Lejas Bulānu 3.01.1858.g.

Jānis Simbirtāns 24, 2 aršinas, 6 veršoki, mati, uzacis gaišas, acis gaiši zilas, seja tīra. Uz Lejas Bulānu 3.01.1858.g.

Jogans Tommermanis 21, 2 aršinas, 6 veršoki, mati, uzacis tumšas, acis pelēkas, deguns, zods parasts. Sevišķās pazīmes: dubultīgi acu zobi.

Augusts Ferdinands vai Francs 36, 2 aršinas, 4,5 veršoki, mati, uzacis gaišas, acis zilas. Sevišķās pazīmes: slima labā kāja. Uz Lejas Bulānu.

11) Šī pati lieta liecina, ka Lejas Bulāna eksistēja jau 1858. gada janvārī: Nr. 678.)

12) MI MPA – 42.f. 1. apr., 1554. l

Uz Šušenskas pagasta valdi no 1858. gada 25. janvāra ar Nr.403 ar Minusinskas zemestiesas spriedumu (24. janvārī) Nr.554 no 32. saraksta no izsūtītiem 4 cilvēki ievietošanai Lejas Bulānā.”

Vecākais Ščerbakovs 1858. g. 4. februārī.”

Vēlāk, 28. martā, tas pats Ščerbakovs ziņos, ka 12. martā viņš nosūtīja uz Lejas Bulānu vēl 20 cilvēku, maijā – 6 cilvēkus.

No 16. partijas iesūtīja Mārtinu Vārpu, Indriķi Andreja d. Melbārtu ar sievu Annu.

Jāpiebilst, ka šīs ģimenes pēcteči joprojām dzīvo Lejas Bulānā un šīs dzimtas jaunākā atvase Inga Melbārde ir atbraukusi uz dzīvi Latvijā, kur 1999. gada 28. decembrī saņēma LR pilsoņa pasi. Vēlāk atbrauca arī viņas vecāki.

Minusinskas Valsts arhīva filiālē¹³⁾ atrastas daudzas “famīlijas”¹⁴⁾, kuras tika norīkotas uz dzīvi Lejas Bulānā. Laika trūkuma dēļ nebija iespējams izrakstīt visu lielo luterāņu sarakstu, kuri bija izformēti pa trim kolonijām. Šoreiz galvenokārt interesēja tie, kuri tika noņemti uz dzīvi Lejas Bulānā. Nezinām tikai, kurš no viņiem bija izsūtītais uz Lejas Bulānu kāds Kurzemes barons, vai Pēterpils zinību virsārsts – ļoti zinošs ārsts, kā arī dažs ierēdnis, rakstvedis un pat fabrikants. Viņu vārdi nav saglabājušies bulāniešu atmiņā.

Nākamie Lejas Bulānas kolonisti

2.	174. Ģirts Prons	26-30 gadi	Lejas Bulāna ar nr. 14
3.	viņa sieva Alīza	--“--	
4.	bērni: Marianna	6	
	Līze	3	
5.	Francis Bonadi	27	Lejas Bulāna ar nr. 19
6.	sieva Jekaterīna	26	
7.	viņu dēls Kristaps	2	
8.	Kārl Saks	45	
9.	sieva Greta	39	
23.	Pēteris Jansons	26	Lejas Bulāna ar nr.8
27.	Mart Kurestik	35	Lejas Bulāna ar nr. 27
28.	Jan Kleiman	30	Lejas Bulāna ar nr. 28
29.	Genrih Buhgoļd	22-32	Lejas Bulāna ar nr. 21
31.	Jan Tinnberg	29	Lejas Bulāna ar nr. 12
34.	Jurre Viļson	44	Lejas Bulāna ar nr 14
37.	Jan Mihelson	37	Lejas Bulāna ar nr. 30
38.	Ivans Augustinov Dubrovskis	29	Lejas Bulāna ar nr. 7
39.	Jan Lepnin	32	Lejas Bulāna ar nr. 15
40.	Matis Markalns	35	Lejas Bulāna ar nr. 31

1860. gada 23. februāris

Lesura Zambaul 25 g., Erncs Berhs 24 ar brāli Otto Berhu 25 g.

Garder Kidāns 31 ar sievu Grettu 30, meitu Grettu 6 g. un dēliem Godernu 3 g. un Mārtiņu (1 mēnesis)

Jēkab Mudrin 55 g., ar sievu Annu 45 g. un meitu Ļenu 9 g.

Krest Berzin 37-45

Karl Berzing 29

Andrej Stoberg 30-33

Jogan Juris Juzanis Luzas 31

1860. gada 26. marts

13) MKV «AFM»– 42.f, 1. apr., 1092/1646.l.

14) Lejas Bulānā vārds “famīlija” nozīmē visas ģimenes locekļi ar vienu uzvārdu. Viņi jautā: “Kādas famīlijas tu esi?”

Varbūt lietderīgāk būtu publicēt visus atrastos uzvārdus, jo tas palīdzētu kādam atrast savu senču pēdas. Turklāt materiālos ir tādi Lejas Bulānas iedzīvotāju uzvārdi kā Tomaņi. Tikai šādi saraksti aizņem daudz vietas. Un tomēr daži:¹⁵⁾

Greta Toman 31 g.	Ernst Denisov Leber 41 g.
Ludvigs Zams 49 g. ar	sieva Marija 40 g.
sievu Lidu 35 g un	Andrej Jaunzem 40 g.
meitu Sofija Minna 11g.	

1860. gada 22. novembrī

Reti kurš no iepriekšminēto uzvārdu īpašniekiem, izņemot Tomaņus un Melbāržus, atstāja pēcnācējus pašreizējo bulāniešu vidū. Vienīgais, kam būtu jāpievērš uzmanība, ir izsūtāmo vecums. Pārsvārā tas ir no 20 līdz 40 gadiem.

Atgriezīsimies pie ciemu tapšanas vēstures un uzzināsim, ko tālāk turpināja stāstīt Vilhelms Hapts.

“...1864. gadā visās kolonijās bija 1122 cilvēki.

Augšsuetukā salaulājās 16 pāru, piedzima 19 puikas un 18 meiteņu.

Lejas Bulānā salaulājās 31 pāris, piedzima 15 puikas un 12 meiteņu.

Augšbulānā salaulājās 38 pāri, piedzima 18 puikas un 15 meiteņu.

Bija arī miršanas gadījumi. Kopā visās kolonijās četrus gadu laikā nomira 17 vīriešu un 12 sievietes. Paša iemītnāšanās sākumā kolonijās slimību nebija. Tikai Augšsuetukā pirmo reizi 1861. gadā uzliesmoja tīfa karsonis, ar kuru izslimoja viss ciems, bet miris nebija neviens. Tika pamanīts, ka Augšsuetukā un Lejas Bulānā pavasaros mēdza būt drudzis, no kura cilvēki cieta visu vasaru.

Ar rūpīgā apgādnieka pastora Kosmaņa starpniecību, kurš līdz 1863. gadam, kas bija kalpošanā pēdējais, rūpējās ne tikai par kolonistu gara šķīstību, bet arī par miesas veselību, 1861. gadā, cik tas bija nabadzīgo koloniju spēkos, tika iepirkta drudža ārstēšanai nepieciešamās zāles – hinīns u.c. Profilakses potes pret bakām potējis zemnieku kopienā ievēlētais baku potētājs. Potēti 59 zīdaiņi, nepotēti palika 17 bērnu.

1865. gadā kolonijās jau skaitījās 168 sētas:

Augšsuetukā – 55, Lejas Bulānā – 59 un Augšbulānā – 54. Uzceltas divas jaunas telpas skolām – Augšsuetukā un Augšbulānā. Pa visu laiku bija tikai viens ugunsgrēks, kādam augšsuetukietim nodega sētas celtnes.

Pie jaunām būvēm jāpieskaita Augšsuetukas dzirnavas: vienas (Kuldema) uzceltas pie pašas sādžas, otras būvētas verstes attālumā no sādžas (Tomazova). Abas stāv uz Suetukas upītes, tajās mala 20 maisu dienā. Arī Augšbulānā kāds no igauņiem cēla savas ūdens dzirnavas. Lejas Bulānā bija vēl vienas zirgu dzirnavas. Kā tās darbojās, ziņu nav. Toties Jura Kuldema un Kārļa Tomazova dzirnavas darbojās nepārtraukti. Tās noderēja ne tikai pašu kolonistu, bet arī kaimiņu sādžu un staņicu vajadzībām.

Auglīgajā zemē ļaudis ieguva labas ražas, sēja ziemājus, kviešus, zirņus, linus, kaņepes un tabaku. Produktu noiets bija gan Minusinskā, uz kuru, pārdodot kviešus, auzas līdz 1000 pudu, kolonisti tos veda 80 verstu pa tuvāko lauku ceļu, vēl arī zelta raktuvēs un Jeņisejas kuģu piestātnēs. Tur pārpirka visu, ko kolonisti atveda, lai tālāk pa kuģu ceļu aizvestu uz Krasnojarsku, Jeņisejsku un Jeņisejskas apriņķa zelta raktuvēm...

Ar lopkopību līdz 1862. gadam pārsvarā nodarbojās Augšsuetukā, kur bija 137 zirgi, 120 govju un 250 aitu. Pēc trim gadiem bija:

Augšsuetukā zirgi – 106, govīs – 129, aitas – 176, cūkas – 99;

Lejas Bulānā zirgi – 117, govīs – 121, aitas – 38, cūku – 112;

15) MKV «АГМ» – 42.f, 1. apr., 1092-1646.1., 59. lapa

Augšbulānā zirgi – 104, govju – 111, aitas – 48, cūkas – 105.

Lopu slimību nebija.

Piemājas dārzos jau visās kolonijās auga bietes, sīpoli, ķiploki, burkāni, kāļi un rutki, izņemot kāposti un kartupeļi.

Augļu dārzu (*domāts viss Minusinskas apriņķis 19. gs. vidū*) vēl nav. Bez šaubām, varētu audzēt ābolus un ķiršus. Netālu Karatūzas ciemā pārceļotāji no Orlas sāka tos audzēt. Pat novāca pirmās ražas, bet salā nepiesedza kokus ar salmiem un augļu kociņi izsala.

Nodevas sekmīgi kārtoja tikai tie kolonisti, kuri strādāja zelta raktuvēs un privātdarbos: no viņiem, izsniedzot biļetes, tās iekasēja apriņķa valdes. Vietējiem kolonistiem un tiem, kuri atradās nezināmās vietās, nodevu parāds 1864. gada sākumā sasniedza 838 rubļus un 16,3/4 kapeiku. Par naturāliem un obligātiem darbiem uzskatīja ceļu un tiltu remontus, ja tie atradās uz kolonistiem piederošām platībām.

Kolonistu, sevišķi somu, tikumība nebija apskaužama. Tomēr jānošķir tie, kuri dzīvoja personiskās mājās, no tiem, kuri gāja darbos zelta raktuvēs. Pēdējie bija visizlaidīgākie dzērāji un izvirtuļi, viņu atgriešanās no raktuvēm bija cieši saistīta ar trakulībām. Nepārtrauktie kautiņi un strīdi nereti noveda pie nažiem, pat slepkavībām. Tā 1863. gadā pēc galvaskausa lūzuma bija miris Johans Matsons. Bieži notika mantas un zirgu zādzības. Sūdzības un strīdus izšķīra vietējās ciema un pagasta priekšniecības, kā arī pašu kolonistu spriedums. Nebija šaubu, ka šo tikumiski vājo cilvēku ilgstoša atrašanās bez garīgās mācības nevarēja radīt labvēlīgas sekas viņu dzīvesveidā.

Tas bija iespējams tikai pēc jauna pastora un kistera ierašanās. 1864. gada 1. oktobrī kalpot Minusinskas apriņķa Šušenskas luterāņu kolonijās tika nosūtīti jaunie garīdznieki.

Pēdējā laikā par luterāņu kolonijām sevišķi interesējās Ģenerālā evaņģēliski luteriskā konsistorija un vietējā Sibīrijas valdība. To pierādīja sarakstīšanās dokumenti, kas glabājās guberņas vispārējā pārvaldē.

Lai labāk pārvaldītu uz Sibīriju izsūtītos noziedzniekus un viņus pieskatītu, Ģenerālā evaņģēliski luteriskā konsistorija vērsās pie iekšlietu ministra ar šādiem priekšlikumiem:

1) lai saskaņā ar Toboļskas pavēli luterāņi taisnā ceļā no Toboļskas tiktu sūtīti uz tam nolūkam nodibinātu Augšsuetuku Minusinskas apriņķī uz Kebežas upes vai uz Kamenniju Brodu un norīkoti tieši tur, nekur citur;

2) lai dažādās Austrumsibīrijas vietās nometinātiem izsūtītiem luterāņiem būtu paziņots, ka viņi, pēc Viņa Augstības apstiprinātā 1845. gada ministra kunga nolikuma, drīkst pāriet uz iepriekšminēto koloniju;

3) bez esošās kolonijas tuvumā nodibināt citu, iedalot tai zemes gabalu. Pirmajā nometināt somus, zviedrus un estus, pēdējā – latviešus un vācus, un tos latviešu cilts noziedzniekus, kurus par ne visai svarīgiem noziegumiem nometināja uz dzīvi Rietumsibīrijā;

4) uz katru koloniju norīkot kisteri un skolotāju, bet, lai sludinātājiem nodrošinātu labklājīgu dzīvi, pastoram, kisteriem un skolotājiem piešķirt zemes gabalus, piespriežot apstrādāt tos kolonistiem. Noteikt skolotājiem un kisteriem algu zemes piešķiršanas gadījumā 200 rubļu gadā;

5) ierīkot Augšsuetukas kolonijā lūgšanu namu ar dzīvokli kisterim un klasi skolai;

6) izsūtītos luterāņus uz katorgas darbiem Austrumsibīrijā izvietot vismaz vienā vai divos punktos, kur viņu būtu vairāk;

7) lai Irkutskas divīzijas pastoram, kuram nepienākas nogriezties no lielceļiem, būtu ļauts nogriezties no tiem venticībnieku apmeklēšanai: a) kad attālu no ceļa atrodas

ievērojams vairums luterāņu; b) kad atsevišķi dzīvojošie luterāņi dažādu svarīgu iemeslu dēļ nevar ierasties pie pastora uz lielceļa.

Iekšlietu ministrs atzina šos priekšlikumus par ievērtības cienīgiem, tādēļ ieteica ģenerālgubernatoram sazināties ar Ģenerālo konsistoriju un pēc tam ar Rietumsibīrijas ģenerālgubernatoru dot slēdzienu. Iekšlietu ministrijas uzdevumā Jeņisejas civillietu gubernatoram piedāvāja sniegt galvenajai pārvaldei šādus datus:

- 1) cik esošajā Minusinskas apriņķa luterāņu kolonijā jau atrodas izsūtīto un pieskaitīto vīriešu dvēseļu un zemnieku ģimeņu, cik katrai dvēselei piešķirts zemes un cik, ņemot vērā kopīgo saimniecībai derīgo zemes daudzumu, uz turieni var izsūtīt;
- 2) vai tuvākā apkārtnē atbilst otras vācu kolonijas dibināšanai, cik dvēseļu tur var izmetināt uz dzīvi, vai tā būs ērta un derīga apdzīvošanai un cik tālu tā varētu būt no kolonijas;
- 3) cik lielā mērā, kādiem līdzekļiem un uz kādiem pamatiem varētu īstenot Konsistorijas priekšlikumus par zemes iedalīšanu kisteriem un tās apstrādi, kā arī kādi līdzekļi draudzei ir lūgšanu nama, kisteru un skolu telpu celšanai.

Pēc tam no Jeņisejas gubernatora bija saņemtas izsmelošas atbildes:

1. pašlaik ne Kamennajā Brodā, bet gan Augšsuetukā iedzīvojās 18 ģimeņu, 60 vīriešu dvēseļu. Aramzemes ir 2638 desetīnas un 1285 sažēņas, no kurām katrai dvēselei var iedalīt pa 21 desetīnai un bez iebkādām grūtībām var sūtīt vēl 64 dvēseles. Kolonistiem iedalītās Šušenskas pagastā tiek vērtētas kā vislabākās;

2. iecirknis, kas saucas Kamennij Brod, no esošās kolonijas atrodas 15 verstu attālumā, tajā ir 9620 desetīnu un 556 sažēņas tikpat brīnišķīgas zemes kā Augšsuetukā. Šurp var iesūtīt 432 dvēseles. 1856. gadā te jau ir ieplānota vieta ciematam, kas sauksies Augšbulāna (*Верхняя Буланка*), ar baznīcu un mācību iestādi, tādēļ arī pastoram ir iedalītas 120 desetīnu. Labāku par to vietu vācu izcelsmes kolonijai iedomāties nav iespējams;

3. katrā no iepriekšminētiem iecirkņiem, izņemot kolonistiem paredzēto zemi, vēl ņemot vērā nelielo atalgojumu, var iedalīt pa 21 desetīnai kisteriem – skolotājiem, bet mazā kolonistu skaita un viņu nabadzības dēļ šie cilvēki nespēs apstrādāt garīdznieku zemi, pat ja tās būtu tikai 10 desetīnu katram. Kas attiecas uz zemnieku līdzekļiem lūgšanu, kisteru un skolu namiem, tad šīm celtnēm viņi var tikai sagatavot mežā būvkokus. Pati celtniecība, dzelzs un citāda veida celtniecībai nepieciešamu lietu iegāde prasa naudu. Vajadzīgā summa ir atkarīga no paredzētās arhitektūras, celtnes lieluma un arī darbam domātiem piederumiem. No divīzijas luterāņu pastora vēstulēm saviem draudzes locekļiem – Augšsuetukas zemniekiem –, starp citu, ir redzams, ka lūgšanu namiem vietējo luterāņu ziedojumu veidā jau savākti 335 rubļi. Piedalījās Arhangeļskas luterāņi. Pēc tam pielika vēl 20 rubļu, kopā 355 rubļi;

4. bez minētajiem diviem iecirkņiem ir ierādīts vēl trešais, kas pieder Suetukas staņicas kazākiem, kuri aiziet citur. Šis iecirknis varēs pieņemt 695 dvēseles un atrodas tuvu abiem pirmajiem. Tajā, pēc 1845. gada Ministru komitejas nolikuma, var noietināt pa visu Austrumsibīriju iepriekš izmitinātos izsūtītos luterāņus.

Lai varētu rast garīgās audzināšanas iespējas, pēc somu Senāta lūguma, no Somijas izsūtītajiem noziedzniekiem uzreiz 1863. gada 25. februārī sekoja augstākā pavēle sūtīt pie viņiem somu pastoru un vienu “katehizatoru”, maksājot abiem uztura naudu no somu štatu līdzekļiem. Pavēlē uzrādīts:

- 1) luterāņu pastoram, kurš pēc attiecīgās garīgās Konsistorijas rekomendācijas tiks apstiprināts un norīkots Senātā, būs jādzīvo Minusinskas apriņķa Šušenskas pagasta

Augšsuetukas ciemā. Viņam jāprot zviedru, somu, krievu un vācu valoda, jāuzņemas ne tikai somu, bet arī blakus dzīvojošo Augšbulānas un Lejas Bulānas luterāņu un vispār visu Jeņisejas guberņā dzīvojošo venticībnieku garīgā mācība (*духовное назидание*). Pastora pienākumu noturēt kazuālījas Irkutskas guberņā un Aizbaikāla apgabala rūpnīcās un raktuvēs strādājošiem somiem atstāt spēkā. Kalpošanas laikā Augšsuetukā pastoram uzlikts pienākums katru gadu sūtīt Senātam atskaites par savas kalpošanas rīcību un iecerētajiem turpmākajiem soļiem, kas nepieciešami izsūtīto veiksmīgai mācībai un tikumiskai audzināšanai;

2) naudu ceļa izdevumu segšanai atlaist no somu štatu summām, no kurām maksāt viņam sudraba naudā 1000 rubļu gadā ar tiesībām turpināt tos saņemt, atgriežoties mājās pēc 15 gadu garas un nevainojamas kalpošanas Sibīrijā, līdz cita amata ieņemšanai Somijā. Turklāt viņam būs atļauts piedalīties garīgās pārvaldes atraitņu un bāreņu kasē pēc otrās klases pirmās kategorijas;

3) katehizatoram, kurš pildīs arī kistera pienākumus, jāprot somu, zviedru, krievu vai vācu valoda. Viņam no somu štatu summām izmaksāt 200 sudraba rubļu gadā, kā arī ceļa izdevumus, ja viņu sūtīs no Somijas;

4) par braucieniem darba darīšanās pastoram, kā arī katehizatoram izmaksāt no Krievijas valsts kases tādus pašus pabalstus, kādus šādā gadījumā izmanto pārējie vietējie kalpotāji, un tikpat lielā apmērā, kādā pašlaik pienāktos saņemt Irkutskas pastoram. Bez visa tā pastoram un katehizatoram jāiedala zeme un bezmaksas telpas, atlaižot šim nolūkan telpu būvei no somu štatu summām vienreizēju pabalstu – 2000 sudraba rubļu. Turpmāk šo telpu aprūpi jāveic draudzei.

Tā kā ar vietējās varas atļauju jau ir dots rīkojums nozīmēt izsūtāmos iecelotājus no Toboļskas un Krasnojarskas uz Šusenskas pagastu, kur Augšsuetukas vieta domāta tikai somiem, Viņa Imperatora Augstībai pēc Senāta lūguma labpatikās ne tikai piešķirt, bet arī uz priekšu atļaut, skatoties pēc apstākļiem, somu izcelsmes izsūtītos novietot pārsvarā vienā vai divās vietās, kur Augšsuetukas pastors varētu arestantus apmeklēt Svētā vakarēdiena pasniegšanai (*для приобщения святых Таин*).

Pastora prombūtnes laikā katehizatoram jānovēro kolonistu tikumi un jānotur dievkalpojumi.

Pamatojoties uz šo pavēli, minētajos amatos somu Senāts norīkoja Sanktpēterburgas Sv. Katrīnas zviedru baznīcas **kapelānu Hermani Rošieru un kalpotāju Silvestru Ādamsonu**, kuri bija ieradušies kolonijās.

V. Haupts”

Tātad, lūk, mācītājam Hermanim Rošieram bija pienākums Augšsuetukā nokalpot 15 gadus, ko viņš arī izdarīja.

Par to, kas bija Vilhelms Haupts, sniedza ziņas novada pētnieks un bibliogrāfs Stepans Nikolaja d. Mamejevs savos rakstos¹⁶⁾, kas bija domāti Sibīrijas padomju enciklopēdijai. Arī pats S. Mamejevs bija izcils pētnieks, kurš ziņas par V. Hauptu bija smēlis no vairākiem dokumentiem.

Un tā 1993. gada aprīlī izdevās atrast šā izcilā zinātnieka S. Mamejeva rakstos ziņas par ļoti interesanto cilvēku Vilhelmu Vilhelma dēlu Hauptu.¹⁶⁾

16) КГКВ «Г А К К» (К. Маркса iela 6, Krasnojarskā, i- 660049) “R”.1675. fonds

“Мамеев Степан Николаевич, краевед, библиограф”, 1. apr, 56.1, 4. lapa

“Veterinārārsts saksietis (*Wilhelm Haupt*) 1809. gadā kopā ar citiem ārstiem zirgu slimības epidēmijas laikā tika uzaicināts no ārzemēm strādāt Krievijā. Vilhelms Haupt bija pieņemts darbā Irkutskas Sibīrijas ģenerālgubernatora kancelejā veterinārārsta amatā. Būdams vispusīgi izglītots, viņš ar lielu interesi apbrīvoja mežonīgi skaisto Sibīrijas dabu. Savos dienesta braucienos pa tās apvidiem Haupt bija savācis 1000 veidu augu herbārijam. Drīzumā šo herbāriju no viņa iegādājās Pēterburgas botāniskais dārzs. Tā bija pirmā kaltēto augu kolekcija. Par godu Hauptam botāniķi dažus augus nosauca viņa vārdā: “*Aster Hauptii Lied*”, tas pats “*Galatella Hauptii Lindl*”.

1845. gadā Berlīnē Haupta kungs publicēja rakstu vācu valodā “*Ueber einige Seuchen Krankheiten der Haustiere in Sibirien und in Sudlichen Europ Rusland*”.
Mit einem Vorworte von
E.T.Gurlt.”

1850. gados viņš jau bija Austrumsibīrijas galvenās pārvaldes sevišķo uzdevumu ierēdnis. 1852. gada 28. augustā ievēlēts Krievijas ģeogrāfijas biedrības Sibīrijas nodaļā par līdzstrādnieku locekli. Trīs reizes kurjera titulā Hauptu komandēja, lai viņš no Irkutskas nogādā uz Ugru Ugras pierobežas pārvaldniekiem svarīgu, Pekinas Ārlietu sakaru tribunālam domātu Valsts senāta “listi”. Pirmo uzdevumu Haupt veica 1850. gadā, otro – tā paša gada decembrī, pēdējo – 1853. gada jūnijā. Visu šo braucienu laikā viņš rakstīja ceļojumu žurnālu. Savu pirmo ceļojumu Haupt 1850. gadā aprakstīja “Piezīmēs no Kjahtas uz Ugru”, kuras ievietoja 1858. gada grāmatā “Krievijas ģeogrāfijas biedrības Rietumsibīrijas nodaļā” (5. nodaļa ar diviem skatiem).

Par Austrumsibīrijas galvenās pārvaldes locekli un 1. nodaļas pārvaldnieku viņš bija no 1860. līdz 1862. gadam. 1862. gada 1. decembrī Haupt tika iecelts pārvaldnieka amatā. Strādājot Krasnojarskā, viņš bija ievietojis Jeņisejas guberņas 1865.-1866. gada “Pamjatatnājs kņižkās” rakstu “Minusinskas apriņķa Šušenskas pagasta izsūtīto luterticīgo koloniju stāvoklis 1850.-1865. gadā”.

Sava ziņojuma beigās S. Mamejevs raksta, ka

...“jau būdams krietni gados... 1866. gada 4. augustā V. Haupt devās atvaļinājumā uz Krievijas iekšzemes guberņām. Pēc atvaļinājuma viņš iesniedza atlūgumu. Atlūgums tika pieņemts, un tā paša gada 3. decembrī viņu atbrīvoja no guberņas pārvaldes priekšsēdētāja amata un ar to pašu datumu pieskaitīja pie Iekšlietu ministrijas. Sākumā kādu laiku viņš dzīvoja Maskavā, bet vēlāk aizbrauca uz Drēzdeni Saksijā. Tur arī nomira.”

Sniedzam iepriekš npublicētus datus par iekarotās Sibīrijas Jeņisejas guberņas apgūšanu XIX gadsimta otrajā pusē.

Pētnieciskā darba sākumā ziņas par luterāņu kolonijām, kuras sākumā atradās Šušenskas pagastā, tika smeltas no iepriekšminētajām “Atmiņu grāmatiņām”. Lūk, 1889. gada “Atmiņu grāmatiņā” lasām, ka mums zināmās trīs kolonijas jau atrodamas Jermakovskas pagasta sarakstos. Pagasta vecākais ir kāds Mogiļņikovs. Turpat dotas izsmelošas ziņas par mirušajiem visā Jeņisejas guberņā. No luterticīgo skaita 1888. gadā miruši 26 vīrieši un 34 sievietes. Tas ir daudz vai maz?

Ņemsim vērā, ka katrs izsūtītais tūdaļ pēc aresta jau bija saņēmis pa 40 un vairāk sitienu ar rīkstēm, pēc tam bija pārvarējis smagos arestantu pārsūtīšanas etapu apstākļus, nokļuvis neparastā klimata zonā, pusbadā tika nodarbināts mokošajā kolonistu darbā un raktuvēs, cietis pazemojumus un nabadzību.

Tāpēc saprotam, ka šis skaitlis varētu būt daudz lielāks, ja vien par katordzniekiem un kolonistiem nerūpētos baznīcas kalpi.

Dažādu konfesiju piederīgo skaits, kuri tolaik atradās Minusinskas apriņķī

2. tabula

	Minusinskas pilsētā		Minusinskas apriņķī	
	Vīr.	Siev.	Vīr.	Siev.
Pareizticīgie	1882	1793	40 065	37 587
“Jedinoverčeskije”	3	1	3	-
“Raskoļniki”	44	30	803	801
Romas katoļi	26	7	338	127
<u>Luterāni</u>	<u>39</u>	<u>9</u>	<u>773</u>	<u>209</u>
Ebreji	10	15	32	31
Muhamedāņi	6	-	34	20
Lamaiti	1	-	-	-
Šamanisti	3	3	2 708	2 829
Kopā:	2 014	1858	44 756	41 604 ¹⁷⁾

Visā Jeņisejas guberņā luterāņu vīriešu bija 1 061 dvēsele, bet sievietes bija tikai 296. Bet XVIII gadsimta vidū atradās tikai viens luterānis.

Vēl tai gadā par luterāņu baznīcām nekas nebija minēts. Tikai 1894. gada “Atmiņu grāmatiņā” atrodam rakstītu, ka Krasnojarskā esot luterāņu baznīca (mūra ēka). Par to nebūtu jābrīnās, jo tai laikā luterāņu skaits jau bija divkārtšojies, vīrieši bija jau 1778, bet sieviešu skaits pieauga līdz 1251. Nu jau vīriešiem ap sirdi kļūst vieglāk!

Kāds vērtīgs izziņu avots bija šis “Atmiņu grāmatiņas” – “Памятные книжки”! Tas avots bija labs carisma laika birokrātiskās sistēmas atspoguļotājas.

Viss toreiz tika smalki uzskaitīts. Nākamajos gados, pēc 1920. gada, pētniekiem bija jāpieliek milzu pūliņi, lai atrastu vajadzīgās ziņas. Lielāko tiesu tās atrod ārzemju arhīvos. Piemēram, H. Rošiera atskaites var atrast tikai somu Senāta arhīvos.

Katras “Atmiņu grāmatiņas” turpmākajā lapaspusē aiz titullapas dotas ziņas par tā gada svarīgākajiem notikumiem.

1890. gada Jeņisejskas guberņas
«Atmiņu grāmatiņa (Памятная книжка)
ar adresu kalendāru

Kopš pasaules radīšanas	7 397 g.
Kopš Kristus dzimšanas	1 889 g.
Kopš Krievijas valsts dibināšanas	1 027 g.
Kopš kristietības ieviešanas Krievijā	901 g.
Kopš imperatora Aleksandra III kronēšanas	9 g.
Kopš Sibīrijas iekarošanas	305 g.
Kopš Jeņisejas guberņas tapšanas	67 g.

Visas ailītes ir interesantas, sākot ar “pasaules radīšanu” – “сотворение мира”, beidzot ar pēdējo.

Pievērsīsimies pēdējai ailītei, it īpaši tādēļ, ka grāmatas IV nodaļas 283. lpp. rakstīts:

17) 1889.g. Jeņisejskas gub. “Pamjātņaja knižka”. Visas šīs grāmatiņas glabājas Minusinskas p. Martjanova vārdā nosauktajā muzejā, bibliotēkā. Adrese: Ļeņina iela 60, Minusinska, Krasnojarskas novads, i-662800

“Līdz 1822. gadam viss plašums piederēja Tomskas guberņai. Atdalīšanās no tās notika pēc 1822. gada 22. jūnijā izdotās Imperatora pavēles. Jeņisejskas guberņas atklāšanas svinības notika 1822. gada 12. decembrī. Nosaukumu deva par godu Jeņisejas upei. Galvenā guberņas pilsēta Krasnojarska.”

Lai rastos pareizs priekšstats par šo Sibīrijas daļu – Jeņisejas guberņu, kur jau divus gadsimtus dzīvo mūsu tautieši, atgriezīsimies pie datiem “Kopš Sibīrijas iekarošanas”. Kā tad notika šī iekarošana?

“Krievijas jauno zemju apgūšanu un dienesta ļaužu iekaroto Vidussibīriju virzienā no ziemeļrietumiem uz dienvidaustrumiem sāka apgūt XVII gs. vidū un beigās. Uz dienvidiem no Jeņisejas dzīvoja kirgīzi. Apgūto vietu apsargāšanai uzcēla cietokšņus:

1619. gadā	Jeņisejas “ostrogu*”,
1628. gadā	Krasnojarskas “ostrogu”,
1636.-1637. g.	Kanskas “ostrogu”,
1641. gadā	Ačinskas “ostrogu”,
1675. gadā	Karauļniju “ostrogu”,
1701. gadā	Abakanas “ostrogu”
1718. gadā	Sajānas “ostrogu”.”

Manuprāt, vārds “острог” cēlies no tā, ka aizsargbaļķus apkārt cietoksnim ieraka cieši citu citam klāt un to galus tēsa spicus uz augšu – “остро стороли”.

Kā redzams, Krasnojarskas nosaukumam nav nekā kopēja ar vēlāko 1918. gada “sarkano” revolūcijas vai PSRS karoga krāsu. 1628. gadā, līdzinot vietu paredzētajam nocietinājumam (ostrogam), racēji atklāja, ka kalnainos Jeņisejas krastus sedz viens vienīgs sarkanais māls. Tā arī radās nosaukums “*Krasnij jar*” – Sarkanā krauja. To vietu Novo Kačinskas zemītē pie Kačas upītes ietekas Jeņisejā noskatīja viens no Sibīrijas iekarotājiem Andrejs Dubenskojs ar saviem dienesta ļaudīm. Tā 1628. gada jūlija vidū tur ieradās krievu dienesta kazaki un sākās Krasnojarskas nocietinājuma celtniecība.

Labā slava par bagātīgajām zemēm Sibīrijā XVIII gadsimtā veicināja ātru tās dienviddaļas apdzīvošanu. Būvēja Maskavas–Sibīrijas traktu. Sākti darbi zelta ieguvju vietās. Bet XIX gs. zelta drudzis atdzīvināja Vidussibīriju tikai 1830.-1850.gadā. Vadošā ekonomiskā un sociāli politiskā loma, sevišķi Dienvidsibīrijai, radās pēc Transsibīrijas maģistrāles būves 1890. gadu beigās.

XVII gs. Jeņisejas novada teritorijas pēc to “iekarošanas” dalījās:
 no 1601. gada Mangazejskas vai Turuhanskas apriņķī,
 no 1619. gada Jeņisejskas apriņķī,
 no 1630. līdz 1631. gadam Krasnojarskas apriņķī.

Bija interesanti uzzināt, cik liela bija Krievijas impērija XIX gadsimta beigās. Krasnojarskas Valsts arhīva fondos¹⁸⁾ ir Krievijas impērijas 1897. gada tautas skaitīšanas rezultāti.

	„Impērijas tautas skaitīšana” (kā rakstīts krievu variantā)	
Viļenskaja guberņa ¹⁹⁾		1 591 912
Viķebskaja (Velīž, Gorodok, Dvinsk-239,248, Drisensk, Lepeļsk, Lusinsk, Neveļ, Polock, Režica, Sebež) ²⁰⁾		1 502 916
Kurļandskaja gub. (Doblen, Bausk, Vindava, Gazenpotsk, Goldingensk, Grobiņa, Iluksk, Talsena,		

Tukum, Fridrihštāt) ²¹⁾	672 634
Liflāndskā gub. (Rīga, Valka, Venden, Verro, Volmar, Pernova, Jurjev, Ezeļsk, Fellin) ²²⁾	1 300 640
Estlāndskā gub. ²³⁾	413 724
Kopā ar 50 Krievijas Eiropas daļas guberņām	94 215 415
II Privislinskā guberņa (Varšavas utt.)	9 455 943
III Kavkaz (Kaukāza)	9 248 695
IV Sibīrij (tai skaitā 559 902 no Jeņisejas guberņas)	5 727 090
V Sredņā Azija	7 721 684
(Pārējās, t.sk. „Finlāndskoje kņazestvo” (Somija), neuzrādu.)	
<u>Kopīgs iznākums:</u>	126 411 736 c.

Luterāņu kolonijās notika zemes apgūšana. Kā tas noritēja, uzzinām no Minusinskas arhīvu lietām.²⁴⁾

Izciešot sodu, kāds nu kuram bija piespriests – kādam trīs, citam pieci gadi, – pēc balsstiesību atgūšanas daži izsūtītie drīkstēja pat atgriezties mājās – uz tā saucamo impērijas rietumu nomali. Taču piešķirta auglīga zeme – katra saimnieka sapnis, plašums, bagātīgā taiga un daudziem jau nodibinātas ģimenes – tomēr vairākumu piesaistīja turpmākai dzīvei kolonijās. Ciemi auga, norādītās robežas kļuva par šaurām. Ciemu iedzīvotāji vairākkārt vērsušies pie valdības ar lūgumiem ļaut iznomāt jaunas zemes platības.

Lūk, Jeņisejas gub. mērnieka priekšraksts ar Nr. 606 no 1895. g. 7. sept.

“Saskaņā ar Valsts palātas rīkojumu Nr. 10734 no 4. sept., kas sekoja pēc Lejas Bulānas zemnieku pilnvarotā Mihaila Krauļa pieprasījuma atļaut viņa pilnvarotajiem lietot aptuveni trīs verstu lielo zemes platību, kas atrodas starp viņu un Novopoltavkas robežām, uzdošu Jums, “милостивый государь” (žēlīgais kungs), pienākumu pārliicināties, vai tiešām Lejas Bulānas iedzīvotājiem pašreizējos apstākļos ir nepieciešama šī M. Krauļa uzrādītā zeme un vai tā valstij ir brīva.

Šai sakarā lūdzu, “милостивый государь”, no vietējo pagastu valdības uzzināt precīzu dvēseļu skaitu Lejas Bulānā šai laikā un visu pārējo šai sakarā, sastādīt izsmeļošu aktu un vajadzības gadījumā sastādīt rasējumu.” Parakstījis guberņas mērnieks inženieris Požarskis.

Pielikumā, lai rīkotos pēc tiem un beigās nodotu atpakaļ guberņas rasētavā, pievienoti Novopoltavkas, Lejas Bulānas, Verhņe Kebežas un Isajevskas sādžu plāni.

18) KN AAA – 160.f, 1. apr., 1166. lieta

19) Galvaspilsēta “Viļno” – tagad Viļņa, Lietuvas Republika.

20) Pilsētas: Veliža Smoļenskas apg.; Gorodok – Znamenska; Dvinsk – Daugavpils; Drisensk – Verhņedvinska; Lepēla – Lusinska; Neveļ – Dobeļe; Polocka; Režica – Rēzekne; Sebeža.

21) Kurzeme un Zemgale: Doblene – Dobeļe; Bauska; Vindava – Ventspils; Gazenpotsk – Aizpute; Goldingenska – Kuldīga; Grobiņa; Ilusk – Ilūkste, Talsena – Talsi; Tukums; Fridrihštate – Jaunielgava.

22) Latvijas ziemeļi un Igaunijas dienvidi: Rīga; Valka; Vendena – Cēsis; Verro – Viru; Volmara – Valmiera; Pernova – Pjarnu; Jurjev – Tartu; Ezeļsk – Saaremaa; Felina – Viļjandi.

23) Igaunijas ziemeļdaļa.

24) MI MPA – 54.f “Minusinskoe управление земледелия и госимущества”, 1. apr, 213. lieta – “Dokumentācija zemes nodošanai nomā Lejas Bulānas zemniekiem (sabiedriskais spriedums, solījums, iesniegums, paziņojums, sarakste, rasējumi)”

Jermakovskas pagasta valde ziņo Jeņisejas guberņas mērnika kungam, ka Lejas Bulānas kolonijā pašlaik esot 173 zemnieku (*Jau brīvie ļaudis, kas izcietuši sodu, vai kas ieradušies brīvprātīgi.*) dvēseles un 278 uz dzīvi nometinātas (*Tie, kas vēl izcieš sodu*) dvēseles = kopā 451 dvēsele. *Tātad – vīrieši.*

Piedalīties izmeklēšanā 17. septembrī no pagasta valdes tika pieprasīts arī deputāts ar pienākošos zīmogu. Jermakovskas pagasta valde tam nolūkam atsūtīja Černobrovkinu. Apriņķa mērnika kungs apmetās pie Lejas Bulānas zemnieka Siliņa un no turienes ar ciema vecāko dod rakstisku rīkojumu zemnieku pilnvarotajam Kraulim. Krauls parakstās un apņemas 17. septembrī ierasties uz jautājuma izskatīšanas sēdi. Tas nebija viss. Lietas izskatīšana nedrīkstēja notikt bez Novopoltavkas pārstāvja, jo zemes iedalīšana Lejas Bulānas iedzīvotājiem varēja skart novopoltavkiešu intereses. Un Novopoltavkas ciema vecākais sasauca zemnieku saietu, kas var pilnvarot savu delegātu un pēc sava viedokļa sastādīt “sabiedrisku spriedumu”. Novopoltavkas vecākais Asauļenko M. paziņo, ka pilnvaro zemnieku Avksentiju Rogovu. Kļūst skaidrs, ka šis ir ukraiņu ciems.

Šis ukraiņu ciems aiz Kebežupes ar savām asfaltētajām ielām, kārtīgajām koka mājām gar garo ielu malām atrodas „kaimiņos” līdz pat šim laikam. Mūsdienās arī tur dzīvo daudzi latvieši no Lejas Bulānas. Kaut mans nolūks nebija pētīt ukraiņu ciema vēsturi, tomēr no dokumentiem varēsim uzzināt daudzu ukraiņu uzvārdus un ciema likumu veidu. Piebildīšu, ka mūsdienu ukraiņu kaimiņi pret lejasbulāniešiem izturas ar cieņu.

Bet atgriezīsimies 1895. gadā. Lasām “*общественный приговор*” – sabiedrisko spriedumu:

“1895. gada 17. septembrī mēs, apakšā parakstījušies Minusinskas apriņķa Jermakovskas pagasta Novopoltavkas ciema sabiedrības zemnieki, kas būtu 56 sētu sanāksmē pilntiesīgi piedalīties namu īpašnieki, kuri tika uzaicināti pēc ciema vecākā Maksima Andrejeviča Iesauļenko ierosinājuma, no kuriem uz saietu ieradās 42 cilvēki, kas ir divas trešdaļas no balsstiesīgo namu īpašnieku skaita, klausījās Jeņisejas apriņķa mērnika mūsu ciema vecākajam adresēto priekšrakstu.

Saietā klausījāmies mūsu vecākā personīgo priekšlikumu no mūsu vidus ievēlēt pilnvaroto un dot viņam līdzīgu “Spriedumu”. Noklausoties šo priekšlikumu, mēs, pārrunājot savā starpā, vienbalsīgi izlēmām, ka šim nolūkam ievēlēto uzticības cilvēku vēlēti noteikti vajag, un ievēlējām no mūsu vidus zemnieku Avksentiju Ivanoviču Rogovu, kuram piešķirām tiesības piedalīties šajā lietā un mūsu visu vārdā apstrīdēt citu pilnvaroto viltības un dot atbildi strīdos. Mēs Rogovam uzticamies un viņam pretī nerunāsim līdz lietas izskatīšanas beigām, par ko viņam būs mums jāziņo. Zem lēmuma parakstāmies.”

Seko Čumaku, Mageri, Ševčenko, Skriļu, Veļičko un daudzu citu 33 ukraiņu uzvārdi, kuru vietā, pēc viņu lūguma, “*за неграмотных*” – analfabētu vietā – un par sevi pašu parakstījās Nikolajs Cilovjajs, bet “*грамотные*”, t.i., izglītotie aptuveni pirmās klases skolēnu līmenī, parakstījās paši: Aristahs Tiško, Miķais Sills, Grigorijs Zecs, Luka Koroiskis, Semjons Sinsokijs, Fjodors Dovgopoļnijs, Sergejs Mihaļņiks un Terentijs Kovpaks.

...”Esošais spriedums sastādīts uzrādītā namu īpašnieku skaita klātbūtnē, parakstījušies pareizi un atbilst zemnieku vispārējā nolīguma 47. un 57. pantam, spriedumu grāmatā ierakstīts, to apliecinu, *ciema vecākais M. Asauļenko.”*

Tādā pašā veidā tika sūtīti pieprasījumi uz Verhņe Kebežskoje ciemu, no kura ar līdzpaņemto spriedumu pilnvaroja Vasiliju Jermila dēlu Zagvočkinu. Mērnika Iljenko pieprasījums uz pagasta ciemu Jermakovskoje tomēr atšķirās. No šā ciema tika pieprasīti

trīs cilvēki, pret kuriem vērsta īpašas prasības. Viņiem jābūt nekad netiesātiem, nesodītiem ar naudas maksājumiem, pareizticīgiem. Tās pašas lapas lejasdaļā uzrādīti prasīto personu uzvārdi: Ivans Palicins, Konstantīns Kapustins, Romāns Jakovļevs ar Jermakovskas vecākā Mihailova apliecinošo parakstu. Pats par sevi interesants un skaists izskatās vēl viens tā laika dokuments. Tā ir veidlapa ar skaisti nodrukātu virsrakstu “Zvērināto solījums”.

„Zvērināto solījums
(“Клятвенное обещание”)

Es, apakšā minētais, apsolos un Dieva Visuvaldītāja vārdā Viņa evaņģēlija priekšā zvēru, ka par visu notiekošo manā klātbūtnē un valsts zemes mērīšanas un plānu sastādīšanas laikā, kā arī par strīdiem un citu, par ko man jautās, uzrādīšu pašu patiesību tā, lai Dieva un Viņa baismīgās tiesas priekšā varam dot atbildi. Mana zvēresta nobeigumā skūpstu mana Glābēja Pestītāja vārdus un krustu. Amen.”

Izrādās, Kapustina un Palicina vietā atkal jāparakstās citam, jo viņi bija analfabēti, un visa šī procedūra notika mācītāja Alekseja Jefimova vadībā un mērnieka Iljenko klātbūtnē.

“1895. gada septembra 19. dienā titulārais padomnieks Jeņisejas apriņķa mērnieks Iljenko, pēc Jeņisejas guberņas mērnieka rīkojuma (Nr. 606 no 7. septembra), pamatota ar Jeņisejas Valsts palātas ierosinājumu (Nr. 10734 no 4. septembra), kas sekoja Jermakovskas pagasta Lejas Bulānas zemnieka pilnvarotā Miheļa Krauļa iesniegumam par starp Novopoltavku un viņiem esošās zemes lietošanas atļauju viņa pilnvarotajiem...”

Tas vēl nav viss garugarais teikums, kura nobeigumā tika minētas visas personas, amats, pilnvarotie un liecinieki ar pagasta vecāko Černobrovkinu, pēc kuru aptaujas izriet, ka Lejas Bulānas iedzīvotāji ar zemes kvalitāti, izņemot meža būvmateriālu trūkumu, visā visumā ir apmierināti un esošajam dvēseļu skaitam zemes ir pietiekami. Bez sievietēm un bērniem ir 451 dvēsele.

Pēc tam Krauļš izklāstīja lūguma būtību. Lejas Bulānas izlietojamās zemes atrodas dienvidu galā, līdz ar to ziemeļu gals atrodas 15 verstu attālumā no ciema, kas sagādā zemniekiem –

“..briesmīgas neērtības tās apsaimniekošanā, tādēļ viņa pilnvarotāji lūdz aptuveni 300 desetīnu starp Novopoltavku un Lejas Bulānu, kur viņi varētu ganīt lopus. Turklāt šai apvidū iespējams lopus padzirdīt, turpretī ganībām paredzētajā vietā tādas iespējas neesot.”

Tālāk Iljenko pieraksta Krauļa liecību, ka lūgumā uzrādītā zeme pieder valstij un viņa pilnvarotāji jau 30 gadu bez pārtraukuma to izmanto ganībām, jo, būdama purvainā un apaugusi ar sīkiem brikšņiem, citam nolūkam nav derīga. Visu iepriekšminēto sastādītājā aktā ar saviem parakstiem apliecināja visi klātesošie.

Mums vēl ne vienu reizi vien nāksies sastapties ar zemes jautājumu risināšanu Lejas Bulānā. Pati zeme, valsts nopietna pieeja šim jautājumam, lietas būtību risināšanas gaita, dvēseļu skaita nozīme, lēmēju pilnvaras – to visu mēs uzzinām no šiem “birokrātisko ierēdņu dokumentiem”. Liela loma ir piederībai pareizticīgo baznīcai, ļoti gari teikumi, cieņas apliecināšana adresātiem. Domājams, ka ar šiem daudzajiem priekšrakstiem, ierosinājumiem, lūgumiem, aktiem un atbildēm lasītājam būs vieglāk iepazīties un izprast Lejas Bulānas kolonistu rūpes. Gribas, lai arī lasītājs izjūt šīs tālās pagātnes gaisotni. Pētniekam tas noteikti ir vieglāk, jo viņš redz tā laika ģerboņa papīru kvalitāti, logotipus, zīmogus, ģerboņus un viegli lasāmus skaistus un izsmalcinātus rakstvežu rokrakstus. Diemžēl tajos gados Minusinskas arhīva nabadzīgā tehniskā

apgāde neļāva ar kvalitatīvu kseroksu vai fotokopiju saņemt dokumentus lasītāja apskatei.

Tulkojot mūsu laikmetam neatbilstīgo sarežģīto valodu, ar vienkāršotām frāzēm varbūt ir grūti ievest lasītāju XVIII-XIX gs. gaisotnē. Bet, zinot Sibīrijas plašumus, milzīgos attālumus mežonīgajā vidē, nākas apbrīnot tā laika statistisko datu precizitāti, kas līdzinās sīkumainībai. Viss – līdz kapeikai, līdz kumeļam, līdz mirušam bērniņam, nerunājot par dzīvajiem – viss ir sīki uzskaitīts.

Tikpat precīzas bija atskaites, no kurām mēs uzzinām par tā laika naudas vērtību. Lūk, cik maksāja mērniekam Iljenko:

ceļanauda līdz darba vietai no Minusinskas – 15 rbļ. 30 kap., par dzīvokli – 1 rbl. 50 kap., uzturam no 7. līdz 20. septembrim – 7 rbļ. 80 kap.;

liecinieku apmierināšanai – 2 rbļ. 70 kap., un kopā valstij tas maksāja 27 rubļus un 30 kapeikas.

Mērnieks ir savu darbu pabeidzis, bet ar to lietas izskatīšana nebeidzās, turpinājās sarakstīšanās starp augstāk stāvošām instancēm, to skaitā ar blakus esošo pagastu vecākiem.

Uz lietas 12. lapas uzrādīts pavisam cits Lejas Bulānā dzīvojošo dvēseļu skaits – 1273 vīrieši – dvēseles.

Lai nu kā, bet beidzot, 1895. gada novembra 30. dienā, Lejas Bulāna saņēma no Valsts palātas Finanšu ministrijas Jeņisejas guberņas mērniekam adresētu lēmumu Nr. 15645.

Izlaidīsim trafareto, mums jau pazīstamo garo sākuma frāzi un ieskatīsimies lietas būtībā.

„.. Pamatojoties uz Irkutskas ģenerālgubernatora 1893. gada rīkojumu Nr. 835, kurā teikts, ka esošās zemes lietošana līdz nākamajam zemes iedalījumam paliek nemainīta, tai skaitā minēto zemes platību 197 desetīnas 1150 sažēņu (asis) aramzemes līdz vispārējai Jeņisejskas guberņas zemes iekārtošanai atstāt Lejas Bulānas kolonijas zemnieku lietošanā.”

Kā šis zemes gabals izskatās šodien? Tāds pats purvains, apaudzis ar sīkiem, čokurainiem bērziņiem. Reti kāda priede liecina, ka tā tomēr ir Sibīrija un tā, nevis krūmiem līdzīgie bērzi, pārstāv sen prom atkāpušos (pareizāk – izcirsto) taigu. Līdz pēdējam laikam pļavas izmantoja siena vākšanai un ganībām. Ceļš līdz Novopoltavkai savu lomu pienācīgi izpilda tikai karstā un sausā vasarā vai ziemas salā.

Pavasara palu, kā arī rudens lietu laikā tas pārvēršas melnu dubļu masā, kuru pārvarēt, riskējot kādā vietā apgāzties, spēj tikai spēcīgo traktoru vai visurgājēju motori. Tuvojoties Poltavkai, kā bulānieši sauc Novopoltavku, jāšķērso Kebežas upe, kas līkumojot atceļo līdz Novopoltavkas ciemam un steidzas tālāk projām. Pie Lejas Bulānas vasarā šo straujo upi var pārbrist kājām, var nodzerties dzidro un skaidro ūdenī, izpeldēties un pamakšķerēt zivis. Ekoloģiski tīra upe. Sajānu kalnu kūstošie sniegi pavasaros un lietus rudenos pārmaina upi līdz nepazīšanai. Duļķainā ūdens lavīnai tās krastos kļūst par šauru. Upe daudzkārt izplešas, ledus gabali ieskrāpē krastos dziļas rievās, tie nobrūk, koki un krūmi iekrīt mutuļojošajā ūdenī un bezspēcīgi padodas upes straumes trakulībai. No vasaras rāmuma vairs ne vēsts. Šķērsot upi pat ar mašīnu ir liels risks. 1991. gadā pie Novopoltavkas beidzot tika uzcelts koka tilts. Ja valdībai atrastos līdzekļi uzbūvēt ceļu no tilta līdz Lejas Bulānai, daudzas bulāniešu problēmas būtu atrisinātas. No visiem centriem – Krasnojarskas, Minusinskas, caur Jermakovsku līdz Novopoltavkai – iet labas kvalitātes asfāltēts ceļš. Kursē satiksmes autobusi. Pēdējos gados uzbērts samērā labs ceļš, kas savieno Lejas Bulānu tikai ar Karatūzu. Skolēni brauc uz turieni (40 km) mācīties vidusskolā.

Starp citu, bulānieši joko, ka Jermakovskā katrs piektais ir latvietis. Un tas ir tuvu patiesībai, jo visi latvieši, kuri dzīvo Jermakovskā, izņemot vienu no Rīgas, ir no Lejas Bulānas. Tas pats attiecas arī uz Minusinskas latviešiem. Visiem viņiem rūp ceļš uz Lejas Bulānu, katram tur ir vecāki vai radi. Ja būtu ceļš, daudzi pat labprāt atgrieztos uz dzīvi dzimtajā ciemā. Nav izslēgts, ka tādā gadījumā tur sabrauktu arī citu tautību pārstāvji, kas gan nav vēlams, jo tad ciems, tāpat kā, piemēram, Suhonoja Ujāras rajonā, gandrīz vai zaudētu savu latviskumu.

Katram kokam ir divi gali. Taču viens ir skaidrs, tad jaunieši nebrauktu prom un ciemā kūsātu dzīvība. Tagad katrai pamestai mājai nāk virsū dzelzsnātru armija. Latvija nepazīst tādas nātres, divus metrus garas ar ārkārtīgi dzeloņainiem, stingriem, kupliem stumbriem un tikpat dzeloņainām, garām saknēm.

Reti kur dzird bērnu balsis, teju teju tiks slēgta skola. Darba vietu nav!

Tagad atgriezīsimies ciema dzīvē aizpagājušā gadsimta beigās. Bulāniešiem bija galvenais zemnieka īpašums, kas cieši saistīja ar Sibīriju – zeme. Kā viņi tur dzīvoja, kā saimniekoja, ko ēda, ko ģērba mugurā, ko meistaroja? Uz šo jautājumu atbildi mums dod Sibīrijas pētnieks J. Jakovļevs savā 1900. gadā izdotajā grāmatā “Minusinskas muzeja apraksts”, Dienvidu Jeņisejas ielejas citdzimtiešu etnogrāfiskā apskata “*Латыши*” – “Latvieši” apakšnodaļas 160. lpp.

Šis materiāls tika izrakstīts 1991.g. pavasarī, strādājot Martjānova vārdā nosauktajā Minusinskas muzejā.

Kā iezemiešus, tā arī mūsu tautiešus Sibīrijā dēvēja par “inorodciem”, t.i., “*инородцы*” – citdzimtieši; krievi citas nācijas vēl dēvēja arī par “*племя*” – ciltīm. Atcerieties arī V. Haupta apzīmējumus.

Nepievērsīsim tam uzmanību, un krievu tautas pārākuma apziņa raksta autora J. K. Jakovļeva izteicienos arī lai nemulsina mūsu prātus. Atcerēsimies, ar kādu iejūtību, cik saudzīgi mūsu tautiešus aprakstīja Vilhelms Haupta kungs. Un tomēr pateiksimies arī J. Jakovļevam par viņa izsmelošajām ziņām. Acīmredzot latviešu ciema dzīve spilgtāk kontrastēja ar krievu ciemiem un krievu vēsturniekam tā šķita interesantāka pār somu un igauņu ciemu iedzīvotāju dzīvi. Par viņiem līdzīgus aprakstus atrast neizdevās. Latviešu etnogrāfiem un vienkāršiem lasītājiem būs interesanti paskatīties uz latviešu kolonistu dzīvi šoreiz ar krievu tautības cilvēka acīm. To pašu tekstu, lasot Latvijas zinātnieku pētījumus vēlāk – 1991. gada augustā, bija atraduši arī citi pētnieki un ievietojuši V. Strautnieces apkopotajā grāmatā “Lejas Bulāna – latviešu ciems Sibīrijā”. *Tekstā būs daži vārdi, kuru tulkojums ir šāds:*

esti vai čuhonci – igauņi. Un vēl citi.²⁵⁾

Kādi tad bija šie Minusinskas apriņķa “citzimtieši” – latvieši tālo 1900.g. laikā?

„Latvieši

Latviešu iedzīvotāji Minusinskas apriņķa Lejas Bulānas ciematā un arī somi un igauņi Augšsuetukas (Kamennij Brod) un Augšbulānas ciematos ir izsūtīto pēcnācēji, nometinātie, kā arī dažas ģimenes, kas brīvprātīgi pārcēlušies no Baltijas. Lejas Bulānas ciematā ir 20 šādu brīvprātīgo pārceļotāju ģimeņu, turklāt pārceļošana notikusi galvenokārt radniecības dēļ.

Lūk, ko par šo ciemu apdzīvošanu stāsta kāds Grigorjeva k-gs:

“Četrdesmito gadu beigās no Toboļskas guberņas somu kolonijas Rižkovo pēc brīvas gribas Šušenskas pagastā ieradās četras somu ģimenes, kuras sākumā dzīvoja Kaptirevskas ciemā, daļa – Dubenskas ciemā.

25) esti, čuhonci - igauņi

Tāpat kā krievu tekstā, iekavās būs saglabāti vārdi (*ziba, Weletava, neseeni* u.c.) ar seno – vāciskoto pareizrakstību, kādā 19.gs. rakstīja bulānieši.

1851. gadā viņi pārcēlās uz to vietu, kur tagad atrodas Augšsuetukas kolonija (*Верхний Суэдук*). Kopš 1857. gada uz šo koloniju sākuši izsūtīt somus, pēc tam igauņus (*dokumentos estus*). 1875. gadā šurp atbrauca vēl sešas brīvprātīgo somu ģimenes. 1859. gadā no Vidzemes un Kurzemes izsūtītajiem latviešiem nodibināta kolonija Lejas Bulāna (*Нижняя Буланка*). Līdz 1864. gadam katra šīs kolonijas ģimene saņēma no luterāņu konsistorijas pabalstus no 30 līdz 40 un pat 100 rubļu.

1865. gadā daļa kolonistu (čuhonci)²⁶⁾ pārcēlās uz Augšbulānu (*Верхняя Буланка*). 70. gadu sākumā uz koloniju no Vidzemes guberņas atnāca 26 brīvgaiteņu ģimenes. Piecas no tām vēlāk aizgāja atpakaļ. Augšbulānu kā koloniju 1861. gadā izveidoja piecas igauņu ģimenes, kuras pirms tam dzīvoja Augšsuetukas kolonijā. Vēlāk, pēc mācītāja padoma, lai izbēgtu no starpnacionāliem nemieriem ar vietējiem somiem, viņi jaunajā vietā izveidoja savu ciemu, kuru ar laiku papildināja izsūtītie igauņi. Visi iedzīvotāji ir luterāņi, un viņiem ir attiecīgais mācītājs. Kolonijas iedzīvotāji katri pilnībā saglabāja savu valodu un nacionālās īpatnības.”

1891. g. tautas skaitīšanas materiālos Augšbulānā skaitījās 764 dvēseles, Lejasbulānā – 355, Augšsuetukā – 531 dvēsele.

Par precīzākiem datiem tomēr jāuzskata Haupta kunga doto koloniju dibināšanas gadus, kuru precizitāti apstiprina arī arhīva materiāli ar izsūtāmo grupu noņemšanas datiem un norādēm, uz kuru no trim kolonijām sūtīt katras tautības pārstāvjus.

Tālāk E. K. Jakovļevs turpina:

“Katrā no mūs interesējošām trijām kolonijām ir skola, Augšsuetukā pat divas. Lejas Bulānas un Augšbulānas skolas darbojas no 1860. gada, bet Augšsuetukā no 1864. gada, turklāt pirmās divas tiek uzturētas par līdzekļiem no Krievijas luterāņu draudžu palīdzības kases centrālās valdes, bet trešās skolas uzturēšanai Somijas Senāts ik gadu piešķir 2000 marku. Otrā Augšsuetukas skola atvērta aptuveni pirms pieciem gadiem.

Mācības notiek Lejas Bulānas skolā latviešu un vācu valodā, Augšbulānas – igauņu; Augšsuetukas skolā somu un igauņu valodā, krievu valodu māca tikai Augšbulānas skolā. Mācības ir obligātas abu dzimumu bērniem, tādēļ gandrīz visi iedzīvotāji bez izņēmuma ir lasīt un rakstītpratēji. Lejas Bulānā ir neliela bibliotēka, kurā ir apmēram 300 izdevumu nosaukumu.

Lejas Bulānā un Augšsuetukā esot arī baznīcas, turklāt Lejas Bulānā mācītājs dzīvo pastāvīgi, bet uz Augšsuetuku vienu reizi gadā brauc mācītājs no Omskas. 1899. gadā Lejas Bulānas iedzīvotāji abonēja 12 latviešu periodikas izdevumu – “Baltijas Vēstnesi” (2 eks.), “Balsi” (4 eks.), “Latviešu Avīzi” (2 eks.), “Tēvijū” (1 eks.), “Austrumu” (2 eks.), “Baznīcas Vēstnesi” (1 eks.).

Nenormālie apstākļi, kādos spiesti dzīvot šo koloniju iemītnieki, parāda to, ka šīs sādžas, neraugoties uz ārēji augstāku kultūras līmeni salīdzinājumā ar apkārtējiem krievu iedzīvotājiem, pārsteidz ar savu nabadzību un dubļiem, bet iedzīvotāji ar zemu tikumības līmeni un noziedzību.

Iedzīvotāju izolētais stāvoklis, varmācīgo noziedzīgo elementu izmetināšana vienkopus bez jebkādas viņu pirmo noziedzīgo darbību korekcijas, ārkārtīgi mazais skaits sieviešu salīdzinājumā ar vīriešu daudzumu, nievājošā attieksme pret apkārtējiem krievu iedzīvotājiem kā pret kaut ko zemāku. Starp citu, šādu attieksmi pastiprināti audzina iedzīvotājos arī garīgie tēvi. Tādi ir galvenie apstākļi, kas veicina grimšanu nabadzībā. Ar neapstrīdamo izmiršanu dzimumizvirtības dēļ, dzeršanu, šaurā lokā noslēgtām endogāmām laulībām, visbeidzot zema materiālā gādība par viņiem veicina daudzu sādžas locekļu atradināšanos no jebkāda fiziska darba un noslieci uz vieglu peļņu. Bulāna ir zirgu zagļu un nelikumīgās kandžas dzīšanas centrs, dažādu palīgu,

līdzskrējēju un nelikumību sargātāju tīkls sniedzas līdz pašiem pilsētas administratīvajiem centriem.

Dzīvu straumi izmirstošo latviešu iedzīvotājos var iepludināt tikai viņu attiecību nodibināšana ar apkārtējiem krieviem. Uzrādītās negatīvās parādības piemīt īpaši vienkopus dzīvojošajiem izsūtītajiem latviešiem.

Uz 145 Lejas Bulānas kolonijas esošajām saimniecībām, pēc 90. gada skaitīšanas datiem, uzrādījās vēl 188 iztrūkstošas saimniecības. Augšbulānā – ar 46 esošajām 113 abu dzimumu personu saimniecību klāt vajadzēja būt vēl 217 saimniecībām ar 315 abu dzimumu cilvēkiem. Augšsuetukā no 206 saimniecībām uz vietas bija tikai 105, trūka 101 – aizklīdušie. Tendenci klaiņot, lai nodarbotos ar kādiem nelauksaimnieciskiem arodiem, veicina apstākļi, ka lielākajai daļai saimniecību trūkst mājlopu, darba zirgu, darbinieku, liellopu; no 145 saimniecībām 93 neesot aramzemes. Abu dzimumu savstarpējais samērs šajā grupā arī nav labvēlīgs. Lejas Bulānā uz 217 vīriešiem ir tikai 145 sievietes, Augšbulānā – uz 64 vīriešiem 49 sievietes, Augšsuetukā – uz 157 vīriešiem ir 110 sievietes. Zemniekiem, kuri šeit dzīvo sen, un jaunajiem zemniekiem saimnieciskais stāvoklis ir labāks.

Tērpi – apģērbi

Tautastērps daudzējādā ziņā ir zaudējis sev raksturīgās iezīmes. Tautiskā galvassega – cepure ar smailinātu augšdaļu, sašūta no ķīļveida drēbes gabaliem, rotāta ar zvērādas apmali un nelielu podziņu augšā – nemaz netiek nēsāta. Cepures, naģenes un platmales kā krieviem, izņemot salmu cepures ar platām malām, ko pin paši latvieši, ir izplatītas vairāk nekā starp krievu iedzīvotājiem.

Vīriešiem raksturīga tērpa detaļa ir līdz viduklim īsa jaka – kamzolis, izplatītas arī vestes, īpatnējs vīriešu bikšu piegriezums. Sievietēm – plecu lakati, sievu mices, ņieburī, jakas, aproces u.c., un apavi – pastalas kā vieniem, tā otriem. Atšķirīga iezīme ir aušanas attīstība un apģērbu pagatavošana vienīgi no pašaustas vilnas vadmalas un linu audumiem. Tērpu krāsa galvenokārt pelēka. Pastalas pēc piegriezuma atgādina krievu “poršņus”, tikai tās piegriež no četrstūrainā, ne no trīsstūrainā ādas gabala; tās tiek vilktas ziemā ar diviem trim vilnas zeķu pāriem. Vasarā pastalas valkā ar vienu pāri īso zeķu un tin arī audekla kājautus. Bez pastalām nēsā arī zābakus velteņus, sieviešu zābaciņus (sk. krievu kolekcijā). Krekls, biežāk no linu auduma ar platu apkakli, vienmēr ir ielikts biksēs, ap kaklu sien lakatiņu. Kamzoļus šuj ar un bez piedurknēm. Sieviešu svētku tērpiem šuj ņieburus ar dziļu kakla izgriezumu, ikdienai – jakas bez apkakles gan ar piedurknēm, gan bez tām.

1. Vīriešu salmu cepure (salmu platmale), diam. 42, platums 11 cm. Lejas Bulānas zemnieka Jāņa Būdas roku darbs (cena ciemā 50 kap.).

2. Vilnas lakats no krāsainas dzijas. Vietējo sieviešu galvassega; kvadrātveida, 80 cm garumā un platumā (Lejas Bulānas zemnieces Līzas Krauļas darbs, cena 2 rbļ.50 kap.).

3. Sievas micīte (*seewas mizite*), adīta no violetas vilnas dzijas ar melnām bārkstīm. Trijstūrveida, pie diviem galiem piešūtas prievītes sasiešanai. Lības Liepiņas roku darbs (Lejas Bulāna).

4. Tas pats, tikai no plānākas vilnas dzijas.

5. Matu lente (*matu preewe*), kuru meitenes vainaga veidā iepin matos visapkārt galvai; aizmugurē sasietie gali brīvi nolaisti pār muguru. Prieve – sarkana no labas mājas kokvilnas. Iegūta no Teņa Pētersona Lejas Bulānā.

6. Jaunavas galvas rota no lentes tādā veidā, kā tā (nr.5) izskatās, iepīta matos.

7. Bērnu šallīte (*behrnu schallite*).

8.-15. Astoņi rakstaino dūraiņu paraugi (*kulaini zimdi*), vietējo latviešu sieviešu darinājumi.

16. Pirkstaiņi (*pirkstaini*), adīti no rupjas mājas vilnas dzijas.

17.-25. Rakstainu roku sildītāju (*aprozes*) paraugi. Adīti no pirktas un mājas dzijas.

26.-30. Adītu jaku (*adita kamsola parougs*) paraugi no krāsainām dzijām divos un trijos diegos.

31. Jaciņa (*jaka vai wamschi*) vecākai sievietei no pašdarinātas vadmalas, vecmodīga, līdz viduklim, ar garām piedurknēm, bez apkakles, ar krūšu izgriezumu, aizdare ar āķīšiem zem krūtīm.

32. Priekšauts (*schtyotele*) no balta, pašausta linu auduma, to latvietes lieto, sasiēnot ap vidukli.

33. Svītrains brunči (*bruntschi vai lindraki*) no pašausta vilnas auduma ar vienādām (katra 1,5 veršoka) ielocēm jostasvietā, bez odeses, sasiēnami ar aukliņām.

34.-40. No mājas dzijas darinātas dažāda platuma jostiņas un prievītes (*preewite*), biežāk meiteņu darbs.

41. Garas sieviešu linu (*nahtnas sekjes*) zeķes.

42. Garas, raibas sieviešu vilnas zeķes.

43. Īsās zeķes (*kapsetkes*) no mīksta vilnas.

44. Pastalas – latviešu ādas apavi no četrstūraina gabala, sašūtas tikai purngalā, līdz potītēm savelkamas ar siksnīņām.

45. Kabatlakatiņš no plāna pašausta linu auduma ar sarkanu maliņu.

46. Kleitām uzliekama balta sieviešu apakle, vienkāršs izšuvums.

47. Kartons ar 40 audumu un citu priekšmetu paraugiem, ko pastāvīgi lieto latvieši (*visus neuzrādu*).

48. Latviešu apģērbu paraugi – tērptas lelles modelīši, latviešu sievu darinājums: a) latviešu ziemas tērps: (*wadmalas mehtelis*), sikсна (*siksna*) ar dzelzs sprādzi, vilnas auduma bikses, adītas īsās zeķes un pastalas, ap kaklu adīta šalle, zem mēteļa žakete un vestīte; b) latviešu rudens apģērbs darbam un mājai: adīta īsa jaka (*adits kamsols*), pusvilnas bikses, sikсна, pastalas; c) latviešu apģērbs vasarā: linu auduma kreklis un bikses, veste, zābaki; d) latvietes apģērbs: pusvilnas jaka un brunči (*bruntschi*), katūna priekšauts un galvā katūna lakatiņš, kājās vilnas zeķes un smalkas ādas kurpītes vai pastalas, vai zābaciņi; e) latvieša apģērbs godos. pusvadmalas žakete (*ihsi-swahwka*), tāda pati veste (*wette*), bikses un zābaki; f) latvietes apģērbs.

Mājoklis

Valdošais māju tips pārsvarā ir guļbaļķu ēkas (sk. krievu kolekciju), nabadzīgo mājiņas zemas, bez priekšnamiem, viena istaba (ieeja istabā uzreiz no pagalma). Logus izcērt sienas vidū, pa vienam logam divās sienās. Mājas iekārtojums visiem vienāds. Labajā pusē no ieejas krievu krāsns, dažreiz ar plīti. Kreisajā pusē trauku skapis, gar sienām gultas ar salmu maisiem. Gultas pārklātas ar linu palagiem un pašaustām vilnas segām (biežāk pelēkā krāsā) ar krāsainu joslu apmalēm, uz gultām nelieli spalvu spilveni ar katūna spilvendrānām un īsi pārnēsājami soli. Guļamās lāvas nelieta. Galdiņi nelieli, 1x1,5 aršīnu garumā. Neiztrūkstoši istabas iekārtojuma priekšmeti ir drēbju, audumu un sieviešu roku darbu glabāšanai nepieciešamās vietējo galdnieku darinātas lādes ar izliektiem vākiem. Reti kurā mājā nav grāmatu plaukta ar grāmatām: bībelēm, dziesmu, lūgšanu grāmatām un kalendāriem. Uz palodzēm puķes – balzamīnes, smaržīgās ģerānijas, mirtes un efejas. Mājām parasti nav slēģu, nav kokgriezumu rotājumu. Lopu nojumes ir pārklātas ar salmiem, pagalmi netīri, zemi žogi, darināti no kārtīm. Retāks ir oriģinālais mājas tips ar vienu istabu, priekšnamu, klēti ar nojumi lopiem zem viena jumta.

Turīgākiem zemniekiem, kulakiem, kuri valda pār pusi ciemata, mājas, protams, ir uzceltas ar vairākām istabām, kur sienas ir apmetas. Dīvāni, skapji, krēsli un viss pārējais kā pilsētas kultūras iedzīve.

Ēdiens

Latviešiem galvenais ēdiens ir maize, kartupeļi, dažādas zupas ar putraimiem (visbiežāk miežu) vai arī ar pupām, zirņiem, kāpostiem, burkāniem, kāļiem un sēnēm. Vasarā ēd četras, ziemā trīs reizes dienā.

Gaļu lieto sālītu un žāvētu (pārsvārā cūkas), kā arī dažāda veida svaigu; jēra (žāvētu) un liellopu gaļu uzturā lieto retāk; liellopu drīzāk kā piedevu svētku galdam.

Maizi cep tāpat kā krievi, tikai klaipus veido lielākus un iegareni ovālus. Rudzu maizi atkarībā no ģimenes lieluma cep vienu vai divas reizes nedēļā, bet kviešu maizi pirms svētkiem. Gan rudzu, gan kviešu maizi cep no tīriem miltiem, surogātus nelieto pat visnabadzīgākās ģimenes. Garšai maizi un cepumus dažreiz pārkaisa ar ķimenēm un anīsu. Trūcīgākie reizēm miltus nesijā.

Piens visos tā veidos tiek uzskatīts par pirmās nepieciešamības produktu. Biezpiens, sviests, siers ir katrā mājā.

Kā viens no oriģinālākajiem latviešu ēdieniem jāmin aukstā gaļa (*auksta galia*), ko gatavo no pusaugu sivēniem, tas ir obligāts ēdiens visos ģimeņu godos – kāzās, krustībās, derībās, gadskārtu svētkos, bērēs utt.. Ēdienu sarecina māla bļodiņās, kuras liek uz galda kopā ar garšvielām – etiķi un sinepēm. Asinsplāceņi (*asins plahzeni*): nokauto cūku asinis savāc īpašā traukā, sasāla un tad iejauc miltu plāceņus. Putra – šķidrums virums no miežu putraimiem; aizdaram klāt lieto vai nu pienu, vai speķi. Kviešu, miežu un citu putraimu biezputra (*beesa putra*). Zīdenis (*sihdens*) – pašķidrums putraimu novārījums ar pupām vai zirņiem un cūkas gaļu. Ar putru vai novārījumiem ēd samīcītas pikas no kartupeļiem un zirņiem ar grūstām kaņepēm un biezpienu (*kinka*).

Izplatīts ir iecienīts pārtikas produkts – kartupeļi, kurus lieto zupā vai sausus – ceptus un vārītus. Ceptiem kartupeļiem klāt ēd cūkgaļu, zivis, biezpienu, sajaucot to ar krējumu, samīcītiem ceptiem kartupeļiem un čuhoncu nekausēto sviestu. Kartupeļu biezputra bieži tiek sajaukta gan ar sagrūstām kaņepēm, gan ar biezpienu; aceptas kaņepes grūž piestā, kamēr izveidojas vijīga masa. Diezgan izplatīts ēdiens ir piestā sagrūsti un rūgušpienā iejaukti apgrauzdēti rudzu graudi.

Sālīšanai kā garšvielas galvenokārt lieto dilles un upeņu lapas, kāpostiem pieber ķimenes. Agrākos laikos tēju lietoja maz, jo rītos, pusdienās un vakaros ēdienreizēs pasniedza aukstus vai karstus ēdienus, tagad tēju ar pienu, bieži bez cukura dzer vismaz divas reizes dienā. Ja nav patvāra, brikešu tēju vāra čuguna vai misiņa tējkannās. Vēl dzer kafiju vai cigoriņus un lupīnu kā kafijas surogātu un kā tējas surogātu – kumelītes.

Pie tējas vai kafijas pasniedz rudzu un kliju maizi ar čuhoncu sviestu, biezpienu un grūstām kaņepēm.

No mājās gatavotiem atspirdzinošiem dzērieniem, izņemot kvasu, ko gatavo tāpat, kā pie krieviem, jāmin skābputra (*skahba putra*) – dzēriens, ko gatavo karstā, parasti pļaujas laikā. To gatavo šādi: uzvārītu šķidru miežu putraimu novārījumu dāsni sajauc ar rūgušpienu un raudzē bez jebkāda rauga vairākas dienas.

Bērnu ēdiens – govys piens no gumijas pupiņiem, kā arī sakošļāta baltmaize ar cukuru un pienu, to knupīša veidā ietin tīrā linu lupatiņā.

Muzeja kolekcijā grupā “Ēdieni” ir vienīgi siers (*seers*), ko latvieši gatavo no svaiga piena un biezpiena. Smalki saberž biezpienu, ieber to uzkarstētā svaigā pienā un karsē tik ilgi, kamēr masa zaudē svaigā piena garšu un sabiezē, pēc tam to notecina un nosloga linu audeklā.

Smēkēšana

1. Pīpes – (*diwi pihpi*) visvienkāršākie vietējie darinājumi no bērza un lapegles saknēm, tabakai domātā vieta apdarināta ar skārdu, pīpes kāts no vilku kārkla.
 2. Pīpe (*pihpis*) – oriģinālā cirvīša formā, 260 mm gara, ar augstu konusveida ieliktni tabakai.
 3. Pīpe ar misiņa ietvaru un caurumotu vāciņu, pīpes kāts (230 mm garš) taisns.
 4. Kaula ietvars, kurā no vienas puses var ievietot pīpes galviņu, no otras puses – pīpes kātu.
 5. Pēc krievu parauga gatavota koka pīpe.
 6. Poss (*pesa vai peepe*) no karstos pelnos kaltēta “*Poliporus sp*”.
 7. Šķiltavas no tērauda plāksnītes B burta veidā un cilindrisks metāla trauciņš, kas aizvieto posu, domāts dedzinātām lupatiņām.
 8. Šķiltavas izliektas tērauda plāksnītes veidā.
 9. Tādas pašas šķiltavas riteņa tapas veidā.
 10. Pīpes lāpstiņa no sarkanā vara un šķiltavas.
 11. Ierīce, domāta šķiltavām, kramam un posam. Ādas maciņš, kura dibenā iestrādāta tērauda plāksnīte – šķiltavas (pēc tatāru parauga).
 12. Četrstūrainas formas tabakas maks no sarkanā bjaza, savelkams ar vilnas diegu.
 13. Mahorka – pašaudzēta tabaka.
 14. Kartūzes tabaka.
 15. Šņaucamā tabaka.
 16. Tabakas maki.
- (13.-15. numura eksponāti gatavoti no pašaudzētiem un pašu rokām apstrādātiem produktiem.)

Saimniecības piederumi

1. Sviesta kuļamā ierīce. Kubveida kaste, iekšpusē ar roku griežamais veltnis ar četrām caurumotām lāpstiņām, veltni griež ar rokturi, kas atrodas ierīces ārpusē sānos.
2. Ovāls koka trauks (*ziba*) sviestam vai biezpienam no plānas krijas, sašūtas ar bērza tāss strēmeli.
3. Apaļš koka sviesta trauks (līdzņemams ceļā).
4. No ciedru koka izgriezts kauss ar garu rokturi zupas liešanai.
- 5.-6. Koka karotes.
7. Veļas vāle stipri pagarinātas kurpnieka liestes formā ar gludu virsmu. Mājās ar sārnu izmazgātu veļu pēc tam izdauza ar šādu vāli uz vienas-vienas ar ceturtdaļu aršīnas augsta soliņa (*weletava*), kas stāv uz četrām kājām.
8. Ciedru koka vanniņa roku mazgāšanai ar četriem koka riteņiem un diviem rokturiem – ovālas formas austiņām, cena 50 kap. Lieto kā mutes un roku mazgājamo bļodu.
9. Ķipsis (*kipis*) – aizvieto slauktuvi un spaini.
10. Nēši (*neseeni*).

Mājamatniecība

1. Vērpjamais ratiņš, 760 mm augsts, dreijāts, uz trim kājiņām; darbināms ar kāju.
2. Ierīce prievīšu aušanai. Četrstūrainis rāmis – 34X21 mm – ar iegriezumiem un caurumiņiem šķietā, kurā tiek uzvilka pamatne.
3. Latviešu stēļu modelis, 40 un 34 mm liels.
4. Tītavas.
5. Krieviski saucamie “*воробы*”.
6. Šķērmašīnas modelis.
7. Kartons ar vērpšanas un aušanas paraugiem, Lejasbulānas latviešu darinājums:

- a) dažādu krāsu līnu un vilnas dzijas astoņu kamolu paraugi
- b) dažāda resnuma līnu pavedieni, uztīti uz trim koka dēļiņiem
- c) vilnas diegu šķetere
- d) dažādu vilnas dziju šķeteres (16 paraugu)
- e) uzskatāms aušanas paraugs – sagatavota pamatne ar velkiem un audiem sieviešu kleitas audumam.

9. Kartons ar vilnas pamatnes paraugiem un piemeklētām krāsainām dzijām: 1) divi paraugi segām; 2) sieviešu kleitas audumam (3 paraugi) un 3) paraugi galdautam vai paklājam (2 paraugi).

10. Kartons ar latviešu roku darinātiem diegu pogu paraugiem (2 paraugi).

11. Tas pats (1 paraugs).

12. Vērpšanai sagatavota līnu kodaļa.

13. Bišu sietiem piemērota noausta līnu auduma paraugs. Pašu darināts.

14. Skārda tvaiku katliņš ar dubultdibenu līmes vārīšanai. Skārda krūze, kurā ielej ūdeni un ieliek spainītī ar līmi, pirmo krūzi hermētiski aizvāko.

15. Koka vītņgrieža modelis.

Kā jebkurā zemnieku saimniecībā, arī šajās luterāņu kolonijās vairāk nekā citur sīkus darinājumus un remontus veica paši saimnieki. Kā visiem kopīgu nodarbošanos var minēt aušanu un vērpšanu, no vienas puses, no otras puses – vilnas kāršana kā maznozīmīgākā nodarbe ir interesanta no etnogrāfijas viedokļa kā peļņa iešanas amatniecības nozare. Kārsēji biežāk ir veči bez mājvietas, retāk jaunieši, kuri dod priekšroku patstāvīgam darbam, nevis darbam raktuvēs vai kalpa gaitām. Kārsējs parasti staigā ar savu solu un vilnas kārstuvēm pa mājām, nopelna dienā līdz 20 kapeikām un saņem gatavu uzturu. Palīgnodarbes attīstās, un daudzus latviešus, somus un igauņus var sastapt ādas un kažokādas manufaktūrās pilsētā vai arī raktuvēs.

Rokdarbi

1. Kartons ar rokdarbu paraugiem. Adījumi un izšuvumi: 1) krustdūrienu izšuvumu paraugi jakām un krekliem (4 paraugi); 2) spodrizšuvums dvieļiem (1 paraugs); 3) mežģīnes dvieļiem un galdautiem (3 paraugi); 4) adītas aproces (1 paraugs).

2. Melnas mežģīnes paraugs (*robini*).

3. Baltas mežģīnes paraugs.

Visizplatītākais rokdarbu veids ir adīšana no vietējās vilnas dzijas un diegiem. Zeķes, cimdus, pirkstaiņus, aproces – pulsu sildītājus, vateņus, jakas, ko darinājušas latvietes, dažreiz pārdod arī tirgos. Attīstīta arī prievīšu (*preewes*) aušana un pīšana, kuras izmanto saimniecībā dažādu lietu saitēšanai.

No latviešu sadzīves priekšmetiem lauksaimniecības nodaļā atrodas īpaša parauga arkls (*arkels*), domāts kartupeļu rušināšanai un gatavo kartupeļu izrakšanai.”

Ar to beidzas Jakovļeva daudzveidīgs un izsmēlošs raksts par mūsu tautiešu sadzīviskām lietām.

Arī mēs, skolotājas no Latvijas, no 1990. gada beigām sākām vākt no latviešu māmuļām dažādus veco laiku sadzīvei nepieciešamus priekšmetus, kas sen savu laiku jau nokalpojuši. Izveidojām skolas muzeju, kurā ir ratiņš un dažādi darbarīki. Tur ir arī mēbeles: koka gulta, šūpulis, galdiņi, skapis. Segas un apģērbu gabali. Senas, no iznīcināšanas paglābtas bībeles, vecā dziesmu grāmata, kā arī dažas parastas lasām grāmatas, visas rakstītas gotiskā rakstā, ko spēj izlasīt tikai sirmās māmuļas. Ir sens pulkstenis un gleznu rāmji, kā arī daudzas 30. gadu vecas fotogrāfijas. Skolas muzeja apmeklētāji labprāt tajās atrod arī savus tuviniekus vai sevi jaunībā. Daudzi izgriezumi no seniem laikrakstiem liecina par pagātnes sabiedriskās dzīves gaitām, sākot no 1920. gada.

1989.-1990. gadā skolotājs no Latvijas Arnis Heidemanis ar lielu interesi sācis vākt ziņas par katru esošo vai no ciema iedzīvotāju saraksta izzudušo Lejas Bulānas tā

saucamo famīliju – ģimeni. Visas šīs ziņas, pārsvarā daudzu ģimeņu ciltsraksti – dzimtas koki, ir palikušas muzejā. Arī mani, 1990.-1991. mācību gada skolotāju no Latvijas, pārsteidza ciema latviskums, senatnīgums un it īpaši ziņas par daudzu bojāeju padomju represiju gados. Savāktās ziņas oriģinālā krievu dokumentu kopiju veidā palika Lejasbulānas skolas muzejā. Daudzas no tām pārtulkotas atrodamas šajā grāmatā. Pēc mūsu aizbraukšanas no ciema par šo muzeju rūpējušās skolas direktore Vera Gūtmane un pēc viņas par direktori strādājošā Veras māsa Irīna Vasiļjeva. 1999. gada pavasarī man nācās kārtīgāk sašķirot un sakārtot skolas muzejā sakrājušos materiālus. Pat atradu V. Strautnieces atsūtītu fragmentu no V. Krasnajs grāmatas “Latviešu kolonijas”, un šeit ir iespējams iepazīties ar to, tā ir vēl viena liecība par Lejas Bulānas tapšanu un mācītājiem, kuriem bija liela nozīme kolonijas dzīvē. Te vēl dažas ziņas no tām, kas glabājas Lejas Bulānas skolas muzejā:

“Apmēram 600 km uz dienvidiem no Krasnojarskas, kādus 80 km uz dienvidaustrumiem no Minusinskas, Suetukas un Kebežas upju auglīgajās ielejās pie Bulankas upītes ietekas Kebežā **1857. gadā** tiek izraudzīta ciema vieta par zagšanu, dedzināšanu, izvarošanu un laupīšanu, *patiesībā bieži vien par nepaklausību kungiem, par piedalīšanos nemieros.* latviešu tautības kriminālistiem no dažādiem Vidzemes un Kurzemes novadiem. Starp notiesātajiem bijušas arī pāris sievietes, kuras izsūtītas noņemšanā par savu bērnu nogalināšanu. Dabā jaukais apvidus, veselīgais un vasarās ļoti siltais klimats, zemes auglība, zvēru un zivju bagātība, kā arī nosacītais pilsētas tuvums (80 km) kolonijai piesaista jaunus iemītniekus. Zemesrūķi nododas līdumu lišanai kviešu tīrumiem, bet no zemes darbiem atradinātie pierakstās ciemā un aizkļīst medībās taigā vai dodas darbā Sajānu, Usas un Uranhajas zelta raktuvēs.

1864. gadā Lejas Bulānas kolonijā jau skaitās 975 dvēseles un ciemā nodibinās sava skola. Kā pirmais skolotājs šeit darbojas kurzemnieks zemnieks Ādolfs Frejs.” *Vārds “zemnieks” šeit nozīmē, ka viņš vai nu jau izcietis savu sodu un ir iecelts balsstiesīgo zemnieku kārtā, vai bija pats brīvprātīgi ieradies dzīvot ciemā.*

1869. gadā te ir jau vairāk nekā 1000 iedzīvotāju, Lejasbulāna kļūst par apkaimes koloniju centru. 1869. gadā no Dikļu pagasta (*tekstā – novada*) atbrauc četras brīvprātīgo ieceļotāju saimes *tostarp Vendes ģimene, manu vecvecāku radi.*

. 1871. gadā iebrauc vēl 17 saimju no Dikļu un Umurgas pagastiem. Pirmais pastāvīgais mācītājs Lejas Bulānā ir latvietis Hermanis Zālītis (dzimis 1853. gada 15. decembrī Cesvainē, miris 1898. gadā Sibīrijā), kurš 1885. gadā ierodas Lejas Bulānā un notur dievvārdus zem klajas debess.

1886. gada 9. novembrī iesvēta Lejas Bulānas baznīcu. 1893. gadā Bulānā uzceļ jaunu skolu. 1894. gadā Bulānas skolas tēvs J. Driķis ar savu saimi ieiet jaunajā skolas namā. 1900. gadā skolēnu skaits jau pārsniedz 200. J. Driķis dabū palīgu – par skolotāju tur darbojas latviešu koloniju pētnieks Sviestiņš, kurš vēlāk atgriezies Latvijā, Ventspilī.

J. Driķis mūža nogali pavadīja Augšzemgalē. 1915.-1916. gadā Lejasbulānas sabiedrībā bija pierakstījušies vairāk nekā 3000 cilvēku, bet dzīvoja 2000. Pasaules kara priekšvakarā Bulānas koloniju grupā radās doma, ka cittautiešu kolonijas ar trim valdības uzturētām skolām, trim lielākām sādžām Augšsuetuku, Augšbulānu un Lejas Bulānu kopā ar septiņiem līdz astoņiem tūkstošiem iedzīvotāju izdalīt atsevišķā latviešu pagastā, kas būtu pirmais un vienīgais ārpus dzimtenes robežām. Gubernas administrācija šādu separātismu nepieļāva.

Bulānietis Jānis Vanags vairākkārt bijis Motorskas pagasta vecākais.”^{26,27)}

26) No V. Krasnajs “Latviešu kolonijas”, fragmentu no skolas muzeja materiāliem T.H. pārrakstīja 1999.g.

27) Minusinskas arhīva 25.f., 1. apraksta 810 .lietā atrodam ziņas par skolotāju Dripi (Driķi): “No Lejas Bulānas 1922.g. optāciju pieprasīja Jēkabs Andreja d. Dripe.(78.lpp.), Jānis Jāņa d. Kopštāls ar sievu Ievu Andreja m. kārto Latvijas pavalstniecību, 83.lpp.)”.

Domājams, ka sniegtais izklāsts no daudziem avotiem dod manam lasītājam skaidru priekšstatu par luterāņu koloniju veidošanos tik tālu no Tēvzemes. Latvju sabiedrība radusies Sibīrijā ne tikai kolonistu vidū. Turp brauca arī brīvprātīgie ieceļotāji, XX gs. sākumā ieradās daudzi bēgļi, un vēlāk atkal citādas valdības iekārtas cietušie izsūtītie. Sibīrijas klimats un grūtības vienus norūdīja, citus nobeidza. Bet mēs turpināsim klāstu par vēlākiem laikiem, kas arī jau ir pagātnē.

*“Tie, kas Kristus vārdā strādā,
Kristus vārdā augļus vāc...”*
(241. dz.)

Pazudušo dēlu “gani”

Dažādu autoru ziņas iz baznīcas dzīves

Pirmie mācītāji

Lasot šīs grāmatas pirmo daļu, pārlicināties, cik nozīmīga loma kolonistu dzīvē bijusi piederība luterticībai.

Tādēļ šis stāsts par Sibīrijas latviešiem un citu tautību luterāņiem nebūs pilnīgs, ja, ielūkojoties Sibīrijas luterāņu vēsturē, neatklāsim sev ko jaunu, vai sen zināmu, bet aizmirstu. Protams, ļoti svarīga loma bija luterāņu mācītājiem.

Vispirms uzzinām no pirmā skolotāja J Driķa, ko viņš 1926.g. stāstīja žurnāla „Jaunatnes Draugs” izdevniecībai par Baznīcas rūpēm Sibīrijas luterāņu ciemos.

Jā, ne valdības, bet Baznīcas rūpes par savām pakļidušām un izmetinātām svešumā avīm sniedzās tik tālu līdz Sibīrijas dzīlēm.

Tā ap 1845.gadu Maskavas evaņģēliski luteriskā konsistorija norīkoja mācītāju Dr. Sederholmu uz luterāņu kolonijām ar uzdevumu – apkopot visu tautību luterāņus Rītsibīrijā. *„Šinī ceļojumā, kura garums turp un atpakaļ bija ap 15000 verstīm, Dr. Sederholms pārliecinājās par sava uzdevuma neiespējamību. Grūti bija atrast luterāņu katorzniekus, kas grupās strādāja Irkutskas, Aizbaikala, Verčinskas un Amūras centrālē vai arī dažādu taigu (lielmežu) zelta bedrēs, turpretī par uz nometināšanu aizsūtītajiem un katorgu beigušiem trūka jēlkādu noteiktu ziņu...”*

„... Maskavā nonācis Dr. Sederholms pacēla jautājumu. Ka visus uz nometināšanu nosūtītos un katorgu beigušos luterāņus vajag nometināt vienā vietā. Pēc daudz formalitātēm 1851. gadā iznāca krievu valdības rīkojums, ka visi luterāņi Rītsibīrijā nometināmi Minusinskas apriņķī Jeņisejas guberņā.”

Un V. Krasnais no tā secināja, ka: *„Jeņisejas guberņu, kuŗas rietumu robeža stāv 5500 km. no Rīgas pirms kara un Pasaules kara laikā skaitījās par latviskāko apgabalu Sibīrijā. 1896.g. milzīgi plašajā guberņā bija viena vienīgā latviešu mītne – jau apskatīta Lejas Bulankas kolonija.”* („Latviešu kolonijas” 313,lpp)

Vēl skolotājs Driķis liecināja, ka *„Irkutskas divīzijas mācītājs Kosmans (vēlākais ģenerālsuperintendents Maskavā), ļoti tālredzīgs un spēcīgs cilvēks, izraudzīja luterāņu kolonijām Minusinskas dienvidos Sajānu kalnu pakājē Kebežas ieleju ar Suetukas kalnāju. Šis apgabals atrodams tā sauktā Sibīrijas Šveicē, auglīgs un bagāts ar dabas skatiem.”*

„Pirmā dibinājās somu kolonija Suetuka jeb Kamennij Brods, mācītājs Kosmans dibināja latvju un vācu koloniju Lejas Bulanku 1858.g. pie Bulankas ietekas Kebežā un kādu gadu vēlāk Augšbulanku, igauņu koloniju, Bulankas upītes augšgalā...Lai liktu trim minētām kolonijām ciešus pamatus, tad mācītājs Kosmans brauca trīs vasaras no Irkutskas uz Minusinsku. Nebija viegls darbs mežainajā apgabalā celt kolonijas ar ļaudīm, kuriem mugurā bija tikai kroņa mantels un kuriem dažkārt uz citu visu vairāk prāts nesās nekā uz mierīgu zemkopja dzīvi. Mācītājs Kosmans jaunam pilsonim apgādāja mājiņu, zirgu ar arklu un sēklu, kā arī govi un darba rīkus; arī sievu saimnieci apgādāja jaunsaimniekam.” Par sievu iegūšanu lasīsim nodaļā „Sadzīvošana”.

Lūk, cik rūpīgi kalpoja agrākie mācītāji.

Kā izriet no lasītā, tas, kurš apmeklēja izsūtītos un nometinātos uz dzīvi Augšsuetukā – somus, Augšbulānā – igauņus un Lejas Bulānā – latviešus un vācus, bija arī mācītājs Bucke. Lai tur nokļūtu reliģiskajos svētkos un koloniju dzīves svarīgāko

notikumu laikā, viņš mēroja grūtus un tālus ceļus. Mācītājs kalpoja arī pie luterāņiem viņu ieslodzījumu vietās, raktuvēs un pārsūtīšanas centros.

Lūk, ko rakstīja „Baznīcas Ziņas” 1859.g. nr.2: „Pie Rīta Sibīrijas pieder Jeņisejas, Irkutskas un Jakutskas gubernementis un Ohotskas un Kamčatkas jūrmalas valdīšanas, bez tam vēl tās zemes pie lielās Amūras upes. Visas šīs zemes kopā iznes kādas 150 tūkst. kvadrātjūdzes, proti viņas gandrīz tik lielas kā visa Eiropa. – par visu šo lielo zemes gabalu tikai viens vienīgs Luteru mācītājs!” Pusgads paiet, kamēr viņš apmeklēja tos Luteru ticīgos, „kas šinī pusē izkaisīti pār 13 pilsētām un kroņa fabrikiem, te nu viņam jābrauc kādas 6000 verstes, kamēr viņus apmeklē....” Līdz 1859. gadam „bija viena pati Luteru baznīca Irkutskā, 1828. gadā uztaisīta.”

Līdz ar draudžu skaitliskā sastāva pieaugumu visās kolonijās luterāņu dzīves vietās radās nepieciešamība pēc pastāvīga mācītāja. Bija jāuzņemas rūpes ne tikai par reliģiskajiem, bet arī par neskaitāmajiem sadzīves jautājumiem, zemes iedalīšanu ne tikai kolonistiem, bet arī garīdzniekiem un baznīcām. Tāpēc V. Hapts ziņoja, ka 1857. gada 1. janvārī uz pastāvīgu dzīvi Augšsuetukā ieradās Irkutskas divīzijas mācītājs Kosmanis.

No V. Hapta izsmeļošā izklāsta mēs uzzinājām arī par mācītāja Kosmaņa veikto garīgo aprūpi un gādību kolonijās.

”Pamjatatnājs kņižkās” ir minēts, ka jau „1864. gada 1. oktobrī Somijas Senāts nomainīja Kosmani, viņa vietā atsūtīot kapelānu Rošieru un zviedru Sv. Katrīnes baznīcas kalpotāju Silvestru Ādamsonu. Ir zināms šo garīdznieku precīzais kalpošanas laiks. Tas turpinājās līdz 1880. gadam, kad, pēc Austrumsibīrijas gubernatora rīkojuma pārvaldīt Minusinskas koloniju garīgo dzīvi norīkots Austrumsibīrijas ev. luteriskās konfesijas divīzijas mācītājs Teodors Ratke. Kā rūpīgs “pazudušo dēlu” gans T. Ratke, izpētot situāciju kolonijās, konstatēja, ka kolonistiem nav zināmas viņiem piederošās zemes robežas pēc tā projekta, kas bija sastādīts ar Austrumsibīrijas galvenās pārvaldes ierēdņu spēkiem un kas līdz šim, t.i., līdz 1880. gada jūlijam, vēl neesot apstiprināts. Savā ziņojumā Jeņisejas guberņas valsts palātai mācītājs un audzinātājs Ratke, rūpējoties par viņam uzticēto ļaužu labklājību, pazemīgi lūdza “atrisināt šo jautājumu, lai guberņas mērnieka kungs uzrāda robežas dabā”.

Tai pašā laikā mācītājam ir zināms, ka dokumenti 1879. gadā Irkutskas ugunsgrēkā bija nodeguši, un viņš lūdza jautājuma atrisināšanai izmantot Jeņisejas guberņas rasētavā esošās kartes.

Šīs zemes lietošanas un piešķiršanas problēmas risinājās vairākus gadus. Ciema iedzīvotāju saieti pilnvaroja savus pārstāvjus. Viņi, kā jau pieņemts, rakstīja prasības, kas adresētas pašam Krievijas Imperatoram Aleksandram Aleksandrovičam – Aleksandram II, kas 1881.g tika nāvējoši ievainots.

No dokumentiem¹⁾ mēs uzzinām, ka 1887. gadā iedzīvotāju zemnieku skaits ir palielinājies. Ielūkosimies šajās ziņās:

1880.gadā Augšsuetukas kolonijā uz 12119 desetīnu zemes dzīvoja 67 zemnieki un 558 noletinātie, Augšbulānā uz 8623 des. lielās platības dzīvoja 47 zemnieki un 437 noletinātie, bet Lejas Bulānas 9779 desetīnas piederēja 106 zemniekiem un 805 noletinātiem.

1887.gadā uz tām pašām zemes platībām Augšsuetukā jau atradās 103 zemnieki un 663 noletinātie, Augšbulānā – 151 zemnieks un 494 noletinātie, kā arī Lejas Bulānā divkāršojās zemnieku skaits līdz 252 un palielinājās līdz 900 noletināto skaits.

1) KN AAA – “R” 93.f “Енисейский губернский отдел народного образования”, 1. apr.156. lieta

Kā redzam Augšsuetukas somu kolonijā uz lielākas zemes platības dzīvoja mazāk cilvēku, nekā Lejas Bulānā uz mazākā zemes gabala. Bet iesūtīšana turpinājās un bija jārūpējās par derīgās zemes iegūšanu.

Ne mācītājam Teodoram Ratkem, ne somu ciema pārstāvim, ne igauņu (*Ans Tomasov Taal*), ne latviešu (*Fridrihs Vīzingers*) pārstāvjiem neizdevās paplašināt derīgās zemes daudzumu, jo iecerētais zemes gabals bija apsolīts kādam tirgotājam Gusevam no kazakiem, kurš tur gribējis audzēt cukurbietes savai cukurfabrikai.

Jā, no paša sākuma mācītāji rūpējās ne tikai par skolu darba sakārtošanu, neaprobežojās tikai ar savu kalpošanu baznīcā, bet rūpējās gan par draudzes locekļu materiālo pusi, māju būvi un derīgas zemes iegūšanu.

Kolonistu prasības bija noraidītas ar piebildi, ka “bijušie izsūtītie no šīs kolonijas dzīvo dažādās vietās un tajā vietā zemi neizmanto, tādēļ zemes trūkuma kolonistiem neesot”.

Lai gan kolonisti toreiz zemi nedabūja, tomēr mēs iepazīnāties ar mācītāja T. Ratkes vārdu.

19. gadsimta beigās dokumentos visbiežāk tiek minēta Lejas Bulānas baznīcas skola²⁾, kur strādāja mācītājs Hermanis Augusts Zālītis.

Ar paša Zālīša roku 1890. gada 26. jūnijā rakstītajā dokumentā – iesniegumā ir paraksts: ”Jeņisejas guberņas luterāņu pastors Hermanis Avgustovičs Zālīt. Lejas Bulāna.”

Tādu pašu parakstu atrodam arī kādā viņa parakstītajā kvītī par koloniju plāna pārkopēšanai nomaksātiem sešiem rubļiem. Kā redzam, zemes iegūšanas jautājuma atrisināšana turpinājās. To secinām no šķietami maznozīmīgiem arhīvu papīriem. No V. Krasnajs rakstītā uzzinām par Zālīša dzīves gadiem. Pieļaujam, ka par visiem mācītājiem un viņu palīgiem visu uzzināt būtu grūti. XIX gadsimta pašās beigās “Grāmātiņās” bija uzrādīts, ka Jeņisejas guberņā evaņģeliski luterisko garīdznieku bija:

vīrieši – 3, sievietes – 4. Bet viņu vārdi netika minēti.

Arī visu luterticīgo skaits guberņā bija diezgan iespaidīgs:

vīriešu – 1413, sievietes – 1227,

no tiem gandrīz visi atradās trijos Mīnusinskas apriņķa ciemos vien:

vīrieši – 1203, sievietes – 1138.

Grāmatā “Lejas Bulāna. Latviešu ciems Sibīrijā” (1995) ir dotas mācītāja Jura Rubeņa ziņas par Sibīrijā un Lejas Bulānā kalpojošiem mācītājiem. J. Rubenis bija apmeklējis Lejas Bulānu 1982. gadā.

Grāmatas beigās V. Strautniece uzrādīja visus atsevišķos skolotājus, mācītājus, organizācijas un iestādes, kas darbojās Lejasbulānas iedzīvotāju un bērnu labā.

Protams, vislielāko ieguldījumu mūsu dienās devuši brīvprātīgie skolotāji, kuri, neskatoties uz lielo attālumu no mājām, neierastajiem dzīves apstākļiem un klimatu, nostrādājuši tur, Sibīrijā, gadiem ilgi. Diemžēl tieši tajos gados interese par turienes latviešiem bija apsīkusi, jo dažus gadus nebija nekādas finansiālās palīdzības, lai nodrošinātu skolotāju darbu.

Vēlāk ar Latvijas vēstnieku Maskavā Jāņa Petera un Imanta Daudiša palīdzību 1997.-1998. un 1998.-1999. gadā izdevās atrast iespēju sūtīt uz Lejas Bulānu Tamāru Heidemani. Pēc viņas uz vienu mācību gadu turp devās ciema “atklājēja” Ingvara Leiša dēls Rihards. Un mums visiem Lejas Bulānas skola laipni atvēra savas durvis un sirdis.

2) КГКУ «Г А К К» – “R” 93. ф., 1. apr, 156.1, 1884-1885

V. Strautnieces sarūpētajā grāmatā “Lejas Bulāna. Latviešu ciems Sibīrijā” Jura Rubeņa rakstā “Lejas Bulānas mācītāji” uzrādīti ne tikai mācītāji, bet arī viņu kalpošanas laiks turienes baznīcā. Ņemot vērā, ka ne visiem bija iespēja šo grāmatu iegādāties, atļaušos publicēt tos atkārtoti ar norādi uz ziņu autoru, bet ar saviem papildinājumiem no citiem atrastiem avotiem:

Kosmans (Kosmans, Klopmanis, <i>Kosman</i>)	1858.-1861.g.
Rosini (Rossini, <i>Johannes Rosini</i>)	1861.-1863.g.
Hermanis Rošīrs (H. Rošiers, <i>Hermann Roschier</i>)	1864.-1879.g.
Vilhelms Kaspars (<i>Wilhelm Kaspar</i>)	1881.-1883.g.
Hermanis Zālītis (<i>Zālīts, Hermann Sahlit</i>)	1884.-1895.g.
Nikolajs Bušs (<i>Nikolaus Jakob Magnus Busch</i>)	1896.-1909.g.
Teodors Rublis (<i>Andrejs Teodors Rublis</i>)	1909.-1913.g.
Voldemārs Reihvalds (<i>Woldemar Reichwald</i>)	1914.-1917.g.
Arnolds Vilciņš	1918.g.
Andrejs Zuzāns (<i>Susans</i>)	1918.-1921.g.
I. Migla	1926.g.

Mācītāju Butke (*Butcke*) un Ratke (*Theodor Rathke*) vārdi un viņu kalpošanas laiki šai sarakstā nebija minēti. Ziņas par mācītāju Konstantīnu Ferdinandu Butke atradu O. Licenberga grāmatīņā par Saratovas ev. luterisko baznīcu: “Butcke dzimis 1818. gada 11. martā Rēvelē. Kautrīgs, labsirdīgs, labs skolotājs un dzejnieks. Kalpojis 1848.-1852.g. Irkutskā un 1854.g. Toboļskā. No 1855.g.18.01. līdz 1865. gada novembrim – Saratovā un 1865.-1891.g. Rozenbergā.”

Juris Rubenis iepriekšminēto mācītāju darbību raksturoja šādi:

“Kosmans – vācietis. Ļoti tālredzīgs un talantīgs, daudzspējīgs cilvēks. Piedalījās koloniju dibināšanā, īpaši vācu un latviešu kolonijas dibināšanā, pirmo māju celšanā. Atradis pirmos skolotājus: Lejas Bulānai Freiju un Suetukai Milleri. Bulānas tēvi savā starpā nolēmuši, ka, esot brīviem no baronu un mācītāju kundzības, var iztikt bez mācītāja un bijušās verdzības. Tas mācītāju Kosmani sarūgtināja, un viņš aizbrauca uz Saratovas Volgas kolonijām.”

Tur Karls Fridrihs Kosmanis nokalpojis no 11.03.1865. g. līdz 8.05.1888. g., kad bija norīkots Maskavas konsistoriātā par aprīņa superintendentu.³⁾ Dzimis Tjūringā 1826. gada 11. martā. Ordīnēts Irkutskā 1856. gadā, Lejas Bulānā kalpojis no 1856. līdz 1862. gadam. Draudze piederēja Irkutskas superintendentam. Vēlāk, 1862.-1866. gadā, pastors⁴⁾ sekundariuss Maskavas sv. Pētera un Pavila baznīcā.

Rosini (Rossini, Johannes Rossini 1861.–1863.) – vācietis. Krietns vīrs, zinību cienītājs, bet ne koloniju dibinātājs un 4 tautību - vācu, somu, latvju un igauņu iedvesmotājs.

Rošīrs Hermanis (Hermann Roschier 1864-1879.) – zviedrs. Ieradies pēc Augšsuetukas lūguma, bet uzņēmās arī blakusesošo koloniju garīgo aprūpi... uz papīra. Viņš pats dzīvoja “sibīriski” un ļāva citiem dzīvot, kā katrs grib. Runāja somu, zviedru un vācu valodās.

Kaspars (Wilhelm Kaspar 1881-1883.) – latvietis. (Dz. 3.01.1853. g., Raudenes pagastā, miris pēc aresta 1919. g. ar tīfu Cēsu cietumā). Trīs vasaras brauca no Irkutskas uz Bulānu. 1891.g atgriezies Vidzemē, kalpoja Skujenes draudzē. Aktīvi cīnījies pret liberālās teoloģijas iespiešanos mūsu baznīcā. Arestēts 1919.g. 4.martā. Miris ne kā noziedznieks, bet kā politiskās cīņas upuris. No dzīves gribēja šķirties ar dziesmas vārdiem: “Man Kristus dzīvība un nāve augļus nes”.

3) 1995.g. O.Licenberga grāmata “Sv.Marijas ev. luteriskā baznīca Saratovā”

4) Visos tā laika dokumentos mācītājus dēvēja par pastoriem.

Zālītis (Hermann Sahlit 1884-1895), Hermanis Zālītis. Dzimis 15.dec. 1853. g. Cesvainē, miris 1898.gadā Sibīrijā. Viņa vadībā uzcelta un iesvētīta glīta Lejas Bulānas baznīca, kuru iesvētīja 1886. gada 9. novembrī. 9. 11 Bulankā palika par svētku dienu zem nosaukuma „Baznīcas svētki”. Baznīcas zaļais tornītis kā pirksts ciema vidū rādīja uz debesīm, kur ir īsta mājvieta arī no dzimtenes aizdzītiem. Svētdienas rītos baznīcas zvana skaņas plūda pār ciemu, kalniem un lejām, aicinādamas tā Kunga pagalmos. ”*Draudzes locekļi bija saradušies no tālienes simtām verstīm*”

Diemžēl Zālītis bijis ļoti atkarīgs no sievas un pēc brauciena uz Irkutsku galīgi zaudējis prātu, tādēļ garīdznieka amats bija jāatstāj.

Bušs (Nikolaus Jakob Magnus Busch 1896-1909.) – vācietis no Omskas. Ļoti enerģisks, nelokāms cilvēks. Radot vāciešiem privilīģētu stāvokli, ievēdīs gan kārtību, gan šķelšanos. Bremzēja skolu, par svarīgu atzīdams tikai lasīšanu un reliģiju. Kaut vāciešu Lejas Bulānā bija tikai 10%, viņš pasludināja, ka tā ir vācu skola, jo skolotājus un mācītājus uztur par vācu naudu. Nesaskaņu dēļ ar draudzi nopircis māju Augšsuetukā un aizgājis dzīvot tur. Pēdējā strīda ceļojuma laikā pa jaunajām kolonijām Kanskas apriņķī kāds viņu nošāva.

Rublis (Andrejs Teodors Rublis (1909-1913.) – latvietis. (Dz. 22.11.1872. g., miris 19.09.1937.g.) No 1909. līdz 1913. gadam mācītājs vikārs Jeņisejskas novada ev. luteriskajā draudzē. Dzīvoja Krasnojarskā, bet vasarās Lejas Bulānā, kuras pozitīvajiem centieniem bija labvēlīgs.

Reihvalds (Woldemar Rehwald 1914-1917.) – vācietis. (Dz. 4.11.1877. g., miris - ?) Lejas Bulānā dzīvoja pāris mēnešu vasarās. Pārējo laiku Krasnojarskā, no kurienes apkopa jaunās kolonijas ap dzelzceļu Ačinskā. „1926.g.- mācītājs Vladivostokā.”

Vilciņš Arnolds 1918.. (Dz. 8. vai 9.05.1885. g., miris 6.04.1946. g.) Nodibinoties Krievijā Latvijas konsistorijai, kuras prezidents bija mācītājs Irbe – pirmais Latvijas bīskaps, arī Lejas Bulāna pievienojās jaunajai latviešu kustībai Krievijā. Uz Bulānu prezidents Irbe nosūtīja mācītāju A. Vilciņu un misionāru A. Zuzānu.

Zuzāns Andrejs (Susans 1918-1921.) (Dz. 24.09.1888. g., miris -?) Ierodoties kopā ar Vilciņu, viņi ienesa Bulānas dzīvē tādu savīļojumu, kāds nebija pat baznīcas tapšanas laikā. Lejas Bulānā nolēma dibināt patstāvīgu draudzi, un par pastāvīgo garīgo darbinieku ciems ievēlēja misionāru A. Zuzānu. 1921. gadā Zuzāns ar ģimeni atgriezās Latvijā. Kalpoja Baldones un Tomes draudzēs.⁵⁾

Migla I. Viņš ieradās Lejas Bulānā 1926. gada 26. jūnijā. Līdz 20. jūlijam viņš noturēja vairākas dievkalpošanas, kapusvētkus, iesvētīja konfirmandus un izdarīja daudz amata darbu – laulības, kristības u.c. Valdības pēdējie rīkojumi bija reģistrēties pie draudzes. Ar iestāšanos maksu no katras mājas vienu zelta rubli (*draudzes bija ļoti sliktā finansiālā stāvoklī, kā piezīmē J. Rubenis.*). Tūlīt draudzē pierēģistrējās 150 māju, un katru dienu reģistrācija turpinājās. Nākamais brauciens no Ļeņingradas apkopt Sibīrijas draudzes mācītājam Miglam netika ļauts, un, neatbraucot līdz mērķim, mācītāju apcietināja. Pēc pusotra mēneša ar rīkojumu atgriezties mājās, neapkopjot draudzes, viņš tika atlaists.

Ir atrastas ziņas par Augstākās latviešu luterāņu Baznīcu padomes priekšsēdētāju mācītāju Aleksandru Kārļa d. Miglu, kurš, sākot ar 1934. gadu, līdz 1937. gadam, reizi mēnesī brauca no Ļeņingradas uz Maskavas latviešu un vācu luterāņu sv. Pētera un Pavila baznīcas draudzes dievkalpojumiem. 1937. gada 8.decembrī mācītājs A. Migla tika nošauts Ļeņingradā. (“Бутовский полигон”, изд. “ALSO”, 2004.g.) Iespējams, tas ir mācītāja I. Miglas radnieks. Iepriekš bija daudzkārt minēts par dažu mācītāju līdzdzīvošanu un kalpošanu Lejas Bulānā un blakusesošajās kolonijās.

5) “Книга Памяти жертве политических репрессий Красноярского края” uzrādīts, ka luterāņu misionārs Andrejs Jēkaba d. Zuzāns (dzimis Omskā 1889.g.) tika arestēts 1920.24.07. Atlaists 1920.g. 13.08.

Baznīcas, ciemi

1888. gada “Atmiņu grāmatiņā” ir uzskaitīta viena “kirha” – luterāņu baznīca ar mūra sienām Jeņisejas guberņas galvaspilsētā Krasnojarskā.

Tātad ļoti tālredzīgi bija plānota impērijas rietumu nomales luterāņu izsūtīšana un brīvprātīgo pārvietošana no citām vietām arī uz guberņas centru.

Krievijas impērijas tiesas iestādes rūpīgi komplektēja notiesātos “par ne visai svarīgiem noziegumiem” un izsūtīja svešādi runājošo zviedru, somu, igauņu, vācu un latviešu grupas uz Sibīrijas pārsūtīšanas punktiem pēc tautībām. Tā veidojās atsevišķu tautību kolonijas un ciemi.

1896. gada 14. maijā notika cara Nikolaja Aleksandroviča kronēšana. Un jau 23. maijā tika izdots likums, kas paredzēja Rietumu nomales – Ukrainas, Baltkrievijas un Baltijas guberņu – zemnieku pārceļošanu uz Sibīriju.

Protams, bagātie zemnieki labumu nemeklēja un palika savās zemēs. Pārceļoja pārsvarā vidējais slānis zemnieku un no nabadzīgākajiem tie, kuri spēja sadūšoties tādai pārceļošanai nezināmajā.

Suhonojā dzimusi latviete Zenta Nazarova līdz 1997. gadam, pirms viņas ciema lielās 100 gadu jubilejas, savāca Krasnojarskas novada Valsts arhīvā un no Suhonojas iedzīvotāju atmiņām šādus faktus:

“Pārceļotājiem tika izsniegta ceļanauda (судя) no 17,9 līdz 31,2 rubļiem. Naudu bieži saņēma galapunktos, dažreiz tā sasniedza 50 rubļu.

Kanskas apriņķī izsniedza ģimenei vidēji 41,7 rubļi, mājas iegādei – 37,4, sējai un pārtikai – 18,4, mājoklim – 26,8 rubļus. 1898. gadā bija izsniegti pabalsti par summu 180144 rubļi. Izdevumi braucienam pa dzelzceļu no Orlas (Орел) līdz st. Oba (Обь) sastādīja 1199000 rubļu. 1898. gadā Sibīrijas dzelzceļa līnijas vilcienos pastāvēja sanitārā uzraudzība un 16 ēdināšanas un ārstu palīdzības punktu. Čelabinskā atradās patversme. 1898. gadā vien bija izsniegti 80000 pudu maizes un 650000 porciju, no kurām par samaksu bija tikai viena kāpostu zupas porcija ar gaļu, kas svēra četras mārciņas. Bērna porcijā bija mārciņa baltmaizes un puskarafe piena. Sanitārās uzraudzības punktos gada laikā pabija 110000 slimnieku, tai skaitā stacionāros. Ceļā nomirušo skaits 1896. gadā – 0,35%, 1897.g. – 0,27%, 1898.g. – 0,13%.”

Lai tiktu pie savas zemes gabala, arī pēc Stolipina agrārās reformas trūcīgākie zemnieki pārvācās uz apsolītajām Sibīrijas zemēm. Ja viņi tolaik zinātu, kas sagaida impēriju, kā mainīsies iekārtas un kādas tam sekos represijas, liela daļa nepārceltos. Bet latvieši neparedzēja ne savus 1920.-1940. neatkarības gadus, kur nu vēl 1990. gadu Atmodu, nedz arī citas iekārtas rašanos jaunajā vietā. Katram bija dārga iespēja tieši “šodien” saņemt labu, derīgu zemi un strādāt tur ģimenes nākotnes labā.

Tādā veidā kuplā skaitā kopā ar jaunajiem atbraucējiem, jaunām izsūtāmo partijām esam atvadījušies no XIX gadsimta un iekļuvuši XX gadsimta sākumā. Tagad jau centrālajā guberņas daļā, ne tikai dienvidos, Minusinskas apriņķī sastopamies ar daudziem ciematiem – latviešu, latgaļu, poļu, igauņu un citu tautību apdzīvotām vietām.

Krasnojarskā sāk darboties arī katoļu baznīca. Būtu liels pārsteigums, ja atrastos dati par šo baznīcu. Visas ziņas par garīgām lietām bija mērķtiecīgi iznīcinātas vai noglabātas zem šifra “slepeni”. Arhīvu fondos par katoļiem atrastas tikai dažas rindiņas. “..latgaļu ciemā Kreslavka 1913. gadā viengadīgajā pamatskolā strādāja skolotājs V. V. Račkovskis un ksendzs P. Ulickis.” Vēlāk tiks pieminēts arī Cerpento Jeronīms Jeronīma d. Zināms arī tas, ka Krasnojarskā darbojās katoļu baznīca.

Daudz veiksmīgākas bija kādā no lietām atrastas ziņas par Jeņisejas guberņas luterāņu mācītāju Bušu. 1909. gads. Savā lūgumā atļaut pāriet no pareizticības ev. luteriskajā konfesijā Emma Locis min to, ka mācītājs Bušs viņu confirmēja, bet

nākamajā dienā tika nogalināts, tādējādi nav iespējams izsniegt viņai vajadzīgo dokumentu. Arī 1907. gada “Atmiņu grāmatiņā” nodaļā par ev. luterisko ticību stāv rakstīts: “Mācītājs Bušs, dzīvo Lejas Bulānas kolonijā.”

Pirms turpinām stāstu par Bušu, iepazīsimies ar ciematu veidošanu Sibīrijā XX gs. sākumā. Starp citu, krieviem pierasts vārds sādža – “деревня” Sibīrijā ir reti sastopams. Biežāk dokumentos tās ir kolonijas, ciemi vai iecirkņi – “učastoki”, vai kazaku staņicas. Apdzīvošanai paredzētajā vietā mērnieki pirmām kārtām apsekoja zemes, nomērīja derīgās aramzemes daudzumu, ceļu meistari uzbūvēja ceļus, obligāti tika izrakta aka. Tad neatkarīgi no tā, kādas tautības iedzīvotāji paredzami, izdomāja nosaukumu. Katrai vīrieša dvēselei bija sagatavotas 15 desetīnu zemes. Līdz ar to atkarībā no kopējā zemes daudzuma uz šo vietu var atbraukt tikai noteikts skaits dvēseļu. Tā ar laiku izveidojās pilns saieta sastāvs. Viens no vecākajiem Krasnojarskas tuvumā esošajiem brīvprātīgi atbraukušo latviešu ciemiem ir Suhonoja. Agrāk dēvēta kā “Sibīrijas Marienburga” vai šodien ar vietējo nosaukumu - “Suho–Noja”, krieviski „Сухоной”.

Atkal pievērsīsimies Zentas Nazarovas savāktajām ziņām.

“Uz Suho-Nojas iecirkni pārceļoja latvieši no “Liflandes” – Vidzemes guberņas, Vitebskas, Pskovas. Ar vilcienu brauca līdz Olginas stacijai, kur atradās sadales punkts. Dažreiz te nācās kavēties apmēram divus mēnešus. Tad pārceļotājus nozīmēja uz paredzētajām vietām: latviešus uz Suho-Noju, Borisovku, Latviešu mežu, Imbežu, Kameno-Gornovku; krievus – uz Kajliku, Olgino, Belogornovku; ukraiņus – uz Semjonovku, Novo-Pjatnicku; igauņus – uz Noju, Haidaku, Maliju Imbežu.”

“Pārceļošanas iecirknis Suho-Noja izveidots Kanskas apriņķa Ribinskas pagastā 1894. gadā ar 4689 desetīnām aramzemes 292 dvēselēm (vīriešiem). Līdz 1897. gada decembrim nebija vēl neviena atbraucēja. Pašlaik, t.i., 1897. gada 2. septembrī, Valsts palāta nozīmēja divas ģimenes no Liflandes guberņas.”

1898. gada 4. novembrī iecirknī atradās jau 52 vīriešu dvēseles. Nodibināts zemnieku saiets, kas savās sapulcēs izlemj visus dzīves un darba jautājumus. Viensētu apmešanās vietu nosaukuši par Sibīrijas Marienburgu. No senču stāstiem izriet, ka kādreiz tā saucās Latvijas pilsēta Alūksne, no kurienes pārsvarā bija pirmie pārceļotāji. Līdz 1912. gada maijam šai iecirknī jau dzīvoja 150 ģimeņu.

Ar pilnām tiesībām 1897. gada 2. septembra dienu var uzskatīt par Suhonojas – latviešu ciema (tagad Ujāras raj.) – dzimšanas dienu. Un tā 1997. gadā Suhonojas iedzīvotāji vērienīgi atzīmēja sava ciema 100. gadadienu. Tādēļ, ka tas atrodas netālu no Krasnojarskas – divu stundu brauciens pa labu ceļu ar autobusu, to un daļēji netālu esošo nelielo latviešu ciemu Kamenogornovku ir apmeklējuši un iepazīnuši vairāki mākslas kolektīvi no Latvijas. Ar to nevar lepoties citi daudzie latviešu un latgaļu ciemi. Tāpat kā no Lejas Bulānas, arī no Suhonojas A. Heidemanis atveda biezu kladi ar Suhonojas māmuļu diktētām dziesmām.

1990. gada rudenī arī mēs, Latvijas ekskursanti apmēram 50 cilvēku sastāvā, apmeklējām šos abus ciemus. Mūs uzņēma ļoti sirsnīgi. Zentas Nazarovas vadībā ciemu pašdarbnieki sniedza koncertu un mūsu mūziķi, piem., māsas Skrides, savukārt sniedza savu koncertu.

1910. gada 17. maija “izziņās”⁶⁾, kuras saņēmuši nodošanai pagasta valdei “Liflandes” gub. Ilves c. Gainadraskas pag. Verros apr. pārceļotāji Valdmanis, Giniborgs, Vāks, bija uzrādīts: “Šalinskas pag. Krasnojarskas apriņķī 1908. gadā ir izveidots pārceļošanas iecirknis Krols ar 2500 des. aramzemes 159 vīriešu dvēselēm.”

6) КГКУ «ГАКК» – 160.ф. 1. apr., lietas Nr 2065, 2010, 2013. Guberņu nosaukumi saglabāti vecie

Citi luterāņi no Valkas un Verrosas apriņķiem no tās pašas “Liflandes” guberņas – Taaps, Meldress, Atspoli, Raabes, Rūns, Vislava, Gjarms, kā arī Nojri, Puudu, Puks, Len, Viguļi – ģimenes, no kurām tikai Viguļu Emma bija katoliete, apmetās uz dzīvi Krasnojarskas apriņķa Kijaiskas pagasta 1907. gadā izveidotajā Suhobazaiskā ar 1544,62 des. aramzemes, kas domāta 128 dvēselēm.

Luterāņi no Liflandes guberņas, daži no Estlandes guberņas un pareizticīgie no Novgorodas un Pleskavas apmetušies uz dzīvi viņiem sagatavotajā Krasnojarskas apriņķa Šalinskas pagasta Gogoļevkā. Šai 1908. gadā izveidotajā iecirknī 170 vīriešu dvēseļu varēja izmantot 2557 desetīnas aramzemes. Šo ciematu apdzīvoja luterāņu Jāņa Kauta, Miķeļa Mattāna, Johanna Alterencmaņa, Ādama Kinka, Andra Taula, Gustava Vāka, Tanila Keiva, igauņu Kjuttu, Lihimjagi, Leppu, Viro, Toolu “famīlijas”.

Kā redzams no pēdējā piemēra, guberņas vadība ne vienmēr tik stingri ievēroja nolikumu, kas noteica nometināt uz dzīvi vienā vietā tikai vienas tautības venticībniekus. Jo, kamēr sabrauca pilns paredzēto dvēseļu skaits, varēja paiet vairāki gadi. XX gadsimta sākumā uz Sibīriju devās ne tikai no attālās rietumu nomales, bet arī no centrālās Krievijas impērijas rajoniem. Viņiem sagatavoja ne tikai ciemu vietas, bet pareizticīgajiem cēla arī baznīcas. Pēc veco ļaužu nostāstiem, tās cēla ar tādu aprēķinu, lai ceļinieks no vienas līdz otrai var aiziet kājām nedēļas laikā. Tad paspēs uz kārtējo dievkalpojumu vai nākamajiem reliģiskajiem svētkiem, kādu pareizticīgajā baznīcā ir daudz.

Luterāņi 1904. Gadā ⁷⁾

3. tabula.

Vieta		Vīrieši	Sievietes
Krasnojarska	Pilsēta	148	112
	Apriņķis	72	39
Jeņisejska	Pilsēta	17	7
	Apriņķis	9	-
Kanska	Pilsēta	8	6
	Apriņķis	1371	1197
Ačinska	Pilsēta	6	5
	Apriņķis	37	22
Minusinska	Pilsēta	59	47
	Apriņķis	2915	2364
Turuhanska	Pilsēta	-	-
	Apriņķis	-	-
Usinska	Pierobežas novads	114	25

Mācītājs Bušs, dokumentos – pastors Bušs

Mācītājs Bušs nepaguva izsniegt Emma Locis nepieciešamo dokumentu par viņas iesvētīšanu luterāņu draudzē. Toties mums atstāja vērtīgos dokumentus par visām 1909. gada luterāņu apmešanās vietām Jeņisejas guberņā. Lapas augšējā kreisajā stūrī zem zīmoga ar nr. 78 no 1909. gada marta 8. dienas redzam adresi: “Jeņisejas guberņa, Minusinskas apriņķis, Jermakovskas pagasta kolonija Augšsuetuka... Jeņisejas gub.

Luterāņu pastors” un paraksts.

7) КГКУ «ГАКК» – 31.ф. “Енисейский губю статистич. комитет Енисейского управления “.1. apr.,239.1.

Evangēliski luteriskās draudzes 1909. gadā

.4. tabula⁸⁾

<i>Nr</i>		<i>Apriņķis</i>	<i>Pagasts</i>	<i>C. cilvēku</i>
<u>1.</u>	<i>Ņižņaja Bulanka</i>	<i>Minusinskas</i>	<i>Motorskas</i>	1500
<u>2.</u>	<i>Verhņaja Bulanka</i>	-“-	-“-	700
<u>3.</u>	<i>Verhņij Suetuks</i>	-“-	-“-	800
<u>4.</u>	<i>Minusinska</i>			100
<u>5.</u>	<i>Abakanskij železnij zavod</i>			50
<u>6.</u>	<i>Gnadendorf-a</i>	-“-	<i>Abakanas</i>	200
<u>7.</u>	<i>Serebrjannij kļuč</i>	<i>Salbinskas</i>		150
<u>8.</u>	<i>Kituhovskij kļuč</i>	-“-		170
<u>9.</u>	<i>4. iecirknis (učastok)</i>	<i>Ačinskas</i>	<i>B. Uluiskas</i>	200
<u>10.</u>	<i>Krasnojarska</i>			100
<u>11.</u>	<i>Bahtinskij učastok</i>	<i>Krasnojarskas</i>		50
<u>12.</u>	<i>Ostrovskaja</i>	-“-	<i>Šalinskas</i>	250
<u>13.</u>	<i>Torgašinskas iec. – učastok</i>	-“-	-“-	75
<u>14.</u>	<i>Tomninskij učastok</i>	<i>Kanskas</i>	<i>Ujāras</i>	220
<u>15.</u>	<i>Borisovka</i>	-“-	-“-	300
<u>16.</u>	<i>Kamenska</i>	-“-	-“-	290
<u>17.</u>	<i>Marienburg Sibirskij</i>		<i>Perovskaja</i>	450
<u>18.</u>	<i>Širokij Log</i>		-“-	260
<u>19.</u>	<i>Estonskaja</i>		-“-	50
<u>20.</u>	<i>Krestjanskaja</i>			75
<u>21.</u>	<i>Avstavskij učastok</i>			60
<u>22.</u>	<i>Kabritskoje</i>		<i>Ribinsk</i>	200
<u>23.</u>	<i>Novije Pečori</i>		<i>Troicko-zaozerskas</i>	90
<u>24.</u>	<i>Maļinovka</i>		<i>Ustjanskas</i>	60
<u>25.</u>	<i>Pribolotnaja</i>		-“-	45
<u>26.</u>	<i>Motovo</i>		-“-	250
<u>27.</u>	<i>Krutoj učastok</i>		<i>Tinskas</i>	70

6950

Kādā sakarā gatavoja šo dokumentu? Tā bija atbilde Jeņisejas gubernatoram, lai viņš savukārt, balstoties uz mācītāja dotajiem datiem, varētu sniegt izsmeļošu atbildi iekšlietu ministram un Ārzemju ticību garīgo lietu departamentam. Baznīcu virsvalde (*установление*), domājot, ka Krievijas impērijā ir luterticīgo garīdznieku vakantās vietas, ieteica pieņemt viņus no ārzemēm. Lai nokārtotu attiecības ar Krievijas impēriju bez pavalstniecības pieņemšanas, ārzemniekam pietika tikai nododot Krievijas impērijai zvērestu.

Pastāvošā kārtība paredzēja visu ticību jautājumus risināt ar Iekšlietu ministriju, ar paša ministra vēlīgu atļauju vai noraidi.

1909. gada 13. martā Bušs nosūtīja Jeņisejas gubernatoram savu un arī luteriskās baznīcas atbildi. Viņš ziņoja, ka gubernā dzīvo 6000 luterāņu, no kuriem 5000 latviešu un igauņu atrodas Kanskas pārsūtīšanas punktos un Minusinskas apriņķa kolonijās. Apmēram 1000 vāciešu izmētāti pa visu gubernu. No tā jāsecina, ka pastoram bez vācu valodas vēl jāprot latviešu, igauņu, somu un pat krievu valoda. Bušs un padome apšaubā, vai kāds ārzemju luterāņu garīdznieks pratīs šajās piecās valodās noturēt dievkalpojumus, jo visas latviešu un igauņu “izrunas” var pārzināt tikai Baltijas gubernu iedzīvotāji. Tādēļ baznīcas padome neredz vajadzību pēc ārzemju garīdzniekiem, jo viņi nespēs izbraukāt pa visiem ciemiem un iecirkņiem, lai tur sludinātu Dieva vārdu iedzīvotāju dzimtajās valodās. Pamatojoties uz šiem dokumentiem, Jeņisejas gubernators sniedz savu paskaidrojumu iekšlietu ministram un līdz ar to atsaka Ārzemju ticību garīgo lietu departamentam aptuveni šādi:

8) KN AAA – 595.f. “Енисейское губернское управление”, 3. apr., 1451.l.

“Gubernā no visām svešticībām ir tikai romiešu-katoļu un ev. luteriskā. Pirmo ir ļoti maz, bet otro – 6000.” Un nobeigumā, uzrādot Buša datus, viņš ziņo, ka svešzemju garīdznieki nav vajadzīgi. Ja radīsies vakantas vietas, tās ieņems Krievijas pavalstnieki. Pašlaik reliģiskos dievkalpojumus notur katrā ciemā atsevišķi Maskavas ev. luteriskās Konsistorijas norīkotais mācītājs Bušs, kurš dzīvo Augšsuetukā.”

Luterāņu mācītājiem, tagad personīgi Bušam, nebija viegli apmeklēt pa gubernu izmētātās 27 draudzes, kuras gaidīja un prasīja no viņa gādību un klātbūtni. Lai lasītājs gūtu minimālu priekšstatu par Sibīrijas attālumiem kaut tikai no Krasnojarskas līdz Lejas Bulānai, ko ne vienu reizi vien biju mērojusi, pastāstīsim par kādu no iespējam nokļūt tur mūsdienās. 600 kilometru garo ceļu no Krasnojarskas līdz Minusinskai pārvaram pa dzelzceļu 12-14 stundu laikā no vakara līdz rītam. Apmēram kā Rīga no Maskavas. Ņemam vērā, ka tajos laikos vilciena nebija. Minusinskā dažas stundas gaidām autobusu, ar kuru jau pievakarē caur Jermakovsku tiekam līdz ukraiņu ciemam Novopoltavka. Man tas bija tieši rudenos un pavasaros. Tālāk seko grūtākais ceļa posms. Jātiek pāri Kebežas upei, kuru bulānieši sauc par Lielupi. Pavasaru palu un rudens lietu laikā upe kļūst plata un strauja, jo nes arī Sajānu kalnu kūstošo sniegu ūdeņus. Tikai 1992. gadā pie Novopoltavkas pāri Kebežai uzcēla tiltu. Tas nedaudz atviegloja ceļojumu. “Nedaudz” teikts tādēļ, ka tālāk 7-8 km garš ceļš līdz Lejasbulānai iet pa sulīgiem, melniem un dziļiem dubļiem, kurus spēj pārvarēt tikai traktora K-700 motora spēks un milzīgo riteņu palīdzība. Ja vakarā neizdevās sadabūt traktoru, nakts jāpavada Novopoltavkā. Tikai no rīta traktora šaurajā kabīnē vai tā piekabē pāri dubļiem kā pa augstiem jūras viļņiem, sasveroties te uz vienu, te uz otru sānu vai pat ar visu apakšā paklātu salmu kaudzi slidojot te uz priekšu, te atpakaļ, beidzot var nokļūt Lejasbulānā.

Pirms tam bija vēl piecu ar pusi diennakšu garš brauciens no Rīgas uz Krasnojarsku. Tādi bija mani un pārējo skolotāju ceļi uz Bulānu.

Nelielu priekšstatu par nokļūšanu Sibīrijā senos laikos sniegs skolotāja Jēkaba Driķa atmiņu fragments.⁹⁾

Bulānietis.

Sibīrijas atmiņas

„Paklausot Lejas Bulankas mācītāja H. Zālīša uzaicinājumam ieņemt minētā kolonijā skolotāja un ērģelnieka vietu, 1890. gada septembrī devos no Vecpiebalgas mācītāja muižas, kur vienu gadu biju darbojies, uz Valku pie Cimzes semināra direktora Hakmaņa, kurš mani apgādāja ar padomiem garajam Sibīrijas ceļojumam, jo pats vairākus gadus bijis Tomskā par mācītāju un labi pazina turienes apstākļus. No Valkas braucu uz Pēterpili. Tur divi Cimzes semināra audzēkņi – M. un K. –, kuri tolaik apmeklēja Pēterpils konservatoriju, mani laipni uzņēma un iepazīstināja ar galvaspilsētu. No Pēterpils man bija jāceļo uz Maskavu pie ģenerālsuperintendentanta Kosmaņa, kura vadībā atrodas visas Sibīrijas kolonijas. Viņš bija ļoti priecīgs, ka gribu viņa dibinātajā Lejas Bulankā uzņemties skolotāja pienākumus (Skat. “Jaunatnes Drauga” 1926. g. nr. 5). Ģenerāls (superintendants) Kosmanis apgādāja mani ar attiecīgajiem dokumentiem un norādījumiem. Tālāk ceļoju uz Nižņijnovgorodu, lai no turienes pa Volgu un Kamu ar tvaikoni nokļūtu līdz Permai. Ceļojums ar tvaikoni bija ļoti jauks un patīkams. Volgas un klinšainie Kamas krasti laistījās septembra saules staru zeltā. No Permas pāri Urāliem veda jaunbūvētais dzelzceļš līdz Tjumeni (Tjumeņai), tālāk dzelzceļa tolaik Sibīrijā nebija. Naktī, pāri Urāliem braucot, maz ko redzēju. Gaismai austot, jau bija Sibīrijas līdzenums. Tjumenē iebraucu 29. septembrī. (Man, 1923. gadā braucot uz Latviju, komunisti neizlaida manis rakstītās atzīmes. Tādēļ sīkus, noteiktus datus varu sniegt tikai tos, kas pēc 44 gadiem palicis atmiņā.) Parasti no Tjumenes ceļoja tvaikoņi pa Tabolas un Irlišas upēm uz ziemeļiem līdz Obas upei un tad pa Obu uz dienvidiem līdz Tomskai un pa Tomas upi iebrāuca pilsētā. Bet vēlā rudens dēļ tvaikoņi uz ziemeļiem negāja. Nu bija jābrauc ar zirgiem...”

9) <http://www.iclub.lv/life/LB/atmiņas.htm>

Kā redzam, ne mūsdienu vilcienu, ne autobusu, ne K-700 traktora mācītājiem Kosmanim, Bušam un pārējiem nebija. Kā viņi pārvietojās? Kājām, ratos, ragavās. Cik daudz Dievs deva viņiem apņēmības, spēka un izturības, īpaši bargajās ziemās ar salu un dziļiem sniegiem? Attālumi bija mērojami pat tūkstošos kilometru. Ciemi slēpās biežās taigas dziļumos un kaprīzo kalnu upju krastos. Viņiem bez tam vēl bija jāapmeklē važās iekaltos ieslodzītos raktuvēs. Kur Minusinska un kur Kanska, nerunājot par Turuhansku?! Ar šo mazo atkāpi atļaujos izteikt viņiem dziļu cieņu un apbrīnu.

Latvijas Konsistorija no 1989. gada ir sūtījusi mācītājus un viņu mācekļus uz Lejas Bulānu. Vai tā viņiem bija noderīga prakse - šī pavirša iepazīšanās, ko var paveikt dažu dienu laikā? Noturēt bijušās baznīcas telpā (bez zvanu torņa) dievkalpojumu, atjaunot ciema draudzi?

Diemžēl neviens turp nav sūtīts, lai viņi kā agrākie mācītāji dzīvotu un piedalītos garīgajā audzināšanā un sniegtu galveno bagātību – Dieva vārdu – un veiktu visus baznīcas rituālus. Jo vairs nevienam nerūpēja, ka līdz 1993. gadam Krasnojarskas novadā nebija neviena luterāņu mācītāja. Tur joprojām skaitās apmēram 6000 tikai latviešu vien. Krasnojarskā ir apmēram 1000 tautiešu. Pazudušās „pamātes klēpī” avis, par kurām nevienam nav daļas. Daudzi no viņiem pirms izsūtīšanas kristīti un pat iesvētīti. Nevienam neinteresē, ka latviešiem tur nav savas baznīcas. Nevienam nedomā atjaunot 1930. gadā uzspridzināto un nojaukto ev. luterisko baznīcu – “kirhi”.

Tā ir neziņa, vienaldzība vai nevēlēšanās iejaukties citas valsts iekšējās darīšanās? Toties citu tautību luterāņi ir tikuši aprūpēti. Vāciešiem un somiem veicas labāk. Vācieši pat aicināja savus tautiešus atpakaļ uz dzimteni. Par vācieti var saukties katrs, kuram ir 25% vācu izcelsmes asiņu un vēlme dzīvot Vācijā. Daudzi turp arī devās. Un daudzi pošas ceļā, bezmaksas kursus mācās dzimto valodu, kārtu vīzas. Palicēji vācu biedrības vajadzībām saņem vērtīgas dāvanas un valūtu.

Somija no dažādām baznīcām sūta uz Krieviju savus mācītājus. Ar viņu atbalstu Sanktpēterburgā jau atjaunota un darbojas mūsdienu pirmā ingru luteriskā baznīca Krievijā. Krasnojarskas somu biedrība “Ingrija” vairākas reizes gadā uzņem Somijas mācītājus, kuri XX gs. beigās jau nokristīja Krasnojarskā vairāk nekā 700 somu un ingru izcelsmes iedzīvotāju. Nodibināta somu luterāņu draudze. 1993. gadā somu mācītāji nodibināja sakarus ar Augšsuetuku. Sibīrijas somi saņem dažāda veida palīdzību. Divus gadus pēc kārtas 1992. un 1993. gadā ar nolūku dot Dieva svētību represēto somu ģimenēm, kuras, tāpat kā citu luterāņu ģimenes, tika piespiesti kārtā noņemtas uz spaidu darbiem Jeņisejas ziemeļu krastos, bija apmaksāti braucieni pa Jeņiseju no Krasnojarskas līdz pašai Dudinkai. Ir jau ieplānota baznīcas celtniecība, kā arī Augšsuetukas baznīcas atjaunošana. Tāda attieksme pret savām pazudušām un atrastām avīm ir apskaužama un apsveicama.

Arī mūsu valstij jāatceras, ka Lejas Bulānas, Krasnojarskas, Noriļskas latvieši nav aizmirsuši, ka dzīvo “pamātes klēpī” un līdz šim dzied “..lai trīc, lai trīc visa tautu zeme, lai dzird mana māmuliņ””.

Attieksme pret luteritību cara laikā

Kādā krievu valodā izdotā somu žurnālā “Ingrija” bija dotas interesantas ziņas par cara režīma attieksmi pret ev. luterisko ticību. Ne padomju laikā, ne tagad skolēniem netika stāstīts, ka Sanktpēterburga tika uzcelta uz zviedru kara laikā (1700.-1721.g.) no zviedriem atkarotās zemes. Tā bija zviedru un somu apdzīvotā zeme, vārdā Ingermanlande vai Ingrija. Pēc tās iekarošanas uzreiz sākās somu izsūtīšana uz Sibīrijas apgūšanas darbiem.

Vēlāk cara režīms atrada par vajadzīgu izsūtīt uz Sibīriju ne tikai smago noziegumu vaininiekus, bet arī tos, kuru noziegumi bija ne visai smagi. Sibīrija liela, zemes daudz, bagātības neizsmeļamas – vajadzīgas darbarokas. Tādā veidā arī Krievijas

impērijas Rietumu nomales luterāņi un katoļi tika gan izsūtīti, gan aicināti brīvprātīgi doties uz nometināšanu bagātajās Sibīrijas zemēs.

Pakļautajām zviedru un somu tautām Pēteris I atļāva saglabāt savu evaņģēliski luterisko ticību un to sludināt. Vēlāk cara valdības 1723. un 1763. gadā izdotajos rīkojumos šīs garantijas tika apstiprinātas atkārtoti.

“Visām luteriskām baznīcām kopīgajā likumu kodeksā” bija ierakstīts speciāls rīkojums “Somu draudzēm Ingermanlandē”: luterticība sludina rūpes par savu draudžu locekļu tikumisko un garīgo audzināšanu, kultūras līmeņa celšanu. Noteikumos pilngadību sasniegušiem zēniem pēc 18 gadu vecuma un meitenēm pēc 16 gadu vecuma obligātajās konfirmācijās ir prasīta lasīt un rakstītprasme, Vecās un Jaunās Derības zināšana. Lai pārliecinātos par luterticības lomu Eiropas valstu priekšrocībās un attīstībā, mēs ielūkosimies padomju gadu šķietami ne visai svarīgā dokumentā.

Lūk, Jeņisejas novada iedzīvotāju izglītības līmenis 1920.-1937. gadu jaunās varas atskaitēs.

Ja starp tatāriem un čuvašiem izglītoto bija pa 20%, bet analfabētu pa 80%, tad igauņiem un latviešiem izglītoto bija pa 95%, bet analfabētu pa 5%. Pilnīgi pretējs izglītoto skaits – 5% bija pie setu un latgaļiem, bet analfabētu pa 95%. Visbēdīgākā aina bija pie ziemeļu «tuzemciem» – 0,5% izglītoto un 99,5% analfabētu.

Bez šaubām statisti neuzrādīja krievu un citu pravoslāvu tautību izglītības līmeņus, jo viņi izskatītos salīdzinājumā ar igauņiem un latviešiem gaužām bēdīgi, varbūt tie % būtu nedaudz labāki, nekā par tatāru un čuvašu rādītājiem.

Kādas tiesības bija dažādām Krievijas impērijas konfesijām un kādas attiecības starp tām bija atļautas? Par to ļoti izsmelošu atbildi sniedz 1896. gada Sanktpēterburgā izdotsis *УСТАВ ДУХОВНЫХ ДЕЛ ИНОСТРАННЫХ ИСПОВЕДАНИЙ* - “Svešticībnieku garīgo lietu nolikums”.

Šajā dokumentā slēpjas īsta lietas būtība savstarpējās dažādu ticību attiecībās.

Svešzemju ticību garīgo lietu statūti (saturs)

I.	Par kristīgo Romas katoļu un armēņu katolisko ticību garīgo lietu pārvaldīšanu.
II.	Par kristīgo protestantisko ticību garīgo lietu pārvaldīšanu.
III.	Par kristīgo armēņu-gregoriāņu ticību garīgo lietu pārvaldīšanu.
IV.	Par karaīmu ticības garīgo lietu pārvaldīšanu.
V.	Par ebreju garīgo lietu pārvaldīšanu.
VI.	Par muhamedāņu garīgo lietu pārvaldīšanu.
VII.	Par lamaistu un pagānu garīgo lietu pārvaldīšanu.

Kristiešu un svešticīgo Ārzemju ticību garīgo lietu pārvaldes statūtu apkopojuma ievaddaļas...

1. pants norāda:

Primārā un valdošā ticība Krievijas impērijas valstī ir kristīgā pareizticīgā austrumu kafoliskās baznīcas ticība. Taču arī visi šai baznīcai nepiederšie pavalstnieki un esošie ārzemnieki visur var piederēt pie savas ticības sludināšanas un piedalīties dievkalpojumos.

2. pantā teikts: Krievijas impērijā ticības brīvība piešķirta ne tikai ārzemju kristiešiem, bet arī ebrejiem, muhamedāņiem un pagāniem.

3. pants nosaka, ka: par ārzemju ticību un svešticībnieku garīgām lietām rūpējas valdošās impērijas vara, tam nolūkam paredzētas to garīgās pārvaldes. Savu lietu un amatu pildīšanai tās ievēro savas ticības nolikumus un statūtus, bet līdz ar to neatlaidīgi seko valsts likumībai un uzticības zvēresta pienācīgai pildīšanai, nosargā visas Viņa Imperatora Augstības svētās tiesības un priekšrocības, kā arī valsts likumus.

4. pants nopietni brīdina: tiesības pārliecināt kristīgo ticību sekotājus un svešticībniekus tās ticības mācībā pieder vienai valdošai pareizticīgo baznīcai. Citu kristīgo ritu svešticībniekiem garīdzniekiem un augstmaņiem ir stingri noteikts neaizskart viņu reliģijām nepiederošo personu sirdsapziņas pārliecību, pretējā gadījumā viņus sauks pie kriminālatbildības.

5. pants: ja piederšie citai ticībai vēlēšies pievienoties pareizticībai, viņu vēlmju piepildīšanai neviens nedrīkst pretoties.

6. pants nosaka, ka “pāriešana tādā pašā ciešamā ticībā notiek tikai ar iekšlietu ministra atļauju”.

Visus jautājumus starp dažādo reliģiju pārstāvju attiecībām izskata Iekšlietu ministrijas ministrs. Iekšējās darīšanas un kārtību pārvalda Ārzemju ticību garīgo lietu departaments. Bet svarīgākos jautājumus, kas skar valsts intereses, izlemj pats Imperators.

Krievijas impērijā bija 12 romiešu katoliskās ticības eparhiju, tai skaitā Viļņas (tai laikā – Viļenskas) eparhija. Sakari starp romiešu katoļu Vatikānu, impērijas romiešu Kūriju un Somijas lielkņazistes katoļiem bez Imperatora Augstdzimības atļaujas bija aizliegti.

Statūtu grāmatas II daļā rakstīts par kristiešu protestantu baznīcām un ritiem.

Evangēliski luteriskā baznīca

Poļu caristes evangēliskā Augsburgas baznīca

Evangēliskā reformātu baznīca

Evangēliskā sareptu brālība

Katrai no tām ir veltīti vairākas nodaļas (līdz pat 1089.). Mēs stāstām par luterāņiem un ielūkojamies evangēliski luteriskās baznīcas statūtos. Bija daudz interesantu pantu, piemēram, 252., kas paskaidro, ka ev. luteriskā baznīca toreiz Krievijas impērijā, bet tagad Latvijas, Somijas un Igaunijas teritorijās apliecina mācību, kas pamatota ar Vecās un Jaunās Derības praviešu un apustuļu rakstiem, kas tiek skaidroti ar šādām simboliskām grāmatām – Niķejas un Atanāzijas ticības apliecības grāmatām, nemainītu Augsburgas ticības apliecību un citām “*Liber Concordiae*” ietvertajām grāmatām (*Liber Concordiae* 1832.g 28.dec. 5870.st.1).

Nākamie četri panti nosaka un pamāca, ka impērijā neviens nedrīkst ev. luteriskajā baznīcā sludināt tai naidīgas mācības gan mutiski, gan rakstiski; garīdzniekiem pirms stāšanās amatā jāzvēr sludināt un pamācīt atbilstīgi savas baznīcas patiesībām. Jaunatni drīkst mācīt tikai luterāņi, un jābūt cienīgai attieksmei pret citām ticībām.

Tāpat kā mūsdienās, ar dziedāšanu, lūgšanām un sludināšanu svētdienās un svētku dienās ev. luteriskajās baznīcās noturēja dievkalpojumus.

260. pantā tika uzskaitītas visas svētku dienas:

divas Ziemassvētku dienas (25. un 26. decembris)

Neizdevās noskaidrot, kāpēc tomēr Lejas Bulānā kopš nezināma laika šos svētkus svin kopā ar pareizticīgo baznīcu – 6. un 7. janvārī. Arī Lieldienas svin divas nedēļas vēlāk nekā pie mums.

Jaunais gads (1. janvāris)

Tā Kunga Atspīdēšanās diena (6. janvāris)

Marijas pasludināšanās diena (25. marts)

Zaļā ceturtdiena	
Lielā piektdiena	
pirmās un otrās Lieldienas	
Debesbraukšanas diena	
divas Vasarsvētku dienas	
Jāņa Kristītāja diena	(24. jūnijs)
Lielā lūdzamā diena	trešdiena pēc (<i>invokavit</i>)
Pļaujas svētki	pirmā svētdiena pēc erceņģeļa Miķeļa
Reformācijas diena	(19./31. oktobris vai pirmā pēc tā svētdiena)
Mirušo piemiņas diena	baznīcas gada pēdējā svētdiena
Tempļa iesvētīšanas diena	(pēc draudzes vēlēšanās).

No 271. līdz 281. pantam lasām stingras norādes svētās kristīšanās kārtības ievērošanai. Jaundzimušam jābūt kristītam pirmo astoņu dienu, sliktākajā gadījumā – pirmo sešu nedēļu laikā. Termiņa nokavēšanas gadījumā Konsistorija norīko bērnam apgādnieku, kuram jākristī bērns.

Baltijas guberņās kristī arī ārvalstīs bērnus. Ja jaundzimušais nolemts nāvei, viņu drīkst kristīt, nesagaidot mācītāja atnākšanu, aplejot ar tīru ūdeni un noskaitot lūgšanu ar svētību. Par to nekavējoties jāziņo mācītājam.

282.-286. pantā ir konfirmācijas kārtība. Jauniešiem vispirms nācās obligāti mācītāja vadībā iemācīties Mazo Luteru katehismu kā mācības pamatu. Konfirmē jauniešus un jauniešus vecumā no 15 līdz 18 gadiem. Izņēmumus pieļauj tikai sevišķi svarīgos gadījumos un tikai ar Konsistorijas atļauju. Jaunatnei jāprot vismaz lasīt un zināt no galvas galvenās baznīcas dogmas un likumus. Konfirmē savas draudzes garīdznieks pēc dzīvesvietas.

Laulībā vīrieši drīkstēja ar atļauju stāties no 18, sievietes – no 16 gadu vecuma. No 22 gadu vecuma bez atļaujas. Laulības aizliegtas starp vecākiem un pēctečiem, starp pusbrāļiem un pusmāsām, starp patēviem un pameitām, starp znotu un sievasmāti, vedeklu un vīratēvu, starp brāļabērniem un krustmātēm, starp laulāto tuviniekiem.

Baznīca neatzīst laulības ar pagāniem. Jaunajā laulībā atraitnis var stāties, nogaidot sešas nedēļas pēc sievas nāves, bet atraitnes – trīs mēnešus pēc vīra nāves, tikai jāpierāda, ka nav stāvoklī. Tādā gadījumā viņa var stāties laulībā pēc bērna piedzimšanas. Tas attiecas arī uz tiem, kuri ir šķīrušies.

Laulībā nedrīkst stāties ne pirms, ne Ziemassvētku laikā, ne Lieldienās, ne Vasarsvētkos.

543. un 544. pantā uzrādītas visas Krievijas impērijas evaņģēliski luteriskās konsistorijas:

- 1) Sanktpēterburgas 1832. g. 28. dec. (5870) st...290;
- 2) "Liflāndskaja" 1847. g. 29. jūl.(21450); (Latvijas ziemeļi un Igaunijas dienvidi);
- 3) "Estlāndskaja" 1890. g. 13. febr. (6588) ...1; (Igaunijas ziemeļdaļa);
- 4) "Kurlāndskaja" 1890. g. 21. maij. (6842); (Kurzeme un Zemgale);
- 5) Maskavas 1832. g. 28. dec. (5870) ...291.

Šīm konsistorijām pakļauti apgabali:

1) Sanktpēterburgas ar Kronštati un Narvu, Novgorodas, Pleskavas, Vologdas, Olonecas, Arhangeļskas, Kostromas, Jaroslavas, Smoļenskas, Čerņigovas, Voliņas, Podoļskas, Kijevas, Jekaterinoslavļas, Taurijas, Besarābijas, Hersonas ar Odesu, kā arī Rostovas un Taganrogas apgabalu, kuri piederēja Donavas karapulkiem, luteriskās draudzes.

- 2) Liflandes ev. luteriskās draudzes (*skaties iepriekš to, kas pasvītrots*)
- 3) Estlandes ev. luteriskās draudzes (*turpat*)

4) Kurlandes ev. luteriskās draudzes, (*turpat, tagadējās Latvijas un Igaunijas teritorijas*)

5) Maskavas guberņas, Tverjas, Kalugas, Tulas, Rjazaņas, Vladimiras, Nižegorodskas, Penzas, Tambovas, Voronežas, Kurskas, Orlas, Harkovas, Saratovas, Kazanas, Vjatkas, Permas, Samāras, Orenburgas, Ufas, Astrahaņas, Kaukāza novada guberņas un SIBĪRIJAS apgabalu un Turkestānas novada ev. luteriskas draudzes.

Sanktpēterburgā atradās Ģenerālā ev. lut. konsistorija, kuru pārvaldīja prezidents. Prezidentu ar iekšlietu ministra ieteikumu iecēla pats Viņa Augstība Imperators.

Ģenerālās konsistorijas sarakste ar pakļautajiem notika vācu valodā. Arī lūgumi tajā bija jāiesniedz vācu vai krievu valodā. Senātam un Iekšlietu ministrijai ziņojumi bija jāiesniedz krieviski vai ar krievu valodā tulkotiem pielikumiem.

Tāda kārtība bija garīgo lietu pārvaldīšanā cara impērijas laikā luterāņiem.

Bet, lūk, ko par garīgo lietu iestādēm rakstīja vēlāk padomju varas valdība:

“..Iestādes, kuru pārziņā atradās visu baznīcu vadība un tiesa, bija vietējā Arhιεreja un sinodes ziņā. Dibinātas ar 1744. gada sinodes Dekrētu. Nodarbojās ar garīdzniecības personāla sastāvu, raskoļniku (*vecīcībnieku*) un sektantu lietām, baznīcu un klosteru celtniecību un finansēm, ar iedzīvotāju reģistrācijas aktiem, tiesāja kulta kalpus un vietējos iedzīvotājus, vadīja misionāru kalpošanu iedzīvotāju un iezemiešu vidū.

Ar padomju tautas komisariāta – “CHK PCΦCP” – 1918. g. 23.01. dekrētu viņām tiek **atņemtas** juridiskās personas **tiesības**.”

Jenisejas guberņas mācītājs Reihvalds un padomju vara.

Kā redzams no iepriekšminētā, cara laika Krievijas impērijas valdība un pareizticīgā baznīca pret citām reliģijām izturējās lojāli. Pavisam citu attieksmi no jaunās – padomju – valdības pret sevi, savu draudzi, baznīcas īpašumu nācās izjust pēdējam Jenisejas guberņas mācītājam Voldemāram Alfrēda dēlam Reihvaldam, kurš kalpoja pēc mācītāja Buša.

Izdevās atrast informāciju no dažiem gubernatora sarakstes papīriem, kas turklāt ļauj ieskatīties, kādā kārtībā tika iecelti guberņas mācītāji, ja viņi pieder citai “*ciešamai*” reliģijai cara laikā.

Piemēram, šis dokuments:

“Luterāņu mācītāja Reihvalda pārvešana uz citu guberņu vietējo luterāņu nelabvēlīgās attieksmes dēļ.¹⁰⁾

1915. gada 3. augustā

Slepeni konfidenciāli

ILM

Viņa Augstībai Kņjazevam.

Žēlīgais kungs Leonīd Mihailovič, papildus manam ziņojumam personīgi

lūdzu par Jenisejas guberņas lut. pastoru Reihvaldu, man tas gods sniegt Jūsu Augstdzimtībai konfidenciālo zīmi no viņa un mana vārda, kas raksturo kādas vietējo luterāņu daļas nelabvēlīgo attieksmi pret viņu, un pazemīgi lūgt, vai Jūs neatrastu par iespējamu ierosināt minētā pastora pārvešanu uz citu guberņu. Izmantojot radušos izdevību, lūdzu pieņemt manus patiesas cieņas un uzticības apgalvojumus.

Parakstījis pazemīgais kalps I. Hozinovs.”

10) КГКУ «ГАКК» – 595.ф. “Енисейское губернское управление “, 13. apr., 1914. lieta, 1. lapa

Jau 10. augustā ar vairākām rezolūcijām un daudziem parakstiem Irkutskas ģenerālgubernatora kancelejas 1. lietvedība sūta pilnīgi slepenu lūgumu Jeņisejas gubernatoram paziņot, vai notika Kanskas apriņķa Tomninskas iecirknī zemnieku spriedums “*нпужовор*” par nevēlēšanos minēto mācītāju Reihvaldu turpmāk atzīt kā mācītāju, kā arī par atteikšanos noteikt “taksu” (*maksu*) par kazuāliju noturēšanu, kas skar Reihvalda lietu. Tam seko dažādi rīkojumi, sarakste. Kanskas apriņķa zemnieku priekšniekam tiek jautāts, vai tāds spriedums ir? Beidzot ģenerālgubernators paziņo Irkutskas kancelejai joprojām “pilnīgi slepeni”, ka spriedums netika sastādīts, kā arī netika izskatīts jautājums par tās pašas sabiedrības atteikšanos no kazuāliju noturēšanas taksas – samaksas un vispār nekādas runas minētajā biedrībā par Reihvaldu nenotika... Līdz ar to Reihvalds palika kalpot par Jeņisejas guberņas mācītāju.

Pēc pieciem trausmainiem revolūcijas gadiem Sibīrija sagaida jaunās varas atnākšanu. Par to liecina vairāki brīnumainā veidā saglabājušies arhīvu dokumenti. Sibīrijā padomju vara nodibināta 1920. gadā. Un uzreiz tai pašā gadā radusies jauna iestāde ar ļoti garu nosaukumu: “Likvidācijas apakšnodaļa pie justīcijas daļas vispārējās nodaļas”. Tā nodarbojās ar visu, kas skāra likvidēšanai nolemtu baznīcu lietas.

Laikraksts “Krasnojarskij Rabočij” 1920. gada 19. septembrī publicēja rakstu: “Melno ligzdu likvidēšana”. ...”Visus Krasnojarskas novada klosterus (Znamenskij un Uspeņas skiti) paredzēts izmantot tautas izglītības nodaļas vajadzībām un strādnieku (Znamenskas rūpnīca) kopmītnēm. Klosters strādājošais “elements” (*neizprotamus cilvēkus nosauc par elementiem? T.H.*) tiks atalgots par viņu darbu klosteru saimniecībā.”

1920. gada avīzē “Krasnojarskij Rabočij” Nr. 82 ievietota pavēle, kuru pildot, ev. luteriskās “kirhas” (*baznīcas*) padomei jānosūta valdībai savas baznīcas īpašumu saraksts. Tā saturs bija šāds: ¹¹⁾

“Krasnojarskas vācu ev. luteriskās baznīcas inventāra saraksts.

Nekustamais īpašums

1. Baznīca, kas atrodas Voskresenskas ielā, māja nr.24
(1993. g. Miera ielā par to, kur bija baznīca, nav ne vēsts. T.H.)
2. Baznīcas sēta, divi flīģeļi.
3. Kapi kalnā aiz Kačas upītes.

Baznīcas kustamā īpašuma uzskaitē

5.tabula tā nav tabula

<u>Kustamais īpašums</u>	<u>rubļi</u>	<u>kapeikas</u>
Sudraba kauss	9	9
Sudraba patēna	3	3
Tēls (krucifikss)	50	50
Melhiora galda krusts	20	-
2 lieli altāra svečturi	11	50
2 mazi altāra svečturi	5	-
Bronzas kandelabrs	70	-
2 baznīcas zīmogi	5	-
Gumijas zīmogs	3	50
Baznīcas soli	30	-
Soli	12	-
2 skārda svečturi	1	-
4 bronzas sienas kandelabri	20	-
1 bronzas svečturis (dāvināts)	12	-

11) КГКУ «ГАКК» – 1557.ф. “Енисейская губернская комиссия по изъятию церковных ценностей при отделе управления Енисейского губернского исполкома”, 1. арг., 16. lieta

sveču rozetes	190	-	
Lāde (apsista ar skārdu)	4	20	
Lāde	260	-	
Fisharmonikas (<i>harmonijs</i>)		125	-
Analojs (dāvināts)	2	-	
? baltie dēlīši ar cipariem (dāvināti)	10	-	
3 galdi	4	50	
15 Vīnes krēsli	45	-	
3 parastie krēsli	3	-	
1 taburete fisharmonikai	3	-	
1 parastā taburete	-	50	
1 sarkofāgs	3	-	
3 lielie sarkofāga svečturi	30	-	
1 Bībele (ādas vākos)	22	50	
Bībele vācu valodā	2	50	
2 Bībeles latviešu valodā	3	-	
14 vecas vācu himnu (<i>psalmu</i>) grāmatas	25	20	
25 jaunas psalmu grāmatas	63	75	
9 jaunas psalmu grāmatas	22	95	
2 latviešu psalmu grāmatas	5	-	
1 veca agenda latviešu valodā	6	-	
6 runu grāmatas no kanceles, vācu	28	40	
5 runu grāmatas latviešu valodā	15	-	
1 runu grāmata igauņu valodā	8	-	
3 kaķtismi vācu valodā	3	45	
1 kaķtisms igauņu valodā	1	15	
1 bērnu himnu grāmata	1	25	
4 Dieva likumu grāmatas igauņu valodā	4	80	
1 ziņojums par ev. lut. Draudzēm, 1 sējums	2	80	
1 psalmu grāmata krievu valodā	2	-	
1 J. Punša nošu grāmata	3	75	
1 agendu notis	2	-	
1 psalmu nošu grāmata (veca)	3	-	
2 vācu un latviešu agendas	11	62	
1 stikla karafe	4	50	
2 plīša segas ar bronzas bārkstīm			
katedrai un analogam	14	-	
1 termometrs	1	-	
1 plīša sega katedrai	40	-	
1 linoleja celiņš (10x3 aršinas)	20	-	
2 galdauti	2	-	
1 maza sedziņa kausam (dāvana)	3	-	
4 linoleja paliktņi svečturiem	2	-	
1 altāra plīša sega	15	-	
1 katedras sega no melnas vadmalas	5	-	
1 etažere ciparu dēlīšiem	3	-	
1 grīdas celiņš	3	75	
1 čuguna krāsns	8	-	
2 krāsns dūmeņi, skārda	1	10	
1 grābeklis			
KOPĀ :	884,	42 rubļi	

Šādu sarakstu trijos eksemplāros 1920. gada 2. maijā ev. luteriskās baznīcas padome nosūtīja uz justīcijas nodaļas likvidācijas apakšnodaļu. To parakstīja priekšsēdētājs G. Brjammers. Pēc trim dienām – 5. maijā – padome sūtīja lūgumu atļaut šos piederumus atstāt baznīcas lietošanā. Uzreiz tāda atļauja netika dota. Bet par to nedaudz vēlāk.

Kā nekustamais īpašums Nr. 3 bija uzrādīti arī kapi. Pašlaik luterāņu kapus ir ļoti grūti atrast. Tos var uzmeklēt tikai pēc bijušā luterāņa fon Ditmara pieminekļa, kas uzstādīts uz viņa kapa un ir saglabājies.

1905. gada 1. oktobrī laikraksts “*Sibirskij Kraj*” publicēja:

“Jau 1905. gada 29. septembra naktī izplatījās ziņas, ka policijmeistars fon Ditmars ar sievu un meitu, savā ekipāžā atgriežoties mājās no teātra, pie mājām nošauts ar diviem šāvieniem. Kaut kučieris un gorodovojs skrēja diviem slepkavām pakaļ, viņiem izdevās aizbēgt. Nošauto ienesa mājās, tūlīt ieradās prokurors, izmeklētājs un policija.”

Citā dokumentā¹²⁾ “Krasnojarskas policijmeistara “kolležskogo sekretarja” Otto Jūlija d. fon Ditmara slepkavības apstākļi” tika ziņots, ka viņš dzimis 1855. gadā Vidzemes (Liflandes) guberņā, mācījies Orenburgas proģimnāzijā, cēlies no dižciltīgu muižnieku dzimtas. Uzrādītas visas dienesta vietas, pēdējā no tām no 1905. gada 8. augusta – Krasnojarskas policijmeistars. Pēc nāves palikusi sieva, dzim. Renenkampf, dēls Otto, meitas Aleksandra un Kamilla. Piebildē teikts, ka “..2. oktobrī Ditmara mirstīgo atlieku iznešana no luteriskās baznīcas un apbedīšana notika, sanākot lielam ļaužu pūlim un pilnīgā kārtībā”.

Lūk, pēc šiem diviem rakstiem un pieminekļa krusta ar uzrakstu ir atrasta aptuvenā luterāņu kapuvietā. Visiem zināms, ka Krievijā kapi ir sliktā stāvoklī, viss aizaudzis ar nezālēm. Ir tikai viena diena pavasarī, kad visi dodas uz kapiem, lai pārsvarā ar iedzeršanu pieminētu mirušos tuviniekus.

Līdz ar 1920. gada padomju varas nodibināšanu Sibīrijā sāka veidoties dažādas organizācijas, komitejas, komisijas, padomes. Viņu uzdevums bija nevis celt un stiprināt cilvēku labklājību, kā rakstīts lozungos, bet visu jaukt, atņemt, sodīt un likvidēt.

1952. gadā izdotajā “Ceļvedī pa dokumentāliem pieminekļiem” arī atrodam jau minētu 1918. gada 23. janvāra Krievijas PFSR “Sovnarkoma” dekrētu, kas pasludināja par garīgo lietu pārvaldīšanas beigām.

Ar šo dekrētu šīs iestādes zaudēja juridisko personu tiesības. Visas pareizticīgo garīgo konsistoriju pārvaldes – Ačinskas, Jeņisejas, Kanskas, Krasnojarskas, Minusinskas, Turuhanskas apgabalu garīgo lietu pārvaldīšanas iestādes – 1923. gadā bija pilnīgi likvidētas.

Pirmo triecienu, kā jau zinām, saņēmuši klosteri.

Mācītājam Reihvaldam vadīt savu draudzi un būt guberņas mācītājam nācās grūtos laikos. Sākoties I pasaules karam, uz novadu sabrauca tūkstošiem bēgļu. Vēlāk, pēc 1917. gada revolūcijas, sīvā un garā cīņā Sibīrijā mainījās te sarkano, te balto – Kolčaka vara. Konkrēti, kur un kad notika šo varu laiku maiņas, pēta vēsturnieki. Naidīga un nīcinoša attieksme pret reliģisko svētumu nāca no jaunās varas vadoņiem. Zināms, ka 1919. gadā Ļeņins licis uzspriecināt Sergija Lauru un zaimojoši licis izpētīt Radoņežas Sergija zārku.

Sākumā Sibīrijā baznīcas vēl nespridzināja, bet to izlauzīšana likuma vārdā jau bija sākusies. Tā Krasnojarskā 1922. gada 1. maijā bija sastādīts interesants dokuments.

11) КГКУ «ГАКК» 525.ф “Крутинская Богородице-Казанская церковь Красноярского городского благочиния”, 3. apr., 1451. lieta, 464. lapa

“Vērtību izņemšanas protokolu” sastādīja komisijas locekļi Kašnikovs, Gostovs, Bočkovs, juvelieru eksperts Demjakovs, pastors Reihvalds un pārstāvji no draudzes. Sēde sākās Krasnojarskas luterāņu baznīcas ēkā plkst.14. Komisija konstatēja, ka šajā baznīcā no visām tās vērtībām jābūt konfiscētiem tikai sudraba kausam un sudraba šķīvītim. Pagaidām, līdz 1. jūnijam, komisija šos priekšmetus atstāja minētās draudzes lietošanā, lai līdz tam laikam viņi varētu tos nomainīt pret mazāk vērtīgiem traukiem, bet šos nogādāt uz “Gubfinotdel” guberņas finanšu nodaļu. Seko četri paraksti, kā arī draudzes locekļu “labprātīgie” paraksti.

Šī lieta¹³⁾ sniedz mums ziņas ne tikai par baznīcas, tolaik “kirhes”, inventāru. Te uzskaitīts viss, pat paši draudzes locekļi ar viņu dzīvesvietas adresēm. Un... un līgums. Pareizāk sakot – līgumi. Pirmais bija sastādīts 1920. gada 16. jūlijā. Otrais ar dažiem grozījumiem 1923. gada 27. jūnijā.

Lai neizklāstītu ļoti gari šā līguma saturu, teiksim tā:

„Krasnojarskas “strādnieku un sarkanarmiešu deputātu padome” piešķir apakšā parakstījušajiem pilsoņiem beztermiņa un bezmaksas lietošanā Krasnojarskā esošo ev. luterisko baznīcu ar dievkalpojumiem nepieciešamajiem priekšmetiem. Draudzes locekļi apņemas sargāt tautas īpašumu un izmantot to tikai noteiktiem nolūkiem. Dievkalpojumiem paredzētajās telpās apņemas nepieļaut padomju varai naidīgi noskaņotas sanāksmes, izplatīt padomēm kaitīgu literatūru, sludināt pret varas orgānu iestādēm vai atsevišķām personām, necelt zvanu trauksmi ar nolūku sasaukt iedzīvotājus vērsties pret padomju varu.”

Protams, visas baznīcas uzturēšana – remonts, apkure, apdrošināšana, apsardze, parādu un nodokļu maksāšana – gulstas uz draudzi.” Vēl šādu “mēs apņēmamies” veseli 13 panti. 10. pantā tikpat “labprātīgi”:

“..par uzņemto pienākumu nepildīšanu draudze pakļaujas kriminālai atbildībai pēc visas padomju likumu stingrības un apzinās, ka līgums pēc strādnieku un sarkanarmiešu deputātu padomes gribas var būt pārtraukts.”

Visi šie vairāku līgumu teksti glabājas Krasnojarskas Valsts arhīvos. Pēdējā līgumā, kas datēts ar 1923. gada 27. jūniju, saglabāja gan visu iepriekšējo garo tekstu, gan papildinājumā vēl tika uzlikti pienākumi par īres un apdrošināšanas maksājumiem, un par atbildību ugunsgrēka gadījumā.

Mācītājs Reihvalds 1923. gadā lūdza no Jeņisejas guberņas izpildkomitejas izziņu, kas ļautu viņam braukāt pa guberņu, lai pildītu savus mācītāja pienākumus. Tā paša gada aprīļa 11. dienā Reihvalds lūdza pierēģistrēt Krasnojarskas ev. luterisko draudzi. Vai te iznāk, ka Reihvalds un viņa domubiedri samierinājās ar pastāvošo iekārtu?

PK katram mācītājam, arī Reihvaldam, bija jāaizpilda anketa. Viņa anketa ar 45 punktiem ir saglabājusies. Lūk, īsumā tās saturs.¹⁴⁾

„1923. gada 31. martā.

Reihvalds Voldemārs Alfrēda dēls, 45 gadi, dzīvo Krasnojarskā, Sovetskajā ielā 24, pienākums būt Jeņisejas guberņas, bet pašlaik arī visas Sibīrijas ev. luterisku baznīcu mācītājam.

Dzimis Kurlandes guberņā, Goldingenskas apriņķa (Kurzemē, Kuldīgas apr.) Celminieku pastorātā. Līdz 1888. gadam izglītojās mājas apstākļos, līdz 1892. gadam mācījās privātskolā, līdz 1897. gadam mācījās Rīgas ģimnāzijā. 1906. gadā beidzis Jurjevskas (Tartu) Universitātes Teoloģijas fakultāti. No 1907. gada jūlija līdz 1909. gada janvārim bija jaunākais ārštata (sevišķo uzdevumu) ierēdnis pie Kurzemes gubernatora.

13) КГКУ «ГАКК» – 1557.ф., 1. апр., 6. лиeta

14) КГКУ «ГАКК» - 1557.ф., 1. апр., 6. лиeta, 22. лapa

No 1909. gada matemātikas skolotājs Mītavas (Jelgavas) muižnieku ģimnāzijā. 1912. un 1913. gadā jau bija mācītāja palīgs Maskavas Sv. Pētera un Sv. Pāvila baznīcā.

No 1913. gada kalpo par Jeņisejas guberņas luterāņu mācītāju. Sievai 28, meitai 10 gadu. Pakļauts Maskavas luterāņu superintendantam mācītājam Meieram, kurš dzīvo Maskavā, Kosmodemjanskas ielā 7, kurš savukārt pakļauts mācītājam Freifeldam, dzīvojošam Pēterburgā, Baseina ielā 45, dzīvoklis 3.”

Tas ir viss, ko izdevās uzzināt par pēdējo Jeņisejas guberņas luterāņu mācītāju. Mēdz teikt, ka pasaule ir maza. Un juku laikos daudzi meklē pazudušos radus un senčus.

Lūk, Krasnojarskas luterāņu 1923. gada draudzes locekļu saraksts ¹⁵⁾

6. tabula

pilsonība

1. Redlihs Voldemārs	34	Krievijas	kalpotājs
2. Bramans Pāvels	40	Krievijas pilsonis	kalpotājs
3. Smirnova Viktorija	30	Krasnojarskas pils.	mājkāpotāja
4. Aksels Jānis Jāņa d.	43	Krievijas pilsonis	mehāniķis
5. Akseļ Emīlija	31	Krievijas pilsone	mājkāpotāja
6. Laks Marija	24	Lugas pilsēta	strādniece
7. Frenkelis Romāns	50	Krasnojarska	skolotājs
8. Zilingu Kārlis “optants”	60	Latvijas	kalpotājs
9. Zilingu Viktorija “optante”	50	Latvijas	mājkāpotāja
10. Zilingu Alfrēds	28	Krievijas pilsonis	kalpotājs
11. Zilingu Viktorija	34	Krievijas pilsone	kalpotāja
12. Zilingu Margarita	26	Krievijas pilsone	kalpotāja
13. Zilingu Henrihs	24	Krievijas pilsonis	kalpotājs
14. Zilingu Lillija	20	Krievijas pilsone	mājkāpotāja
15. Gepe Gans (Hans)	30	Vācijas pilsonis	skolotājs
16. Novosornāts Ēriks	31	Krievijas pilsonis	mājkāpotājs
17. Arapina Marija	28	Krievijas pilsone	mājkāpotāja
18. Bettak Katerina	76	Krievijas pilsone	mājkāpotāja
19. Bettak Emma	40	Latvijas pilsone	mājkāpotāja
20. Reihvalds Voldemārs	45	Krievijas pilsonis	luter. pastors
21. Reihvalde Alīda	28	Krievijas pilsone	mājkāpotāja
22. Freibergs Viljams	49	Krievijas pilsonis	invalīds
23. Freiberga Karlīna	45	Krievijas pilsone	mājkāpotāja
24. Bardzein Alīda	28	Krievijas pilsone	bezdarbniece
25. Sternman Kārlis	55	Krievijas pilsonis	vetārsts
26. Govorina Elizabete	40	Krievijas pilsone	mājkāpotāja
27. Gropiks Ernests	39	Krievijas pilsonis	konservatorijas skolot.
28. Mess Ivans	56	Krasnojarska	strādnieks
29. Vaki Kārlis	45	Krievijas pilsonis	strādnieks
30. Vaki Antonija		Krievijas pilsone	mājkāpotāja
31. Lerman Konrads	43	Krievijas pilsonis	dienē
32. Lerman Elizabete	63	Krievijas pilsone	mājkāpotāja
33. Kornfelde Zelma	56	Krievijas pilsone	mājkāpotāja
34. Andreass Amālija	19	Krievijas pilsone	kalpotāja
35. Tomazovs Tomas	30	Minusinskas apr.	kapu uzraugs
36. Park Elizabete	67	Krievijas pilsone	mājkāpotāja
37. Park Otto	25	Krievijas pilsonis	
38. Park Ivans	20	Krievijas pilsonis	
39. Šeinis Ferdinands	32	Kovežas gub.	jūrnīeks
40. Šeinis Jeļena	31	Kovežas gub.	mājkāpotāja
41. Bliks Roberts	30	no Polijas	jūrnīeks
42. Badenmjullers	54	Krievijas pilsonis	kalpotājs
43. Holmogorska Ot.	43	Krievijas pilsone	mājkāpotāja
44. Ruts Aleks	39	Krievijas pilsonis	kalpotājs
45. Ruts Anna	41	Krievijas pilsone	zobārste
46. Ruts Roberts	49	Krievijas pilsonis	
47. Ruts Fjodors	37	Krievijas pilsonis	inženieris
48. Tokmans Fridrihs	50	Krievijas pilsonis	kalpotājs

15) turpat 23-25.lp.

49. Tokman ?	40	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
50. Zandacs Edgars	52	Krievijas pilsonis	kalpotājs
51. Zandacs Olga	43	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
52. Darzen Ottolds	53	Krievijas pilsonis	skolotājs
53. Ciberts Kārlis	62	Krievijas pilsonis	kučieris
54. Cilberts ?		Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
57. Raibekas Lidija	32.	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
58. Ciberts Leontīne	34	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
59. (nesalasāmi) Anna	66	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
60. Datriks Rihards	38	Vācijas pilsonis	kurpnieks
61. Fišers Hristiāns	45	Vācijas pilsonis	dārznieks, sētnieks
62. Fišere Natālija	41	Vācijas pilsonē	mājkāpotāja
63. Galere Elizabete	56	Vācijas pilsonē	mājkāpotāja
64. Galer Aleksandrs	60	Vācijas pilsonis	kalpotājs
65. Galere Elvīra	31	Vācijas pilsonē	mājkāpotāja
66. Luks Amālija	50	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
67. Paškova Irīna	31	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
68. Knohenštrugs Vakt.	66	Krievijas pilsonis	vetārsts
69. Rassa Kārlis	36	Krievijas pilsonis	kalpotājs
70. Rassa Lidija	31	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
71. Ikker Emma	39	Krievijas pilsonē	strādniece
72. Šteinfelt Lidija	48	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
73. Mūrnieks Vilhelms	46	Krievijas pilsonis	kalpotājs
74. Krjuntals Ivans	75	Krievijas pilsonis	
75. Krjuntals Augusts	47	Krievijas pilsonis	dzirnavnieks
76. Krjuntāls Kārlis	30	Krievijas pilsonis	“podrjadčiks”
77. Krjuntāle Rozālija	35	Krievijas pilsonē	mācāsursos
78. Dmitrijeva Emīlija	47	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
79. Šuncs Anna	71	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
80. Šuncs Aleksandrs	37	Krievijas pilsonis	strādnieks
81. Oinas Kusta	56	Igaunijas pilsonis	
82. Oinas Elizabete	70	Igaunijas pilsonē	mājkāpotāja
83. Lucp Mina	30	Igaunijas pilsonē	mājkāpotāja
84. Šeics Simons	21	Igaunijas pilsonis	kalpotājs
85. Šeics Uljana	55	Igaunijas pilsonē	mājkāpotāja
86. Gaļcs Emīlija	22	Igaunijas pilsonē	kalpotāja
87. Romanskaja Anna	35	Igaunijas pilsonē	strādniece
88. Hersonova Helēna	24	Igaunijas pilsonē	mājkāpotāja
89. Muts Kārlis		Krievijas pilsonis	strādnieks
90. Muts Marianna		Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
91. ? Emma		Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
92. Kuncs Samuils	6	Krievijas pilsonis	strādnieks
93. Kuncs Jekaterina	57	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
94. Lauris Kārlis	47	Krievijas pilsonis	konduktors
95. nesalasāms			
96. Lauris Minna	54	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
97. Bendigers Josips	64	Krievijas pilsonis	
98. Bendigers Anna	54	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
99. Bendigers Reinhalds	34	Krievijas pilsonis	strādnieks
100. Bendigere Lidija	33	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
101. Bendigers Otto	22	Krievijas pilsonis	kalpotājs
102. Feifers Jūlija			kalpotāja
103. Feifere Zelma			mājkāpotāja
104. Rassa Minna	64	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja
105. Mukstāns Rūdofls	21	Krievijas pilsonis	strādnieks
106. Mukstāne Anna	22	Krievijas pilsonē	mājsaimniece
107. Falmers Henrihs	46	Krievijas pilsonis	mašīnists
108. Alters Alfrēds	46	Vācijas pilsonis	desinieks
109. Kunzig Paulīne	24	Kriev. pilsonē	maizes audzētāja (хлебороб)
110. Kunzig Johanna	21	Krievijas pilsonē	maizes audzētāja
111. Cucs Jākobs	68	Krievijas pilsonis	dzirnavnieks
112. Cucs Katrīne	68	Krievijas pilsonē	mājkāpotāja

113. Sulemeks Henrihs	64	Krievijas pilsonis	maizes audzētājs
114. Parkāns Pāvils	45	Krievijas pilsonis	maizes audzētājs
115. Parkāne Roze	40	Krievijas pilsone	maizes audzētāja
116. Vāgners Vilhelms	40	Krievijas pilsonis	skolotājs
117. Jākobsons Jānis	71	Krievijas pilsonis	zemnieks
118. Jākobsone Līze	61	Krievijas pilsone	zemniece
119. Sīmans Pēteris	45	Krievijas pilsonis	
120. Sīmans Amālija	36	Krievijas pilsone	
121. Talvangs Pēteris	52	Krievijas pilsonis	
122. Talvangs Minna	45	Krievijas pilsone	
123. Burāts Māris	75	Krievijas pilsonis	
124. Burāts Jūle	44	Krievijas pilsone	
125. Kikas Andrejs	23	Krievijas pilsonis	
126. Kikas Minna	26	Krievijas pilsone	
127. Kikas Anna	65	Krievijas pilsone	
128. Buracs Pēteris	42	Krievijas pilsonis	
129. Buracs Minna	52	Krievijas pilsone	
130. Kalks Augusts	47	Krievijas pilsonis	
131. Kalks Līne	50	Krievijas pilsone	
132. Kalks Līze	84	Krievijas pilsone	
133. Kikkas Jānis	40	Krievijas pilsone	
134. Kikkas Marija	38	Krievijas pilsone	
135. Johansons Kārlis	73	Krievijas pilsonis	
136. Kovj Lēna	43	Krievijas pilsone	
137. Pjuva Kārlis	55	Krievijas pilsonis	
138. Pjuva Līna	48	Krievijas pilsone	
139. Pjuva Jūle	22	Krievijas pilsone	
140. Pjūve Margarita	62	Krievijas pilsone	
141. Kovj Minna	80	Krievijas pilsone	
142. Metusovs Ādams	75	Krievijas pilsonis	
143. Metusova Minna	64	Krievijas pilsone	
144. Metusova Jūle	19	Krievijas pilsone	
145. Metusovs Jānis	35	Krievijas pilsonis	
146. Metusova Līze	28	Krievijas pilsone	
147. Lepps Voldemārs	29	Krievijas pilsonis	
148. Lepps Marija	21	Krievijas pilsone	
149. Kukla Jākovs	43	Krievijas pilsonis	
150. Talsons Johans	36	Krievijas pilsonis	
151. Talsons Līze	28	Krievijas pilsone	
152. Radeks Amālija	27	Krievijas pilsone	kalpotāja
153. Kuncs Marija	21	Krievijas pilsone	mājkalpotāja
154. Āboliņa Emma	21	Krievijas pilsone	mājkalpotāja
155. Šneidere Amālija	43	Krievijas pilsone	mājkalpotāja
156. Muts Ādolfs	19	Krievijas pilsonis	strādnieks
157. Kuncs Pāvils	23	Krievijas pilsonis	kalpotājs
158. Nuts Marija	22	Krievijas pilsone	mājkalpotāja
159. Rozīts ?	48	Krievijas pilsonis	kalpotājs
160. Ikkers Vilhelms	47	Krievijas pilsonis	desinieks
161. Ivanova Nadžežda	23	Krievijas pilsone	bezdarbniece

Visi uzņemti līdz ar pilngadības iestāšanos.”

Visa “jaunās” varas laika baznīcas dokumentācija tagad tika rakstīta nevis vācu, bet, protams, tikai krievu valodā. Bieži šie dokumenti aizpildīti uz nekvalitatīva papīra, uz nevīžīgi izplēstām lapelēm un ar daudzām gramatiskām kļūdām, jo pie varas un teikšanas atnākuši mazizglītotie ļaudis. Brīnumainā veidā daži no tiem papīriem ir saglabājušies valsts arhīvos līdz mūsdienām. Diemžēl daudz kas no iepriekšējās dokumentācijas, piemēram, baznīcas (*kirhes*) celtniecības dokumenti, bija iznīcināti.

Krasnojarskas Valsts arhīvos nav atrastas nekādas ziņas par mācītāja Reihvalda tālāko likteni. Daudzus mācītājus izsūtīja uz bēdīgi slavenajiem “Solovkiem” vai uz ziemeļu tundras lēģeriem. Tur viņi sastapuši mācītājus no visām kristiešu konfesijām.

Domājams, tur varētu satikt arī pādrošo garīdznieku no Minusinskas apriņķa Imisas ciema pareizticīgās Kazaņas Dievmātes baznīcas.¹⁶⁾

Šī baznīca uzcelta 1864. gadā ar draudzes pūlēm. Arī tās atbildīgajam garīdzniekam 1921. gadā bija jāaizpilda anketa “Ziņojums par baznīcu” – “ВЕДОМОСТЬ” о церкви.” Un viņš to aizpildīja tā, ka šķietami nevainīgais vārds “tovarišči” – (товарищи) un ar to saistītās atbildes, kuras rakstīja lieliem burtiem plašā rokrakstā, lasītāja acu priekšā burtiski asiņoja. Tik daudz sašutuma un sāpju garīdznieka sirdī atnesa šā vārda “tovarišči” nesēji. Burti kļiedza, cik rakstītājam bijis grūti savaldīt savu izmisumu par valdošo netaisnību un pāridarījumiem baznīcai, par cēlo naidu un bezizejas stāvokļa bezspēcīgumu! Viņa īsās atbildes uz anketas jautājumiem sauca palīgā, aicināja izprast, cik netaisni izturējušies pret baznīcu un tās īpašumu, kā arī pret mācītāju!

Uz jautājumu par baznīcai piederošo zemi viņš uzrakstīja, ka 1920. gadā visa zeme un ganības tika “atņemtas”.

Par baznīcu un draudzes ēkām, kuras agrāk piederēja mācītājam un citiem garīdzniekiem, viņš rakstīja: “Divas ēkas, kas uzceltas ar draudzes locekļu centieniem, 1921. gadā “отобраны товарищами”.”

Citas ēkas “..отобраны коммунистами”, mācītājs no 1921. gada aprīļa mitinās privātdzīvoklī, no kura viņam arī liek izvākties...

Baznīcas inventāra apraksts glabājas no 1870. gada, ir pārbaudīts 1911. gadā, bet 1921. gadā visi piederumi “отобраны товарищами”. To pašu viņš atbild par zīmogiem, kas tika atņemti 1920. gada 24. jūnijā ar to pašu “tovarišču” rokām.

Rakstītāja izmisums, atbildot uz jautājumu par baznīcai piederošām grāmatām, sasniedz apogeju: „Viss izlaupīts (все расхищено товарищами!) ar biedru rokām!” Lai atbildes izskatītos izteiksmīgākas, viņš tās pasvītvoja ar treknām, viļņainām līnijām.

Jāpiezīmē, ka krievu valodā vārds “otobraḳ” – (отобрать) nozīmē daudz vairāk nekā vienkārši atņemt – (отнять). Tas ir kā izraut no rokām ar rupju spēku. Bet vārds “расхищено” nozīmē vardarbīgi izlaupīts...

Ar tik spēcīgiem vārdiem aizpildītu “Ziņojumu” rakstītājs drosmīgi nodeva rokās tiem pašiem laupītājiem. Varam iedomāties, ka viņam šis izaicinājums netika piedots.

Kā jau zināms, Sibīrijā padomju vara nodibinājās 1920. gadā. Un uzreiz bez kavēšanās tika izsludināta “popovskaja” reģistrācija. Visam, kas piederēja baznīcām un klosteriem, bija jānodod apraksts, un būtībā tādā veidā bija ielānota visas kristietības likvidēšana. Tiem mācītājiem, kuri, izdabājot jaunajai varai, centās ko nebūt saglabāt, arī nekas nesanāca. Piemēram, kā bija noticis Kanskas apriņķa Malokamalinskas ciemā. Pops piedraudēja, ja kāds nepakļausies reģistrācijai, tad tiks “отлучен” – izraidīts no draudzes. Uz to viņš saņēma no draudzes atbildi: “Mēs visi esam pareizticīgie, kā bijām, tā būsīm, un, ja no baznīcas neatsakāmies, mums reģistrācija nav vajadzīga.”

Pareizticīgie garīdznieki jau no seniem laikiem uzņēmušies gādību par atsevišķām luterāņu grupiņām un vientuļniekiem, kuri atradās zelta raktuvēs, šahtās un ceļu būvēs. Mēs jau zinām, kas aiz šīs vēlīgās “gādības” slēpjams. Un tomēr tas izskatījās pēc savstarpējas palīdzības kristiešu vidū.

Tā Borisovkas iedzīvotāja Emma Osipa m. Locis ilgi cīnījās, lai no pareizticības pārietu luterticībā. Turklāt savā iesniegumā viņa apliecināja, ka bija iesvētīta pie mācītāja Buša. No vairākiem KNVA dokumentiem redzams, ka mācītājs Bušs Emmu konfirmēja, bet nākamajā dienā tika nosists (1909.g.).

Visai iespaidīgi dati ir par to, ka vietējās Ujāras baznīcas pops Emmai Locis pūlējies sniegt “pārliecinošas apliecināšanas”, lai viņa “neatmaidīgi atrastos pareizticīgās baznīcas patiesībā”. Tur pat ar nožēlu minēts, ka E. Locis palikusi pie savas stingras nelokāmas pārliecības pāriet luterticībā. Līdzīgs liktenis skāra arī citus tautiešus, kuriem atļauja nekad netika dota.

16) КГКУ «ГАКК» – 674.f.,2. apr.,88. lieta,34. lp.

Nezinu, bēdāties vai priecāties par to, bet notika arī Lejas Bulānas draudzes reģistrācija, un mums ir tās pilns saraksts fotokopijās.

Nu lūk, mēs esam redzējuši, ko atnesa padomju valdība ne tikai luterticīgiem, bet arī visu konfesiju ticīgajiem. Mūsu redzes lokā galvenokārt ir luterāņu likteņi Sibīrijā. Arī Viskrievijas luterāņu bīskaps Meijers ar sāpošu sirdi vēroja, kas notiek ar luterāņu baznīcām zem padomju varas kāpurķēdēm.

Te būtu vieta 1929.g. „Swehtdeenas Rīta Nr. 40 no 10. nov. rakstiem ar virsrakstu:

„Sprediķis, kas nav turēts

„Stiprini to citu, kas grib mirt” Jahņ. Par.3.2

Bīskaps Dr. Meijers Maskavā gribējis braukt uz vispasaules konventu Kopenhāgenā, bet to nevarēdams, viņš aizsūtījis šo sprediķi. To tagad drukā Vācijas baznīcas laikraksti. Viņš ir ļoti drūmās krāsās un ļauj ieskatīties ev.lut. baznīcas dzīvē Pad. Krievijā. To pasniedzam šeit:

Kad kuģis jūras viļņos ir briesmās un vājas izredzes uz glābšanos, tad viņš paceļ briesmu signālus, lai rādītu, ka kuģis sauc pēc palīdzības. Sv. Lutera baznīcā Krievijā ir salīdzināma ar tādu kuģi. Tādēļ mans pienākums ir pacelt visu ev.lut. baznīcu priekšdāvju priekšā briesmu signālus un saukt: „Mēs esam briesmās un lai nāk jūsu ausīs: 1) mūsu bēdas; Mēs esam mirēji. 2) mūsu lūgšana: Palīdziet mums!

Varbūt tas atstās uz jums sliktu iespaidu, ka es kā Krievijas baznīcas priekšstāvis jūs apgrūtinu ar savām bēdām, tāpat kā pirmā konventā priekš sešiem gadiem. Jūs gan varējāt sagaidīt, ka es tādā gadījumā ar mūsu draudžu pateicību par viņām sniegto palīdzību un stāstu par viņu darbību un attīstību. Bez šaubām, es gribu pateikties un to darīt no sirds. Grūtajos laikos mums ticības brāļi snieguši mums lielu palīdzību, viņi ne tikvien glābuši mūsu baznīcu no saimnieciskā sabrukuma, bet arī mūsos nostiprinājuši pārliecību uz jauko apziņu, aiz mums stāv aizlūgšanās visas pasaules ticības biedri, kas gatavi mums sniegt brāļa roku mīlestībā. Diezin kas ar mums būtu noticis, ja ticības brāļi nebūtu mums snieguši savu roku un mums būtu bijis vieniem pašiem jāstāv ar savām lielām bēdām.

Vislabākā pateicība būtu, ja mēs varētu sacīt: Mīļie brāļi! Jūs mums esat palīdzējuši grūtā brīdī, tagad mēs atkal paši varam stāvēt uz savām kājām un neesam vairs atkarīgi no jūsu palīdzības. Tad jūs pārdzīvotu pie mums tādu prieku, kādu piedzīvo vecāki pie saviem pieaugušiem bērniem; vai kā ārsts priecājas, kad viņa pacients, kas bija nopietni slim, izveseļojies.

Diemžēl, es nevaru otram konventam atnest tādu prieka vēsti, par ko man sirds ļoti sāp. Tamdēļ mums Krievija baznīcas priekšstāvjiem, bija šis ceļš uz Kopenhāgenu, uz otro vispasaules ev.lut. konventu ļoti smags un mums jāziņo ar sirdssāpēm, ka mūsu baznīcas stāvoklis nav uzlabojies, bet tapis vēl smagāks. Tas jāsaaka jau no baznīcas saimnieciskā stāvokļa. Ev.lut. tauta – tikpat to es gribu un varu runāt – Krievijā pilsētā un uz laukiem ir tapusi pavisam nabaga.

Mūsu ticības biedri Krievijā jau ir tik tālu, ka viņi atmetuši visas cerības uz saimniecisko apstākļu uzlabošanos un vienīgi ilgojas no Krievijas izceļot. Uz kuriem, to neviens neprasa, kad tik tiktu no viņas laukā. Bet līdz šim tik retajam ir izdevies to mērķi sasniegt. Tik kādai Zviedrijas zemnieku grupai, skaitā 2000-3000 cilv. ir laimējies dabūt ceļošanas atļauju, viņi taisās atstāt Krieviju, savu zemi viņi šopavasār vairs neapsēja. Kaimiņi viņus apskauž. Arī viņi ķerties pie ceļa spieķa un labprāt atstātu savu māju vietas un savu zemi, kuru viņi apstrādājuši 150 gadus ilgi. Vācu kolonisti, kuru ir apmēram 750000 cilv. Nevienam acumirkli neapdomātos Krieviju atstāt, ja tik viņiem būtu uz to iespēja. Latviešu, igauņu un somu tautības ticības biedri vairāk apraduši ar Krievijā pastāvošiem apstākļiem nekā vācieši.

Sevišķi smags mūsu draudzes locekļu stāvoklis ir pilsētās. Tik abās galvaspilsētās vēl ir dzīves spējīgas luterdraudzes. Vidējās un mazās pilsētās draudzes locekļu skaits tā sašļucis, ka dažas vairs nevar pastāvēt. Vairākas baznīcas jau slēgtas, draudzes nevarēja tās uzturēt. Daudzas šo pilsētu draudzes jau izbeigušās un kuras vēl pastāv, jau mirējas. Viņas stāv konventa priekšā kā citkārt gladiatori, kas sveicināja imperatoru ar vārdiem: **morituri te salutant**, tas ir mirēji sveicina tevi.

Tiešām, apstākļi ir tādi, ka mums, Krievijas Baznīcas priekšstāvjiem, cerības sāk zust, mums sāk uzmākties nāves domas; mēs neesam vairs dzīvotāji, bet mirēji. Bet tā būtu mazticība un apgrēcība. Mēs nedrīkstam iekrist tādā izmisumā.

Tamdēļ mēs savās bēdās paceļam acis uz tiem kalniem, no kurienes nāk palīdzība un sakām: Debesu Tēvs, apžēlojies par mums, ka mēs nemirstam. To mēs šinī laikā spilgti esam piedzīvojuši, ka mūsu pašu spēks ir vājš. Bet mēs šinī laikā esam mācījušies Dievu lūgt. Tas man jāsaka par Krievijas ticības biedriem: viņi ir gājuši sāpju skolā un ir mācījušies Dievu lūgt. Bet tur mēs arī esam piedzīvojuši, ka Dievs paklausa lūgšanas. Jo citādi mēs jau sen gulētu nomākti pie zemes.

Tā ir mūsu liecība: „Tas Kungs mums ir žēlīgi palīdzējis mūsu bēdās. Tam ceļš ir visur zināms, Tam netrūktu padoma.” Viņš sūta ne tik eņģelus pit bēdīgiem, nospiestiem cilvēku bērniem, bet arī cilvēkus, lai stiprākie kalpotu ar savām dāvanām vājākiem. Kā pie gāju putniem pār plašo pasaules jūru: kad viens piekūst un grib nogrimt, tad divi no abām pusēm viņu atbalsta ar saviem spārniem, kamēr tas atspirgst un var turpināt savu ceļojumu.

Tādu atbalstu mēs, Krievijas luterāņi, esam lielā mērā saņēmuši no citu zemju ticības biedriem. Es priecājos apliecināt, ka jūsu mīlestība mūs ir glābusi no miesīgas nāves un stiprinājusi mūsus ticību. Kā tas Kungs, kas savu darbu pie mums iesācis, to arī pabeigs, tā es ceru, ka ticības biedri nepagurs mūs balstīt brāļu mīlestībā. Mīlie brāļi un māsas, neaizmirstiet mūs no Dieva puses!

Bīskaps Meijers”

Laikraksta „Swehtdeenas Rihts” Nr. 52. 1929.g. 29.sept. slejās mēs atrodam rakstu ar Internacionālās iekšmisijas savienības

Uzsaukumu.

Tur tika rakstīts, ka „Krievijā valdošais boļševisms turas pie ateisma mācības, viņš apspiež katru ticību Dievībai. Tā kā Krievijas iedzīvotāju lielākais vairums ir kristīgi, sevišķi pareizticīgie, tad viņu baznīcas pārdzīvo asiņainas vajāšanas. Šinīs smagu pārbaudījumu dienās pareizticīgā baznīca pierāda, ka viņā evaņģēlijas spēks vēl dzīvs. Viņš izpaužas sevišķi pielūgšanā. Viņa tiecas pēc tā, nogremdēties pēc Dieva vārda dziļāk un smelt no tā spēku savā ciešanas ceļā, lai nāktu viņai palīgā ar evaņģelizāciju arī citu baznīcu kristības brāļi.

Grūts ir Padomju Krievijā arī evaņģēliskās baznīcas stāvoklis. Agrāk Krievijā bija 25 reformātu mācītāji, no tiem tagad tur neviens nav palicis. Pēdējais bija Arhangeliskas ref.mācītājs, bet arī viņam bija jāatstāj Krievija, jo nebija ne darba, ne maizes.

No agrākiem 300 evaņģ.lut. mācītājiem, kuri priekš kara darbojās Krievijas draudzēs, ir palikušu tagadtik 90. Šinī gadā atkal 19 atkritīs. Tā samazinās, acīmredzot, garīgo darbinieku skaits. Pēterpils mācītāju seminārs gan pūlas aizvietot robus, bet tas viņam nav iespējams. Ārkārtīgi grūtie dzīves apstākļi, aukstums, trūkums un bads sagrauzā viņu spēkus. Viņu darbs tur ļoti apgrūtināts, jo viņi ir aprobežoti savās pilsoņu tiesībās un padoti dažādu ierēdņu patvalībām. Viņus neuzskata par pilntiesīgiem pavalstniekiem. Tā, piem., piesprieda kādam mācītājam vienu gadu cietuma *par to*, ka viņa draudzē bija pulciņš, kurā mācīja garīgās dziesmas. Bērnus un jaunatni nedrīkst reliģiski iespaidot.

Tādas pašas grūtības pārvarāmas arī visiem mācītāju līdzdarbiniekiem, ķesteriem u.c., un visiem, kas interesējas par draudzes un baznīcas lietām. Tikai tādi, kam stipra mīlestība sirdī uz to Kungu un viņa draudzi, uzņemas tādas grūtības. Tomēr atrodas tādi, kas nebaidās ne no kādām grūtībām un gatavi strādāt tā Kunga darbu.

Ļoti sāpīgi atsaucās uz dradzes dzīvi tas, ka viņai nav vairs garīgā satura grāmatu. Bībeles, dziesmu grāmatas, Bībeles stāsti un katķisms ir pa daļai konfiscēti un iznīcināti, vai arī jau lietošanā sadiluši. Desmit gadu laikā gandrīz nekas nav vairs drukāts.

No tā redzams, cik grūts ir ticības brāļu liktenis padomju Krievijā. Vai tur nav Vakareiropas Baznīcu pienākums sniegt palīdzīgu roku saviem ticības brāļiem bēdās un ciešanās? Tur nevar taču būt divu domu. Jautājums būtu tik, kā to darīt?

1. Tur vajaga cietējiem sniegt evaņģēlija gaismu un spēku, lai viņi nenomirtu garīgā nāvē. Tieša satiksme ar pašu Krieviju ir stipri apgrūtināta, var būt pat neiespējama. Bet vajadzētu apgaismot un stiprināt ar Dieva vārdu tos krievus, kas atrodas šaipus robežas, pierobežas joslā, lai tie atgriezami savā tēvijā aiznestu citiem Dieva gara gaismu un spēku.

2. Vajadzētu arī lūkot sniegt materiālo palīdzību, kur tas vajadzīgs un iespējams, piesūtot vai naudu, vai ēdamvielas sūtījumus. Tādi sūtījumi tomēr ir iespējami. To saņēmēji ir atrakstījuši un apliecinājuši savu lielo pateicību un prieku par pasniegtām dāvanām. Šīs vēstules runā satrīcinošu valodu. Kas viņas lasījis, tas viņas nekad neaizmirsīs.

3. Tad vajadzētu aizsūtīt garīgā satura grāmatas, Bībeles, dziesmu grāmatas u.c.

Kā to visu izdarīt ir grūti pateikt. Bet kur ir laba griba un mīlestības pilna sirds, tur varbūt atradīs arī ceļus. Visādā ziņā mums ir jāsaprot mūsu pienākums, ka tur kas darāms, lai nabaga ticības brāļi nemirtu, bet dzīvotu.

Un nobeigumā gribu sniegt ziņas no kāda Krievijas dzīves pazinēja, kas ievietots „Swehtdeenas Rihts” laikrakstā 1929.g. decembra numurā:

„Garīgā dzīve sāk pamazām irt. Bezdievju un valdības spiediens dara savu iespaidu...visur cenšas slēgt baznīcas. Apgrūtināta mācītājiem ceļojumus un braukšanu pa latvju kolonijām, kuras, kā zināms, Krievijā ir ļoti izkaisītas. Mācītājs J. Migla tika sūtīts apkopt Sibīrijas draudzes, bet nenobraucis pat līdz savam mērķim, tika apcietināts un pēc pusotra mēneša gan atlaists lai brauc atpakaļ neapkopjot draudzes. Daži no mācītājiem ir nogalināti kā Šulcs un Grants. Pilsētās baznīcā nācējus cenšas atzīmēt un atlaišanas gadījumā no dienesta viņiem pirmiem jāiet. Tāpat tiek turētas tā saucamās tīrīšanas, kur tiek noprasīts, vai ticīgs un vai baznīcā iet.

Tiem, kas to uzdrošinās teikt un apliecināt, sagaidāma iztīrīšana no dienesta. Ir gadījumi, kur viens otrs piespiests parakstīties par baznīcas slēgšanu, slepus atkal nāk un lūdzas vai nevar kur parakstīties par baznīcu un ar asarām nožēlo par savu mazdūšību. Pašlaik vissīvākā cīņa tiek izvesta ap Pēterpils Jēzus baznīcu, kuru vietējās valdības iestādes nolēmušas slēgt un nodot kulturālām vajadzībām (teātrim, kinematogrāfām un tt). Draudze lēmumu pārsūdzēja Maskavā VGIKam. Sūdzību parakstīja ap 900 draudzes locekļu un tad vēl savišķu lūgumu raksti no latviešu kolonijām, ka šī ir vienīgā baznīca latviešiem visā Pēterpilī un Pēterpils apvidū. VCIK pagaidām līdz lietas izmeklēšanai Jēzus baznīcu atstājis vēl ticīgiem un tur notiek kārtīgi dievkalpojumi – kāds būs gala iznākums, vēl nav zināms. Bezdievji uzsākuši asu cīņu arī pret Jēzus draudzes mācītāju J. Zālīti. Kluba sanāsmēs tiek iznestas rezolūcijas par viņa izraidīšanu no Pēterpils apgabala, jo, lūk, kaitējot un bremzējot kulturālo darbu un Zālīša lielā iespaida dēļ nevarot izvest dzīvē daudz uzdevumus un pasākumus (industrializāciju, kolektīvizāciju un valsts aizņēmumus sevišķi pie zemniekiem).

Uz laukiem mazliet labāk, jo zemnieki ir patstāvīgāki, bet tomēr draudzes aktīvākiem darbiniekiem tiek atņemtas balsis tiesības un bērniem, ja tādi ir, tiem skolas slēgta un nekur netiek pieņemti. Tagad vēl nāk lieli nodokļi uz baznīcām; tiek visi spēki izlietoti, lai baznīcas jo vairāk un ātrāk tiktu slēgtas. Beidzamais likums par svētdienas atcelšanu un nesvētīšanu, tas kā liekas, speciāli vērsts pret reliģiju. Nepārtrauktā nodarbošanās visās iestādēs un fabrikās – pret ģimenes dzīvi. Nevien garīgais stāvoklis, bet arī laicīgā dzīve paliek aizvien smagāka un grūtāka. Pastāvīgās rindas dēļ nepieciešamām uztura vielām. Viss tas atņem dzīves prieku un enerģiju. Tās nu ir tās grūtākās puses. Un vai dažam labam lasot to nerādīsies jautājums vai tad ir vēl tādi, kas iet baznīcā un ir gatavi upurus priekš tās nest? Vai ar Vecās derības pravieti nav jāizsaucas: „Kungs, es viens esmu atlicies? „ Un tomēr ir vēl daudz, kas nav savus ceļus locījuši Baala priekšā un nogriezušies no savas tēvu tēvu ticības. To liecina kupla dievkalpojumu apmeklēšana, sirsnība un mīlestība kā arī tie lieli upuri, ko nes draudzes locekļi priekš savām baznīcām un savas garīgas dzīves uzturēšanas.

Jā, ir vēl cilvēkiem kas vajadzīgs vairāk, nekā ēdiens un dzēriens, ir vajadzīga arī garīga barība un to mums skaidri liecina padomju Krievija. Jums, ticības brāļiem dzimtenē, kas dzīvojat citādākos apstākļos, kur jums vēl nav jācieš savas ticības un pārlicības dēļ un jānes tik lieli upuru, jāapdomā viss tas labi, vai turiet cieņā un godā to kroni, kas jums ir un pielūkojiet, ka arī jūsu ticības lukturis netiek nostumts no savas vietas. Tāpēc strādājiet, kamēr vēl ir diena.”

Kāds Krievijas dzīves pazinējs no Krievijas

Jā, šā autora pēdējie vārdi mūsu Latvijai bija zīmīgi. Pēc kādiem 10-12 gadiem arī Latvija piedzīvoja līdzīgas likstas.

„Šie zēni iet un meklē,
kas viņus mīlēt var...”

L.B. rotaļu ziņģe

SADZĪVOŠANA

Mūsu luterāņu ciemu iedzīvotāji arī XX gadsimta sākumā bija norobežojušies no pārējām tautībām un it sevišķi no citām reliģijām. Viņi dzīvoja savdabīgu, krievu iedzīvotājiem nesaprotamu dzīvi. Retu reizi uz centra pilsētām nonāca ziņas par nesaskaņām starp luterāņu koloniju un blakusesošo apdzīvoto vietu iemītniekiem. Šādos gadījumos sekoja acumirkliņa policijas reakcija.

Tā 1901. gada 28. maijā Minusinskas *ispravņiks* – policijas priekšnieks Stojanovs saņēma ziņojumu, “..it kā krievu iedzīvotāji gatavojot Augšbulānā un Lejas Bulānā nekārtības, vērstas pret citticībniekiem. Līdzīgas tām nekārtībām, kādas bijušas Kanskas apriņķī.” Acīmredzot jaunu citticībnieku ciemu veidošanās Kanskas apriņķī izraisīja traģiskas sadursmes. Vai atceraties? Arī par mācītāju Reihvaldu mēs uzzinājām, pirmkārt, Kanskas apriņķa sakarā. Tādēļ raksta autors lūdza nekavējoties doties uz notikuma vietu, uz latviešu un igauņu kolonijām, lai izbēgtu no kārtējām nepatīkšanām. 1901. gada 18. jūlijā Minusinskas apriņķa *ispravņiks* sūtīja atbildi pašam gubernatoram. Lūk, aptuvenais ziņojuma saturs:

„Augšbulānas kolonistiem pieder zemes blakus Sagaiskas pagasta Motorskas ciema kazaku zemēm. Turklāt bulāniešiem nav paraduma nožogot savu labību. Bet vaļā palaistie motorskiešu zirgi ganās igauņu labības laukos. Tāpēc Augšbulānas kolonisti sadzen motorskiešu zirgus savā kolonijā un tur tos līdz tam laikam, kamēr atrodas īpašnieki un samaksā izpiršanas maksu.” *Ispravņiks* stāsta arī par tādiem gadījumiem, kad kolonisti, zinādami, ka izpiršanas nauda ir izdevīga, tīšām sadzen kaimiņu zirgus savā labībā. Pēc tam tos dzen uz Augšbulānu un piedzen izpirkuma naudu. Tādējādi rodas nesaskaņas, kautiņi un motorskiešu sūdzības.

Pristavs Petrovs organizēja pārrunas ar kolonistiem un viņus brīdināja, ka par līdzīgiem darījumiem draud kriminālā atbildība. Ziņojuma nobeigumā pavēstīts, ka trešajā Minusinskas apriņķa “stanā”, kur atrodas ciems, notiekot zirgu zagšanas. Zirgu zagļi nebūt nav kolonisti vien, bet arī Severovostočenskas ciema tatāri, čigāni, kā arī krievi. Pagājušajā gadā pristavs izskatīja 96 zirgu zagšanas lietas, bet šogad jau esot 51 lieta. Pēdīgi Stojanovs nomierina gubernatoru ar to, ka viņam pakļautajā apriņķī stāvoklis nav tik svarīgs, lai uztrauktos par sadursmēm, kas līdzīgas tām, kādas notikušas Kanskas apriņķī. Un rekomendē pasludināt soda naudas summu par labības izbrādāšanu, jo tikai tas nomierinās naidīgās puses.

Minusinskā dzīvojošā igauņiete Līna Pāp bērniībā bija noklausījies vecāku stāstus par to, kā gara auguma latvieši kautiņos starp ne visai garajiem igauņiem un krieviem ņēmās aizstāvēt igauņus un likuši krieviem bēgt. Latviešiem pat nevajadzēja iesaistīties kautiņā, pietika tikai atnākt un piedraudēt. Jā, Lejas Bulānas latviešu vīri bija stalti un stipri. Arī mūsdienās redzētie vīri Gūtmaņu Juris, Briežu Vilis, Runču Roberts, Ciņu Roberts varēja, neskatoties uz sirmo vecumu, lepoties ar saviem dižajiem augumiem. Tādus vīrus var pievārēt tikai nodevīgs trieciens no muguras vai lode.

Tajos laikos dažos latviešos vēl mājāja dumpinieku gars, kuru Sibīrijas plašumi tikai stiprināja, vilināja uz jauniem piedzīvojumiem gan tur, gan taigas biezokņos.

Daudzi devās bēgļu gaitās. Krasnojarskā tika stāstīts, kā mātes biedēja nerātņus bērņus ar klaiņojošajiem latviešiem.

Bet tiem latviešiem bija vēl problēmas – trūka savas tautības sieviešu.

Tā laika uzskati attiecībā uz izsūtītajiem bija šādi: reiz tu esi zaudējis visas pilsoņu tiesības, tad arī zaudējis vecās ģimenes saites un pienākumus. Jaunajā vietā, pat nometnē tu drīkstēji dabūt citu dzīves draugu.

„... kad vairāki simti nosūtīto saradās Minusinskā, tad kādā jaukā dienā visu partiju dzina uz jauno nometni; līdz brauca apriņķa priekšnieks (izpravņiks) un garīdznieks (pops) . Nometnē nostādīja sievietes vienā rindā un vīriešus otrā. Pa kārtai nosauca vīrieša Ivana un sievietes Agafes vārdus. Uzprasīja tiem, vai tie viens otru grib. Kad tie bija ar mieru, tad viņus uz vietas salaulāja un jaunam pārim ierādīja mājiņu ar zirgu, arklu un govi. Ja izsauktais Vasilijs negribēja piesolītās darijas, tad izpravņiks viņam lika uzskaitīt 15 koku; tulīt tam radās griba uz laulības dzīvi un zemkopību. Protams, mācītājs Kosmans nav tik traki rīkojies, bet jaunsaimniekam sievu pielaulādams nav prasījis, vai tam sieva dzimtenē ir vai nav. Sieviešu bija liels trūkums; Bulankā uz 3-4 vīriešiem bijusi 1 sieviete, tādēļ katrs skaitījās laimīgs, kas tika pie sievas. Bulankas jaunsaimnieki, dzirdēdami kādu latvju partiju nākam, brauca 60 verstis pretī, lai iemantotu sievu pagasta valdē, un, kas pirmais nonāca, tas pēc likuma un vietējās kārtības viņu dabūja. Laimīgais savu iemantoto veda savās mājās un gaidīja, kamēr mācītājs ieradies viņu bez kādām ceremonijām salaulāja. Latvieši nav ņēmuši krievietes, bet gaidījuši uz latvietēm. Kopējais ideāls bija tautība un ticība (konfesija) . Nākamā vasarā mācītājs atbraucis atrada, ka dažs labs saimnieks bija nodzēris zirgu, arklu ar darba rīkiem, pametis mājiņu un sievu un aizgājis plašā pasaulē. Tādi piedzīvojumi mācītāju Kosmani neapmulsināja. Ar apbrīnojamu enerģiju un neatlaidību tas vācis līdzekļus no luterāņiem dzimtenē; pavisam savākti un izdalīti ap 16 000 rubļu.

*Augu dienu viņš bija pie kolonistiem, tiem mācīdams ēkas celt, dārzus un zemi kopt, rādījis kur un kā ceļi jāierīko utt. Mācītājs kosmans izrājis sliktos saimniekus, iztrencis laiskās saimnieces no gultas, ar saules lēktu tas bija redzams staigājam ar savu resno nūjupa ciema ielām un dārziem. Koloniju dibināšanu pabalstīja zemes audzēšana.”**

Kosmaņa nodoms bija izveidot vienu pastāvīgu luterāņu pagastu, kas neciestu no apkārtējo ietekmes un būtu pakļauti tikai Minusinskas valdei. Diemžēl mācītāja Kosmaņa lieiem plāniem izveidot parauga apmetni nebija lemts piepildīties.

Neizdevās viņam arī apmesties uz pastāvīgu dzīvi Lejas Bulānā. Jo paši pirmie ieradušies Bulankas tēvi iedomājās, ka nu ir brīvi no baroniem un mācītājiem un Kosmaņa pastāvīgā uzraudzība un viņa liktā zemes gabala apstrādāšana viņiem nav pa prātam. Viņi to uzskatīja par jaunu verdzību. Sarūgtinātais mācītājs atstāja Sibīriju un devās uz Saratovas Volgas kolonijām. Vēlāk ciema kolonisti gan saprata, ka bez Dieva kalpu vēlīgas uzraudzības un palīdzības viņiem nāksies grūti un lūdza sūtīt mācītājus.

Aptuveni pēc pusgadsimta pašās XIX gadsimta beigās un XX gadsimta sākumā sev par nelaimi Lejas Bulānā no Latvijas Valmieras apriņķa ieradās 15 tīkotāju saimju. Viņu nolūks bija pirmo laiku iekārtoties, iedzīvoties saimniecībā, iegādāties lauksaimniecības mašīnas un lopus. Salīdzinājumā ar vietējiem pamatiedzīvotājiem atbraucēji bija daudz izglītotāki. Pilnīgas laimes sasniegšanai trūka tikai zemes gabala. Lejas Bulānas zeme ir ļoti dāsna. Karstās vasaras un apkārtējie kalni, kas sargā ciemu no vējiem, kā zinām, ļauj audzēt pat arbūzus.

* Žurnāls „Jaunatnes draugs” 1926. g. J. Driķis.

Bet ar to audzēšanu bulānieši ne sevišķi aizrāvās. Vairāk sēja ķirbjus, ko dēvē par “putriniekiem”. Ar tiem līdz šim laikam visu ziemu baro lopus.

Paši viņi ķirbjus nekad neēd, saka tā: “Mēs tos ēdām tikai kara laikā.” Bet putrinieku sēklas, saujām velkot no kabatām, darbā, mājās, kino, uz ielas grauž cauru gadu gan bērni, gan pieaugušie. Krasnojarskas novada vidusrajonos aizraujas ar saulespuķu sēkliņām. Toties ziemeļu rajonos prioritāte ir cildenajiem ciedru riekstiem. Baltijas iedzīvotājiem tas sēkliņu graušanas “niķis” nav ierasts, to nav patīkami vērot, jo tiek piemēslota zeme un grīdas. Tad jau labāk košļāt ”Orbitu”vai „Diroļu”. Bet sibīrieši grauž sēkliņas, jo tas ir ļoti veselīgi...

Atgriezamiem pie ieceļotājiem. Saņemdami apkārtējos kalnajos dažus hektārus zemes, ar laiku iegādājoties arkus, ecēšas, pļaujmašīnas un kuļmašīnas, kā arī separatorus, jaunsaimnieki ar prieku uzņēmās grūtos lauku darbus. Savstarpēji palīdzēja kaimiņš kaimiņam, radnieks radniekam.

Neviens neiedomājās par tāda laika tuvošanos, kad viņu čaklais darbs un tā rezultāti tiks izmantoti pret viņiem pašiem. Bet pagaidām laukos un lēzeno kalnu nogāzēs viņojās labība, auga kartupeļi, bietes, ķirbji, tabaka u.c. Kolonisti pārdeva sava darba augļus pilsētniekiem, veda uz raktuvēm, ceļu būvēm. Svētku dienās, aicinot uz dievkalpojumiem, Krasnojarskā, Augšsuetukā un Lejas Bulānā skanēja baznīcu zvani.

Uz nelielām, straujām upītēm cēla dzirnavas. Apkārtnē tās bija vairākas. Veidojās stipras, turīgas saimniecības. Bet blakus dzīvoja nabadzīgāki ļaudis, jo ne visiem veicās darbi, ne visiem to ļāva veselība. Citi dažādu iemeslu dēļ nav pratuši vai vienkārši nav gribējuši labi strādāt.

Radās skaudība, naidis, vēlme kaitēt un ieriebt. Sevišķi labvēlīga augsne šiem “nāves” grēkiem izveidojās, protams, pēc 1920. gada.

Dažas atmiņas ļaus mums ieskatīties pagātnē un izprast, kā ieceļotājiem nācās sadzīvot ar ciema ļaudīm, noskatīties uz visu ar viņu acīm, kā arī just viņiem līdzī.

Tomlopas (meitas uzvārds Rence) Jevgēnijas atmiņās ir būtiskas ziņas par iespaidiem, piedzīvotiem Lejas Bulānā. Viņas māte Jūle Āķis Kristapa m. (1878-1932) bija dzimusi Latvijā un tur 17 gadu vecumā apprecējās ar Latvijā dzimušu Juri Renci. Jau ar mazo meitiņu Mildu 1903. gadā atbraukuši uz Lejas Bulānu.

”.. Renča ģimene pēc pirmā dēla Valda nāves (sešu gadu vecumā) devusies uz Lejas Bulānu. Uz rokām bija divus gadus vecā Milda (1901-1988). Latvijā mātei palikuši brāļi Pēteris un Kārlis. Ik pēc trim gadiem pasaulē nāca meitas Lūce – 1903. un Olga – 1906. Abas agrā bērnībā nomira. Tad 1909. gadā piedzimis Emma, pēc tam brālis Žonis (1914-1987) un vēl 1917. gadā Jevgēnija (Ženis, tā viņu sauca tuvinieki).

„Ženis” atceras, ka māte stāstīja kā runāja viņas dzimtajā novadā. Ne tā, kā runā Bulānā, bet citādi, piemēram, “pēcāk”, nevis pēcāk”. Kājas plikas, nevis kailas vai basas.

Lejas Bulānas ciems jau sastāvēja no piecām ielām, vairs nebija vietas, kur kādam celt māju. Kaimiņos atcerējās “famīlijas” Ludiņi, Deniņi, kuriem dēli bija Žonis, Gencis, Godfrīds. Vēlāk tēvs ar māti izšķīrās, un drīz ar tēvu notika negadījums.

Ciemā bija tāds Štukmanis Antoška, kurš kādam krievam bija nozadis ķēvi. Tēvs to nezināja un apmainīja Štukmaņa ķēvi pret savu, vecāku. Gadatirgū krieviņš pazina savu zirgu un sāka prašņāt, kam pieder zirgs. Tēvs atsaucās. Īpašnieks pierādīja, ka zirgs bija zagts. Tēvs devās pie Štukmaņa, bet tas aizlaidās. Tad tēvu saņēma ciet un viņam piesprieda trīs gadus cietumā un piecus gadus izsūtījumā Narimā. Tur tēvs 1930. gadā nomira. Māte mirusi pēc diviem gadiem. Ženis no 14 gadu vecuma sākusī strādāt kolhozā „Cīņa”. Labi atceras zvaniķi Ķaulu, kura dēls Augusts laikam joprojām dzīvo Mainā. Dieva vārdus turēja arī Zandels, viņš vēl taisīja sievām ratiņus. Un ļoti dievticīga bija Poliša Sofija. Par viņu atceras pēc pantiņa:

“Mūsu Polišs Sofija Zandāl tēvam derīga

Viņš tai 5 rubļus dod, lai tā svētos kopā rod.”

Zandāla tēvs nomira Lejas Bulānā. Starp izsūtītajiem bija arī Lašu *famīlija*.”

Šīs atmiņas pierakstītas 1990. g. 9.11.

Ja mūsu grāmatas sākumā Haupts smalki un interesanti izstāstīja par Jura Kuldema divu gadu garo ceļojumu uz Augšsuetuku, tad tagad varat izlasīt par ģimeni, kura mēroja ceļu no Rīgas līdz Lejas Bulānai četrus gadus!

Tās ir Ērikas Krūmiņas atmiņas.

Rīgā paveicās satikt Ēriku Krūmiņu, kura izstāstīja savas atmiņas. Viņas ģimene I Pasaules kara laikā evakuējās no Latvijas uz ģimenei jau zināmo Lejasbulānu. Ceļš ilga no 1915. līdz 1919. gadam, kad Ērikai bija septiņi gadiņi. Mātei Paulīnei Lejas Bulānas ciemā Jansonu ģimenē – *famīlijā* - bija māsa. Pie viņas arī devās Krūmiņu ģimene. Tēvs Andrejs Pētera d. Krūmiņš (1863-1939), brāļi Jānis (1903-1940) un Hermanis (1911-1980) un Ērika (1912.g.-?). Ceļā bija jānopelna uzturs, tādēļ nācās dažās vietās uzkavēties. Piemēram, Jānim pat bija jāpaliek mācīties Krasnojarskā. Tur viņu uzturēja Latviešu biedrība. Tā bija liela un ļoti aktīvi darbojās dažādās kultūras un izglītības jomās. Bija Krasnojarskā pat savs teātris.

1919. gada pavasarī ģimene sasniedza loloto mērķi – Lejas Bulānu. Bet mātesmāsa jau bija mirusi. Pats Jansons pārcēlies uz dzīvi sādžā Čornaja rečka – Melnā upīte. Tur viņš cēla sev māju un mirušās sievas radiņus pieņēma par palīgiem. Diemžēl visa bēgļu ģimene saslima ar malāriju un „švāģeris” licis saprast, ka jāvācas prom. Ģimene atkal atgriezās Lejas Bulānā. Tur viņus uzņēma laipni. Tieši pa Lieldienām Albīne iedeva zirgu, ar ko atvest mantas. Kaimiņi sanesa pa kartupeļu grozam sēklai. Tos grieza uz pusēm un kopā ar kaimiņiem stādīja zemē.

Ērika atceras Albīnes tanti, atraitni, kuras divi dēli dzīvoja Vilku “zaimikā” – viensētā. Un atceras, kā pie viņiem no rītiem atdzina aitas ar ausīs iecirstām atšķirības zīmēm. Bērniem bija tās jāgana visu dienu. Bēgļu ģimenei bulānieši uzcēla nelielu koka māju Jankovskas “pašņās” – arumos, kur bija “velēnu balagāni”. Tur visa ģimene nodzīvoja trīs gadus un vēl piecus gadus Magazīnas kalnā. Ērika atcerējās, ka uz skoliņu pie skolotāja Driķa bija jāiet pa akāciju gatvīti. Atmiņā ir Driķa stādītās lapegles un papeļu rinda. Jaunākais brālis Hermanis un māsīca Jansonu Milda arī mācījušies pie Driķa. Milda pēc tam aizgāja no tēva uz Lejas Bulānu un dzīvoja pie audžuvecākiem Dimbiriem, kuriem savu bērnu nebija. 1926. gadā viņa apprecējās ar Droņu Aleksandru. Ir arī viņas atmiņas.

Kas vēl palika Ērikas atmiņā no bērnu gaitām Lejas Bulānā? Pavasaros bērni salasīja plāvās “черемшы” – “čermišus”, savvaļas ķiplokus, sasēja tos buntītēs un nesa večiem uz nabagmāju. Bulānas nabagmāja izskatījās tā: liela istaba, kurā pie vienas sienas gulēja večiņas, bet pie pretējās gulēja večuki. Vēlāk večus izvietoja pa mājām, lai varētu viņus vieglāk uzturēt. Večiņas pret čermišiem deva bērniem krāsu dzijas gabaliņus, jo viņas vērpa un adīja. Veči arī kaut ko darināja, lāpīja apavus, remontēja darbarīkus.

Ērika vēl mācījās pie skolotājas Olgas Grinbergas, kura latviski runāja ar akcentu. Drīz viņu apprecēja no Ļeņingradas atbraukušais skolotājs Bušers. Pēc 6. klases beigšanas 1923. gadā no Krasnojarskas atbrauca viņas vecākais brālis Jānis. Paradoksāli, ka tai pašā gadā viņš Bulānā gan iesvētījās, gan iestājās komjaunatnē. Pēc tam aizbrauca mācīties uz Ļeņingradas pedagoģisko tehnikumu un pabeidza to 1927. gadā. Drīz pēc viņa arī Ērika kopā ar Vilku zaimikas skolotāju Goļņukju devās uz šo tehnikumu un pabeidza to 1931. gadā.

Turpmākās Ērikas Krūmiņas gaitas nav saistītas ar Sibīriju, bet cauri visai dzīvei viņa iznesa daudz jauku atmiņu no ciema dzīves ikdienas. Ciema vīri audzēja tabaku pašu vajadzībām. Labības novākšanas laikā rīkoja talkas. Visi sanāca ar saviem sirpjjiem. Govju ganus uzturēja viss ciems. Cik ganāmpulkā no kādas ģimenes lopu, tik dienu pēc kārtas tā saime baroja ganu. Pie tam jābaro gans bija brangi. Ciemā bija arī 10 vīru grupas vadītājs - *desjatņiks*, kurš sasauca visus uz sapulcēm ar tādu kā klaburu. Un pie

viena uzzinām, ka ciemā ilgu laiku nepazina sērskociņus. Kalējs Dimbirs izkala krama šķiltavas. Un māju pavardos uguni uzmanīja kopīgi. Piecas, sešas kaimiņu ģimenes pēc kārtas saglabāja krāsnī karstās ogles. Pārējie, atnākot no darba, nesa tās uz savām mājām.

Telpas vakaros apgaismoja ar kvēlojošām oglēm vai ar aizdegtiem skaliem. Šim nolūkam krāsns stūros bija speciāli iedobumi. Mūsdienās tāds saglabājies Runču Roberta mājas krāsnī. Meitēns ar interesi vēroja, kā pieaugušās meitenes un puīši vakaros gāja uz dančiem kalnā. Meitas cita aiz citas gāja gar vienu ceļa pusi, bet gar otru ceļa malu tādā pašā zosu gājienā gāja puīši. Meiteņu kājas rotāja no balinātiem linu diegiem adītas pusgaras zeķes. Daudz kas no Ērikas stāstītā bija jauns un daudz kas sakrita ar citu bulāniešu atmiņām.

Lejas Bulānas skolotāja J. Driķa atmiņās¹⁾ rakstīts:

“..Ziemā sievietes nodarbojās ar lopu kopšanu un drēbju gatavošanu: vērpšanu, aušanu un adīšanu. Sīklopiem pievērsa lielāku uzmanību, kamēr liellopu kopšana, kas vairāk piekrita vīriešiem, bija ļoti primitīva. Rītos lopus no laidara aizdzina pie kuļamā klona, tur pār sētu izmeta izkultos salmus, pa kuriem dzīvojās liellopi, aitas, teļi, cūkas un vistas. Pret vakaru lopus aizdzina pie upes vai akas padzirdīt. Tad laidarā uz sniega izmeta sienu, un ar to lopu barošana beidzās...”

..Latvieši dzīvoja mazās ģimenēs: pieaudzis dēls aizgāja no tēva un dibināja savu saimniecību. Bulankā dzīvoja arī lielākās vāciešu ģimenes, kur pie tēva dzīvoja vairāk dēlu. Turpretī krievu ciemos vectēvs aprīkoja bērnus un bērnbērnus 30-40 cilvēku vienā ģimenē...

..Savāda parādība ciemā bija “zelta zēni” – zelta mazgātāji. Aiz Lejas Bulānas bija vēl divi krievu ciemi 12 un 15 verstu tālu, tad sākās Sajānkalnu rindas. Šajos kalnos bija vairākas zelta “mazgātavas”. Tās no Bulankas nebija tālu – 200-500 verstu... Zelta zēnu” loma kolonijā ir aprakstīta “Jaunatnes Draugā” 1926. gada 7. numurā. „Man Bulankā ierodoties, zelta mazgātāju zvaigzne sāka norietēt. – Bijām ar mācītāju Zālīti kādās kāzās. “Zelta zēns” apņēma par sievu liela saimnieka audzumeitu. Apsievojies viņš sāka apstrādāt zemi un kļuva par krietnu saimnieku. Kāzās bija daudz “zelta zēnu” platās plīša biksēs, pārļautās pār zābaku stulmiem, un sarkanos virskreklos, kas bija zelta mazgātāju lepnums. Ciema ļaudis jokoja, ka sarkanā kreklā arī pie -30 grādiem nesalstot...”

Pēc brīnišķīgi veiktā ceļojuma man drosmes netrūka. Ne vien no skolēniem, bet arī no viņu vecākiem prasīju pildīt pienākumus un visas nepareizības nelokāmi noraidīju. Uzzinājis, ka mani skolēni, 17 un 18 gadu veci puīši, jaucas starp dzērājiem, mierīgi nogāju dzertuvē un izvedu viņus ārā. Tas bija kas negaidīts, un visi dzērāji aplusa. Pēc manas aiziešanas ar krodzinieku priekšgalā kopīgi nolēmuši, ka sen to tā vajadzējis... Arī “zelta zēni” sāka mani respektēt. Dzirdēju runājam: “Zēni, tur iet skolotājs, to neaiztiekat, viņš pilda savu pienākumu un, ko saka, tā ir taisnība.” Īsā laikā man ciemā radās liela piekrišana. Pretinieki nogāja pie malas un aplusa...” Driķis turpina:

”Ciems atradās Kebežas upes ielejā, pa upi gāja plosti, ielejas platums 8-10 verstu. Visa ieleja bija apklāta ar skuju koku mežiem. Pirmie kolonisti cirtuši ciema vietā baļķus un turpat cēluši savas mājiņas. Kokus cirta, kur tik gribēja. Kas koku nocirta, tā īpašums tas bija. Lai skaistākos kokus nepiesavinātos cits, ikviens centās nolaist vairāk koku; bet tos nevarēja izstrīdāt un tie mežā sapuva un sadega. 1885. gadā būvējot baznīcu, kokus veduši 6-8 verstes, bet, 1892. gadā ceļot skolu, kokus veda jau 10 verstu.

1) <http://www.iclub.lv/life/LB/atminas.htm>

Lauki no ciema bija uz ziemeļiem pakalnēs pret sauli, kur bez mēslošanas auga skaisti kvieši un cita labība.

Zemnieks, noskatījis kādu patīkamu pakalnu vai kalna līdzenumu, sāka tur art un strādāt, tas tad nu bija viņa īpašums. Jo tālāk no ciema un augstāk kalnos, jo labāk auga labība...

..Bija bitenieki, kuriem bija ap 100 bišu kociņu. Lielā aukstuma dēļ ziemās bites turēja pagrabos, bet pavasaros ar tām izbrauca kalnos uz visu vasaru. Kalnos bitēm bija labākas ganības un medus garšīgāks. Ielejā no mežiem, purvjiem un tabakas dārziem medus nebija tik labs. Sāka ievest skapītšus ar rāmjiem un medu izsita. Krievi medu tecināja krāsniš, tādēļ kolonistu medu pieprasīja ne vien Minusinskā, bet arī Krasnojarskā. Sevišķi slavens bija Kamennij Brodas kalnāju medus, kur ziedēja Alpu puķes.

Koloniju dibināšanas laikā bišu bijuši pilni meži. Uz rudens pusi kolonisti nesuši medu mājās ādas maisos un tuješos. Tujesis – bērza tāšu trauks šķidrumu vadāšanai. Katram strādniekam līdzī bijis tujesis ar pienu, skābputru vai citu šķidrumu. Par bišu kāpšanu mežos agrākos gados savus piedzīvojumus man stāstīja kāds kolonists. Viņš audzis kādā Zemgales muižā uz Lietuvas robežas. Māte notiesāta uz “pasīliju”. Viņš kā pusaugu zēns nācis līdzī. No Maskavas ceļojums sācies kājām. Dzīti lielā pulkā, vairāk nekā 1000 cilvēku. Katras dienas gājiens 25-30 verstu. Gar ceļmalām ciemos izsūtītajiem sabūvētas naktsmītnes, barakas. Pēc divu dienu gājienu trešā – atpūtai. Tā viņi ceļojuši divus gadus, kamēr nonākuši Bulankā. Te nodoti kādam saimniekam, kura pienākums bijis dot viņiem brīvu maizi trīs dienas, pēc tam jāgādā par sevi pašiem. Gadījies starp viņiem kāds no lielākiem un bagātākiem saimniekiem, kurš cēlies no Vidzemes malienes. Viņa ģimene – 10 cilvēku – cietuši badu. Vezdams no kunga rijas labību, viņš to iebēris savā maisiņā izsalkušajiem bērniem. Par to ar visu saimi nosūtīts uz “pasīliju”. Viņam bija trīs dēli un piecas meitas. Kolonijas dibinātājs mācītājs Kosmanis viņus apgādājis ar mājlopiem un darbarīkiem un meitas – ar vīriem. Šī ģimene sagādājusi Kosmanim daudz prieka. Drīzā laikā viņa saimniecība kļuvusi par paraugu citiem kolonistiem. Pēc trim dienām saimnieks uzaicinājis zēnu iet kalnos bites kāpt. Zēns tam piekritis ar lielu prieku. Apbruņojušies ar ādas maisiem un tuješiem, devušies mežā. Atraduši koku ar bitēm, cērt to nost, nevienam tā nav žēl. Savākuši tīrās un pilnās šūnas, bet pārējās atstāj liktenim. Atraduši kokus milzeņus, kurus nevar tik viegli nocirst. Tad Mikum, tā sauca zēnu, bija jākāpj kokā un jānes medus ar tujesi lejā. Lai Mikum būtu prieks kāpt, saimnieks viņu savā malēniskajā izloksnē arvienu uzmundrināja: “Mika, dāls, ād madu!”, t.i., “Mika, dēls, ēd medu!” Tas Mikum nebija divreiz jāsaaka. Šis tikai pa leišmaliski “šķībīj” medu. Pret vakaru Mika nevarēja vairs pakustēt, medus viņu žņaudza nost. Saimnieks sameklēja sausu malku un žagarus; sakurināja lielu sārta un lika Mikum kailam pret liesmām kustēties, kamēr medus sāka izsvīst. Saimnieks, paņēmis koka šķembeli, rausa tikai to uz leju. Pēc tādas operācijas Mika bija sveiks un vesels. Vakarā viņi ar laupījumu tikuši laimīgi mājā...”

Bulānietis – J. Driķa literārais pseidonīms
No LELB žurnāla “Jaunatnes Draugs”.

Tā, lūk, līdz 1920. gadam gāja latviešiem zemē, kur, pēc viņu teiktā, “piens un medus tek”.

Ciems bija varen liels un jauniešiem neradās grūtības atrast kopdzīvei pāri no ciema iedzīvotāju vidus. Retos gadījumos kāds vai kāda ieskatījās draugā no blakusciema Augšbulānas, no igauņu vidus. Izņēmuma gadījumā no Augšsuetukas. Ar vārdu sakot, centās saglabāt reliģiju un interešu kopumu.

XX gs. vidū un īpaši beigās daži tomēr saprecējās ar blakus esošā ukraiņu ciema Paltavkas vai krievu Motorskas ciema jauniešiem. Tam bija daudz svarīgu iemeslu. Pirmkārt, no 1938. gada visi mācījās krievu valodā, tāpēc izzuda valodas barjera. Otrkārt; kā vieniem, tā otriem baznīcas bija slēgtas un jauniešiem nebija konfesionālo

atšķirību, kas sarežģītu laulības – pietika ar ciemu padomes zīmogiem. Un vissvarīgākais bija tas, ka pēc visa veida represijām un kariem skaitliskais ciemu iedzīvotāju sastāvs nežēlīgi saruka.

Skolēni turpināja mācības vidusskolās un augstskolās citās novada pilsētās, reti kurš atgriezās ciemā.

Vissīvāk pret jauno laiku nebūšanām tomēr turējās Augšsuetukas somi, kaut arī Augšbulānas igauņu līgavas un līgavaiņi papildināja daudzas somu ģimenes. Kaimiņi jau sen uzskata, ka tas esot igauņu, nevis somu ciems.

Kaut Lejas Bulānā pašreiz dzīvo nedaudz vairāk nekā simts cilvēku, mēs turpinām viņu iedzīvotājus apbrīnot par uzticību ev. luteriskai ticībai; par saglabāto valodu, kas liecina par tiem senajiem laikiem, kad viņu senči ieradās Sibīrijā, par vēlmi dziedāt savas tautas ziņģes un saglabāt savas tradīcijas.

Kopumā blakus esošo ciemu iedzīvotāji savā starpā izturas draudzīgi, visi dzīvo tur no neatminamiem laikiem, reti kurš cenšas izdibināt, kurš ciems jaunāks, kurš vecāks. Pat ar kazaku (kuri uzskata sevi par Sibīrijas saimniekiem, pareizāk, īpašniekiem) staņicam luterāņu ciemiem miera laikos nav bijušas nesaskaņas. Ļoti slavējams iecietības paraugs.

Visi dzīvoja zem vienas varas, visi strēba vienādu ciešanu putru, ko tur vairs dalīt. Vēl jāpiezīmē, ka Sibīrijas ciemu jaunieši neiet kauties ciems pret ciemu, kā tas pieņemts rietumu Krievijā – iela pret ielu, *ģerevņa* pret *ģerevņu*.

Grāmatas beigās tiks uzrādīti īstie Sibīrijas saimnieki, iezemieši, par kuriem pagaidām neesmu stāstījusi. Tikai apmeklējot Martjanova vārdā nosaukto Minusinskas muzeju, Lejas Bulānas skolēni apjautuši, pie kādām tautībām ieradās uz dzīvi viņu senči. Nekad neviens iezemietis ar savu klātbūtni vai kādām prasībām nav traucējis ne iesūtītos, ne brīvprātīgi ieradušos. Tieši viņi bija visapspiestākie no visiem Sibīrijas iemītniekiem. Dzīvoja klusi, nemanāmi un pazemīgi cieta visas uzspiestās pārmaiņas.

*“Ik ceļš, kas ved uz kalna galu,
Caur skolas sētu allaž ies;
Ik auglis, ko es dzīvē dalu,
No skolas sēklas ienācies.”*

440. dz.

IZGLĪTĪBA

Lejas Bulānā kā raksta I. Veigners¹⁾ „Skolas mācības uzsāktas 1864.g., kad ciematā jau dzīvoja (jeb bija pierakstīti) 975 cilvēki, bet pirmā skolas ēka (reizē draudzes lūgšanu nams) uzcelta 1879.gadā. Formāli Jeņisejas luteriešu draudze nodibināta tikai 1885.g., kad arī no Krasnojarskas uz Lejas Bulānu pārcelts mācītāja mitekļis, bet no KELB²⁾ valdības Pēterpilī saņemts 4000 rubļu piešķirums baznīcas, pastorāta un skolas celtniecībai. Baznīca uzcelta 1886.g., jauna skolas ēka – 1894.gadā. (tolaik divgadīga programma, 160 skolēnu); ar 1905.g. skola (3 skolotāji, vairāk nekā 200 skolēni) pārgājusi valsts iestāžu pārziņā.

Noturīgas kultūras tradīcijas ieviesis no Latvijas 1890.g. atbraukušais skolotājs Jēkabs Driķis, kas 1893.g. izveidojis bibliotēku, vienlaikus dibinot arī latviešu (bibliotēkas) biedrību (vecāko latviešu organizāciju Sibīrijā!), pie kuras izveidojies koris, amatierteātra ansambļis.... Visvairāk izrādītas Alunāna un Blaumaņa lugas, arī Kaudzīšu „Mērnieku laiki”, bet Līgo svētkos rīkots plašs koncerts ar sekojošu zaļumballi.”

Pirmais Lejas Bulānas skolotājs no Latvijas J. Driķis par skolām, kuras cēla mācītāji, teica tā:

„...Vispārīgu vērību pie sevis saistīja skolas centieni. Te bija par lielu atbalstu brīvniecēji no Dikļu un Umurgas draudzēm, kuri bija mācītāju Neikena un Auniņa audzēkņi. Viņi paši bija labas tautskolas audzināšanu baudījuši un bija nesamierināmi ar Bulankas apstākļiem. Tagad Bulanka pacēla Neikena ideālus par ceļa zvaigzni skolas darbos un mēģināja tos dzīvē izvest. Tā bija daudzgadīga sūra cīņa, jo vecie tumsības draugi neparko negribēja atlaisties no savas patvaļas un kūtrības. Nebija nekāda atbalsta, ne skolas likumu, viss atkarājās no sabiedrības ieskatiem un iedvesmas. Gadu pēc gada pavairojās lēmumi, ka visi bērni jāstūta skolā, ka skola kārtīgi jāapmeklē, ka jāieved māju mācība un, beidzot, ka bērni jaunāki par 18 gadiem, nedrīkst rādīties dzertuvēs.... Skola nodibinājās uz ciešiem pamatiem, ka viņā savienojās vienos mērķos un zem vienas vadības baznīcas un ministrijas skola... Tur strādā viena saime kopīgi ar labiem panākumiem”.

Kādā “Atmiņu grāmatiņā”, - „Памятная книжка”, stāstīts, ka visos luterāņu ciemos no 1909. gada bija vienklašu mācību iestādes, kur Augšbulānā strādāja Hans Meeots, Augšsuetukā – 1913. gadā Augusts Janovs Maide, 1915. gadā – Hans Johanovs Remans, Lejas Bulānā – Jēkabs Andr. Driķis ar palīgiem; 1913. gadā – ar Jāni Sviestiņu, 1915. gadā – ar Jāni Kārli Indriksonu.

Sirmo bulāniešu atmiņās bieži parādās visi skolotāja Driķa vārdi – Andrejs, Jēkabs vai Jānis. Viņi stāsta, ka bērnu bija apmēram 300 un uz katras no piecām ielām kādā mājā bija viena vai divas klasītes. Tās apmeklēja attiecīgās ielas bērni un arī bērni no viensētām, kas atradās netālu no ciema. Tā mācītājs Rublis, kas Bulānā dzīvoja tikai vasarā, savu mācītāja māju pa ziemu ļāva izmantot kā skolu. Viņš Bulankas centieniem bija labvēlīgs.

Viensētas līdz šim laikam dēvē ne par “hutoriem” - viensētām, bet par “zaimikām” no krievu vārda “заимка” - neizmantojama zemes platība.

1) I.Veigners „Latvieši Austrumzemēs” 490-491.lpp.

2) J. Driķis <http://www.iclub.lv/life/LB/drikis.htm>

To bija tik daudz, ka pat 1907. gada “Atmiņu grāmatiņā”, kur pirmo reizi tika stāstīts par jauniem luterāņu ciemiem, un ir lēsts, ka apkārt Augšbulānai un Lejas Bulānai bija ļoti daudz “zaimku”. Bulānieši saka: „zaimika”.

Krasnojarskas novada muzeja darbinieces iepriecināja mani ar datiem no 1907. gada “Atmiņu grāmatiņas”³⁾, kur izdevās atrast šādus datus:

Igauņu un latviešu luterāņu atrašanās vietas Krasnojarskas novadā.

7. tabula

Vietu nosaukumi		vīrieši	sievietes	baznīcas	skolas
Sibīrijas Marienburga (mūsdienās Suhonoja)	upe Noja	281	287	-	1
Estu (Tomninskas)	upe Ribnaja	130	101	-	-
Torginska	upe Balaja	109	100	-	-
Borisovskas sādžā	upe Balaja	288	207	-	-
Augšbulāna		275	314	-	1
Lejasbulāna	pie Bulankas upes	496	456	1	1
Lejas Bulānas zaimkas:					
1. Abarinova		6	10		
2. Medvedjevo		10	15		
3. Jāņa Zellinga		17	18		
4. Jāņa Tīdena		2	2		
5. Jākova Briede		2	4		
6. Jakova Vitneru		4	6		
7. Ludviga Drēģera		3	5		
8. Jegora Šreinerā		5	4		
9. Pētera Tobies		7	4		
10. Dāvida Geince		6	5		
11. Miķeļa Tobias		1	3		
12. Jāņa Vilks		41	31		
13. Jāņa Birzemnieka		13	13		
14. Petra Grāvilsona		5	5		
15. Miķeļa Fogeļa		4	4		
16. Jura Vitnera		5	6		
Augšsuetukas	upe Suetuka	671	461	1	2
Novopoltavka	Kebežas upe	386	371	-	1
				2	5

Kā redzam, vairumam viensētu doti nosaukumi to īpašnieku vārdos. Un tur mēs redzam, ka trim Jāņiem – Zelingam, Vilkam un Birzemniekam piederošās dzīves vietās atradās lielas saimes. Un arī luterāņu vietu nosaukumos redzam, ka visvairāk tika apdzīvota Lejas Bulāna. Pēdējo – Novopoltavkas ukraiņu – ciemu nevar attiecināt pie luterāņu ciemiem, nav saprotams, kāpēc tas ir sarakstā, bet mēs to saglabājam tikai zināšanai, jo šodien arī šajā ciematā dzīvo daudzi bulānieši. Kā stāstīja Blanka Emma, ne tikai zaimikām bija savi vārdi, tie bija arī visiem apkārtējiem pakalnu veida kalniem: Šmites kalns, Mācītāju kalns, Čaibas lielais kalns, Vitneru kalns, Rudzīšu kalns, Mengotu un Tomaņu kalni, Ābolu kalns, Vīzingeru, Čukņu, Putniņu kalni, Pricīšu kalns kopā ar gravu un ar Foguļu kalnu, Tobiasu kalns un grava, Trakie kalni un Akmeņkalns, kur bija sudmalas. Lejasbulāna atrodas starp šiem kalniem.

Kā redzams, 1907. gadā luterāņu ciemos bija divas baznīcas un piecas skolas, tās jau bija pamatskolas ar četru klašu izglītību dzimtajās valodās. Abu baznīcu ēkas bija saglabājušās, tikai bez zvanu torņiem, bez krustiem un torņu pulksteņiem. To telpas ilgi izmantoja kā kultūras namus. Pēc pēdējām ziņām Lejas Bulānas baznīca tiek no jauna uzcelta Karatūzā.

3) „Atmiņu grāmatiņa” 1907.g. 38-40.lpp.

Jau bija teikts, ka somu ciemā daudzi apprecējušies ar igauņiem no Augšbulānas. Maz palika somu ģimeņu. Kaut starp pieaugušajiem krieviski runājošo ir maz, bērni, kā jau krievu skolu skolēni, runā arī krieviski.

Pirmajos gados par ciemu bērnu izglītošanu rūpējusies luterāņu baznīca. Bērniem bija jālasa Bībele, jāgatavojas konfirmācijai un dzīvei sabiedrībā. Tā bija XIX gs. beigās un XX gs. sākumā. Tur, kur jaunizveidotajos brīvieceļotāju luterāņu ciemos, piemēram, Borisovkā, neatradās mācītājs, skolu bērnus eksaminēja pareizticīgo mācītājs – *pops* vai t.s. *батюшка*.

Un tomēr! Patiesība atrodama salīdzinājumā. Cara laikā luterāņi varēja dzīvot Sibīrijā, cara valdība veica viņu “pārceļšanos” turp gan važās, gan brīvļaužu pārceļošanas veidā. Protams, ka no labas dzīves projām neviens nedevas. Gan vieniem, gan otriem piešķīra zemi, izmitināja vienkopus, ļāva saglabāt valodu, reliģiju, kultūru, tradīcijas. Skolās mācības notika dzimtajās valodās.

Nedaudz ielūkosimies Krasnojarskas novada izglītības sistēmas vēsturē – ļoti nedaudz cara laika sistēmā un daudz pārskatāmāk padomju varas sākumposmā. Pētot šos materiālus, pats par sevi rodas īpatnējs salīdzinājums. Kad cara laikā visi ritentiņi saskaņoti griezās visiem vienā, saprotamā virzienā, tad nākamā – īpaši padomju laika sākumā no 1918.g. haotiskās sistēmas “saimnieka” kreisā roka nezināja, ko dara labā.

Vienlaikus vienas iestādes centās izrādīt labvēlīgu attieksmi pret cittautiešiem, citas vāca sarakstus, pēc kuriem var iziet raganu medībās. Tādi bija pagājušā gadsimta divdesmitie, trīsdesmitie un četrdesmitie gadi Krievijā. Baismīgie gadi.

Runājot par izglītību, jāsāk ar to, ka dažādu rangu izglītības nodaļās bija pa vienam, retumis pa diviem atbildīgajiem par mazākumtautību bērnu izglītošanu. Tas nekas, ka reizēm viņiem izglītības iestādēs nepiederēja pat galds, nerunājot jau par kabinetu, un visas lietas glabājās vienā plānā mapītē. Tomēr viņi bija un uz viņu pleciem gūlās atbildība par dažāda veida revīzijām, kontrolēm, direktīvu izplatīšanu, atskaitēm.

Mēs vēl ielūkosimies šajās atskaitēs. Kad gadījās iepazīties ar Ujāras rajona izpildkomitejas un pilsoņu reģistrācijas biroja 1925.-1926. gada darbu pārskatu,⁴⁾ radās jautājums, cik tad īsti bija cittautiešu Krasnojarskas novadā? Tai pārskatā tika iztirzāti jautājumi par pamattautības attieksmi RIK (Rajona izpildu komiteja) darbinieku vidū pret kolēģiem no nacionālā mazākuma vidus. Konstatēts – apmierinoši. Vienīgi pateikts, ka nacionālā mazākuma darbinieki ir ļoti pārslogoti, bet tas tāpēc, ka darba kolektīvā ir par maz cilvēku.

Raksturīgs bija tas, ka RIK prezidijs maz uzmanības pievērsa nacionālo jautājumu risināšanai. Piemēram, no 1926. gada 1. oktobrī risinātajiem 319 jautājumiem tikai astoņi (2,5%) bija par nacionālo mazākumtautību rūpēm.

Nākamajā punktā, izskatot reģistrācijas biroju darbu, uzmanību pievērs kāda fakta konstatējums: *izrādās, ka nacionālā mazākuma pārstāvji, īpaši latvieši, dzimšanas un miršanas gadījumus reģistrē nelabprāt, apmierinās ar reliģiskiem rītiem. Tādēļ nacionālā mazākuma tautību salīdzinošs dzimstības un mirstības uzskaitījums nav iespējams.*

Jāņem vērā, ka tieši šais gados notika “atkulakošana”, bet par to vēlāk.

No 1926. gada 1. oktobra izbraukuma sēdes nacionālā mazākuma dzīvesvietās nenotika budžeta deficīta un ciemu lielā attāluma dēļ no rajona centra. Iedzīvotāji lielāko tiesu dzīvoja viensētās. Trešais iemesls bija piemērotu telpu trūkums tik lieliem masu pasākumiem. Apmeklēta bija tikai Suhonojas ciema padome. Valsts likumu un lēmumu paziņošana un izskaidrošana nacionālajās valodās no ciemu padomēm prasa nopietnāku attieksmi.

4) КГКВ «ГАКК» – 1205.ф., 1. apr., 90. lieta

Tālāk pārskatā bija runa par tautas izglītības atskaiti Ujāras rajonā 1926. gadā.

“Šai gadā rajonā darbojas 26 skolas, tai skaitā četras latviešu skolas un 17-18 verstu no rajona centra viena tatāru septiņgadīgā skola, t.i., Kamenogornovkā. Ir viensētu ciemu padomes, Tomninskas, Borisovkas un Suhonojas ar kopējo iedzīvotāju skaitu 2951. Katram iznāk pa skolai, un septiņgadīgā skola apkalpo triju ciemu padomju bērnus. Kamenogornovkas septiņgadīgā skola atrodas divstāvu koka namā, uzceltā 1911. gadā. Jumts sen nav remontēts, tek, baļķu sienas nepieciešams aizdarīt ar pakulām, krāsnis saplaisājušas. Šogad mācās tikai sešas grupas, viena – caurstaigājamā telpā, pārējās – nepabeigtajā telpā, kur stāv pasniedzēja gulta. Galdniecības darbnīca atrodas turpat nepabeigtajā ēkā, no klases to atdala plāna starpsiena. Kopmītne atrodas divās galvenās ēkas istabās. Viena – meiteņu, otra – zēnu, ļoti pieblīvētas. Turpat arī ēdnīca.

Borisovkas skola ir vēl sliktākā stāvoklī. Ēka maziņa, 15x12 aršinu (aršina – 71cm) istaba, kopmītne 6x6 aršinas. Tajā trīsstāvu nāras zēniem un meitenēm, gaiteni, ēdnīca. Šogad iedzīvotāji pašu spēkiem piebūvēs telpas divām klasēm. Meiteņu kopmītne tiks pārvietota uz bijušo klasi un kopējo kopmītnes telpu.

Abās skolās gultas un gultasveļu atnes paši skolēni, arī ēdienu maziņajā virtuvītē bērni gatavo paši.

Skolas vecuma bērnu skaits 1925.-1926. gadā rajonā ir 3819, no tiem krievu – 3512, latviešu – 307. Bet mācījās 1390 krievu un 218 latviešu.

1926.-1927. mācību gadā no 4116 skolas vecuma bērnu, krievi bija 3754, latvieši – 362. No viņiem skolu apmeklēja 1657 krievi un 285 latvieši.”

Nedaudz uzmanības šai pārskatā pievērsts medicīnai. Ievērots, ka “nacmeni”, īpaši latvieši salīdzinājumā ar krieviem, pie ārstiem vēršas ļoti reti, izņemot ļoti smagus gadījumus, viņi izmanto savas populārās tautas metodes.

Šā dokumenta īsu pārskatu var beigt ar tā beigu daļas 1927. gada ziņojumu par visu Krasnojarskas novadu.

Tā teritorija atrodas uz 1 881 218 km² (ieskaitot Turuhanskas apgabalu). To apdzīvo 367 753 cilvēki, no viņiem nacionālā mazākuma tautību – 61 455 cilvēki, t.i., 21,4%.

Kopējais nacionālo skolu daudzums novadā 1926.-1927. mācību gadā :

13 tatāru skolās mācījās 589 skolēni, 6-ās un 1 septiņgadīgajā latviešu skolās mācījās 449 bērni, 8 igauņu skolās bija 432 bērni. 1 ebreju skolā - 96

Turpretī skaitliski lielākām mazumtautību iezemiešu ciltīm, kā, piem., - 3 čuvašu skolās bija 73 bērni, un 2-ās ziemeļu tuzemcu skolās mācījās tikai 17 bērni.

Te mēs redzam, ka no nacionālo skolu vidus lielākais skolēnu skaits bija tatāriem. Tiem sekoja latvieši un igauņi. Bet Sibīrijas pamattautībām piederēja tikai 3 un 2 skoliņas ar 73 un 17 bērniem.

Pats par sevi saprotams, kamēr pastāvēja baznīca, notika arī kristības un iesvētes. Tikai jaunajos apstākļos tās notika slepus no jaunās varas, kas pārņēma savā rīcībā vēl pagaidām neizdemolētās un neapgānītās baznīcas.

Lejas Bulānā pēc baznīcas slēgšanas, torņa un tā krusta nojaukšanas Jānis Āboltiņš turpināja rūpēties par ēku. Pēc lietus viņš bēniņos rūpīgi slaucīja visu ūdeni. Kazāku Paulīne stāstīja, ka viņš bija tas, kurš: “smuki turēja dievvārdus un *friši* dziedāja. Pēc viņa to darīt uzņēmās Zandels, tad Jāņa sieva Kate un pēcāk Ciņu Paulīne.”

Kādas publikācijas saglabājās Lejas Bulānas skolas muzejā no tiem – 1924.-1926.gada – laikiem?

Laikraksts “Sibīrijas Cīņa”. Šā laikraksta ziņas ļaus nedaudz, kā caur atslēgas caurumiņu ielūkoties novada un Lejas Bulānas sabiedriskās dzīves notikumos un to atspoguļošanā.

1924. g. Nr. 9

3) ...3. janvārī no Krasnojarskas ieradās skolotājs Bušers, pirms tam skolotāja Gr. Bija 38 bērni, tagad jau 62;

4) ...kultūrizglītības pulciņš uzved teātra izrādes;

5) ...aeroplānam “Latvijas strēlnieks” labdarības sarīkojums veltīja 20 rubļu.

1924. g. Nr. 45

1) notiek ciema padomes un pašpalīdzības komitejas pārvēlēšanas.

Jaunieši pūlas organizēt dramatiski muzikālo un sabiedriski zinātnisko pulciņu un dziedātāju kori, kā arī palīdzību Ļeņingradas strādniekiem.

1926. g. Nr. 49

Uzvedumi “Zelta zirgs”, “Kas vainīgs” un “Marta nakts”.

1926. g. Nr. 9

Rakstā “Dzīvā avīze” tiek minēta starptautiskā palīdzība revolucionāriem – “MOIP” (18. marts)

1926. g. Nr. 11

Pielikumā “Sabiedriskā audzināšana” rakstā “Agrāk un tagad” Bušers ziņo par stāvokli skolā un mācību gada ilgumu, par jaunas skolas ēkas celšanu, par skolotāju un mācību vielu trūkumu.

1926. g. Nr. 15

Raksts “Elektrība un kino” stāsta par iespēju redzēt pirmo reizi mūžā ceļojošo kinofilmu “Sarkanā aizmugure”. Dinamo mašīna un agrāk neredzētā “Ļeņina lampiņa” sniedz priekšstatu par elektrifikāciju.

1926. g. Nr. 29

Rakstā “Zaimkenieki priekšā” lasām par Vilku zaimku (20 saimju dzīvo 10 verstu no ciema), kur paši saviem spēkiem ceļ skolu no bijušā mācītāja stalla baļķiem.

Otrajā rakstā ir ziņas par aktīvu pedagoģiskā tehnikuma studentu prakses darbu.

No pirmā acu uzmetiena šķiet, ka materiāls tāds pajēls. Nu, kas ir, ar to jāapmierinās. Bet vai tas nav savādi un interesanti, ka ciemā darbojās dramatiskais pulciņš, kas uzveda īstas teātra izrādes? Ka veidojās jauniešu koris? Ka ieradušais skolotājs Bušers rūpējās par skolas darba kvalitāti? Ka tika vākti ziedojumi „Latvijas strēlnieks” aeroplānam? Un ka risinās savas skoliņas celtniecības jautājumi Vilku viensētā? Un tie baļķi no bijušā mācītāja mājas, vai tas neuzrāda, kādā gaisotnē dzīvoja ciems? Viņi vēl nezināja, kas viņus sagaida par tādām aktivitātēm.

Nekur netika minēts, no kura pedagoģiskā tehnikuma brauca darba praksē šie studenti. Ir zināms, ka tāds tehnikums bija gan Ačinskā, gan Ļeņingradā, kuru beidza arī mana māte Vera Vende, kura bija skolotāja Baškīrijā. Līdz 1937. gadam latvieši guva zināšanas latviešu valodā. Arī Piemaskavā Bitcas l/s tehnikumā bija viena latviešu plūsmas grupa. Starp citu, kad es mācījos šai tehnikumā (1954-58), botānikas skolotājs V. Rožģestvenskijs stāstīja man par kopā ar skolotājiem arestēto 1937. gada latviešu plūsmas grupu, kurā slavēja studentus par zināšanu kāri, centību un čaklumu prakses darbos.

1926. g. Nr. 34 vai Nr. 37 un Nr. 38

Tur lasām, ka studentu darbam ar “laukumiņa” (*mūsdienās – bērnu dārza*) bērniem rajons iedeva 30 rubļu, patērētāju kooperatīvs – 10 rubļu un šķīvjus ar tējas traukiem, lauksaimniecības kredītbiedrība – piecus rubļus un katlus ēdienu gatavošanai. Ēšanai iztērēti 36 rbļ. – katram bērnam pa piecām kapeikām.

Savukārt **48.** numurā bija ievietota atskaite par Oktobra svētkiem, kurā ieinteresēja viena frāze: ”..visiem bijusi īsta svētku sajūsma, tikai ciema padomes priekšsēdētājs Pēteronu Jēkabs kā jau “Dieva bērns” nav svētkos piedalījies.”

Tas liecina, ka draudze vēl darbojās, ja tajā vēl bija Dieva bērni.

Analizējot izlasīto šajās ziņās dažreiz gribas agrāko dzīvi Lejas Bulānā salīdzināt ar mūsu laika kultūras dzīves trūkumu. Vairs nav ne pašdarbības pulciņu, ne viesizrāžu, ne aktīvo ziedojumu vākšanu trūcīgiem vai cietušiem stihijās.

Un arī nav neviena izdevuma, kas atspoguļotu svešumā dzīvojošo tautiešu mūsdienu dzīvi.

Ir jau teikts, ka kreisā roka nezināja ko darīja labā. Vieni cēla skolas, bet otri tās pakāpeniski likvidēja.

Kāds vērtīgs pārskats, kas atrodas Krasnojarskas novada arhīvā,⁵⁾ stāsta, kā sākumā pakāpeniski tika likvidētas latgalešu un latviešu skolas,

Pārskats

1. lapa. Novosjolovskas rajons. 1) Viťjebkas pamatskola (latgaļu): 1 skolotājs, 21 skolēns; 2) Aleksandrovskas 7 klašu izglītība: 1 skolotājs, 31 skolēns. Skolotājs latgalielis, 5. klasē neiemācīja bērniem krievu valodu. Latgalis beidzis Ačinskas ped. skolas latgaļu nodaļu. Krievu valodu pārvalda labi.

2. lapa. Bogotoļskis rajons. 1) Kudrinskas skola (latgaļu): 10 skolēnu. Skola jālikvidē.

Manskas rajons. 1) Ostrovskas latviešu skola: 30 skolēnu, 2 skolotāji. Ir arī 16 igauņu skolēnu.

Biriļuskis rajons. Trīs latgaļu pamatskolas: Maļinovkas, Monastirskas, Saharovskas. $61+51+27+27=166$ skolēni. Iedzīvotāji pieprasa mācīt arī krievu valodā.

Ujāras rajons. Borisovkas NVS – 186, sarunu valoda latviešu, mācības notiek latviešu valodā. No 9 skolotājiem 7 latvieši, kuri apguva vidējo pedagoģisko izglītību latviešu valodā.

3. lapa. 2) Tomninskas pamatskola, latviešu skolēnu – 43. 3) Suhonojas pamatskola, latviešu skolēnu – 69, 4) Kamenogornovkas pamatskola, latviešu skolēnu – 57. Kopā 4 tautību skolās strādā 15 skolotāju, nepieciešams pārkvalificēt krievu valodas mācītājiem.

Tjuhtjetas rajons. Divas latgaļu skolas: 1) Čenstanovskas, 2) Dvinskas, kopā 114 skolēnu latgaļu un krievu valodā, 50% bērnu – krievi.

Ačinskas rajons. 1) Okuņevas (latgaļu) – 103 skolēni, 6 skolotāji. 2) Vilovas pamatskola (latgaļu) – 14 skolēnu (reorganizēt). 3) Gaišmeistaru pamatskola (latviešu) – 39 skolēni, 2 skolotāji, pārvesti uz Nagornovkas NV. skolu 3 km. attālumā. 4) Sčastlivenskas pamatskola (latgaļu) – 19 skolēnu un 1 skolotājs. Var apvienot ar Kuzinskas krievu skolu 3 km. attālumā.

4. lapa. 5) Ņikitinskas (latgaļu) 48 skolēni, 2 skolotāji, lūdzu to reorganizēt. 6) Grjaznovskas (latgaļu) – 48 skolēni, 2 skolotāji, 21 skolēns latvietis, 20 latgaļu un 2 krievi, reorganizēt par parastu skolu. 7) Ladogas nep. v. sk. (latviešu) – 41 skolēns, 2 skolotāji. Reorganizēt parasta tipa skolā.

5. lapa. Minusinskas rajons.

1) latviešu pamatskola, kopā skolēnu – 113, 1. klasē – 40, 2. klasē – 22, 3. klasē – 23, 4. klasē – 28 bērni; 2) igauņu bērnu – 113.

Krasnoturanskas rajons. Divas latgaļu skolas, 141 skolēns.

Pirovskas rajons. Latviešu pamatskola – 51 skolēns.

Kopā 15 rajonos bija nacionālās skolas – 8 latviešu, 9 latgaļu, 8 igauņu, 1 vācu.

Vēlāk uzzināsim, ka šī uzskaitē nebija vērtīga, neskatoties uz to, ka piemēram, pirms tam 1936. gada 7. augusta Krasnojarskas novada izpildkomitejas prezidija lēmumā Nr 3026 ⁶⁾ tika izskatīti jautājumi par Ačinskas un Bogotoļskas pilsētu un rajonu komiteju darbību nacionālo minoritāšu vidū.

5) КГКУ «ГАКК» – 1383.ф., 1. apr., 202. lieta (1937.-38. g. dati)

6) КГКУ «ГАКК» – 1383.ф., 1. apr., 44. lieta, 1935.-41. g.

Prezidijs rezumēja:

i. ..”vienlīdz ar atzīmētajiem panākumiem tautību mazākumu kolhozu nostiprināšanā, kā arī novada “nacmenu” kultūras līmeņa celšanā ir vesela rinda politizglītības darbības trūkumu masās, nacionālo pedagogu sagatavošanā un analfabētisma likvidēšanā.

Ievērojami liels nacionālo mazākumu iedzīvotāju skaits dažos novada rajonos: Ačinskas – 7100 latviešu, latgaļu, tatāru, 18 nacionālo kolhozu, 12 nacionālo skolu. Bogotoļskas rajonā 2006 cilvēki. Visa novada 10000 cilvēku prasīja no rajonu izpildkomitejām, pilsētu padomēm, kā arī no novada tautas izglītības nodaļas, no novada zemes pārvaldes, no novada valsts izdevniecības ieguldīt lielu darbu politizglītojošā līmeņa celšanā. Šo tautību pārstāvjiem mācību stundu pasniegšanu dzimtajās valodās. Bet sliktā izglītības nodaļu darba un viņu bezatbildīgās attieksmes dēļ starp tautu mazākumiem jau ir slēgtas Jaltinskas tatāru skola Ačinskas rajonā (Okuņevskas un Kudrinskas ciema padomes), Bogotoļskas rajonā dzimtās latgaļu valodas vietā māca krieviski.

c) ..prezidijs par īpaši neapmierinošu atzīmē novada izglītības un veselības nodaļu darbu nacionālo tautību pedagogu un kolhozu kadru sagatavošanā, kā arī ļoti vāji izplatās sādžās nacionālā literatūra... tā ilgu laiku atrodas noliktavās... Izejot no tā, Krasnojarskas novada izpildkomitejas prezidijs nolēmj: 1) tautas izglītības rajonu nodaļu vadītājiem noteikt, ka skolu slēgšana ir nepieļaujama, nepieļaujams latgaļu skolās mācīt krieviski un pārvest nacionālos skolotājus no nacionālām uz krievu skolām. Ieteikt līdz nākamajam gadam izlabot pieļautās kļūdas.”

Šai sakarā tur seko vēl astoņi punkti.

Ačinskas rajonā 6 latgaliešu un Ujāras rajonā 4 latviešu skolas...Visi iedzīvotāji tai apvidū runā dzimtajā valodā...

Tālāk seko interesanti dati par visām nacionālo minoritāšu skolām, kādas vispār bija Krasnojarskas novadā 1936.-37. mācību gadā.

1936.-37. mācību gada II ceturkšņa atskaitei: **211 nacionālajās skolās** māca 17 valodās. Turklāt hakasiešu bērnu ir 1 513, latviešu – 157, te ir domāts Ujāras rajons.

Kadri

Novada tautas izglītības nodaļa uzturēja sakarus ar nacionālajiem pedagoģiskajiem tehnikumiem citos novados un apgabalos. Latviešu un latgaļu skolās strādāja skolotāji no Ļeņingradas pedagoģiskā tehnikuma un Ačinskas pedagoģiskā tehnikuma latgaliešu nodaļas.

Skolu un skolēnu izvietošana Krasnojarskas novadā pēc valodām 1936. gada 17. 12.

Skolas	Pamatskolas	Nep. vid.	Skolēnu
Burjatu	3	-	69
Latgaļu	16	1	547
Latviešu	8	2	796
Mordovu	4	-	226
Vācu	1	1	321
Ņencu	4	-	115
Korejiešu	2	-	37
Ketu	2	-	43
Poļu	1	-	148
Tatāru	34	2	1738
Ukraiņu	1	-	20
Čuvašu	19	-	699
Dolgānu	11	-	216
Evenku	15	1	407
Hakassu	60	9	4829
Jakutu	2	-	35
Igauņu	13	3	739
Seļkutu	2	-	85
Kazahu	1	-	-
KOPĀ:	199	18	11 050

Rakstot šīs rindas, neviļus iedomājos, ka labi būtu mūsdienu Krasnojarskas novada varasvīriem pievērst šiem skaitļiem uzmanību, lai pēc nopietnas jautājumu izpētes atvērt kaut trešo daļu no šīm skolām. Diemžēl nedz keto, nedz dolgāni vai seļkuti vairs nesavāks pat tik daudz skolēnu, cik bija 1936. gadā. Arī mūsu tautību bērnu skaits būtu daudz mazāks. Un uz ko vedina ziņas par tatāru un hakasu skolām un bērnu skaitu?

Kas attiecas uz Latvijas skolotāju darbu Lejas Bulānas skolā, tad viņiem bija atļauts latviešu valodā novadīt tikai dažas mācību stundas, pasakot, ka krievu valodas stundas var uzskatīt par svešvalodas stundām. Protams, tas pateikts mutiski.

Ne jau velti nolemts iepazīstināt lasītāju ar 1936. gada skaitļiem, kas mums ļoti daudz ko pateica. Tuvojās 1937. un 1938. gads. Kamēr kavējamies domās 1936. gadā, palūkosimies, ko vēl par šo lietu raksta labāko skolu un pedagogu sakarā.

..Novadā par labāko četru skolu skaitā atzīmē Ujāras rajona Borisovkas, Nižnegornaiskas ciema padomes latviešu skolu. Pilnīgi noderīgas skolas telpas uztur pirmklasīgā kārtībā. Katrai klasei sava skolas telpa. Ir darba istaba, fizikas kabinets, bibliotēka ar 3500 grāmatu eksemplāriem un divas labas zāles. Mācību grāmatas pietiekamā daudzumā. Skolas direktoram augstākā pedagoģiskā izglītība, pārējiem – vidējā tehniskā vai mācās neklātienē. Vecāki dzīvo viensētās, 50% skolēnu dzīvo internātā. Mācās 160 skolēnu. Viss darbs norit latviešu valodā. Krievu valodas stundu kā mācību priekšmetu pasniedz, sākot no otrās klases. Pedagogu kolektīvs:

1) Šustins J. M., direktors, augstākā, māca krievu valodu. 2) (Gailīt) Baikit M. I., mācību daļas vad. 3) Eglova – dzimto valodu, 4) Krastiņa (Marta Martina) – bioloģiju un ķīmiju, 5) Alksnis (Alfons Ivana) – vēsturi, ģeogrāfiju, sabiedrības mācību. 6) Zilbergs – 1. klases audzinātājs. 7) Vilisovs (A.I.) – 2. klases audzinātājs. 8) Kalmiņš – 3. klases audzinātājs. 9) Krūmiņa (O.A.) – 4. klases audzinātāja.

Labāko skolu skaitā tika arī Ačinskas rajona Okuņevskas latgaļu nepilnā vidusskola. Atrodas četrās telpās. Nākamam gadam tiks celta tipveida ēka. Bibliotēkā 2000 eksemplāru. Mācību līdzekļu nepietiek. Skolotāji beidza pedagoģiskās skolas vai studē pedagoģiskā institūta neklātienē. Mācības notiek latgaļu valodā. Krasnoturanskas rajona triju skolu skolotāju saraksts: Kreslavkas latgaļu skolā 134 bērni; skolotāji: Mednis N. I., Bleiders P. P., Kovaljonoks A. S., Ditļa V. A., Ceruņa A. A., Plošiņš P. A.; Algaštiskās latgaļu skolā – 100 skolēnu, skolotāji: Jangals I. D., Zalāns P. I., Rimšāns I.E.

Trešās – Ņikolajevaskas vācu – skolas ar 173 skolēniem skolotājus todien diemžēl nepaspēju izrakstīt.

Nedaudz iepriekš jau lasījām, ka labākajiem skolotājiem no Borisovkas skolas, kuri saņēma godalgas par labu darbu, 1937. gadā inkriminēja dažādas nebūšanas (piemēram, Šustinam un Gailītim – dzeršanu).

Kad tika pētīti materiāli par Lejas Bulānas skolotājiem, nācās sastapties ar līdzīgu apiešanos arī pret skolotāju Gobu. Par pārējo skolotāju likteņiem Lejas Bulānā mēs vēl uzzināsim. Tikai pieminēšu skolotāju Priedīti, kurš, pēc bulānietes Kazāku Paulīnes teiktā, strādāja skolā trīsdesmitajos gados. Bez fizikas un ģeogrāfijas viņš bērniem vēl mācīja notis. Skolā tolaik bijušas arī ērģeles, bet tās vairs nedarbojās. Kad tās stāvēja baznīcā, bija ļoti skanīgas un labas. Uz tām arī skolēni mācījās notis.

Kā zinām no Ērikas Krūmiņas atmiņām, Vilku zaimkā strādāja skolotāja Goļņkaja. Uzzinājām arī par skolotājiem Bušeri un tapušo par viņa sievu skolotāju Olgu Grīnbergu.

Sākot ar 1923. līdz 1933. gadam, visā, it kā “labās rokas” aktīvas darbības laikā kultūrā, izglītībā un arī saimniekošanā, noritēja jau citas – “kreisās rokas” – pilnīgi pretēja rakstura naidīgā darbība. Kas tas bija?

Lūk, kas! Atkulakošanas smagās represijas. Atpakaļskatā varam secināt, ka ar to valsts, kas vēl nebija stingri nostājusies uz savām kājām, burtiski iznīcināja savus pamatus. Vadoņu rīcība un dekrēti garajos padomju varas ēras sākuma bada gados radīja haosu, nekārtības, neizpratni, krīzi un postu. Nākamā mūsu grāmatas nodaļa atklās “atkulakošanas” sekas. Cilvēki pakļāvās visiem iespējamajiem grēkiem un galvenajam no tiem – skaudībai – vienam no septiņiem nāves grēkiem. Izteiktākā bija skaudība pret citam piederīgo īpašumu, pret prasmī pareizi vadīt saimniecību. Valdības rīkojumu pavadā nabadzīgākais slānis tika ierauts nežēlīgās izrēķināšanās kārē pret turīgāko saimniecību īpašniekiem.

Cieta ne tikai pieaugušie, smaga nasta bija jānes arī cietušo bērniem. Viņiem neizsniedza liecības vai pat izslēdza no skolas. Apsaukāja par trockistu izdzimteņiem, kaut viņiem pat nebija zināms, kas tas Trockijs ir bijis, kāds viņiem ar to sakars.

Par to, kā cieta arī skolēni, atkulakoto bērni, lasām kādā arhīva dokumentā.⁷⁾

“Izraksts no protokola Nr. 17 no 1929.07.03. Manas RIK Šalinas ciemā

Priekšs. Pohabovs Sekr. Krasovskis

Klausījās: par ļišanu – *beztiesīgo* bērnu izslēgšanu no paaugstināta tipa skolas.

Runā Bazarins ...

7) КГКВ «ГАКК» – 137.ф.,1. апр., 20. лиeta

Lēmums Nr.10.

...No Šalinas skolas izslēgt Mejier Vladimiru, Lavrenovu Aleksi, Mjadomjurg Annu un no Ostrovskas 7-gadīgās skolas Lukaševu Annu, Gutika Nikolaju, Kobak Gelmu, Avotiņu Līdiju, Petrova Vasīliju un Mahnutinu Ļubovu.”

Ko var secināt izlasot šo nodaļu? Lai kur un kādos apstākļos cilvēks dzīvotu, viņš pūlēsies izglītoties, izmantos savas iedzimtās spējas organizēties kādam darbam, attīstīs savas zināšanas un talantus, kādi nu kuram doti no augšienes. Bet valdības mašīnērija vienmēr virzīs savas intereses, neņemot vērā cilvēku individuālās intereses. Viena roka valdīja, otra skaldīja. Cietēji un upuri bija arī bērni.

Mēs uzzināsim, ka pēc 1937. gada visas mazākumtautību skolas turpinās mācības tikai krievu valodā. Cik labi pratīs mājās iemācīt mātes valodu, tik vien arī pratīs citviet pat slepeni, čukstus, lai kāds nesadzird, sazināties mātes valodā.

„Bīsties grēka, svešā māte, neraudini bārenīt.
Bārenīša asariņa maksā zelta gabaliņ.”
Tautas dz.

SIBĪRIJAS ZEMNIEKU – „KULAKU” LIKTEŅI

Krievijas zemniekus padomju varas pirmajos gados dalīja trīs kategorijās: ”kulaki”¹⁾ – turīgi saimnieki, vidējais turīgo slānis – “seredņaki” un nabadzīgo, trūcīgo zemnieku kategorija – “bedņaki”. Tā iznāca, ka lēmēja loma par turīgo zemnieku likteņiem, pirmkārt, tika piešķirta tieši trūcīgo zemnieku sapulcēm. Dzīve vairs nevarēja ritēt ierastajās sliedēs, jo pienākuši liktenīgie XX gs. divdesmitie un trīsdesmitie gadi.

Lai labāk varam izprast, kādos apstākļos iekūlušies sibīrieši pēc jaunās padomju varas ie-dibināšanas Sibīrijā, papētīsim dažādas papildu ziņas. Piemēram:

2004. gadā Krasnojarskas “Memoriāls” vairākos sējumos sācis izdot “Piemīņas grāmatu” – “*Книга Памяти жертв политических репрессий Красноярского края*”. Turpmāk – *Piemīņas grāmata. Daudzos sējumos tiek uzskaitīts katrs cietušais no represijām Krasnojarskas novadā.*

Atļausimies ielūkoties tajā, ko par 1920. gadiem stāsta Krasnojarskas vēsturnieki. Stāstījumā “Laucinieku izsūtījumi”²⁾ V. Sirotinins raksta: „1920. gadu beigās Krieviju piemeklēja trīs postažas veidi. Tie bija kolektivizācija, atkulakošana un kulaku likvidēšana. 1928. gada beigās VKP(1) ģenerālais sekretārs Staļins sācis atkulakošanas politiku un varmācīgu l/a – “kolhozu” veidošanu. Aleksandrs Solžeņicins tos laikus nosauca par “zemnieku mēri” – “*мужичья чума*”. 1928. gadā vietējās partijas komitejas saņēma no Staļina telegrammas ar rīkojumiem cietsirdīgi izrēķināties ar kulakiem. Lai paātrinātu šo procesu, viņš pats personīgi 1928. gada janvārī ieradās Sibīrijā.

1929. gadā Kaganovičs uzsāka jaunus paņēmienus labības atņemšanai no turīgajiem zemniekiem. Tam nolūkam ieteica izmantot vietējo lauku sabiedrību. Tas veicināja trūcīgās zemniecības slāņa patvaļu, komjaunieši pat saņēma ieročus. Lielinieku CK politbirojs no 1930. gada 30. janvāra pieņēma lēmumu “Par kulaku saimniecību likvidēšanas pasākumiem vienlaidu kolektivizācijas rajonos”. Talkā nāca sarkanās armijas vienības un milicija, īpaši, pēc G. Jagodas 1930. gada 1. februāra pavēles Nr. 4421, valsts pārvaldes nodaļai piedalīties kolektivizācijā, kulaku arestos un nežēlīgā jebkura veida protestu apspiešanā.

1930. gada februārī vairāki tūkstoši zemnieku ģimeņu ar visiem to locekļiem tika izsūtīti no savām dzīvesvietām uz nelabvēlīgajiem ziemeļu rajoniem. *Kā tas notika īstenībā, varēsīt iepazīties, lasot bulāniešu atmiņas.*

Bija organizētas 273 zemnieku sacelšanās, VPPN (ОГПУ) kopā ar miliciju un sarkanarmiešiem apspieda visus pretestības mēģinājumus.”

Īsumā no V. Sirotiņina raksta

Tā iznāca, ka lēmēja loma par strādīgo, turīgo zemnieku likteņiem, pirmkārt, tika piešķirta tieši trūcīgo zemnieku sapulcēm. Protams zem vērīgas valdības acs. Vispirms jaunie likumi skāruši garīdzniekus. Viņi paši un ģimeņu locekļi tika ieskaitīti tā saucamajos lišencos – cilvēkos bez jebkādam tiesībām. Tāds pats liktenis līdz 1933. gadam piemeklēja visus turīgākos zemniekus. Tādu “kulaku” un “lišencu” ciemā bija apmēram 40 ģimeņu. Viņu “Lietas” glabājas Krasnojarskas Valsts arhīva Minusinskas filiāles fondos.

1) KULAKI – turīgie, seredņaki – vidus šķira, bedņaki – trūcīgie. Lišenci – visu tiesību zaudējušie.

2) “*Книга Памяти жертв политических репрессий Красноярского края*” том “А-Б”, стр. 16.

Kas tad bija tie *lišenci*? Vai, pareizāk sakot, – cilvēki bez jebkādam tiesībām?

Par tādiem jau 20. gados dēvēja, pirmkārt, cara galma bijušā kalpojošā personāla pārstāvjus, baltgvardiešu virsniekus, garīdzniekus, bet 30. gadu beigās un 40. gadu sākumā apmēram līdz 1933. gadam pie balsstiesību zaudējušajiem pieskaitīja plašus slāņus vienkāršās tautas, sevišķi strādīgos zemniekus. Pēc obligātās mantas konfiskācijas cilvēks, kuram bija atņemtas viselementārākās pilsoņa tiesības, vēl bija pakļauts notiesāšanai uz spaidu darbiem raktuvēs vai taigas dziļu darbos un tundrā. Šis izsūtīšanas sods skāra arī visus ģimenes locekļus, ieskaitot večus un zīdaiņus. Gandrīz katrā no Lejas Bulānas 40 nokulakoto ģimenēm bija no četriem līdz deviņiem bērniem, sievas, mātes, tēvi, brāļi, māsas. Kopā pamest ciemu bija spiesta aptuveni ceturtda daļa iedzīvotāju. Par ko viņi saņēma tik bargu sodu? Kā tas notika?

Pirmie sodu saņēma baznīcas kalpi, viņiem piespriests tautas un valdības ienaidnieka apzīmējums – 14. pants, 15., m”. Lejas Bulānā tie bija Jānis Āboltiņš, Kārlis Zandels, Juris Sedlinieks ar savām ģimenēm. Kulakošanas laikā visi baznīcas dokumenti bija iznīcināti, tika nojaukts zvanu tornis ar krustu un pulksteni. Kāds turpmākais liktenis piemeklēja šos notiesātos garīdzniekus, var tikai minēt.

Sevišķi bargas un nežēlīgas “kulaku” medības sākās 1929. gadā. Apsūdzībai pilnīgi pietika ar to, ka ģimenē bija kāds separators, nerunājot par kuļmašīnu vai jebkādu lauksaimniecības iekārtu. Pietika, ja kāda attāla radniece pacieņojās vasarā un palīdzēja saimniecības darbos vai pieņemts audzināšanā kāds adoptētais bērns, lai tāda ģimene tiktu vērtēta kā ekspluatatoru, tātad kulaku ģimene. Pirmā instance, kurai tas bija jākonstatē, bija trūcīgo zemnieku sapulce. Tās lēmumam sekoja komisijas, ciema padomes nelokāmais lēmums, kuru apstiprināja partijas šūniņas sapulce un beigās rajona pārvaldes un finanšu nodaļas orgāni. Un tam visam sekoja 15. pants ar burtiem. Atšķirības bija burtos. Minusinskas muzeja darbinieks N.V. Ļeontjevs 1991. gadā laipni padalījās ar šiem datiem:

15 „a” – (a) par nolīgtā darbaspēka izmantošanu

15 „b” – (b) par kāda mehānisma atrašanos un tā ekspluatēšana

15 „v” – (v) par iepirkšanu un pārdošanu, tas būtu lops vai kāds pārstrādāts produkts

15 „g” – (g) par lauksaimniecības mašīnu iznomāšanu pret atstrādāšanu. Šim pantam pieskaitāmi arī cara armijas bijušie virsnieki, policijas aģenti, kulta kalpi

15 „d” – (d) bijušie Krievijas impērijas policijas un atsevišķā žandarmērijas korpusa un apsardzes darbinieki, cara nama kalpotāji un vadītāji

15 „m” – (m) baznīcas kungi

Krievijas PFSR Kriminālkodeksa 69. panta 9. paragrāfā bija uzrādīts: “..tie cilvēki nebalso un netiek ievēlēti neatkarīgi no tā, kurā no tām kategorijām skaitītos”.

Cik netaisni padomju vara izrīkojās ar *lišenciem*, varēs spriest pēc tā, ko lasītājiem nāksies šeit uzzināt. Ļoti derētu izlasīt “lietu” par katru ģimeni. Bet tas būtu ļoti daudz. Tādēļ iepazīsimies ar to, ko bija izcietušas dažas ģimenes no viena Lejasbulānas ciema vien.

Viņi, cietuši morālos un materiālos zaudējumus, gāja bojā spaidu darbos Tālajos Ziemeļos, raktuvēs, taigā, tundrā, cietumos. Šodien ir grūti satikt šo ciešanu lieciniekus vai pašus cietējus. Lielākā daļa viņu ir gājuši bojā. Krievijas valdība vēl nav pat ķērusies pie šo daudzo nevainīgo rehabilitācijas. Rehabilitēt nozīmē atdot sodu izcietušajiem visas tiesības, saimniecības un kompensēt zaudējumus. Tam Krievijas valdība nav gatava, jo neprot pat atvainoties par saviem pāridarījumiem. Drīz viņšaulē būs arī pēdējie atkulakoto bērni, kuri brīnumainā veidā izdzīvoja. Un tad jau nebūs ko rehabilitēt. Laiks dzēs asiņainās pēdas zemes virsū, bet tautas atmiņa nekad nezudīs un nedrīkst zust.

Vai Droņa Augusta ģimenei kādreiz būs iespēja saņemt atpakaļ 1929. gadā atņemtās dzirnavas?

Augusts Dronis dzimis un audzis Lejasbulānas trūcīgajā ģimenē – zemnieks. 1918. gada 8. augustā viņu un vēl četrus Lejasbulānas puišus mobilizēja dienēt Kolčaka armijā Krasnojarskā. Tā paša gada 15. septembrī visi pieci dezertēja – aizbēga uz mājām. Par bēgšanu tika apcietināti. Vēl viņiem inkriminēja piedalīšanos “Minusinskas atentātā” pret Kolčaku. Sākumā viņus nosūtīja izciest sodu Ačinskas, pēc tam Krasnojarskas cietumā. Pēc mēneša Dronis saslīma un tika nosūtīts uz mājām ārstēties, lai pēc pilnīgas izveseļošanās viņš atgrieztos Kolčaka armijā. Mēs teiksim neticami humāna soda izciešana, vai ne? Tomēr Augusts armijā neatgriezās. Viņš slēpās gan taigā pie Kazāku Reiņa, gan pie Rozentāļa Jāņa, gan pie Turku Kriša. Viņi draugu slēpa un apgādāja ar produktiem.

Tomēr 1920. gadā viņš atkal tika iesaukts dienēt, bet tagad Sarkanajā armijā. Pēc demobilizācijas Dronis apprecējās ar kazačku Jekaterinu Borgunovu, dzirnavnieci no kazaku ciema Lejas Suetukas. Sievai piederēja divas trešdaļas no dzirnavām, jo vienu trešdaļu viņa jau bija pārdevusi. Tikko pārtapušu par dzirnavnieku, Augustu Droni “atkulakojā” un atņēma visas tiesības.

1930. gadā Dronis nodeva dzirnavas Lejassuetukas kazaku kolonijai “Ļeņins” un atgriezās Lejas Bulānā. Bet Lejassuetukas trūcīgo sapulce nolēma uzskatīt Droni par kulaku, vainoja visos pasaules grēkos, it kā viņš būtu slepkava, dzērājs un slaists. Tālākais Droņa liktenis viņa “ļišenca” lietā nebija parādīts. Līdz ar viņu ģimenē cieta pieci cilvēki.

Tomaņu Alvīnes tēva ģimene sastāvēja no deviņiem “ēdājiem” (*едоков*). XX gadsimta sākumā Tomanas Jēkabs bija izsūtīts no Latvijas. Lejas Bulānā viņš apprecēja Tomaņu Annu. 1926. gadā 25. janvārī Annas tēvs noslēdza ar znotu līgumu, ka māja (80 rbļ.), 4 zirgi (120 rbļ.), 4 govīs (120 rbļ.) un pārējie sīkie mājlopi (40 rbļ.), arklis, ecēšas, divi rati, pļaujamā un vētījamā mašīna (25 rbļ.) tiek nodoti znota rīcībā. Savukārt par to znotam līdz mūža galam būs jāapgādā un jāaprūpē sievasmāte Maija un sievastēvs. Pretējā gadījumā mantojums tiks atņemts. Šo līgumu apstiprināja ciema padomē. Diemžēl līgumā netika minēts prāmis pār Kebežas upi. Izrādās, vecais vīrs bija prāmnieks, kas arī bija saskaņā ar ciema padomes lēmumiem, bet bez znota ziņas. Tāda bija priekšvēsture traģiskajam ģimenes dzīves iznākumam.

Pirmā pasaules kara veterāns, pēc ievainojuma invalīds Tomaņu Jēkabs ar ģimeni piedzīvoja elles mokas spaidu darbos Ziemeļu taigā. Tur viņš zaudēja lielāko daļu savu bērnu un savu dzīvību. Viņa bērni: vecākā Alvīne, kura pašlaik dzīvo Lejas Bulānā, Jēkabs, Anna, Jānis, Vilmīne, Augustīne, Mārcis un Austrā. Kā stāstīja Alvīne, viņa ciema latviešu skolā bija beigusi četras klases.

Līdz šim viņa atceras skolotāju Bunci. Visspilgtākās atmiņas viņai palikušas par vecmāti Maiju. Vecāsmātes čaklās rokas nekad nebija bez darba. Maijas vecvecāki XIX gs. vidū bija izsūtīti uz Lejas Bulānu. Toreiz naturālās saimniecības veidošana lielāko tiesu bija sieviešu rokās. Stalles un ratiņus sievietēm darināja kāds Loska. Vecāmmāte prata visus vēršanas, aušanas un adīšanas darbus. Arī pārējie darbi viņas rokās veicās ātri un labi. Alvīnes tēvs uzcēla māju un saimniecības ēkas. Strādāja visi saimes locekļi. Viņiem jau bija piecas gotiņas un sava zeme Tomaņkalnā. Bijusi arī sava tehnika – kuļmašīna un pļaujmašīna. Ar valsti norēķinājās kārtīgi, parādu nebija. Tomēr tas netika ņemts vērā.

1929. gadā Tomaņu ģimene tika ieskaitīta kulakos un iecelta *ļišencu* kārtā. “Izkulačija” paši Bulānas trūkumcietēji, kuri, pēc Alvīnes vārdiem, “paši nav gribējuši strādāt”. Atņemtajām mantām bija taisns ceļš uz “*torgu*” – izsoli. Baļķi pa baļķim izjauca arī māju. Uz šo izdemolēšanu tēvs nespēja mierīgi skatīties. Kad jauca griestus

un sienas, viņš, stāvot istabas vidū, izmisīgi kļiedza, lai nositot pie viena arī viņu. “Uz to bija baismīgi noskatīties,” – teica Alvīne.

Viņa atceras, ka bija izveduši vēl dažas ģimenes: Vendes, Berčus, Purmaņus. Purmaņiem bija sudmalas.

Līdz Karatūzai (*apmēram 40 km*) viņus veduši pajūgos. Karatūzā atņēma pēdējo: kažokus, spilvenus u.c., atstājuši tikai to, kas bija mugurā, un nedaudz ēdamā. Uz Minusinsku nelaimīgos veda ar mašīnām, no tās uz Tomsku – lopu vagonos. “*Pajoku*” – 100 g maizes dienā un “*kipjatoku*” – karsto ūdeni saņēma, braucot ar vilcienu. No Tomskas viņus ielādēja baržās. Kuģītis vilka baržas pa upi augšā uz ziemeļiem. Lai gan Tomskā visiem kaut ko iešpicēja, uz baržām ļoti daudzi nomira. Mirušos meta ūdenī turpat starp baržām. Beigās viņus izsēdināja krastā pilnīgi neapdzīvotā vietā, biezā taigā. Tēvs uzreiz sāka rakt bērniem zemiņu.

Šo rūgto likteni kopā ar viņiem cieta daudzu tautību ģimenes. Vīrus sūtīja izciršanas darbos līst mežu. Arī sievietēm vienmēr atrada darbu. Piemēram, ziemā viņām bija jāšķūrē sniegs, lai veidojas ceļš no taigas uz upes krasta pusi. Pie garā, resna baļķa abos galos sēja virves. Pieķērušās pie virvēm no abām pusēm, vairākas sievietes, šķūrējot dziļo sniegu, vilka baļķus. Neēdušas, pusplikas, ar lupatās ievīstītām kājām.

Brālis Jēkabs no bada uzpampa. Vēlāk viņš, Mārcis, māsas Vilmīne un Austra no sala un bada nomira. Pirmā bēgšanas mēģinājuma laikā tēvs vēl bija dzīvs. Aptuveni 12 cilvēku mēģināja izlavīties caur purvu prom no noņemnes. Pēc kādiem 60 kilometriem tēvs sadzirdēja sargsuņu rejas. Viņš lika visiem nogulties, bet sargi drīz bija klāt. Visus saķēra un dzina atpakaļ. Gribējuši tēvu pat piesiet pie zirga un vilkt vilkšus. Pēc tēva nāves visi mēģināja bēgt otrreiz. Šoreiz ar mammu un Vendes ģimeni, bet bēgšana atkal bija neveiksmīga. Sākumā viņus ieslodzīja cietumā, pēc tam pārveda uz Kamčatkas noņemnēm un uz Tālajiem Austrumiem. Visciešamākie dzīves apstākļi bija pēdējā noņemnē. Laikā, kad viņus sūtīja novākt kāpostu ražu, varēja slepus pagrauzt lapas. Ar māti viņas bija šķirtas. Tikai pēc daudziem gadiem abas satikās Lejasbulānā. Pārējie bērni bija izvietoti pa citām noņemnēm.

Cairai Miglai izdevās viņus savākt no Kolpačevkas bērnu nama un paturēt pie sevis līdz laikam, kad no lēģera atgriezās māte. Aresta un izsūtīšanas laikā uz “Ogņev jar” (Narimas novada mūžīgā sasaluma zemi) pašai stāstītājai bija 12 gadu, tēvam – 40, pārējiem bērniem no diviem līdz astoņiem gadiem, vectēvam – 70, vecaimātei Maijai – 67 gadi. Kad Alvīne atgriezās mājās, viņai jau bija 30 gadu. “Par ko man bija tas viss jāizcieš?!” – sašutuma pilna bija viņas sirds, kad uz mūsu iesniegumu par viņas ģimenes rehabilitāciju saņēma šādu atbildi:

“..paziņojam, ka jūsu vecāki, brāļi un māsas Krasnojarskas novadā starp notiesātajiem neskaitās.” Bet kāpēc tādā gadījumā Minusinskas arhīvos atrodas viņas ģimenes “kulaku” lieta? Vai pēc šādas atbildes var cerēt, ka kādreiz tiks atlīdzināts ne tikai materiālais, bet arī morālais zaudējums? Krievijā dažādus atvieglojumus saņem tikai 2. pasaules kara veterāni un invalīdi. Taču šai sieviņai par 18 gadu garo ciešanu laiku, par ģimenes zaudējumu nepienākas nekā. Viss paliek Dieva ziņā!

Pirmā atkulakošana turpinājās līdz 1933. gadam. Tas arī bija bargs izsūtīšanas gads. Nespēdami saprast, par ko ir saņēmuši tik neizprotami smagus sodus, naivi ticēdami uz apžēlošanu, daudzi cietēji rakstīja dažādām instancēm, tai skaitā “VCIK – ВЦИК (Vissavienības centrālā izpildu komiteja) vadītājam pašam M. Kaļiņina “*tētiņam*” (1875-1946). Lasot garās sūdzības, vēlreiz varēja pārliecināties, kādi izglītoti bija bulānieši un cik pavirši safabricētas bija viņu “lietas”. Visnepatīkamāk bija lasīt, kā savā starpā izrēķinājās tautieši – kaimiņš ar kaimiņu, slinkāks vienticībnieks ar čaklāko. Ļoti uzskatāms ir viens no 1929. gada protokoliem.

„Karatūzas rajona Lejas Bulānas ciema padomes norēķinu komisijas sēdes
 PROTOKOLS
 1929. g. 30. Jūlijā³⁾”

Piedalās:

- 1) Krastiņ Elizabete
- 2) Geince Golfr.
- 3) Gojiers Arons G.

Pārējā publika: BKII (6) biedrs Andersons Jēkabs Jēkabovičs, “izbačs” – (bibliotēkars) Sausin Ermīna ar Karatūzas RIK pilnvarotā un apgabala IK instruktora Kitaikina klātbūtni.

Kulaku saimniecību izskatīšana.

1) Vitovskis Kristaps Jānovičs N 205

Sējumi – 9,84, govīs – 3, teļi – 2, darba zirgi – 2, kumeļi – 1, aitas – 12, cūkas – 3, pļaujmašīna, kuļmašīna, separators, ģimenē 6 cilvēki, no tiem darbaspējīgi – 1. kopīgs ienākums – 729 rbļ. 25 kapeikas. Pastāvīgi izmanto puisi Circānu Frank (it kā īrējot istabu).

Aprēķināts, pļaujmašīna, kuļmašīna – 75 rbļ + 75 rbļ = 150 rbļ. Separators aprēķināts – 15 rbļ. Izdod un iznomā zemi.

Aplikt ar individuālo nodokli.

2) Līkums Jānis Antonovičs N 282

Sējumi 9,1, pērn apsēja 12, darba zirgi – 3, kumeļi – 1, govīs – 4, jaunās – 4, aitas – 10, cūkas – 3, ienākums 794,80. Kuļmašīna, ādas ģērēšana. Ģimenē 10 cilvēki, darbnespējīgie 3. Sistemātiski ekspluatē sezonu strādniekus un kuļmašīna strādā par atstrādi.

Aprēķināts 49 rbļ 50 kap. Par ādas ģērēšanu aprēķināts 75 +25 rbļ.

Aplikt individuālajā kārtībā.

3) Kļaviņš Nikolajs Ivanovičs N 51

Sējumi 5,9. Zirgi – 2, govīs – 2, aitas – 3, kopienākums 562,65 rbļ. Mašīnas nav. Izīrē dzīvokli – 150 rbļ. Algo strādniekus. Dzīvoja Mačs Anna, puiselnieki Vanagu Vilis un brālis Nikolajs. Izmantoja arī 2 nedēļu algošanas likumu, bet līgumu nenoformēja. Pēc viņa vārdiem algojis uz 40 dienām.

Aplikt individuālajā kārtā, “lišņecs”.

4) Uzbeks Hr.Hr. N 67

Sējumi 8,22, pērn 11,17; zirgi – 3 darba, jaunie – 1, govīs – 4, teļi – 2, aitas – 8, cūkas – 7, ienākums 786,60 rbļ. Ģimenē 8 cilvēki, darbaspējīgi 4.

1) sistemātiski ekspluatēja Kiheļ Andreju, dzīvo pie viņa. Ekspluatē Kļaviņu Eduardu

2) ražas laikā izmantoja palīdzību par vīnu

3) ekspluatēja kuļmašīnu par naudu un par atstrādi. Labības pļaujmašīna 100 rbļ., bet ar kuļmašīnu strādāja pats. Aplikt individuālajā kārtā.

5) Pētersons Juris N 107

Sējumi 5,42, pērn 3,66, zirgi – 2, govīs – 5, jaunlopi – 1, aitas – 5, cūkas – 3, ienākumi 372,54 rbļ. Ģimenē 3, darbaspējīgs 1. No 1922. g. līdz šim laikam aukle Olga Paņkova. Separators uzskaitīts 5 rbļ., “Samopračečņiks” (acīmredzot kāda veļasmašīna T.H.) – 100 rbļ.

“Lišņecs”. Izteikti kulaku saimniecība

6) *Krauze Dāvids Hristjānovičs N 126*

Sējumi 4,60, pērn 4,88, zirgi – 2, govys – 4, aitas – 8. Ienākumi 276,10. Ģimenē 5, darbaspējīgi 2. Iepirkšana un pārdošana nav pierādīta. Iepērk valsts tirdzniecībai.

Saimniecību neskaitīt par izteikti kulaku.

7) *Tobijas Pēteris Mih. N 235*

Sējumi 7,22, pērn 13,30. Zirgi – 1 darba, 1 jauns, govys – 5, teļi – 1, aitas – 13, cūkas – 4, kopīgs ienākums 450,56 rbļ. Kuļmašīna, separators. Ģimenē 12 cilvēki, darbaspējīgi 2.

- a) Algota darba ekspluatācija, pērn algotnis strādāja 1 mēnesi.
- b) Separatoram izteikta ekspluatācija nav pierādīta.
- c) Izteiktas kuļmašīnas ekspluatācijas nebija, neilgi kūla savu maizi.

Par izteikti kulaku saimniecību neuzskaitīt.

8) *Bonders Andrejs Boris. N 288*

Apsēts 10,89. Pērn 13,96. Zirgi – 3, govys – 3, teļi – 3, aitas – 4, cūkas – nav. Ienākums 576,23 rbļ.

1928. g. 7 mēnešus sistemātiski ekspluatēja strādniekus. 1929. g. no aprīļa mēneša. Jauna kuļmašīna 30 rbļ., pļaujmašīna.

Izteikts kulaks

9) *Treiners Jegors N 292*

Sējumi 14,9. Pērn 12. Zirgi – 2, govys – 6, jaunlopi – 3, aitas – 7, cūkas ?. Ienākums 992,8 rbļ. Kuļmašīna, separators, ģimenē 3, darbaspējīgi 2. 1928. g. un 1929. g. pastāvīgi ekspluatēja sezonas strādniekus. 1922.-23.gadā no bērnunama paņēma meiteni, kura viņiem strādāja. Attiecināt pie individuālajiem.

10) *Purman Pet. Jakovļ. N 302*

Sējumi 2,4. Pērn 3,25. Zirgi 2, govys – 2, aitas – 6, cūkas – 1, kopīgs ienākums 550,27 rbļ. Ģimenē 5 cilvēki. Darbaspējīgs 1. Dzirnāviņš. Aprēķināts 400 rbļ. (1928. g. dzīvoja “batraks” – puīselnieks).

Attiecināt individuālajā kārtībā.

11) *Drēgers Ludvigs Ludvigovičs N 321*

Sējumi 5,86, pērn apsēja 5,11. Zirgi – 1, govys – 1, teļi – 1, aitas – 4, cūkas – 3. Kopīgs ienākums 389,35 rbļ. Ģimenē 3 cilvēki. Darbaspējīgu nav.

Sistemātiski ražas novākšanas laikā ekspluatēja darbaspēku, arī aršanas laikā, jo nav darbaspējīgo.

Zemes platības ekspluatēš. par atstrādi. Aprēķināts 50+25=75 rbļ.

Separator – 50 rbļ.

Bezstrādes ienākumi no zālītēm 200 rubļi. Attiecināt pie individuāliem.

12) *Purman Jan Jakovļev N 264*

Sējumi 882 des., pērn 14,09. Zirgi – 2, govys – 4, jaunlopi 2, aitas – 9, cūkas – 2, ģimenē 9 cilvēki. Darbaspējīgi 3. 1 kuļmašīna, nopirka 1929. g.

Sistemātiski izmanto puīselniekus, divus gadus – 27. g. un 28. g. pastāvīgi strādāja puisis. Bija ciema padomes loceklis un 50 “zaimiku” pilnvarotais.

Pēc ciema padomes pārvēlēšanas 1929. gadā darbaspēku nealgo. Ģimenē ir divi invalīdi. Pie izteiktas kulaku saimniecības nav attiecināms.

13) *Likums Martin Antonov. N 304*

Sējumi – 9,13. Pērn 11,82, zirgi – 4, govys – 1, jaunlopi – 3, aitas – 8, cūkas – 3, kopīgs ienākums 598,60. Kuļmašīna, labības pļaujmašīna. Ģimenē 5 cilvēki, darbaspējīgi 2.

1) Sistemātiska darbaspēka izmantošana nav pierādīta. Izmanto tikai sezonas strādniekus

2) ekspluatē pļaujmašīnas un kuļmašīnas, ienākums 100 rbļ. Ekspluatē gan par naudu, gan par atstrādi. Aplikt individuāli.

14) *Graudin Andr. Petr. N 22*

Sējumi 8,41. Pērn – 9,7, zirgi – 3, govīs – 3, aitas – 9, cūkas – 7, kopienākums 609, 24, ģimenē 6 cilvēki darbspējīgi. Pierēķināta kuļmašīna 30 rbļ, separators 30 rbļ.

1) Sistemātiski ekspluatēja sezonas strādniekus par naudu un par naudu strādāja ..?.. Zelma.

2) Par naudu un par atstrādi ekspluatēja separatoru, no 1 govs atstrādāt 1 mēnesi. Nesa cilvēki, atstrādāja par 3 govīm.

3) Algojot ganus, bez paša piedalīšanās ganīja ganāmpulkus.

Attiecināt pie individuālajiem.

15) *Putnis Krišs Fricēvičs N 1*

Sējumi – 6,91. Pērn – 6,9. Zirgi – 2, jaunie – 2, govīs – 3, jaunlops 1, aitas – 7, cūkas – 3, kopīgs ienākums 412,07. Ģimenē 5 cilvēki, darbspējīgi 2, mašīnu nav.

1) Izmantoja algādžus, 1928. gadā strādāja Circen Ženija.

2) Bez līguma noslēgšanas 4 gadu laikā ekspluatēja 17 gadus vecu bērnuma audzēkni.

Pieskaitīt pie izteikti kulaku saimniecības.

16) *Šreiners Pjotr N 298*

Sējumi 13,71, pērn 9,42, zirgi – 3, jaunais – 1, govīs – 5, aitas – 7, cūkas – 2, mašīnu nav. 1928. gadā sistemātiski ekspluatēja batrakus, 1929. gadā batraks uz 9 mēnešiem, ir gans.

Attiecināt individuāli.

17) *Šmidt Ģirt N 65*

Sējumi – 9,7; pērn – 9,8; zirgi – 2, jauns – 1, govīs – 3, jaunlopi – 4, aitas – 11, cūkas – 6, kopīgs ienākums 915,10 rbļ. Ģimenē 7 cilvēki, darbspējīgi 3. Kuļmašīna, ražas plaujmašīna, separators 15 rbļ.

1) Sistemātiski ekspluatē sezonas algādžus, Runcis Jānis strādāja kuļmašīnas dēļ.

2) Ekspluatē kuļmašīnu par naudu un par atstrādi, Andersonu Vilis u.c., aprēķināts 50 rbļ.

3) 6 mēnešus izīrēja dzīvokli ādas ģērētājam

4) Algots namdaris, aprēķināts 300+200=500 rbļ.

5) Separators 20 rbļ.

Attiecināt pie individuālajiem.

18) *Geince Dāvid N 82*

Sējumi – 7,66; pērn 7,75; zirgi – 2, jauns – 1, govīs – 3, jaunlopi – 2, aitas – 8, cūkas – 4. Kopējais ienākums 600 rbļ. Ģimenē 4, darbspējīgs 1, kuļmašīna, separators.

1) Trīs gadus turēja strādnieku

2) Strādnieki par naudu un maizi, par atstrādi Smids Evu

3) Separators 10 rubļi

4) Sistemātiski ekspluatē kuļmašīnu, aprēķins 100 rubļu

Attiecināt individuāli.

19) *Zeikants Jakov Fricēvičs N 169*

Sējumi – 5,37; pērn – 5,77, zirgi – 2, jauns – 1, govīs – 2, jaunlops 1, aitas – 5, cūkas – 1. Kopīgs ienākums 485,30 rbļ. Ēdāji 3 cilvēki, darbspējīgi 2. Peļņas alga 100 rbļ.

1) Ieskaitīts separators 50 rbļ. par atstrādi

2) Sezonas algādži ar maizes un gaļas samaksu, maizes izdošana pavasaros: Krastiņš, Danilova Anna, Polīt Klaudija u.c. Pats iet pelnīties.

20) *Vanags Jakov Kuzmičs N 49*

Sējumi – 8,12; pērn – 7,12. Zirgi – 2, govīs – 3, jaunlops 1, aitas – 9, cūkas – 4, kopīgs ienākums 512,88. Ģimenē 5 cilvēki, darbspējīgi 2. Separators ekspluatācija, aprēķināts 30 rbļ.

Algo strādnieku – Vanags Nikolajs, dzīvo 12 gadus. Vanags Vladimirs strādāja pilnām dienām, Mač Anna.

Attiecināt individuālajos.

21) *Galvins Andrejs N 234*

Sējumu nav, ir dārzs – 76, zirgs – 1, govis – 3, aitas 2, cūkas – 4, kopīgs ienākums 182,2. Ģimenē 7 cilvēki, darbaspējīgs 1.

No atslēdznieku darbnīcas 150 rbļ. Separatora sistēmas ekspluatācijas nebija. Gadījās izlaist no 1 gov 2-4 trūkcūcietējiem.

Par izteikti kulaku neuzskaitīt.

22) *Pētersons Jakov Petrovičs N 148*

Sējumi – 7,53; pērn – 10,55, zirgi – 3, govis – 2, teļi – 2, aitas – 6, cūkas – 4, kopīgs ienākums 742,53. Ģimenē 6 cilvēki. Darbaspējīgs 1. Pļaujmašīnas un kuļmašīnas puse, separatori.

a) Pastāvīga slepena savu un sievas tuvinieku ekspluatēšana, apmaksājot ar maizi un naudu

b) Kuļmašīnas ekspluatēšana

c) Ikgadējā separatora ekspluatēšana gan par naudu, gan arī par atsrādi.

23) *Rekstin Ivan N 249*

Sējumi 11,59; pērn – 14,40. Zirgi – 2, kumeļš – 1, govis – 4, teļi – 3, aitas – 15, cūkas – 3, kopīgs ienākums 935. Ģimenē 9 cilvēki, darbaspējīgs 1.

Kuļmašīna netika ekspluatēta. Sezonas gadījuma strādnieki.

Pieskaitīt izteikti kulaku saimniecībām, bet individuāli nepieskaitīt.

24) *Prede Pjotr N 48*

Sējumi 4,50; pērn – 7,65. Zirgs – 1, jauns – 1, govis – 2, jaunlops 1, aitas – 3, cūkas – 3, ienākums 372,35, ģimenē 7 cilvēki, darbaspējīgi 2, kuļmašīna.

1) Kuļmašīnas ekspluatācija. Aprēķināts ienākums 125 rbļ.

2) Ņem algādžus – namdara – 600 rbļ.

3) Sezonas un mēnešu strādnieku ekspluatācija. Siponovs Vaņka, Vanags Vilis.

Uzskaitīt izteikti kulaku, aplikt individuāli.

25) *Tomanas Jakov Mart. N 87*

Sējumi 10,63, pērn 10,50. Zirgi – 3, govis – 3, jaunlops – 1, aitas – 8, cūkas – 6, kopienākums 864. Ģimenē 9 cilvēki, darbaspējīgs 1, pērn strādāja Suhačovs Vladimirs. Ekspluatēja kuļmašīnas un labības pļaujmašīnas. Uzskatīt izteikti kulaku, individuāli neaplikt.

26) *Putniņ Martin Petrovičs N 340*

Sējumi 236, zirgi – 2, govis – 2, jaunlops – 1, aitas – 7, cūkas – 3, dzirnavu ienākums 3311,53, kā *непродуктовой* – bezstrādes ienākums.

Pieskaitīt izteikti kulaku saimniecībām.

27) *Vitner Petr Jakovl. N 272*

Sējumi 10,85, iepriekšējais – 13,25; zirgi – 3, govis – 5, jaunlopi – 2, aitas – 10, cūkas – 2, kopējais ienākums 580 rbļ. Ieskaitītas mašīnas 100 rbļ, kuru ekspluatē ik gadu no 1925. gada kā par naudu, tā arī par darbu (kuļmašīna un labības pļaujmašīna). Pieskaitīt pie izteikti kulaku saimniecībām.

28) *Vermenič Aleksandr Andr. N 369*

Sējumu nav, zirgs 1, lauksaimniecības ienākums 30 rbļ. Blakusienākums par tirdzniecību 700 rbļ., ir pieklājīga saimniecība Novopoltavkā. Uz laiku no 28. oktobra dzīvo Lejas Bulānā, nodarbojas ar gaļas tirdzniecību un lopu pirkšanu un pārdošanu.

Uzskatīt kā izcilu kulaku, aplikt individuāli.

Seko ciema priekšsēdētāja Krastiņa un pārējo paraksti 4)^{*)}

Nedaudz vēlāk neapmierinātie ar šo lēmumu rakstīja lūgumus tai pašai komisijai. Lasītājs, lasot arhīva dokumentus, var pārliecināties, kādas veltīgas bija viņu pūles.

4)МКУ «АГМ» – 511.ф – “Исполком Каратузского районного Совета депутатов трудящихся”, 3. арг., 15.1.

„Protokols Nr

Lejas Bulānas uzskaites komisijas sēde 1929. gada 15. augustā
Priekšsēdētājs Krastiņš, sekretārs Murevskis.
Dienas kārtībā: iesniegumu izskatīšana.

Klausījās Nolēma.

1. Vanaga J. iesniegums par to, ka, pēc viņa domām, viņš netaisnīgi aplikts ar individuālo nodokli.

Vanaga Jēkaba lietā aplikšanas izmaiņas nav pieļaujamas.

2. Tobiasa Pētera iesniegums par to, ka komisija nepareizi nomērīja viņa aramzemi. Komitejas mērīšanu uzskatīt par pareizu.

Sods likumīgs, pamatots un taisnīgs.

3. Līkuma Jāņa Antonoviča tajā lietā, ka viņš nepareizi aplikts ar individuālo nodokli un viņam neesot ādas apstrādes darbnīcas.

Ādas darbnīcas Līkumam nav. Pārējais paliek spēkā.

4. Uzbeka Kr. Kr. par to, ka nepareizi aplikts ar nodokli.

Uzbeka K. K. aplikšanu atstāt neizmainītu.

5. Līkuma Mārīņa iesniegums, lai noņem no manis individuālo nodokli. Individuālo nodokli noņemt, bet atzīt par spilgti izteiktu kulaku saimniecību.

6. Priedes Pētera iesniegums, ka nepareizi aplikts ar individuālo nodokli. Iepriekšējais lēmums paliek spēkā. Inženiera izziņa apgaismo tikai īsu periodu. Saimnieka izziņa, pie kura strādāja, nav pilnīga.

Priekšsēdētāja un sekretāra paraksti.

1929.g. 29.12 un 31.12²⁾”

Lejas Bulānas ciema padomes pilsoņu kulakošanas lieta
(izraksti no protokoliem, sarakstiem, sarakstīšanās), kas atrodas Minusinskas arhīvu fondos.

„PROTOKOLS Nr. 1⁵⁾

Lejas Bulānas ciema zemnieku komitejas plēnums
puiselnieku un trūcīgo zemnieku klātbūtnē

Piedalās plēnuma locekļi 8, kandidāti 2, batraki 5, trūcīgie 14, pavisam 17 sievietes.

Dienas kārtībā:

1. padomju zemnieku komiteju kongresa delegācijas atskaite par aizdevumiem un sēklu fonda parādniekiem.
2. Par maizes nodošanu (labības).
3. Izvirzīto kandidatūru no trūcīgajiem apstiprināšana darbam (в потребкооперации) – patērētāju biedrībā.”

Tulkojot šo protokolu, nebija iespējams saglabāt visas runātāju un sēdes protokolista pieļautās kļūdas. Bet galvenā lietas būtība ir atspoguļota. Galu galā, ir jāņem vērā, ka latviešu kolektīvam bija jārunā un jāraksta protokoli krieviski.

Tagad klusītiņām ieiesim guļbaļķu mājas istabā. Caur pašaudzētas tabakas sīvo dūmu mākoņiem centīsimies no sava kakta ieskatīties laucinieku mugurās un paklausīties, ko katrs no viņiem runā. Varbūt spēsīm, kā saka, iejusties viņu ādā un saprast, kā uz viņiem iedarbojas “tribūnu” bargie teikumi, aģitācija un kā veidojas padomiskā domāšana.

5) MKY «АГМ» – 511.f., 3. apr., 15. lieta, 5. lp.

„Klausījās:

Ar atskaites referātu par parādniekiem uzstājas no Kongresa atgriezies biedrs Vīzingers Ivāns.

Debatēs:

Ošenbergs: “Aizdevumu parādi ienāk vāji, tas attiecas arī uz sēklu fondu. Daži ļaunprātīgi nenodod.”

Jaunradziņš: ”Ir nepieciešams atklāt ļaunprātīgos parādniekus un izlemt par viņiem kā arī par kulakiem, lai līdz 1. janvārim visu nodod.”

Červinskis Em.: “Daudzi nenodod ļaunprātīgi, bet par dažiem nabadzīgajiem ir jāpārskata.”

Jānis Čāibe: ”Zemkoms” (zemnieku komiteja) komūnas organizēšanas uzdevumu sakarā jau ir iepinies tīklos. Man liekas, ka jaunais zemkoms nespēs iziet no šī loka un neko nepanāks. Daudziem nabadzīgiem pērn bija doti aizdevumi un atpakaļ nav ņēmuši. To redz citi zemnieki. Tas jāņem vērā, kad izskatīs atlaides zemniekiem.”

Buncs P.: “Tādi uzskati, kā runā Čaibe, nekam neder, ka komiteja komūnas organizācijas uzdevumu sakarā ir sapinušies. Tas no patērētāju kooperatīva priekšsēdētāja puses nav pieļaujams. Komūnas organizēšanas darbā visām organizācijām ir jāsaliedējas vienā ķēdē.”

Vihmans: “Es domāju, ka viena Bulāna pret kolektīvizāciju nespēs noturēties. Mums jāieplāno, kā to labāk izdarīt. Jāievēl komūnas orgbiroja.”

Vīzingers: ”Zemkoma sastāvs jāsadala pa sekcijām, nozīmējot tām attiecīgus darbus. Trūcīgiem, batrakiem un vidējiem ir aktīvi jāiesaistās komūnas organizācijas lietā.”

Čaibe: “Buncs domā, ka komūnas organizēšana ir spēlēšanās ar bandiniekiem. Es runāju no pieredzes. Mēs esam 100% noslojuši nost no kolektīvizācijas atpakaļ. Tas ir, pateicoties partijas vadībai Geincam, pirmais komūnas organizators tagad atsakās. Kolektīvizācijas jautājumus izjauca pirmrindas organizācijas.”

Jaunradziņš: “Mūsu patērētāju kooperācija ir sapinusi kopīgo darbu un Čaibe tagad tēlo baigo diplomātu. Čaibes vadībā kooperācija skaidri virzās uz labējo pusi (nogāzi) un ir purvs, kas mums jānosusina. Kooperācija apgādā kulakus ar deficīta precēm, dzer. Tas purvs ir jānosusina un jāizrauj no kooperācijas kulaku aizstāvjiem.”

Murevskis: “Sniedzu faktus par kooperāciju: 1) kulaku kā izbadējošos apgādā ar deficīta precēm (deva pazoles, petroleju u. c. Pētersonam utt.); 2) kopā ar kulakiem dzer, kulaks guļ vienā gultā ar uzskaitvedī valdes ēkā, 3) tādi fakti liecina par kontrrevolūciju, izsmērē kooperācijas seju... Čaibe ir kulaku advokāts.”

Vitauskis: “Mēs (zemnieki) slimojam vēl ar savu individuālo saimniecību. Daži, kā Mengots, grib iet komūnā, lai nestrādātu, bet labāk dzīvotu, un tāpēc...”

Vīzingers: “Lemsim par parādniekiem un linčošanu. Es domāju, ļaunprātīgiem un kulakiem jāpiespriež nodot visus parādus. Jāizlemj konkrēti par piedalīšanos komūnas organizēšanā.”

Čaibe: “Mums ir jāatklāj tādi viltus studenti kā Murevskis. Viņa tēvs ir saistīts ar spekulantiem. Jūs baidāties no paškritikas un vainojat mani.

Ar varu dzen zemniekus komūnā – tie nav partijnieki, tā nav kolektīvizācijas partijiska vadība, kā tas ir pie mums.”

Vīzingers Ivāns: “Murevski apvaino kā antipartijisko elementu nepatiesi. To es ar faktiem apgāžu un uzrādu, ka Čaibe to dara par to, ka Murevskis un Jaunradziņš atrod kooperācijas trūkumus, īpaši Čaibes kā kooperācijas priekšsēdētāja.”

Jaunradziņš: "Ierosinu jautājumu par patērētāju kooperāciju un b-ru Murevski atstāt atklātu. Šajā jautājumā jāspēr stingri soļi. Ierosinu piekrist prezidija lēmumam."

Nolēmuši:

Ņemt vērā zemn. kol. rajona kongresa lēmumu un ieviest to dzīvē. Praktiski mums ir nepieciešams:

- 1) savākt sēklu fonda un aizdevumu parādus, par jaunu sēklu fondu pilnīgi līdz 1930. gada 1. janvārim,
- 2) aprakstīt un saukt pie atbildības par ļaunprātīgu aizdevumu un sēklu fonda neatdošanu šādas saimniecības: Vitauskas Hristija un Vitauskas Jānis,
- 3) Tomanas Jāni, Kļaviņ Nikolaju aprakstīt pat rīt 30.12. Pēc tam par ļaunprātīgu nenodošanu pārējos,
- 4) plaši izvērst masu darbu nabadzīgo, batraku un vidējo saimniecību vidū,
- 5) vest izskaidrošanas darbu un spraut mērķi līdz pavasarim organizēt komūnu no zemn. kol.. Plēnumā izvirzīt trijotnes komūnas organizēšanai. Uzticēt Vīzingeram I. visu organizatorisku darbu,
- 6) sastādīt z\k darba plānu,
- 7) jautājumu par Murevski un patērētāju kooperāciju atstāt atklātu.

Klausījās:

Buncs un Murevskis vēl runājuši par maizes sagādes lomu, tā daudzumu (300 t) un nozīmi..."

Tagad varam atstāt piepīpētās telpas un iziet laukā, lai ar pilnu krūti ieelpotu sniegotā vakara dzidro gaisu. Ja gribam, no attāluma paskatāmies, kā iziet laukā sakaitinātie ūsainie un bārdainie "veči". Dažiem ir pa ceļam, viņi iet grupiņām, skaļi apspriežot notikušo, daži pa vienam izklīst pa savām mājām. Vienu sapratām mēs un labi saprata viņi – ir pienākuši smagi laiki.

Un tā, mans lasītāj, mēs pirms jaunā 1930. gada sagaidīšanas varam apmeklēt vēl vienu sapulci, kas notika, kā to liecina tā paša 511.fonda 15. lieta, pašā Jaungada priekšvakarā – 1929. gada 31. decembrī. ⁶⁾

„Lejas Bulānas trūcīgo sapulce ar klātesošiem pilnvarotiem
bb. Terskih un Matvejevu.

Protokols

Prezidijā trīs cilvēki: Jaunradziņš, J. Blumbergs un V. Murevskis. 177 cilvēki

Dienas kārtībā:

- 1) par 3. valsts industrializācijas aizņēmuma realizāciju
- 2) par sēklu fondu
- 3) kandidatūras apstiprināšana kooperācijas darbam, 4) dažādi

Klausījās: Terska referātu par 3. industrializācijas aizdevuma nozīmi kā atbildi uz kapitālistu izlēcieniem pret PSRS. Minusinskas apgabals ar to izplatīšanu atpaliel, vienu no pēdējām vietām ieņem Lejas Bulāna. Atlicis realizēt vēl par 2200 rubļiem... Darbojas kaujas trijotne. Darbs jāpaveic kaujinieciski.

Jautājumi

Vitovskis: "Vai nevar to zemnieku, kurš neņem, nodot tiesā?"

Atbilde: "Represijas nepielietojam, apzinīgums, skaidrošana."

Debates

Vihmanis: "Jautājums ir nopietns. Pagājuši trīs mēneši, savu lēmumu aizmirsām. Paši aizņēmumu prasījām. Neviens mums neuzspiež. Ir apzinīgie biedri. Par tiem, kas izvairās, vēl runāsim."

Krastiņš: "Pienācis laiks arī jums padomāt, janvāris. Obligācijas saņēmām ciema padomē, bet tās neviens neņem."

6) MKY «АГМ» – 511.f., 3. apr., 15. lieta

Būda A.: “Par ko nav vienādi sadalīts?”

Krasnovskis: “Norma ir jāizpilda. Ir, kuri izpildīja, bet ir, kas ļaunprātīgi pretojas. Viņi ir mūsu slogs.”

Būda: “Tev ir 15 rubļi, lai nopirkt, bet man ir grūti. Man jāpārdod govys.”

Čerbakovs: “Sadalījums bija, jāpiespiež to izpildīt.”

Būda A.: “Lopus pieņemsī par obligācijām?”

Terskih: “Tas jautājums ar saknēm, lai atkratītos no obligācijām. Bija termiņi un to pagarinājumi.”

Būda A.: “Kur lai ņem naudu?”

Krastiņš nolasa to cilvēku sarakstu, kuri neatsaucās uz izsaukumu un nav parakstījušies, un nemaksā.

Vitovskis M.: “Katram ir jāparakstās, jo izsaukti visi.”

Būda M.: “..par ko man pie 15 rubļiem pielika 10?”

Gūtman M.: “Man batrakam 5 rubļi, bet uz citiem tas neattiecas?”

Jaunradziņš: “Acīmredzot mums nāksies sarkt citu zemnieku priekšā.

Aizņēmuma mērķis ir zināms. Kapitālistu jūgā mēs nedomājam līst. Atcerieties par Ķīnas konfliktu. Baltgvardu bandām mēs atbildam ar tehniku, ar mašīnām. Mums jānotur uzvara pār pasaules kapitālu. Mēs nedrīkstam iet pa “popu”, kolčakiešu un kulaku pēdām. Ja sagribēsim – normu izpildīsim. Jūs prasījāt 8000 gadā. Bet nevarat izpirkt aizņēmumu par 6000. Komjaunatne (deviņi cilvēki) parakstījušies uz 495 rbļ., kopā ar šodienu – 665 rubļi. Ko tas liecina? Jums jāseko komjauniešu piemēram. Jums ir jāpasaka ļaunprātīgajiem...”

Būda A.: “Es nedziedu līdzī kulakiem. Vai man ir jāpārdod govys, vai jāsagaida, kad paši viņu atņems? Man tikai jāiegādājas obligācijas.”

Ošiņš E.: “Pirmo sadali ir jāizpilda tiem, kas vēl nav parakstījušies. Papildus 700 rbļ. izpildījām visi kopā, kurš deva pa rublim, kurš vairāk.”

Kalniņš Aug.: “Jūs visu laiku tik pieliekat.”

Krasnovskis: “Mēs varam arī normu izpildīt.”

Andersons Jēkabs: “Mums ir jāizpilda.”

Ieteikumi

1. Pirmo sadali uzskatīt par pareizu. Visiem izsauktajiem jāparakstās par doto summu. Obligācijas par papildus 700 rubļiem jāpērk visam ciema kolektīvam. Obligācijas nodot glabāšanai krājkasē. Apstiprināja brigādes sastāvu no 35 cilvēkiem, sadalīja uz septiņām brigādēm pa pieciem cilvēkiem katrā. Brigādēm jāķeras pie darba no 1. janvāra. Papildus summu sadalīt pēc “klašu piederības” principa. Parakstīšanos pirmai sadalei uzsākt jau šodien. Tos, kuri ļaunprātīgi atsakās, nodot sabiedriskai tiesai.

2. Par sēklu fondu informē zemnieku komitejas priekšsēdētājs Ošenbergs Teodors. Jālikvidē vecie parādi, kuri ir no 1926. gada. Kā arī par jauniem aizdevumiem un sēklu fondu.

Nolēma: uzrādītos c\k protokolā un sarakstā ļaunprātīgos parādniekus pakļaut mantības aprakstam un izpārdošanai, no trūcīgiem parādus noņemt.

3. Kooperācijas darbinieku kandidatūru apspriešana. Runā kooperācijas biedrības priekšsēdētājs Jānis Čaibe.

Jautājumi un debates

Jaunradziņš papildus izskaidro nolikumu par kandidatūru izvirzīšanu, skaidro, ka kooperācija ir šķiriska organizācija.

Bitlācis M.: “Izvirzītie no jauna centušies aiz personiskām interesēm izdzīvot vecos. Laucs ir zellis ar tumšu pagātni.”

Čerbakovs: “Cilvēks labojas.”

Vihmans: "Rekomendējam jūsu lietu apstiprināt."

Polīts: "Paziņoju, ka savu kandidatūru noņemu aiz tā, ka Čaibe izplata valodas, it kā es gribu viņu izspiest no ieņemamā amata."

Kulekovs: "Kriminālā noziedznieka Lauca kandidatūru noraidīt, bet viņa vietā ielikt Zalbe Aleksandru."

Vīzingers: "Esmu valdes loceklis. Polītes sakarā valdei nekā nav."

Vihmans: "Lieta ir skaidra, ir intrigas. Zūd darbaspēja ne tikai Polīt, bet arī Vihmanim. Intriganti jāsoda."

Kulekovs: "Apsūdzēt Čaibe par izvairīšanos no kritikas."

Apstiprināt: Polīti valdes locekļos. Zalbi A. uz kooperācijas kursiem, Karp Olgu strādāt pie letes.

4. Dažādi.

"a") Uz pat. kooperācijas rajona konferenci ievēlēti Čaibe Jānis un Polīt M.

"b") Par sviesta ražošanas kursu organizēšanu. Ar iedzīvotājiem saskaņot 1. janvārī (Jaunradziņš).

"b") Par paškritiku (Buncs). Sarīkot 8.01. vakaru."

Tā mēs ar lasītājiem pabijām divās Lejas Bulānas zemnieku sapulcēs. Iepazināmies ar jaunu uzvārdu īpašniekiem, uzzinājām par 3. industriālizācijas obligāciju "brīvprātīgo" iegādi, par patērētāju kooperatīviem, par centieniem organizēt komūnas, par sēkļu fondiem un par to, kā ar vieglu roku tika lemti cilvēku likteņi. Radās kauns, cik nesaudzīgi mūsu tautieši dzina postā cits citu.

Kaut līdz vēl bēdīgākam 1937. gadam ir laiks, varam pateikt, ka nākotnes represijas jau atkal skars visus atkulakošanas gados vajātos un pašus vajātājus. Represijās pakļaus tikai par to, ka viņi ir citas tautības.

Pēc šiem protokoliem var spriest, uz kuru mugurām dibināja savus pamatus bijušās valsts iekārta. Tās bija "milža māla" kājas. Balstījušies nevis uz stiprām saimniecībām, kuru esamība nepieļautu ne krīzes, ne bada gadus, bet uz trūcīgāko slāni, kam nekā nebija. Strādīgie un zinošie cilvēki tika iznīcināti.

Arī mēs atceramies šos rīkojumus it kā "pēc pilsoņu vēlēšanās". Protams, tas bija sākums salīdzinājumā ar, piemēram, 3. industrializācijas aizdevumu obligācijām, kuras "brīvprātīgi" iegādājoties, bija jāzaudē ģimenes barotāja gotiņa.

Papildu ziņas par ciema dzīvi un attiecībām mūsdienu lasītājam sniedz *lišencu* sūdzības un lūgumi.

Kalniņš Mārcis⁷⁾ 1930. g. 12. martā raksta, ka viņš 1929. gada 7. decembrī "kulakots" nepatiesi, jo nevienu neekspluatēja, gluži otrādi, viņa ģimene brīvā laikā pati gāja strādāt pie citiem. Kas attiecas uz kuļmašīnu un pļaujmašīnu, tad tās ir vecas. Pašiem nācās nomāt kuļmašīnu no mašīnu biedrības. Un par izīrēto platību diviem krieviem; viņi abi par trim rubļiem mēnesī gan ēduši, gan sildījušies un vēl savus zirgus barojuši ar saimnieka sienu.

Uzbeks Hristiāns⁸⁾ 1929. gada 10. augustā savā sūdzībā rakstīja, ka viņš: 1) nevienu neekspluatēja. Uz neilgiem laika sprīžiem pats aiziet pelnīties ar līgumdarbiem Usinskas ceļu būvēs. Kuļmašīna un pļaujmašīna viņam esot, bet tās kalpo tikai paša vajadzībām; 2) nodokļu komisija balstās uz nepatiesām, fiktīvām ziņām, minot pie Uzbekiem dzīvojošo veco Kihelu Henrihu. Tas vecītis ir 76 gadus vecs un kā *kvartirants*- īrniekus dzīvo apmēram 15 gadu. Pēdējos gados ir nevarīgs invalīds, tiek uzturēts par brīvu. Ja viņš arī palabo kādam apavus, tad ar to pašam pietiek tikai sērkokociņiem un tabakai. 3) Kaut Uzbekam ir arī separators, tas ir sabojāts, un saimnieks nodod pienu ciema sviesta brūzī, tādēļ pēc sava separatora vajadzības nav.

7) MKV «AFM» - 144/511.f. 4. apr., 57. lieta

8) MKV «AFM» - 144/511.f. 4. apr., 112. lieta, 5. lp.

No Vitnera Pētera⁹⁾ lietā rakstītās sūdzības izriet, ka viņš neizmantoja izdevību ņemt darbā sezonas strādniekus (35 cilvēkdienas), bet strādājis pats un iesējis vairāk nekā 10 labības šķirņu. Par to saimniecību atzina par “kulaku”, bet īstenībā tā bija “seredņackaja” – viduvēja. Ar esošām mašīnām apstrādāja tikai savu labību un tikai pēc ciema padomes rīkojuma novāca ražu šauram saimniecību lokam. Citu ienākumu neesot, ēdāju ģimenē deviņi, knapi var visus apgādāt. “Atkulačija” tikai personīgā naida un atriebības dēļ. Pašlaik viss ir atņemts, nepalika neviens grauds sēklai, neviens piliens piena, ko dot bērniem. Nodokļa summa 579,39 rbļ.

Šim rakstītājam izdevās iekļūt seredņaku kārtā.

Pieskaitīt kulakiem – “окулачить” izdevās 1906. gadā dzimušu L.Bulānā Pētersonu Augustu.¹⁰⁾ Viņa ģimenē vēl bija māte Amālija, 51 gadu veca, mēmais 22 gadus vecais brālis Jēkabs, 20 un 18 gadu vecās māsas Paulīne un Marija. Pats no 1928. gada novembra līdz 1929. gada februārim dienējis 4. Voločajevas pulkā Minusinskā jaunāko komandieru skolas sastāvā.

Pētersonam ir neliela saimniecība. Pie viņa 1928. gadā pēc šķiršanās ar vīru ieradās māsa ar četrus mēnešus veco bērnu. Bērniņš drīz nomira. Māsa gāja lauksaimniecībasursos gan Lejasbulānā, gan Karatūzā. Kad atkal iegriezās pie brāļa, gāja pie citiem 21 dienu strādāt. Pie brāļa strādāja tikai dažas dienas. Ģimenē nav daudz darba, un kalpones lomā viņa nebija.

Pētersons pirms 7. novembra III. industrializācijas aizņēmuma obligāciju izlaišanas viens pats veselas trīs dienas piedalījās izplatīšanas kampaņā. Ar viņa aģitāciju obligāciju izplatīšanā un sagādē valstij viņam uzticētā iela ieņēma 1. vietu starp piecām ielām un saņēma sarkano karogu. Bet kampaņas beigās ciemā ieradās Murevskis, kurš par māsas “ekspluatāciju” panāca Pētera nokulakošanu. Tam pretojušies pat trūcīgo zemnieku sanāksmē.

Jakova Gustava d. Vendes¹¹⁾ lietā mēs uzzinām, ka viņam piederēja ūdens sudmalas un lopu ganāmpulks. Viņu sodīja tieši par to, ka kāvis lopus un pārdevis gaļu, un par sudmalām. Vēl viņu vainoja par pretpadomju aģitāciju un neierašanos uz sapulcēm. Viņš savā sūdzībā precīzi uzrāda, ka uz Narimu bija izsūtīts 1933. gada maijā. *Tomaņu Alvīne to izsūtīšanas laiku bija piemirsusi, ka tieši tur viņi bija kopā.*

Viņš uzzināja to, ka avīzēs bija paziņots lēmums, kas nepieļāva “nacmenu” – *ļišencu* un kulaku izsūtīšanu. Tāpēc Vende lūdz Sibīrijas prokuratūru viņu kā “*нацмена – латыша*” atbrīvot no trimdas. Viņš esot dienējis latviešu pulkos, ievainots, invalīds. Ūdens dzirnavas piederēja aklai krustmātei, un viņš kā ģimenes loceklis uzņēmās to vadību. 1929. gadā sudmalas konfiscēja, pašu izsūtīja uz Artjomovskas zelta raktuvēm, slimības dēļ kā darbnepējīgu atlaida. Bet nezināma iemesla dēļ 1933. gadā viņu atkal arestēja un izsūtīja uz Narimas novadu.

Viņa pūliņi bija veltīgi, atbildi viņš nesagaidīja. Visi papīri kā parasti bija atnākuši atpakaļ uz Karatūzu, kur visam bija pielikts punkts ar vienu rezolūciju “*Бходатайцтве отказать*” – atteikt.

No tā paša “Ogņeva Jara” Nr.1 (Grabcevskas komendantūra, Verhņevostočenskas komendantūra) bulānietis Pēteris Mārtiņa d. Bercs arī sūtījis līdzīgu lūgumu un pat līdz 1935. gadam nesaņēma nekādu atbildi. Karatūzas “troikas” lēmums palika negrozāms. „Ogņeva Jara” iemītnieki nav atgriezušies no izsūtījuma.

9) МКУ «АГМ» – 144/511.f., 2. apr, 117. lieta, 8. lp.

10) МКУ «АГМ» – 144/511.f., 1. apr, 173. lieta

11) МКУ «АГМ» – 144/511.f., 1. apr. 182. lieta

Lai izsūtītu diakonu Juri Pētersonu, daudz nevajadzēja. Pietika ar to, ka viņam bija separators un viņš izīrēja istabu.

Lai izbēgtu no kulaku likteņiem, kā stāstīja Briežu Vilis, tajos trauksmainajos gados daudzi Lejasbulānas spēcīgie vīri patvaļīgi devās prom no ciema uz dažādām raktuvēm, taigā uz meža darbiem vai uz citām pilsētām.

Artjomovskas raktuvēs Aļhovkā viņi sastapās ar agrāk piespiedu kārtā uz turieni izsūtītajiem tautiešiem, tādiem pašiem atkulakotiem *ļišenciem*.

Pirmais nežēlīgais padomju represiju vilnis ierāva ciešanu mutulī Jāņa Āboltiņa - 15"m", Pētera Berca, Romāna Blanka, Andra Bondera - 15"a", Jēkaba Vendes, Kristiāna Vitovska 15"a,b", Mihaila Vitkovska, Jāņa Vitnera, Pētera Vitnera - 15"a,g", Andra Graudiņa, Ludviga Drēgera, Augusta Droņa, Kārļa Zandeļa - 15"m", Jēkaba Zeikanta, Mārča Kalniņa - 15"a,g", Aleksandra Kļaviņa, Nikolaja Kļaviņa - 15"a,v un z", Dāvida Krauzes - 15"a,z", Mārtiņa Lass, Mārtiņa Likuma, Kristiāna Murevska, Jura Pētersona, Augusta Pētersona, Pētera Priedes, Pētera Purmaņa - 15"a,b", Mārtiņa Putniņa, Pētera Putniņa, Jura Sedlenieka - 15"m", Ivana Riekstiņa, Jēkaba Runča, Pētera Tobiaza - 15"g", Jēkaba Tomaņa - 15"a,b,g", Ivana Germaņa, Kristiāna, Hermana un Ivana Uzbeku - 15"a", Gerca un Līzas Šmidt - 15"a" un Jegora Šreineru ģimenes.

Piezīme: 15"m" piespriests jau 1926. gadā. Pārējo likteņi lemti ar 1929. un 1930. gadu, Blank, Purmaņis un Runcis – 1933. gadā.¹²⁾

Ciems palika manāmi tukšāks. Drūmi izskatījās nojaukto māju vietas. Nemanīja vairs pārticības un saimnieciskās kārtības parauga saimniecības. Katrs centās strādāt nevīžīgāk, lai neiedzīvotos "kulaka" godā. Dieva Tēva palīdzību nebija kur lūgt, jo baznīcas zvanu tornis bija nojaukts, baznīca izdemolēta. Dažs labs vēl varēja lasīt Dieva vārdus, tikai iepriekš savā mājā aizbultējot durvis un aizklājot logus.

1932. gada 15. janvārī 524 kristiešu lielā draudze ar centrālās izpildu komitejas, Krasnojarskas novada izpildu komitejas, Karatūzas izpildu komitejas, Lejas Bulānas ciema padomes pavēlēm bija spiesta tikt uzskaitīta. Katram bija personīgi jāparakstās, apliecinot savu piederību draudzei, uzrādot katra pieaugušā bulānieša dzimšanas gadu, dzimumu, sociālo stāvokli (pa zemnieku šķirām), piederību kolhozam. Šai sarakstā redzams izglītības līmenis, jo sarakstu aizpildīja paši savām rokām. Rūpīga acs var šai sarakstā atrast jau izsūtīšanai nolemto mums pazīstamos uzvārdus.

Ko mēs varam uzzināt par šiem grūtajiem gadiem?

1933.-1936. gads

1934.-1935. gadā Lejasbulānā ir 234 kolhoznieku saimniecības, 172 viensētas, 21 pārtikusi saimniecība, 5 kulaki.¹³⁾

Uzliek plānu kartupeļu nodošanai valstij:

individuālajam sektoram – 25 ha, jānodod 175 centneri;

turīgajiem – 3,85 ha, jānodod 26,95 centneri;

kulakiem – 1,15 ha, jānodod 12,10 centneru;

kolhozniekiem – 2 ha, jānodod 10 centneru.

Kuri tad ir šie kulaki, norādīts šīs pašas lietas 7. lpp.: Putniņš Mārtiņš, Krauze Dāvids, Šmidt Līza, Tobiazs Pēteris un Lass Mārtiņš.

1933. gada 14. marta¹⁴⁾ Lejasbulānas ciema padomes iedzīvotāju sapulces debatēs Bikovņikovs teica, ka L. Bulānai jākaunas par to, ka 50 cilvēku no ciema atrodas labošanas darbu kolonijās. (!)

12) MKY «AFM» – 511/144, 1., 2., 4. aprakstu lietas

13) MKY «AFM» – 819.f., 1. apr., 3.1, 9. lp.

14) MKY «AFM» – 819.f., 1. apr., 3. lieta, 7. un 13. lp.

Lauku arteļa "Cīņa" valdes sēde izslēdz no arteļa Kazāku Reini, jo viņš bija "твердосдатчик" (nodokļu neizpildīšanas gadījumos viņiem aprakstīja mantu). Iestājoties lauku arteļī, viņš nav nobēris arteļim savus sēklu graudus, visādi iztērējis savu mantību, fiktīvi izšķīries no sievas, sadalījis mantu, pats iestājies lauku arteļī, bet ģimene – ne, jo tai ir sava saimniecība.

Lejasbulānas ciema padomes atkārtots 1933. gada 9. aprīļa plēnum¹⁵⁾ izskata gatavošanos sējai. Tiek ziņots, ka daudziem trūcīgajiem zemniekiem nav sēklas graudu, bet lauksaimniecības arteļos viņi neiestājas. Individuālais sektors ir slikti sagatavojies. Tiek nolasīts sodāmo saraksts. Četrus soda ar naudas sodu no 50 līdz 100 rubļiem, bet diviem – Ozolam Ernestam un Simsonam Ernestam – atņem zemes gabalus.

Bet, kā ziņo šis dokuments, pirms četrām dienām bija noticis sējas jautājumiem veltīts plēnum. Mūsu zināšanai ir dota skolas direktora Otaņka atskaite. Viņš paziņoja, ka skolu apmeklē 94,8% skolas vecuma bērnu.

Tai laikā visa rajona skolās mācās 98% skolas vecuma bērnu. Sekmīgi mācās 85% bērnu. Arī skolai ir dota zeme, kas jāapsēj. Šogad skolai jāiesēj 8 ha kviešu, 1 ha "jaricas" (vasaras kvieši), 1 ha prosas, 3 ha auzu, kā arī jāiestāda kartupeļi un sakņaugi – kopā 15 ha. Direktors prasa, lai skolai piešķir atsevišķu zemes gabalu.

Visās sanāksmēs, sapulcēs un plēnumos izskanēja stingra valdības nostāja, cenšanās par katru cenu piespiest zemniekus stāties lauksaimniecības arteļos. Izskan piespiedu pienākumu obligātā pildīšana ne tikai sējas darbos, bet arī tādās valsts kampaņās kā simtprocentīgā parakstīšanās uz valsts aizņēmuma obligācijām. To iegādei pat tika organizētas sociālistiskās sacensības starp ielām, starp zaimikām. No šiem dokumentiem mums izdodas uzzināt arī par lasāmistabas atklāšanu 1933. gadā (*15. lapa*). Ir arī vēl kāds interesants rīkojums, piemēram, Lejas Bulānas Vilku zaimikas lēmums, pieņemts 1933. gada 30. jūlijā. Tajā dienā 32 cilvēki nolēma pieņemt valdības lēmumu par pašaplikšanu un apņēmas izpildīt šādas normas no pašaplikšanas nodokļa:

saimniecībām, kas atbrīvotas no nodokļa – 8 rubļi;

saimniecībām, kas maksā nodokli – 20 rubļi;

saimniecībām, kam bija uzliktas progresīvās, likmi – 100% no nodokļa;

kulaku saimniecībām – 200% no nodokļa.

Uz kulakiem attiecas arī ziņas:

"Minusinskas rajona lielinieku partijas un izpildkomiteja noteikušas, ka kulakiem valsts noteiktais plāns jāizpilda līdz 1933. gada 15. augustam, individuālā sektora zemniekiem – līdz 1. septembrim, lauksaimniecības arteļim – līdz 15. oktobrim.

Arī šīs 1933. gada sapulču ziņas saņemtas no vēsturnieka Aivara Beikas. Dažreiz mēs ar viņu vienlaikus strādājām Krasnojarskas arhīvā.

1935. gadā rajona komitejas un izpildkomitejas zemes nodaļa norāda, ka, piemēram, lauku arteļi drīkst saviem biedriem, kuri objektīvu iemeslu dēļ nav neko nopelnījuši, lai nodrošinātu viņu ģimenes ar iztiku, ļaut piestrādāt ziemas laikā kaut kur ārpus l/s arteļa.

Lejas Bulānas padomes sēdē¹⁶⁾ par 1933. gada ražas novākšanu 6. augustā ziņo lauksaimniecības arteļa "Sarkanais oktobris" priekšsēdētājs Zauris: "...termiņos nenopļaus, jo labība ir veldrē. To ar mašīnām nevar nopļaut."

"Cīņas" priekšsēdētājs Balodis: "...uzliktās normas jāizpilda, jo cilvēki, pēc partijas un valdības rīkojuma, ir sadalīti posmos, bet darbā neierodas. Neierašanās iemesli ir dažādi, bet vairākumā gadījumu nekādu cēloņu tam nav."

15) МКУ «АГМ» – 819.ф., 1. apr., 5. lieta, lapas tekstā

16) МКУ «АГМ» – 819.ф., 1. apr., 3. lieta, 30. lp.

1933. gada 23. februārī par Lejas Bulānas ciema padomes priekšsēdētāju ievēlētais Bikovņikovs teica, ka esot lieli pārtraukumi ražas novākšanā. Labība ir nogatavojusies, bet lauksaimniecības arteļi nesteidzas, atrunājas, ka tā vēl nav gatava. Arteļu darbā nav organizētības. Šodien “Cīņa” sākas pirmo dienu kulšana. Pie kulmašīnas strādā kādi 20 cilvēki. Sabojājās “дышло” – dīsele, rezerves daļu nav. Lauksaimniecības darbā ir daudzas nepilnības, taču brigadierī un valdība par to neinteresējas, negrib par to runāt. “Bet mēs piespiedīsim viņus vadīt, piespiedīsim interesēties par darbu!”

Lejas Bulānas ciema padomes plēnumā 1933. gada 25. jūlijā bija nolemts organizēt sociālistiskās sacensības starp lauku arteļiem un viensētniekiem.

1935. gadā Lejas Bulānā ir trīs arteļi: “Cīņa”, “Sarkanā ausma” un “Maija rīts”.

Lejas Bulānas ciema padomes plenārsēdē¹⁷⁾ izskata labības novākšanas gaitu un tās piegādi valstij. Tiek konstatēts, ka trūcīgā un vidējā saimniecība plānu neizpilda. Divas noturīgas saimniecības par kvartāla plāna nepildīšanu nodotas tiesai.

Daudzi neiziet darbā vai iziet vēlu, naktīs neguļ uz laukiem. Vairākos ciemos strādā pa naktīm, bet Lejas Bulānā naktīs pat neguļ pie lauka. Nav organizēts darbs divās maiņās. Slikta vadība. Jāorganizē sarkanā un melnā plāksne. Katru dienu ciema padomes locekļiem jāiesniedz informācija par darba gaitu.

Kā redzams no minētajiem dokumentiem, pēc pirmajām 1929 – 33. g. padomju valdības politiskajām represijām bulāniešiem bija pamatīgi krities darba spars un aktivitāte. Nelīdzēja ne draudi, ne tiesas, ne melno plākšņu uzstādīšana.

Ielūkosimies vēl kādā dokumentā, kur tika konstatēta latviešu aktivitāte vēlēšanu kampaņas laikā.¹⁸⁾

1934. gadā vietējās padomes vēlēšanu laikā Lejas Bulānā bija 1768 iedzīvotāji. No viņiem 636 cilvēki bija vecāki par 18 gadiem. No tiem 611 cilvēkiem bija tiesības vēlēties, bet ieradās tikai 528 (224 vīr. un 304 siev.)

Kā vienmēr un visur sievietes aktīvākas, bet vīri kūtrāki.

Lejas Bulānas ciema padomes teritorijā vēlēšanu laikā dzīvoja 25 ar atņemtām balsošanas tiesībām (tā saucamie ļišenci). No viņiem peļņas nolūkos 10 izmanto algotu darbu, septiņi dzīvo no bezstrādes ienākumiem, divi tirgotāji, pieci garīgi atpalikuši, viens kulta kalps. Dažus gadus vēlāk par neveiksmīgu saimniekošanu Lejas Bulānā M. Vītoliņš uzrakstīja šādi:¹⁹⁾

”Par nožēlošanu, starp Sibīrijas latvju kolektīviem ir arī vēl tādi, kas nīkuļo un nevar droši nostāties uz kājām. Viens no tādiem jāmin kolektīvs “Cīņa” (Lejas Bulānā), kas apvieno vairāk nekā 100 saimniecību, tas ir, apmēram 25% no visām ciema saimniecībām.

Kādi tam iemesli? Galvenie – slikta darba organizācija kolektīvā, budžu stiprais iespaids un vājais partijas masu darbs.

Partijas organizācija skaitliski šeit ir tik liela kā reti kādā citā kolektīvā, bet strādā slikti – labu lēmumu daudz, bet izpildes pārbaudes nekādas.

17) MKY «АГМ» – 819.f., 1. apr., 3. lieta, 21. lp.

18) MKY «АГМ» – 819.f., 1. apr., 10. lieta, 73. lp.

19) *izdevniecības “Prometejs” 1936. gada “Gadagrāmata” 70. lp. rakstā “Latvju kolektīvi Sibīrijā”)*

Tādēļ arī visi labie lēmumi paliek uz papīra. Šeit partijas organizācijas dzīvē notiek pat tādi gadījumi, kad bezpartijiskais kooperācijas valdes priekšsēdētājs Vīzingers (*kā vēlāk noskaidrojās – Jānis*), kurš tagad atmaskots kā sabiedriskā īpašuma izšķērdētājs, uzstājās partijas un komjaunatnes sapulcēs ar ziņojumu par partijas un komjaunatnes biedru uzdevumiem.

Kolektīvu darba disciplīna ir vāja, slinkošana un simulēšana dzinusi dziļas saknes. Izstrādes normas netiek izpildītas. Daudzi ar nolūku nemaz neierodas darbā. Kolektīvā un ciemā notika dažādas nodarbības. Plaši izplatīts arī huligānisms.

Jānorāda, ka reti kādā citā kolektīvā var atrast tik labu zemi kā “Cīņā”. Ja pienācīgi nostādītu darbu, šeit kolektīvs un kolektīvisti varētu, kā saka, palikt stāvus bagāti. Bet nelaime tā, ka kolektīvisti vēl neuzskata kolektīvu par savu saimniecību. Parasti sējas kampaņu nokavē, un tādēļ labība bieži vien nepaspēj nogatavoties. Agrāk sūdzējās par traktoru trūkumu. Bet tos ļoti slikti izmanto – tie vairāk stāv dīkā nekā strādā. Šos trūkumus nenovēršot, kolektīvam nebūs iespējams attīrīties.”

Pēc daudziem gadiem, skatoties uz ciema pagātni caur mūsu dzīves pieredzes prizmu, redzam un saprotam bulāniešu inertumu un nevēlēšanos iekļauties lielinieku dzīvesveida likumos. Pārāk spēcīgs trieciens bija piedzīvots atkulakošanas gados. Bet ar to vēl nekas nebija beidzies...

Latvijā dzīvo daudzas bulāniešu atvases, kuras spēja atgriezties senču dzimtenē. Vēl vairāk ir pārējo Sibīrijas latviešu pēcteču. Būtu jauki, ja pēc iepazīšanās ar šo grāmatu kādam izdotos atrast sava dzimtas koka iztrūkstošo zaru.

Visu šo dzimtu koku saknes bija un ir Latvijā. Kokam sāp, kad zarus lauž likteņu vētras, un saknēm jāpalīdz dzīt jaunas atvases. Pieminot bojāgājušos, ar cieņu un līdzjūtību izturoties pret viņu ciešanām, mēs palīdzam sev, jo bez pagātnes nav nākotnes. Bez viņiem mēs nebūtu. Varbūt mūsos mājā viņu nepiepildītās cerības? Un mūsu pienākums ir tās īstenot. Bet lai zinām ko īstenot, jāzina savas tautas vēsture.

Soli pa solim, pētot materiālus, esam jau pietuvojušies 1937.- 38. gadu baismīgajām norisēm.

*“Jau rindas stāv nostādītas,
Jau flintes visiem gatavas...”*
No L. Bulānas ziņģes

1937.-1938. gada POLITISKĀS REPRESIJAS

...Man šķiet, ka notika kas dīvains, ka, neizprotamu spēku vadīti, mans dēls un pēcāk arī es pati, bijām tikuši tur, kur savas dzīves gaitas beidza mana vectēva Vendes Teņa vai vecāsmātes Vendes Marijas radnieki no Valmieras apriņķa Dikļu pagasta. Vecvecāki salaulājās Dikļu pagastā, tas notika 1893. gada 9. maijā. Dikļu pagastā bija vairākas Vendu ģimenes no izzudušās vendu cilts. Abās ģimenēs bija daudz bērnu. Mans vectēvs Vende Tenis Mārča d. no “Venceļiem” salaulājās ar vecomāti Vende Māri (Mariju) no Budenbrokas muižas “Slīkumiem”. Abi, lai visu mūžu nekalpotu vecākajiem brāļiem, XIX gadsimta beigās devās meklēt savu zemi atļautajās Austrumu tālēs aiz Urāliem. Viņi apmetās uz dzīvi Baškīrijas galvaspilsētas Ufas tuvumā pie Belajas upes. Tur izveidojās latviešu kolonijas, tur piedzima arī mana māte Vera ar māsām Olgu un Natāliju. Bija arī citi bērni: Jānis, Marta, Pēteris un Pāvils, bet par viņiem un viņu bojāeju ir cits stāsts. Vendes uzvārds bija ļoti rets, tam ir īpatnēja priekšvēsture, kas sniedzas līdz izzudušās vendu cilts liktenim. Ieraugot atkulakoto un vēlāk atkārtoti 1938. gadā represēto sarakstos manas mātes uzvārda brāļus, no sākuma tikai pieļāvu varbūtēju radniecību. Taču, kad ieraudzīju Lejas Bulānas draudzes sarakstā Jakoba Vendes parakstu, manī dzima neapgāzama pārliecība, ka tas tā arī ir. Jakoba paraksts bija ļoti identisks manas Olgas tantes parakstam! Tas pats slīpums, tas pats burtu veidojums. Cik maz mēs zinām par mūsu senču likteņiem!... J. Vende izcieta „Ogņev Jar-a” izsūtījumu.

Reiz arī mēs ar dēlu mēģinājām atrast Dikļos mana vecāteva vai vecāsmātes radus. Dikļu apmeklējums mums neko nedeava. Tikai kāda vecāka sieviete izmeta: “Jā, te kādreiz dzīvoja daudzi Vendes.” Un, lūk, Sibīrijā arī viņi atradās. Bulāniešiem nācās daudz ko izciest gan cara laika izsūtījumos, gan bēgļu gaitās, gan “īšencu” atkulakošanas laikā, gan visbaismīgākajos 1937.-1938. gados. Arī par šiem 1937-38. gadiem ir ļoti daudz rakstīts, daudz pētīts un izdibināts. Katrs nopietns vēsturnieks strādājis pie šīm ziņām. Un tomēr Latvijā par to runā nelabprāt.

Kas atkal bija par iemeslu jaunām 1937.gada un tālākām represijām? 1936. gada beigās I. Staļins¹⁾ un N. Ježovs²⁾ veica valsts partijas un vadošā aparāta “tīrīšanu”. Bet jau 1937. Gada vidū viņi abi ielānoja divas jaunas masu iznīcināšanas operāciju “līnijas”.³⁾

Pirmā līnija, jeb operācija paredzēja valsts vispārējo atbrīvošanu no visiem “bijušajiem” kulakiem, cara laika ierēdņiem, muižniekiem, baltgvardu virsniekiem, baznīcēniem, eseriem, menševikiem utt. Šai sakarā 1937. gada 2. jūlijā CK politbirojs pieņēma lēmumu, bet jau 1937. gada 31. jūlijā iznāk komisariāta jauna atkulakošanas pavēle – “кулацкий приказ” (Nr. 00447), kas sadalīja katram valsts reģionam “nošaušanas limitus”. Pavēles izpildi īstenoja “trijotnes”. Pusotra gada laikā, sākot ar 1937. gadu, notiesāja 730 000 nevainīgu cilvēku, pusi kuru, pēc atļautā “limita” – daudzuma, nošāva.

Otrā operācija dalījās savukārt pa atsevišķām nacionālām “līnijām”, lai “esot kapitalistisko valstu ielenkumā, iznīcinātu savā valstī spieģus un diversantus”

1) Iosifs Visariona d. Džugašvili (1879-1953) – Staļins

2) Nikolajs Ježovs (1895-1940)

3) materiāls saņemts no Rīgas “Memoriāla” fondiem

Vissvarīgākās no šīm operācijām bija poļu (*pavēle Nr. 00485 no 11.08.37.*); tad harbino-japāņu (*Nr. 00593 no 20.09.37.*) un vācu (*Nr. 00439 no 25.07.37.*). Līdz 1938. gada novembrim bija notiesāti apmēram 250 000 tā saucamo spiegu un diversantu.

3)1937. gada novembra beigās pienāca kārta arī "latviešu operācijai". Kad iznīcinās latviešus, ķersies pie somiem, igauņiem, ķīniešiem, afgāņiem, irāniešiem, grieķiem, bulgāriem utt. Staļinam nepatika, ka stratēģiski svarīgākajos aizsardzības objektos atradās daudzi latviešu kadri. Un arī ar lielu ļoti nemīlamo latviešu veco boļševiku slāni Staļins nevēlējās samierināties.

Pēc statistikas datiem, latviešu līnijas operācijas laikā no 1937. gada decembra līdz 1938. gada novembra vidum arestēto kopā bija 25 000 cilvēku. No viņiem sods piespriests 22 360 cilvēku, no kuriem nošauti bija 74% – 16 573 nelaimīgie. Pārējo arestēto lietas izskatīja jau 1939. gadā, Bērijas "atkušņu" laikā, kad bija atbrīvots pat viens tūkstotis cietušo.⁴⁾

Lūk kā pienācis lielā terora laiks visiem Krievijā esošiem latviešiem.

„1. dokuments

pilnīgi slepeni

1937. gada 23. novembris

Visiem iekšlietu komisariātiem, visu republiku un apgabalu iekšlietu komisariātu pārvaldēm.

Nekavējoties savāciet, pārbaudiet un paziņojiet datus par oficiālām latviešu iestādēm un organizācijām republikās un novados: par līdz pēdējam laikam esošo kultūrizglītojošo "Prometeju", latviešu klubiem, rakstnieku biedrībām, avīzēm, teātriem, likvidētās akciju sabiedrības "Produkt" pārvaldi, latviešu lauku arteļiem, latviešu amatniecības un kooperācijas iestādēm pilsētās, kompaktām latviešu masām dažādās iestādēs, uzņēmumos, padomju l/saimniecībās, citos punktos, dažādos "Osoviahima" tipa latviešu pulciņos, latviešu strēlnieku biedrībām pie „Osoviahima”, dažādām latviešu mācību iestādēm, novadniecībām, latviešu grupējumiem transportā, aizsardzības un svarīgākās nozīmes objektos un būvēs. Ziņot man šo latviešu koncentrācijas dislokācijas punktus, norādot katram vadītāju, valdes locekļu un aktīva atsevišķi precīzus datus.

Izpildes termiņš 48 stundas pēc telegrammas saņemšanas.

Vienlaikus sagatavojiet visu šo latviešu koncentrācijas punktu vadītāju un aktīvistu arestam. Kā arī agrāk uzskaitīto latviešu spiegu, pārbēdzēju un antipadomiskā aktīva arestam, tai skaitā visu Latvijas pavalstnieku (izņemot vēstniecības un konsulātu darbiniekus) arestam.

Attiecinātu uz visu šā aktīva kategoriju, operāciju paredzēts veikt vienā dienā visās republikās un apgabalos vienlaikus ar turpmāko attīstību pēc poļu operācijas tipa.

Kārtību un termiņu operācijas izpildei saņemsit telegrammā uzreiz pēc jūsu ziņojuma par uzskaitīto kontingentu saņemšanas.

Ježovs”

“2. dokuments

pilnīgi slepeni

1937. gada 30. novembris

Šifrēta telegramma Nr. 49990

Visu republiku tautu komisariātiem...(utt.)

..Maskavā un dažu apgabalu rindā atklātas ar Latvijas izlūkdiesta pūliņiem organizētas lielas spiegošanas, diversiju un nacionālās kontrrevolucionārās latviešu organizācijas, saistītas ar citu republiku izlūkdiestiem...

..Latvijas izlūkdiesta un nacionālistiskās pretpadomju darbības likvidēšanas nolūkā PSRS teritorijā pavēlu:

4)Bērija (1899-1953). Visi trīs pelnījuši visu tautu nopelumu un bargos Dieva sodus.

1. trešajā decembrī visās republikās, novados un apgabalos vienlaikus arestēt visus aizdomās turētos par spiegošanu, diversijām, piedalīšanos antipadomiskajā nacionālistiskajā darbībā latviešus, kuri:
- a) atrodas izmeklēšanā un operatīvajā uzskaitē,
 - b) ir politiskie emigranti no Latvijas pēc 1920. gada,
 - v) ir pārbēdzēji no Latvijas,
 - g) ir biedrības “Prometejs” un latviešu klubu vadītāji un valdes locekļi,
 - d) ir latviešu strēlnieku pie “Osoviahima” vietējo nodaļu vadītāji un biroju locekļi,
 - e) ir ”Produkt” un “Ļesoprodukt” akciju biedrību bijušie vadītāji un valdes locekļi,
 - ž) ir Latvijas pavalstnieki, izņemot aizņemtos diplomātiskajās iestādēs,
 - z) ir Latvijas tūristi, kuri palika PSRS.

...(Seko 3., 4., 5., 6. un 7. punkts ar norādēm par operācijas gaitu.)

Ježovs”⁵⁾

Pēc statistiskajiem VDK datiem, nepilna gada laikā (1937. g. decembris – 1938. gada novembra vidus) pa “latviešu līniju” valstī arestēti 25000 latviešu, no viņiem notiesāti 22360 cilvēku, no kuriem savukārt nošauti 74% – 16573 cilvēki.

Vislielākais vai viens no vislielākajiem iznīcināšanas centriem, kur veica Staļina norādes, bija Butovas poligons Maskavas rajonā, tagad jau Maskavas teritorija. Tur tika nošauts arī mans tēvs Jānis Ērmaņa d. Šilbergs. Kopsummā laikā no 1937. līdz 1953. gadam tur tika nošauti 90000 cilvēku. Pēc aresta, no ieslodzījuma vietām pēc pratināšanām ar spīdzināšanu cietumos, stāvus sagrūstus “maizes” vai “produktu” vešanai domātajās slēgtajās mašīnās, nāvei nolemtos veda uz Butovas poligona baraku. Tur salīdzināja vārdus, turpināja spīdzināt. Kad VDK bija spiesta atstāt šo vietu Maskavas Pareizticīgās eparhijas ziņā, viņi nojauca baraku un, lai slēptu savas asiņainās pēdas, izveda divus metrus dziļu asiņainu zemes slāni, kas bija zem barakas.

Nošaušanai nolemtos puskailos cilvēkus nostādīja uz ceļiem ar seju pret teju izrakto plato un dziļo grāvi. Šāva pakausī. Grāvī sakritušajai upuru kārtai virsū nākamajā dienā krita kārtējā daļa, kamēr grāvis bija pilns. Tikai no grāvja 4m² vien izrakti 75 cilvēku kauli! Tad raka grāvja turpinājumu. Pēc tam aizbēra ar zemi. 12 ha teritorijā tādu tranšeju bija daudz. 6 ha tagad pieder pareizticīgo baznīcai. Top “Memoriāls” ar iespējām visu konfesiju upuru tuviniekiem pieminēt savus tautiešus un venticībniekus.

Maskavas apkaimē šādas vietas bija vairākas. Un cik to bija pa visu Krieviju? *Šīs ziņas ir tikai no Butovas poligona materiāliem.*

Ja 1926.-1933. gadā plašas represijas sākās, pirmkārt, ar garīdznieku slāņa iznīcināšanu, lai tādā veidā iznīdētu vissvētākās dievišķās izpratnes sludināšanas iespējas un kristīgās pārliecības, tad 1936.-1938. gada represiju iznīcinošais vilnis nesās virsū, pirmkārt, izglītotajam, kulturālajam slānim – tautu smadzeņu centram.

Lai asinspirtij dotu kādu oficiālu, likumīgu pamatojumu, 1930.-40.gada sākumā arestēja pēc 15. panta. drīz, t.i., 1940. gadu beigās, pieņēmas spēkā bēdīgi slavenais 58. pants. Valsts Kriminālkodeksa 58-1 plus 58-1 (“a”, “b”, “v”, “g”...) pantos – par nodevību, valsts drošības apdraudējumu; sākot ar 58-2 līdz 58-14, ir punkti, kas strādā ”sociālās aizsardzības nolūkā” pret valsts noziedzniekiem. Īsts terors pret vienkāršiem cilvēkiem. Soda mēram nav bagātīgas iztēles, tās bija vai nu nošaušana, vai garie izsūtījuma gadi lēģeros ar mantas konfiskāciju.

5) Rīgas “Memoriāla” dokumentu krājums „Represijas pret latviešiem PSRS 1937-38.” LVA 2009, 131-132 lpp.

Vēl līdz šim nevar saprast – kā labā? “Sit savējos, lai citi baidās”?!

Vieni no pirmajiem arestētajiem Lejas Bulānā un citos ciemos bija garīdznieki, skolotāji un kolhozu vadība, galvenokārt vīrieši. Vēlāk, dēvējot viņus par “trockistiem”, arestēja parastos ciemu iedzīvotājus.

No daudzām ģimenēm aizveda vairākus vīriešus: tēvus, brāļus, dēlus – ģimeņu galvas. Sievas un bērni palika pilnīgā neizpratnē. Ilgus gadus viņi gaidīja savējos atgriežamies. Palicējiem vietējās varas vīri deva nesaprotamu iesauku – “trockistu izdzimteni”. Kā stāstīja Kazāku Paulīne, viņus dzina izpildīt visnepateicīgākos, vissmagākos un vismazāk apmaksājamus darbus. Visus atlikušos gadus viņos mājoja dzīvnieciskas bailes ne tikai no katra augstāk stāvoša biedra, bet arī no katra svešinieka, kurš ko nebūt pajautāja par bezvēsts pazudušajiem tuviniekiem. Šīs bailes kā rūsa apņēma visu apziņu, nomāca dzīvesprieku. Tomēr ļaudis bija pilnīgi pārliecināti, ka viņu vīri ne pie kā nebija vainīgi.

Un varmākām nav piedodama arestu laikā pieļautā Dieva zaimošana, kad no sienām bija norautas svētbildes, iesvētīšanas apliecības un iznīcinātas Bībeles un dziesmugrāmatas. To visu viņi ņirgājoties sadedzināja sartos. Stāstot par šādu varmācību, sirmās māmuļas raudāja. Šīs brūces joprojām nebija sadzījušas.

Pirms stāsta par bulāniešu rūgtajām atmiņām nosauksim visus Lejas Bulānas skolas skolotājus; gan tos, kuriem nebija ciemā ģimeņu; gan tos, par kuriem nebija, kas pastāsta. Viņi ir: Valdis Abiks, Pēteris Buncis, Konstantīns Goba, Ernsts Gūtmanis, Ernests Hermanis, Juris Klidziņš, Viktors Ozoliņš, Viktors Zirnis. Aizvesto skolotāju vidū bija vienīgā sieviete skolas direktore Austra Tetere.

Vēl gadu pirms aresta Konstantīns Goba bija godājams komjaunatnes sekretārs, fizikultūras stundu pasniedzējs. Bet neilgi pirms aresta nezināmu iemeslu dēļ viņš bija kritis nežēlastībā. Ir zināms tikai tas, ka Latvijā kaut kur dzīvo viņa dēls. Nebūtu slikti, ja no šīs grāmatas viņš uzzinātu par tēvu to, ko mēs saņēmām no Krasnojarskas VDK. Izdevās pierunāt skolas direktori uzrakstīt šai iestādei prasību par skolotāju likteni un rehabilitāciju. Šīm ziņām jāpapildina skolas muzeja arhīvs. Ņemot vērā, ka rehabilitācijas dokumentus drīkst saņemt tikai radinieki, skolai izsniedza tikai uzziņu ar šādu saturu:

– “*Goba Konstantīns Augustovičs*, dzimis 1912. gadā Rietumu apgabala Jarcevas rajonā (*Smoļenskas apgabals*). PSRS pilsonis, bija VĻKJS biedrs. 1937. gada 27. septembrī izslēgts kā kulaka dēls. Dzīvoja Nižņajā Bulankā bez noteiktas nodarbošanās (strādāja par skolotāju, atlaists no darba 1937. gada 1. novembrī kā nespējīgs nodrošināt komunistisku audzināšanu skolas bērniem). Arestēts 1937. gada 28. novembrī. Ar 1938. gada 13. janvāra lēmumu nošauts 1938. gada 2. februārī. Ar 1957. gada 26. novembra lēmumu reabilitēts.

Abiks Vladimirs Jakovļevičs, dzimis Latvijā 1905. gadā, latvietis, PSRS pilsonis, bezpartejisks, 1931. gadā izstājies no VĻKJS, izglītība vidējā, dzīvoja Karatūzas rajona Nižņajā Bulankā, latviešu skolas skolotājs, arestēts 1937. gada 9. decembrī, nošauts 02.02.38., reabilitēts 26.11.57. g.

Andersons Jans Janovičs, dzimis Karatūzas rajona Nižņajā Bulankā 1907. gadā, latvietis, PSRS pilsonis, bezpartejisks, no 1932. līdz 1934. gadam bijis VKP(b) kandidāts, izglītība vidējā, dzīvoja turpat, strādāja lasītavā, bibliotekārs – “*узбач*”. Arestēts 1937. gada 11. decembrī...

Andersons Jakovs Jakovļevičs, dzimis Nižņajā Bulankā 1884. gadā, latvietis, PSRS pilsonis, bezpartejisks, no 1920. līdz 1930. gadam bija VKP biedrs, dzīvoja un strādāja dzimšanas vietā, bija l/a “*Ціņa*”, priekšsēdētājs. Arestēts 1938. gada 19. janvārī...

Germans Ernests Gustavovičs, dzimis Orlas apgabala Žukovskas rajonā 1910. gadā, latvietis, PSRS pilsonis, bezpartejisks, izglītība vidējā, dzīvoja Nižņajā Bulankā, strādāja par skolotāju, arestēts 1937. gada 11. decembrī... *Īstais uzvārds Hermanis*

Zeikants Jakovs Fricēvičs, dzimis 1883. gadā Nižņajā Bulankā, latvietis, PSRS pilsonis, bezpartejisks, izglītība pamatskolas, strādāja par veterināro sanitāru, arestēts 1937. gada 5. decembrī...

Klindziņš Juris Karlovičs, dzimis Nižņajā Bulankā 1919. gadā, VĻKJS biedrs, latvietis, PSRS pilsonis, skolotājs, arestēts 1938. gada 20. janvārī...

Visiem arestētajiem inkriminēta piedalīšanās kontrrevolucionārajā nacionālistiski fašistiskajā organizācijā, aktīva darbība nacionālo latviešu un latgaļu kolhozu izjaukšanā, fašistiskā propaganda, mēģinājumi izraisīt nacionālo naidu starp latviešu, latgaļu un krievu iedzīvotājiem, pretestības kustība kadru sagatavošanā bruņotam uzbrukumam padomju varai.

Izpildkomitejas un PSRS prokuratūras komisijas lēmumā no 1938. gada 13. janvāra Gobam, Germanam, Zeikantam, Abikam un Andersonam Jānim bija piespriests ārkārtējs soda mērs – nošaušana. Andersonam Jakobam šādu soda mēru piesprieda 1938. gada 16. aprīlī. Spriedums izpildīts Gobam, Hermanim, Zeikantam, Abikam un Andersonam Jānim 1938. gada 2. februārī. Andersonam Jakobam – 1938. gada 11. maijā. Visiem Minusinskā.

Krievijas Augstākās tiesas kolēģija (krimināllietās) vēlāk visus rehabilitēja... Paraksts.”

Tā ir vēl viena no VDK atbildēm tuviniekiem.

Diemžēl par pārējiem – Buncs Pēteri, Gūtmaņu Ernestu, Ozoliņu Viktoru, Zirņu Viktoru un Teteri Austru – Krasnojarskas novada VDK nekādu ziņu nav.

Pirmās pārrunas ar Lejas Bulānas iedzīvotājiem bija iesāktas ar Kazāku māsām – Paulīni un Mildu. Vairāku sarunu laikā izdevās uzzināt, ka šo staltā auguma māsu vectēvs dzīvoja Lejas Bulānā jau no 1858. gada. Viņa vārds bija Jānis, sievas – Minna. Turpat viņiem piedzima trīs dēli: Mārcis, Jēkabs un Reinis. Tālāk turpina Paulīne:

“...tēvs *Kazāku Mārcis*, dzimis 1893. gadā Jeņisejas guberņas Minusinskas apriņķī, mūsu ciemā Lejas Bulānā. Viņiem ar brāļiem *Jēkabu* un *Reini* no tēva palika sava zeme, saimniecība. Mārcis ar Jēkabu strādājuši “obozā” – “в оboзе”.

Kad iestājās 1/a “Cīņā”, atdeva kolhozam divus zirgus, aizjūgus un vēl daudz ko. Tad vajadzēja strādāt tur, kur viņiem lika. Kad pienāca 1937. gads, manu tēvu ar brāļiem un mūsu brāli Jēkabu paņēma ciet. Tālāk neko nezīnām.

Māte – Matilde, Ciņu Jēkaba meita, dzimusi 1895. gadā, mirusi 1949. gadā. Visu mūžu nodzīvojusi šeit, Lejas Bulānā.

Brālim Eduardam aresta brīdī bija tikai 17 gadu. *Te Paulīne kļūdījās, jo, pēc saņemtajiem dokumentiem, viņam bija 21 gads*.. Kopā ģimenē bija septiņi bērni. Pēc tēva saņemšanas mātei palika seši bērni, visjaunākajai Līzei bija pieci gadiņi. Miliči ielauzās naktī, kā zvēri norāva no sienām visas svētbildes, savāca visas svētās ziņģu grāmatas, vēlāk tās sadedzināja. Mums, palikušajiem bez tēva un brāļa, sākās smaga dzīve, tāpat kā daudzām Lejas Bulānas ģimenēm, no kurām arī aizveda tēvus, vīrus, brāļus. Kādi darbi tik nebija jādara! Mūs apsūkāja pa trockistu izdzimteniem, deva vismazāk, bet darbus visgrūtākos. Nabaga ģimenes rīkoja izsoles, pārdodot pat galdus tam, kurš dos vairāk. Pliki un nabagi, basām kājām gājām uz taigu strādāt meža darbos. Kādreiz pie mumsim par “učotčiku” – uzskaitvedi strādāja tāds rīdzinieks Ēriks. Viņš šausminājās, redzot, kā mēs no taigas nācām mājās pa nupat kā uzsnigušo sniegu basām kājām. Viņš teica: “Cik jūs te slikti dzīvojat, cik grūti strādājat!” Arī tagad pie mums nav vieglāk (*smagi nopūzdamās, turpina Paulīne*). Mēs ar māsu Mildu dzīvojam kopā divas vecas sievas, bez vīrieša. Par to arī attieksme pret mums ir sliktā, uzmanības nav.

Malku atvest – dodī buteli, tāpat sivēnu nokaut, par visu prasa buteli. Kur lai mēs tās ņēmam? Lasīt nav ko, krieviski lasīt neprotam, latviskās ziņu grāmatas ir atņemtas. Tās bija pa vecam saprotami nodrukātas gotisko druku, arī rakstisko es mācēju lasīt.

Par tradīcijām daudz nevaru pateikt. Piemēram, par to bildīti, te ir viens puisis baltajā kreklā. Pie cepures viņam kreisajā pusē puķu pušķis ar nokārušos lenti. Tādu pušķi atvadoties līgava spraudusi pie cepures puisim kreisajā pusē, sieva vīram – labajā pusē, kad viņus iesauca armijā. Vasarā tās bija puķes, ziemā mirtes. Pušķi glabāja, līdz puisis vai vīrs atgriežas mājās. Tas ir māsas Emīlijas un Kadaku Jura dēls Jānis.” (sk. foto)

Kazāku Milda un Paulīne latviešu skolotāju vienmēr sagaidīja sirsnīgi, centās pacienāt, jautāja par mūsu dzīvi Latvijā, aicināja pat apmesties pie viņām. Tikai, kad bijām labi iepazīnušās, varējām runāt par to, lai kopīgi uzrakstām prokuratūrai pieprasījumu par tuvinieku rehabilitāciju. Tas izdevās, kad viņas noklausījās par skolotājas līdzīgo likteni, par to, ka arī viņai tai pašā gadā nošāva tēvu un viņa saņēma vajadzīgo atbildi.

Šis arguments līdzēja, un pieprasījums ar mūsu parakstiem bija nosūtīts. Vēl ilgi viņas šaubījās, vai pareizi darīja: ”Vai mums par to nekas nedraud, vai mūs pašas pēc tam liks mierā?”

Kāds liels bija prieks, kad Paulīne pie veikala durvīm apstādināja skolotāju un uzaicināja izlasīt atsūtīto vēstuli no prokuratūras! Atbilde bija līdzīga tām, kādas saņēma par skolotājiem. Kazāku māsas uzzināja, ka:

“1891. g. 3. februārī dzimušais Lejas Bulānā **Kazāks Martin Jānovičs**; 1883. gadā dzimušais pajūgvedējs **Kazāks Jēkabs “Ivanovičs”**, 1917. gada 10. februārī dzimušais **Kazāks Eduārd Martinovičs**, lauku brigādes brigadieris, arestēti 1937. gada 7. decembrī. Pēc nepilniem trim mēnešiem 1938. gada 2. februārī viņus nošāva.”

Visi trīs 1957. gada februārī tika rehabilitēti.

No Paulīnes un Mildas māsas Kadaku Emīlijas, gaidot šo atbildi, bija dzirdēts stāsts par Kazāku Jēkaba arestu. Pirms aizvešanas arestētos aizveda uz kantora telpām. Tur viņiem lika izkratīt uz galda visu kabatu saturu. Kazāku Jēkabam bija 42 sudraba rubļi ar kapeikām. Tas viss bija atņemts, un vēlāk visi par to aizmirsā. No autoritatīvām personām Minusinskā bija dzirdēts, ka padomju laikos cara laika sudraba naudas glabāšana bija stingri aizliegta, par to draudēja kriminālatbildība. No prokuratūras saņemtajā ziņojumā skaidri un gaiši bija teikts, ka Kazāku Jēkaba tuviniekiem iespējams saņemt atlīdzību par 42,80 sudrabu rubļiem, kas viņam piederēja aresta laikā. Ko ar to darīs Kizilā dzīvojošā Jēkaba meita Marija, ir viņas ģimenes ziņā.

Ļoti drīz pie tā paša veikala izdevās satikt no Kizilas pie māsām atbraukušo Mariju. Viņa bija ļoti pārsteigta un pateicīga par jaunajām ziņām, solījās ar dēlu apspriesties un izlemt, ko darīs tālāk, ņems to atlīdzību vai ne.

Tādi nu ir tie mūsu bulānieši. Baidās pat saņemt atpakaļ zaudētā drupačas.

Toreizējais Marijas uzvārds bija Gorbunova. No 1951. gada viņa dzīvoja Tuvas AR galvaspilsētā Kizilā. Ne vienu reizi vien viņas izkoptais dārzs saņēma godalgotās pirmās vietas pilsētā.

Lūk, ko rakstīja Marija atmiņās:

“Mans tēvs Kazāku Jēkabs dzimis 1885. gadā. “Saņemšanas” (aresta) brīdī viņam bija 52 gadi, jau sirmi deniņi. Es ļoti mīlēju savu tēvu. Atceros, kā viņš stāstīja par savu kučiera darbu pie kungiem brāļiem Rastrjopiniem. Viens no viņiem dzīvoja Irkutskā, otrs, kurš bija tēva kungs, dzīvoja Krasnojarskā. Kungi bieži vien brauca viens pie otra, arī kučieri vienu pašu sūtījuši ar dažādiem uzdevumiem. Tēvs bija ļoti kārtīgs un godīgs. Viņam varēja visu uzticēt. Kungs izsniedza viņam izziņu, kas liecināja par tās īpašnieka godīgumu. Es ilgi glabāju to izziņu. Arī pret bērniem tēva attieksme

atšķirās no pārējo radnieku attieksmes. Viņš uzminēja mana brāļa Pētera (1919-1970) tieksmi uz mūziku un gādāja viņam dažādas ermonikas, bija pat izrakstījis dēlam Tulas bajānu no Maskavas. Pret mani kā pret meiteni viņš izturējās ļoti gādīgi. Tēvs uzskatīja, ka meitenei jāgērbjas glīti, kleitiņa nedrīkst būt garāka par ceļiem, un, kad gājām staigāt, viņš ņēma mani pie rokas un mēs pastaigājoties, par visu runājām. Kad paaugos, viņš pat pārdeva zirgu, lai nopirktu man šujmašīnu “Zinger”. Tā mašīna man ir līdz šim laikam un ļoti labi strādā. Tā man ir dārgākā piemiņa no tēva.

Neatceros, kad viņš ir cēlis Usinskas traktu, kas veda uz Tuvas autonomo republiku. Zinātu viņš, ka es jau 40 gadu dzīvoju pie tuviešiem uz tā paša ceļa!

Māte Būda Marta mirusi, kad man bija nedaudz gadu, viņas dzimšanas gadu arī neatceros...

..Pirms Kizilas man bija darbs Karatūzas aptiekā. Tie bija jaukākie gadi manā dzīvē. Es Lejas Bulānā esmu pabeigusi tikai septiņas klases un aptiekā iemācījos farmaceita darbu... Es ļoti labi atceros vienu matemātikas skolotāju, viņš bija ļoti labs pret mums. Bet direktori Teteri atceros tādēļ, ka viņa gērbās kā vīrietis, pīpēja, viņai bija zema balss.

Ar vīru Mihailu Gorbunovu esam šķīrušies. Bērni Gaļina (1943), Anatolijs (1947) un Juris (1949) labprāt būtu Kazāku ģimīlijas, bet nu tas nesanāca.”

Lejas Bulānas sievas vēl līdz šim uzskata Mariju par modes dāmu, jo viņa no visām atšķirās ar pilsētnieces šarmu. Diemžēl neizdevās apmeklēt Marijas māju Kizilā un apbrīnot viņas dārzu. Pie labākās gribas to vairs nevarētu īstenot tāpēc vien, ka 1991.-1992. gadā tuviešu sacelšanās dēļ pret krievu valdību daudziem krieviem un citiem - netuviešiem, ieskaitot Mariju, nācās pārcelties uz dzīvi citur.

Un otrs, kas neizdevās, mēs neko neuzzinājām par trešo Kazāku brāli Reini. Nevieni no viņa bērniem vairs nedzīvo Lejas Bulānā, nav zināms, vai viņi sūtīja pieprasījumu un vai ko zina par savu tēvu.

Blakus Kazāku māsām atradās Runču pāra Emmas un Roberta māja. No Runču Emmas strāvoja mājīguma un sirsnības siltums. Blakus savai dūšīgajai sievai Roberts – garš un jauneklīgi stalts – šķita kluss un nerunīgs. Bet pēc tuvākas iepazīšanās šis iespaids zuda. Abi pret skolotājām izturējās laipni, kā pret saviem tuviniekiem. Tomēr arī šo cilvēku sirdīs nav sadzījušas zaudējuma rētas. Viņi vieglāk nekā kaimiņienes piekrita ierosinājumam rakstīt pieprasījumu par saviem tuviniekiem.

1990. gada 14. decembrī viņi saņēma atbildi (*saīsināti ar pasvītrojumiem no autores*):

“Jūsu iesniegumu par tuvinieku likteņiem izskatījām. Paziņoju, ka *Runcs Aleksandrs Ernestovičs*, dz. 1903. gadā, strādājis Taštipas rajona Kizas raktuvēs “забойщиком” (*par atskaldītāju*), arestēts 1938. gada 1. martā. Bija vainojams kā nacionalistiskās kontrevolucionārās grupas dalībnieks... Ar 1938. gada 20.maija lēmumu piespriests augstākais soda mērs – nošaušana, kas izpildīts 1938. gada 31. augustā Minusinskā. Krievijas PFSR augstākā tiesa rehabilitēja 1960. gada 4. aprīlī.

Runcs Jānis Mārtiņa d., dz. 1915. gadā, aresta laikā strādāja kā mežzircirtējs “Jeņ RUP” Goluboje ciemā, Jermakovskas rajonā. Arestēts 1938. gada 20. janvārī. Ar 1938. gada 16. aprīļa lēmumu nošauts 1938. gada 11.maijā, reabilitēts 1957. gada 24. februārī.

Runcs Jānis Ernesta d., dz. 1896. gadā, strādājis Karatūzas rajona kolhozā, arestēts 1938. gada 18. janvārī, nošauts ar to pašu lēmumu arī 1938. gada 11. maijā Minusinskā.

Runcs Mārtiņš Ernesta d., dz. 1889. gadā, kopā ar Jāni strādāja “Jeņ RUP” kā mežcirtējs Jermakovskas raj. Goluboje ciemā, arestēts 1938. gada 20. janvārī. Ar 1938. gada 16. aprīļa lēmumu tika piespriests nāves sods, nošauts tā paša gada 11. maijā Minusinskā.

Visus vainoja par piederību nac. kontrrevolucionārai grupai, par pretpadomju aģitāciju. Visi trīs no 1957. gada 24. februāra ir rehabilitēti.”

Kā lielākā daļa Runču ģimenes nokļuva Taštīpas rajonā un Goluboje ciemā, labāk uzzināt no Karatūzā dzīvojošā Roberta brālēna Runča Jūļa. Viņš no Roberta uzzināja par tēvu un speciāli atbrauca pie manis uz Lejas Bulānu, lai sirsnīgi pateiktos un padalītos savās atmiņās.

“Esmu dzimis 1930. gada 24. decembrī Lejas Bulānā. Tēvam bija sava saimniecība. Mēs bijām deviņi bērni: brālis Jānis, dzimis 1915. gadā, arestēts un nošauts 1938. gadā; Pēteris, dzimis 1920. gadā, miris 1989. gadā, Jakobs, dzimis 1920. gadā, kritis karā 1944. gadā, Nikolajs, dzimis 1922. gadā; māsa Milda, dzimusi 1913. gadā, ar vīru Bombergu dzīvo Tomskā; Anna, dzimusi 1926. gadā, dzīvo Kemerovā, Paulīne, dzimusi 1928. gadā, mirusi 1988. gadā, Lonija, dzimusi 1932. gadā, dzīvo Kemerovā.

1935. gadā tēvu “*izkulačija*”, atņēma balsstiesības, un viņš ar ģimeni pārvācās uz Goluboje ciemu Šušenskas (*vēlāk – Jermakovskas.*) rajonā. Uzreiz nopirka “izbu”, lai paslēptu mūs zem jumta (*labojums – tas notika 1933. g.*). Agrāk kopā ar tēvu un vēlāk tur ieradās arī citi bulānieši. Atceros Pēteri Fogeli, Jākobu Pēteronu, Kārli Ozolu, Valteri Čaibu (pašlaik dzīvo pie Znamenskas), manu krusttēvu Juri Lukēviču, Andreju Melbartu, Mārtiņu Rozentāli. Jēkabu Ozolu (dzīvo Golubojā), Ivanu Kalniņu. Pirmo laiku viņi visi dzīvoja mūsu mājā. Sākumā viņi un tēvs ar vecākajiem brāļiem mazgāja zeltu. Pēc tam daudzi iestājās darbā Verhņeņisejas kuģniecībā pie mežu ieguvēm. Sākumā krievi sagaidīja mūsu vīrus naidīgi. Bet mūsu zēļi, visi gandrīz pie diviem metriem augumā, stalti, stipri kā ciedri, pāris reižu pārmācīja nemierniekus, un viņi kļuva tādi draugi, visās bēdās dalījās kopā.

Kad tēvs ar bulāniešiem uz brīvdienām atgriezās mūsu mājās, lai nomazgātos pirtī, uz grīdas nebija vietas, kur kāju spert. Mātei bija grūti, bet viņa mācēja iemanīties visus pabarot, ne tikai mūsu lielo baru. Viņa bija ļoti strādīga sieviete, mātei nācās rauties arī svētdienās. Kad vainoja viņu grēkā, tad atbildēja, ka Dievs mīl darbu. Ja pavasarī jārok, tad mamma pirmā izaudzēja stādus tā, ka pietiek visiem, kuri paprasa. Kam neizaug kartupeļi, iet pie mammas, visiem iedod. Nodzīvoja grūtu dzīvi. Līdz 85 gadiem visus mājas darbus darīja pati, tieviņa kā stiebrīnš, bet darbā stipra. Kādu rītu ceļ meitas augšā, sacīdama: “Celieties, man šodien laiks mirt.” Tās netic, vēl vakar aprūpēja māju, un še tev – mirs. Izsauca ārstu, kurš viņu sašpricēja, bet viņa pēc kādas stundas nomira. Lūk, kāda sieviete bija mana māte. Un kas tik viņai nebija jāizcieš pēc vīra un dēla aresta!

Sākumā arestēt tēvu atbrauca divi bulānieši – Vanagu Pēteris un Vīzingers. Tēvs ar pārējiem bija taigā, tur uzzināja, ka viņus gribēja saņemt ciet. Tad viņi teica sakarniekiem, lai tik tie nāk šurp, mēs te viņus pašus noslēpsim. Pēc tam arestēt nāca krievu tautības miliči. Māte nosūtīja tēvam ziņu, ka viņu grib arestēt, lai nenāk mājās, bet dodas taigā. Bet viņš teica, kas es par ienaidnieku, pat vistu nevaru nokaut. Cūkas vienmēr kāva māte.

Kad es, 1952. gadā strādājot par meistarū marmora ieguvēs, uzņēmu divus vīrus, izrādījās, ka viņi bija bulānieši **Ķauliņu Augusts** un **Bērziņu Aleksandrs**. Abi dabūja pa 10 gadiem. Lūk, ko viņi stāstīja. Ķauliņu pirmo reizi arestēja Abakanā. Pratināja, sīta, bet viņš neko neparakstīja. Tas bija vēlāk kā tēvu, tad ne tikai šāva, bet arī deva gadus, izsūtīja. Vienu reizi viņš neparakstīja – atlaida. Otro reizi saņēma Novosibirskā, arī sīta, neizturēja, parakstīja. Piesprieda piecus gadus. Pēc tam vēl piecus uz nometināšanu.

Bet Bērziņu Aleksandru Jāņa dēlu saņēma Lejas Bulānā. Tur viņam palika trīs dēli. Viņu arī spīdzināja tā, ka parakstījās. Atsēdēja 10 gadus. Atgriezās, bet ģimenē jau gaida ceturtais dēliņš. Sievu nevainoja, 10 gadi pagājuši, viņa tak nezināja, kas ar viņu, te pa vidu vēl bija karš ar savām bēdām. Domāja beigts, kā Bulānā runāja par visiem.

Aleksandrs viņus visus savāca un kopā ar Ķauliņiem atbrauca strādāt uz marmora urbumiem.

Ko tik nav izcietusi mūsu tauta! Tika ciest arī man. Jau no 13 gadiem es kopā ar pieaugušajiem strādāju tur, mežā, no kurienes saņēma manu tēvu. Kuģīši bija ar trim riteņiem, kurināmi ar malku. Tiem, lūk, sagādājām taigā kurināmo. Pēc tam bija vēl smagi darbi un vissmagākais pie marmora ieguvēm. Man nācās urbt marmoru līdz 100 metru dziļumam. Un vissmagākais tur bija noņemt un uzstādīt torņus. Nostrādāju 39 gadus, nopelnīju divus infarktus. Tagad esmu otrās grupas invalīds pelnītā atpūtā. Un nekāda prieka... Kas ar mums notiks? Ar mūsu mazbērniem? Man ir trīs bērni, visus izglītoju, lai nekāds neizglītots draņķis neatļaujas viņus komandēt, kā tas bija ar mani.

Es ar sāpēm sirdī tagad klausos par Pribaltiku. Kāpēc republikām neļaut vaļu? Atceros, kā 1975. gadā divi zinātniskie līdzstrādnieki brauca pa vasaru no Rīgas uz Vladivostoku (*tie bija Ingvars Leitis un Uldis Briedis*). Vienam no viņiem bija melna bārda un viņš labi runāja krieviski, bet otrs ļoti slikti, knapi ko sapratu. Līdz 5. novembrim viņiem bija jāsasniedz Vladivostoka. Visās vietās bija jāatzīmējas, uz papīra atzīmēja, kad, kur ieradās. Viņi visur interesējās par latviešiem. Ja dzirdēja kaut par vienu, kā par mani, iegriezās un apciemoja. Tā viņi ar mani satikās. Tas bija Kordovo ciemā Kuraginas rajonā. Ilgi sarunājāmies, bet viņu adreses es nozaudēju. Žēl, labi bija tie zēni. Viņus interesēja visi latviešu ciemi. Es teicu par latviešu ciemu Lejas Bulānu. Solījās tur iegriezties. Vēl aiz Kemerovas es zinu latviešu ciemu, saucas Latišovka. No Lejas Bulānas jābrauc pusotru diennakti. Tur ir liels ogļraču ciems, dzīvoja tikai latvieši. Kādu laiku es dzīvoju Kemerovā. Atvainojos, ka rakstīju (*vēstules*) jums krieviski. Arī pašlaik man ir vieglāk runāt krieviski. Bet latviski es saprotu un runāju, kaut tik sen izbraucu no ciema un apkārt krievi vien. Skolu taču beidzu krievu, dzimtās valodas pareizrakstību nezinu. ..Atbraucu jums visu izstāstīt.”

Ar šiem vārdiem beidzās Runču Jūļa atmiņas, kurās viņš dalījās ar mani pateicībā par tēva rehabilitācijas dokumentu saņemšanu. Man arī jāpateicas šai dienai (1991. gada 27. janvāris), kas ļāva satikt cilvēku ar tik bagātīgu atmiņu klāstu.

Arī turpmāk lasītājiem nāksies sastapties ar jau pazīstamām bulāniešu ģimenēm, jo 1937. gadā, pirmkārt, atkārtoti represēja tos, kuri jau bija sodīti 1926.-1933. gadā. Ka viņi vairs neatradās savā ciemā, neko nenožīmēja. Cilvēkiem nebija kur glābties. Katrā represiju vilnī bija “limitēts” noteikts daudzums cilvēku dzīvību. No soda varēja bēgt tikai uz taigu. Kad paredzētais upuru skaits bija iznīcināts, tad atkal varēja rādīties cilvēkos, taču līdz nākamajām represijām. Bet kā vienkāršs zemesrūķis var uzzināt, kad tās nāks? Un cik bieži tās atkārtotos, ja nesāktos II pasaules karš? Pirms kara padomēm nekas netraucēja 1939. gadā represēt Rietumukrainas, Moldāvijas, un 1941. gadā Baltijas republiku iedzīvotājus. Tā vietā, lai pēc 1941.-1945.g kara sāktu atjaunot izpostīto saimniecību, 1949. gadā un vēlāk masveidā vai individuāli kā pēc iestudētas lugas padomija turpināja iznīcināt cilvēku dzīvības. Paldies Dievam, to apstādināja Staļina nāve.

Neizdevās apmeklēt izsūtītos bulāniešus Šušenskas rajona Goluboje ciemā un Sajanogorskā. Tur dzīvo Pētersonu un Bērziņu radniecības, turklāt krietni gadus, katrai vairāk nekā 80 gadu. Kaut ko izdevās panākt ar sarakstīšanos. Aizpildīju iesniegumu un nosūtīju viņām, lai parakstās un aizsūta to uz prokuratūru. Tā viņas arī izdarīja.

Bērziņa Anna pavēstīja, ka viņa 1937. gada represijās zaudēja savus divus brāļus – Jāni Pētersonu, dzimušu 1906. gadā un Eduārdi Pētersonu, dzimušu 1912. gadā; kā arī tēvu Pētersonu Mārci Teņa d., kas dzimis 1874. gadā. Kad saņēma tēvu, viņai bija deviņi gadi. Mamma bija kliba. Uz Goluboje Anna no Bulānas atbrauca 1948. gadā. Tur apprecējās ar Bērziņu.

Otra rakstītāja bija Pētersonu Minnas mazmeita, kura arī jau ir gadus, – Milda Pētersone. Rakstīja savas 88 gadus vecās vecmāmiņas vietā. Šo vēstuli varēsīt izlasīt

saviem vārdiem, atstājot Bulānai raksturīgos teicienus, jo vēstule bija grūti salasāma, bez pieturzīmēm.

“Mēs arī esam no Lejas Bulānos dzīvotajiem, tapat arī Minas tantiņa no Lejas Bulankas, mēs tikām izklīdūši par kreeveem, kad Bulanā sākās kulaku izputināšana un ar varēm dzina kolhozos, tad visi izbrauca kur katris, bet tomēr 37-38. gac atrada mus visus pee to pašu breesmigo dzivi, kas arī notika Lejas Bulanā.”...

Tālāk Milda rakstīja, ka viņas tēvu saņēma 1938. gada 12. janvārī. Palika seši bērni, un māte gaidīja septīto, kurš piedzima 14. maijā. Viņai bija 15 gadu, brālim – 14, pārējie mazāki. Par arestētajiem raksta: *“..mēs no viņeem neko nezīnam līdz šajai baltajai deenajai, vaji viņi tika nošauti Nusinska (Minusinskā) jeb tikai izvesti uz ziemeļiem un Kalimu, to mes neko nezīnam.”*

Sajanogorskā dzīvo Anna, tagad Bērziņa, un brālis Jēkabs, Čerjomuškā dzīvo Pēteris un Elza. Tādas ziņas saņemtas no vēstulēm. Vēlāk tika saņemtas arī prokuratūras atbildes par *Pēteronu Mārci Teņa d.; Pēteronu Jāni Mārča d.; Pēteronu Eduārdu Mārča d.; Pēteronu Jākobu Pētera d.; Pēteronu Kārli Kārļa d.; Pēteronu Juri Teņa d.; Pēteronu Augustu Pētera d.*

Diemžēl no Goluboje ciema nav saņemts šīs atbildes noraksts, tas vecajām sievietēm bija par grūtu. Ir zināms, ka visi ir nošauti Minusinskā un rehabilitēti.

Tādā pašā veidā dažu mēnešu laikā izdevās uzzināt aptuveni 50 cilvēku bojāejas datus. Savāktās ziņas par visiem gandrīz 140 represētajiem tika nodotas Minusinskas muzejam un Krasnojarskas kultūrvēstures centram.

Minusinskas apgabalā vislielākais represēto skaits ir Lejas Bulānā. Citur esošie latviešu un latgaļu ciemi, piem., Maļinovka, Kreslavka, pēc pēdējām pirmskara represijām kā apdzīvotas vietas vispār vairs neeksistēja. Dzīvi palikušie izklīda pa visu Krasnojarskas novadu. Bet milzīgais Lejas Bulānas ciems bija sarāvies maziņš.

Sevišķi siltas attiecības mums bija ar visvecāko, 1900. gadā dzimušo bulānieti Ciņu (*meitas uzvārds Tobias*) Paulīni. Maziņš, no vecuma vēl vairāk sarāvies Paulīnes tantes augumiņš bija pretstats viņas tīrā garīguma lielumam. Kurš 90 gadu vecumā lasīja bez brillēm? Kurš atcerējās no galvas visas garīgās dziesmas un neskaitāmās ziņģes? Kurš prata visas reliģiskās kārtības un tās tradicionāli piekopa? Tā bija viņa – Lejas Bulānas diakonise Paulīne Ciņ. Viņas samezgotās, rievām izrakstītās rokas prata gan kopt saimniecību, gan aust, gan vērpt smalku jo smalku pavedienu, gan to nokrāsot, gan noaust. Dzīvas, skaidras acis, neskatoties uz biežajām galvassāpēm un reiboņiem, vērās cilvēkā ar cieņu, mīlestību un ziņkāri. Viņas ticība Dievam pakļāva, likdama noticēt Tam uz visu mūžu. Tas togad notika ar mums - divām Latvijas skolotājām. Mēs lūdzām tanti Paulīni mūs nokristīt. To viņa labprāt izdarīja. Ciņ Paulīne mira 1993. gadā drīz pēc viņas meitas Almas – manas krustmātes – nāves.

Sīkāk par Paulīnes garo mūžu: 1900. gada 13. janvārī Augusta Tobiasa ģimenē piedzima meitiņa, kurai deva vārdu Paulīne. Bez viņas vecākiem ģimenē bija vēl Marija, Minna, Matilde, Anna un Pēteris. Dzīvoja kā visi bulānieši. Paulīne vienmēr bija sīciņa auguma. Varbūt tādēļ skolā sāka iet 1910. gadā pie skolotāja Driķa, kuram palīgs bija Sviestiņš. Skolotāju vārdus gan vairs neatminas. Skolu beidza 1914. gadā un, neskatoties, ka tā bija latviešu skola, saņēma “Похвальный лист”. Viņa visu mūžu aizrautīgi ticēja Dievam, gāja baznīcā līdz tam laikam, kad, pēc viņas vārdiem, 1933. gadā baznīcai noplēsa zvanu torni. “To krustu noņēmis Baložu Jānis, ar to nopelnīdams sev sarkanās drēbes gabalu kreklam.” Līdz tam laikam baznīcā darbojušies garīdznieki: mācītājs Vilciņš, Zuzāns, Migla, Zauris, zvaniķi Ķauls un Seglinieks. Kad baznīca bija likvidēta un visi mācītāji pazuduši, ritu darbus draudzē turpināja Āboltiņa sieva Katrīna. Pēc viņas nāves stafeti pārņēma Kazāku Anna ar Ciņ Paulīni. Pēc Kazāku Annas nāves ciemā palika vienīgi Paulīne, pie kuras nāca kristīt bērnus, laulāties un obligāti sauca izvadīt mirušos uz

mūža mājām. Viņa to visu darīja “uz savu galvu”. No visiem nemiera gadiem vissāpīgākais bija 1937.-1938.gads. Pēc Paulīnes domām, vīra likteni paredzēja viņa mīļākā dziesma. Vai tik viņš ar to nav piesaucis sev nelaimi? Visas dziesmas teksts ir grāmatā “Pamātes klēpī Sibīrijā”. Te atgādināsim pēdējo pantīņu:

“Jau rindas stāv nostādītas,
 Jau flintes visiem gatavas,
 Jau virsnieks uzsauc viens, div, trīs,
 Jau tuvu nāk mans pēdīgs brīds,
 Es vairāk nekā nespēju
 Kā: “Vai, ak šaujiet!”- uzsaucu.”

Negribētos būt to nelaimīgo vietā, kuri bija spiesti pirms pašas nāves izjust tādu sašutumu. Paulīne atcerējās, ka tieši šo ziņģi vīrs, lāpot velteņus – “*katinkus*”, ne tikai dziedāja, bet arī svilpoja tās meldiņu. “Kad viņu veda prom, viņš arī ziņģēja šo dziesmu. Tā bija mīļa daudziem. Kad arestētos sasēdināja ragavās un veda prom, viņi ziņģēja šo ziņģi un daudzas līdzīgas, mēs klausījāmies, kamērt varēja sadzirdēt.”- teica Paulīne.

Tā bija Lejas Bulānā: ikdienā ziņģēja ziņģes, baznīcā dziedāja dziesmas.

Ne par tēvu, ne par māti Paulīne nevarēja daudz pateikt. Toties par bērniem stāstīja visu.

Meitas – Elvīne, dzimusi 1926. gadā; Alma, dzimusi 1929. gadā; dēli – Roberts, dzimis 1930. gadā; Jānis, dzimis 1933. gadā; Jēkabs, dzimis 1937. gadā. Visi bērni, paši jau veci būdami, dzīvo tepat Lejas Bulānā (1991. gada ziņas) Meita Alma dzīvoja kopā ar māti, kopa viņu līdz viņas pēdējai dienai. Pārējie bērni un mazbērni bieži apciemoja abas un palīdzēja, kā varēja. Vairākums mazbērnu dzīvo Jermakovskā un Minusinskā. Mazbērni runā latviski. Almas un Paulīnes māja bija bagāta ar pašausiem durvju aizkariem, galdautiem, grīdsegām, gan vilnas, gan linu. Puspersiešu raksta pārklājs sedza dīvanu. Paulīne pašas rokām visiem darinājumiem vērpa smalkus pavedienus, lai meitas no tiem darinātu latviskus rakstus. Kā stāstīja Alma, 1978. gadā uz ciemu no Latvijas atbrauca bijusī skolotāja Anna Rasiņa. Viņa sapulcēja ap sevi nelielu grupu Bulānas sievu, kurām mācīja aust. Visas vecās audējas jau bija mirušas. Tādējādi Ciņu Alma, Melbāržu Alīda, Kadaku Sofija, Gūtmaņu Augustīne, Kalniņu Augustīne un Lukēviču Irma iemācījās darināt skaistas, ar tautiskiem rakstiem bagātas segas, spilvendrānas un aizkarus. Daudzās bulāniešu ģimenēs joprojām stāv stelles, katrā mājā ir ratiņš.

Ciņ Paulīne bija vienīgā, kura daudz nepratoja un bija ar mieru nosūtīt prokuratūrai pieprasījumu par saviem represētajiem tuviniekiem. Tādā veidā mēs uzzinājām viņu likteņus. Par Ciņ Pēteri citi stāstīja, ka viņš bija viens no tiem, kuri negribēja stāties kolektīvā. Atcerējās, kā ar vārdabrali tēvoci 1933. gadā abi nojautuši, ka sāk ņemt ciet un arī viņiem var atbraukt pakaļ, “par to abi mājās nenakšņoja”. Tomēr, noguris no tādas bēguļošanas, kādu vakaru bija palicis mājās. Un to pašu vakaru tika saņemts ciet. Tas bija pirmajā reizē, tolaik, kad “kulačija”.

Bet 1937. gada 21. decembrī Ciņ Pēteri arestēja atkal. Augstāko soda mēru – nošaušanu saņēma 1938. gada 26. februārī.

Pārējos – Ciņu Jēkabu (1905), Paulīnes vīru, vīrabrali Ciņu Valdi (1902), Paulīnes vienas māsas vīru Būda Andreju Mārtiņa d. (1895), Paulīnes otrās māsas vīru Zeikantu Jākobu Franča d. (1883) – arestēja 1937. gada decembrī un nošāva vienā dienā – 1938. gada 2. februārī. Visi ir reabilitēti.

No iznīcināšanas paglābās Valda iesvētīšanas lapa ar mācītāja Vilciņa parakstu.

1990. gada vasarā Latvijas baznīcas virsvaldes palīgmācītājs Normunds Kamergrauzis iesvētīja Ciņ Paulīni par baznīcas diakonisi. Pēc savas nāves Paulīnes tante savā vietā vēlējās norīkot Kadaku Emīliju.” Un tā tas arī bija, bet kas tagad ir – nezinu.

Stāstu par Ciņu ģimeni papildina Paulīnes meitas Ciņ Elvīnes vīra *Blanku Viļa Gotliba d.* likteņstāsts (dzimis Lejas Bulānā 1913. gada 12. martā). Viņa stāsts ir īss un pasauss, bet tajā redzams viss viņa rūgtais mūžs. Vilis bija viens no trim Gotliba Būdas dēliem, vēl ir Jānis (1908) un Romāns (1900., miris 1933. gadā cietumā). Vilis gāja vienā no četrām Bulānas skoliņām, kas atradās “zaimikā”, viensētā. Pēc 3. klases iesaistījās mājas darbos, jo tēvs nomira, kad Vilim bija seši gadi. Viņi dzīvoja „zaimikā”, un darba visiem bija diezgan. Kad sākās “*raskulačīšanas*” – atkulakošanas kampaņa un kolhoza dibināšana, viņš 17 gadu vecumā kopā ar daudziem bulāniešiem aizmuka prom. Sākumā uz Artjomovskas, pēc tam uz Taštīpa rajona Balika zelta raktuvēm. Bet tas Blanku Vili neizglāba no aresta 1938. gada augustā. Kopā ar Blanku Vili Balikā strādāja arī bulānietis Gūtmaņu Mārtiņš, kuru arī arestēja. Abiem piesprieda 10 gadu. Gūtmanim nācās izciest visus 10 gadus, bet Blanku Vili atlaida pēc astoņiem gadiem. Tai laikā Vilis bija “varen spēcīgs” gara auguma vīrs, platiem pleciem un stiprs. Viņš arī smagos darbus veica par diviem. Līdz ar to dienas maizes devu viņam svēra nevis 300 g, bet 700 g. Un par dūšīgu strādāšanu viņam divus gadus atlaida. Tur bija daudz latviešu. Arestēti dažādās vietās un dažādos laikos. Bija iespēja iepazīties un parunāties pat ar tādu Latvijas karavadoni kā Cepļu Pēteri. Daudzi slimoja, viņus ievietoja lēģera slimnīcā, kur strādāja paši ieslodzītie un “voļņije” ārsti. Lēģerī strādāja arī pie Noriļskas kombināta piestiprinātie ieslodzītie. Tātad “lēģeris” atradās tundrā – mūžīgā sasaluma zemē, tuvu Noriļskai.

1946. gadā Vilis atgriezās pie mātes Lejas Bulānā. Noskatīja sev līgavu Elvīnu no Ciņu ģimenes un viņu apprecēja. Kādu laiku strādāja līgumdarbos, tad pēkšņi 1949. gadā viņu atkal saņēma ciet. Piecus mēnešus noturēja Krasnojarskas cietumā, vēlāk izsūtīja uz “poseļņije” Razdoļņoje ciemā Uderejskas rajonā. Sieviņa devās viņam līdzī. Tur abiem piedzima dēls Roberts. Drīz pēc tam, kad Staļins “nosprāga”, Blanki atgriezās mājās. Nedaudz vēlāk iestājās kolhozā. Bērni – Roberts, dzimis 1951. gadā, dzīvo Poltavkā; Jānis, dzimis 1956. gadā, dzīvoja Jermakovskā (1994. gadā gāja bojā); Vilis, dzimis 1958. gadā, dzīvoja un 1987. gadā gāja bojā Latvijā. 1960. gadā piedzima vienīgā meita Marija. Blanku Vilim pensijā ieskaitīja ieslodzījuma gadus, bet par “nosēdētiem gadiem” nekādu atlīdzību, ne morālo, ne materiālo, nepiešķīra.

Kas attiecas uz *Gūtmaņu Mārtiņu*, tad arī viņu atkārtoti arestēja 1949. gadā. Viņš tika izsūtīts uz Turuhanskas rajonu. Tur Mārtiņš satika izsūtīto no Latvijas Mariju Vīksnu. Viņi apprecējās un, kad abus atlaida, atbrauca dzīvot uz Lejas Bulānu. Marija strādāja medpunktā par sanitāri pie ciema feldšeres Melbādžu Nellijas.

Pretī mūsu tā dēvētajai skolotāju mājiņai kādreiz bija bērnudārziņš, pa kreisi no tā Artklēberu Annas māja, kur mēs, skolotājas, gājām pēc akas ūdens. Blakus akai bija daži bišu stropi. Ar laiku mums izveidojās labas, draudzīgas attiecības un varēju iztaujāt Annu par viņas dzīvi. Viņa arī palūdza nosūtīt uz prokuratūru iesniegumu par saviem radniekiem. Pirms iepazīšanās ar prokuratūras atbildi Anna stāstīja par savu ģimeni.

Annas tēva uzvārds bija Brūders. Anna piedzima Bulānā 1929. gada 19. augustā. Tēvs Jūlijs bija kalējs. Agrāk vectēvam bija smēde, bet, iemācījies pie tēva kalēja amatu, Jūlijs pārgāja strādāt kolhoza smēdē. 1937. gadā kopā ar daudziem Bulānas vīriem saņēma ciet arī viņu. Anna sāka iet skolā vēl ar latviešu mācību valodu. Tur bija tāda Krievāne Milda Jura m., ļoti laba skolotāja. No 1938. gada skolā mācīja jau krieviski. Krievāne aizbrauca uz Latviju. Kādu laiku “fizruks” bija Demjanovs, pēc tam Rasiņš. Viņa sieva Rasiņa Anna mācīja krievu valodu un literatūru. Latviešu valodas stundu vairs nebija. Anna slikti runāja krieviski, tādēļ viņai neizsniedza skolas beigšanas atestatu. Pēc viņas domām, iemesls tam – viņa bija “tautas ienaidnieka” meita. Ar savu slikto krievu valodu viņa nekur tālāk arī netika. Skolas direktore teica: “Kam tev tā skolas beigšanas apliecība? Kur tu ar to vari tālāk iet?” Pēc tēva aresta Brūderu ģimenei sākās grūti laiki. Vecākai no bērniem Annai bija astoņi gadiņi. Mātes prombūtnes laikā kolhoza darbos visa mājas saimniecība bija uz meitenes pleciem. Jaunākā māsiņa bieži

skrēja prom pie vecāsmātes, bet darbi bija jāpadara. Māte, aizejot strādāt uz kalna, strikti noteica, kas jāpadara. Viņa bija ļoti stingra. Vēlāk atlika tikai nožēlot, kad viņa 1956. gada decembrī mira. Māte Annai iemācīja darīt visus darbus, ne tikai vērt un aust.

...-,Piemēram?” “Lūk, ādu ģērēt.” Ādas ģērēšanas “dubošanai” vajadzīgas kārķu mizas. Tās gāja plēst mežā, tad ar cirvi vai ar ko asu smalki jāsakapā, tad jāmercē. Pēcāk no cūku ādām šuva pastalas.

Māte Alvīne Krauze pēc tēva aresta kādu laiku bija viena, tad sāka dzīvot kopā ar tēvabrāli Jāni, kurš ir četrus gadus jaunāks par tēvu Jūli. Jānim un Alvīnei piedzima vēl trīs bērni: Kristīne, Emma un Aleksandrs, kurš tagad ir ciema pastnieks. Pirms Alvīnes Jānim bija sieva Anna Mantiniece, kura palika ar Jāņa bērniem Māru un Irmu. Vectēvs no mātes puses Krauze Dāvids kā kulaks bija izsūtīts uz Aļhovkas raktuvēm Kuraginas rajonā. Pēc soda izciešanas kopā ar mātesmāsām tur arī dzīvoja. Balsstiesības vectēvs zaudēja 1929. gadā un, ieskaitīts kulakos, bija izsūtīts no Bulānas uz zelta raktuvēm Aļhovkā, kur vēlāk uz meitu rokām arī mira. Pēc septiņiem gadiem mātei bija jāzaudē vīrs, arī “tautas ienaidnieks.” Tā tas gāja no vienas nelaimes līdz otrai.”

Ko tad rakstīja savā atbildē prokuratūra? Katra uzrādītā uzvārda īpašnieks ir kaut kādā mērā Annas radnieks. Bija diezgan grūti orientēties bulāniešu radubūšanā... Tātad:

“*Brūdels Jūlius Aleksandra dēls (tā lietā), dzimis 1907. gadā Nižņajā Bulankā... latvietis, pirms aresta lauksaimniecības arteļa “Cīņa” kolhoznieks; tuvinieki:*

Kaulins Martins Renovičs, dzimis 1882. gadā, ”уроженец” Nižņej Bulanki, lauksaimniecības arteļa “Cīņa” priekšsēdētāja vietnieks;

Kauliņš Aleksandrs Martinovičs, dzimis 1907. gadā, kolhoznieks Nižņajā Bulankā;

Uzbeks Hrestjans Hrestjānovičs, dzimis 1875. gadā Samāras gub. Aleksandrov Gej ciemā. Pirms aresta dzīvoja Artjomovskas rajona Oļhovskas ciemā (tā ir lietā);

Uzbeks Germans Hrestjanovičs, dzimis 1907. gadā Nižņajā Bulankā. Dzīvoja Artjomovskas rajona Kuzmovskas ciematā, strādāja “Minusazoloto” transporta pārvaldē par zirgvedēju;

Uzbeks Ivans Krestjanovičs, dzimis 1913. gadā Nižņajā Bulankā, dzīvoja Kuzmovskas ciematā, strādāja par zirgvedēju “Minusazoloto”.

Viņus visus vainoja līdzdalībā un sadarbībā ar kontrrevolucionārām nacionālistiskām organizācijām. Turēja Minusinskas cietumā, augstākais soda mērs – nošaušana – izpildīts 1938. gada 11. maijā. Viens no viņiem Uzbeks Hristians Hristiāna d. miris 1938. gada 31. janvārī cietumā. Visi jūsu tuvinieki rehabilitēti 1958. gada 24. februārī ar KPFSR augstākās tiesas lēmumu.”

Šai sarakstā varētu būt arī *Jānis Lindenbergs*. Par viņa arestu Arnim Heidemanim stāstīja tā: Jānis arī bija kolhoznieks. Saņēma viņu taigā. Bet mājās kratīšanas laikā milicis redzēja, kādos sliktos apstākļos dzīvoja saime. Jāni arestēja, aizveda uz cietumu, katru vakaru spīdzināja, mocīja. Tad no Karatuzas veda jau it kā uz nošaušanu. Milicis redzēja, kā viņš raud, apžēlojies un teicis viņam: “Mūc”, bet konvojam teica: “*выпускай*” – “izlaid”. Jānis domāja, ka tagad viņu šaus nost. Tomēr mucis mežā ko kājas nes, līkumojis starp kokiem, gandrīz zaudējis elpu... Visu atlikušo mūžu, kad bija sadzēries, sāka raudāt un lūgties. Visu atcerējās no jauna. Miris dabiskā nāvē 1972. gadā.

Mēs jau zinām, ka Uzbeku ģimene bija atkulakota 1930. gadu sākumā. Uzbeku tēvs nespēja izturēt atkārtotas, daudz mocošākas spīdzināšanas un ciešanas un mira, nesagaidot sev paredzēto lodi.

Par to kā par lielu brīnumu pēc pāris mēnešiem, martā, Anna saņēma vēl vienu atbildi, kurā vairs ne no prokuratūras, bet no VDK pārvaldes ziņoja, ka Uzbeks K. K. miris cietumā ar sirds nepietiekamību, hronisku bronhītu un vecuma vājumu.

Mūsu rīcībā ir vēl viena VDK pārvaldes atbilde, kas adresēta Vilmīnei Būda, ļoti sirsnīgai bulānietei ar skaistām zilām acīm. Ļoti aizkustinoši bija tas, ka viņa domās un ar sirdi dzīvoja līdzīvisam, kas notiek ar Latviju.

Par šo sievieti var teikt, ka visā Baltijas Atmodas laikā viņa lūdza Dievu, lai Latvija top brīva. Nevienam mirkli viņa neļāvās Krievijas dezinformācijai. Ar visu sirdi un dvēseli jūta līdzīvisam, nepazīstamajam un tomēr dārgajam Tēvzemei.

Viņai adresētajā atbildē tika ziņots:

“..*Būda Vilis Pēteris d.* (dzimis 1908. gada 8. septembrī) – bulānietis, “Cīņas” l/arteļa kolhoznieks, arestēts 1937. gada 20. decembrī, nošauts 1938. gada 26. februārī.

Būda Mārtiņš Mārtiņa d. (dzimis 1893. gada 11. janvārī) – bulānietis, kolhoznieks, arestēts 1937. gada 20. decembrī, nošauts 1938. gada 2. janvārī.

Būda Valters Mārtiņa d. (dzimis 1907. gadā) – bulānietis, arestēts Minusinskā “Krastorg” veikala pārdevēja amatā 1938. gada 23. janvārī, nošauts 1938. gada 11. maijā.

Būda Aleksandrs Jāņa d. (dzimis 1904. gadā) – bulānietis, privātīpašnieks, arestēts 1937. gada 29. novembrī, nošauts 1938. gada 2. februārī.

Būda Jānis Jāņa d. (dzimis 1907. gada 9. decembrī), Lejas Bulānas Būdu zaimkas iedzīvotājs, strādājis padomju saimniecībā “*Пробуждение*” (atmoda), arestēts 1937. gada 2. septembrī, piespriests brīvības atņemšanas sods uz 10 gadiem. Reabilitēšanas brīdī 1967. gada martā dzīvoja Karatūzas rajona Haibalas bāzē. Tālākais liktenis nav zināms.”

Toties Būda Pēteris kopā ar Turku Jāni izbēga no tāda likteņa. Atgriezoties ciemā, viņi ieraudzīja miličus un nolēma slēpties mežā. Tā abi izglāba savas dzīvības.

Droņu Milda savās atmiņās stāstīja, ka viņas vīrs *Droņu Jānis* neticēja, ka tiks saņemts ciet. Droņu ģimene gatavojās ieturēt vakariņas, kad atnāca Vitners un brīdināja, ka ciemā ieradušies miliči. Jānis nepievērsa tam nekādu vērību. Milda nodzēsa gaismu, lai tak domā, ka mājās neviena nav. Bet Jānis, teikdams, ka nav ko baidīties, nav ko slēpties, to ieslēdza no jauna. Ienāca trīs miliči Bobrova vadībā un prasīja vīra vārdu, uzvārdu, taisīja “obisku” – kratīšanu. Visas latviešu grāmatas, svētbildes, visas bildes izmeta un Jāni aizveda.

Viena no visvecākajām bulānietēm bija arī Kalniņu Jūle. Garie, vairāk nekā 90, smagie mūža gadi saliekuši viņas muguru tā, ka to vairs nespēja iztaisnot. Tomēr Jūles sēta vienmēr bija apbrīnojami tīri izslaucīta, katram saimniecības darbarīkam bija sava noteikta vieta. Sētā, gluži tāpat kā Artklēberu Annai, atradās vairāki bišu stropi. Senatnīgu noskaņu radīja aka ar garu garu kātu – vindu ar spaini galā. Gardi smaržoja viņas ceptās ”šankas” – bulciņas.

Kalniņu Jūle tai bargajā gadā arī zaudēja vairākus tuviniekus. Prokuratūra atbildēja viņai, ka:

“*Kalniņš Jānis Mārča d.*, dzimis 1903. gadā, bulānietis, arestēts Artjomovkas rajona Kuzmovkā, kur strādāja “Minusazoloto” par mežvedēju. Nošauts 1938. gada 26. februārī.

Turpat arestēja *Kalniņu Jakabu Martinoviču*, dzimis 1893. gadā, bulānietis, kurš no taigas ar savu zirgu veda “Minusazoloto” “mežu” – kokus. Pēc aresta nošāva arī 1938. gada 26. februārī.

Tajā pašā dienā 38 gadu vecumā pēdējo reizi mūžā dienasgaismu redzēja *Kalniņš Roberts Mārča d.* Viņu arestēja Lejas Bulānā. Viņš bija kolhoza noliktavas pārzinis.

Kalniņu Augustu Mārča d., dzimis 1894. gadā, lauksaimniecības arteļa “Cīņa” namdari arestēja Bulānā, nošauts 1938. gada 2. februārī.”

Šajās lapaspusēs mums bija iespēja iepazīties tikai ar mazāk nekā pusi arestēto. Martjanova vārdā nosauktajā Minusinskas muzejā pirms mums atradās tikai 61 represētā lejasbulānieša vārdi. Arnis Heidemanis papildināja šo sarakstu līdz 90, pēc tam šā darba autorei izdevās atrast gan 1926.-33. gadā visu kulakoto 40 lietu, gan vēl kādus 50 no 1937.-38. g. politiski represētajiem. Un izdevās tas dēļ māmuļu drosmes rakstīt iesniegumus, lai saņemtu precīzus datus par kādiem 40 cilvēkiem no šā kopējā skaita *Vairāk nekā 130, bet cik palika neapzinātu?*

Daudziem vairs nav tuvinieku, daudzi dzīvo tālu un pat nenojauš par tādu iespēju kaut ko uzzināt. Bet bija Lejas Bulānā arī tādi, kuri nemaz nevēlējās neko zināt par pazudušajiem radiem. Šie retie ļaudis nicinoši atcirta, ka tas viņus neinteresē. Bija citas, svarīgākas rūpes – kur “lai dabon buteli”.

Arī mājās, Latvijā, ne visiem bija saprotama mana vēlēšanās “rakņāties” represēto lietās, tas taču nebija brauciena mērķis. Tikai, kad iepazīnos ar Krasnojarskas “Memoriāla” vadītāju V. Sirotininu un dzirdēju viņa atzinīgos vārdus par paveikto, sapratu, ka arī citiem, iespējams, ir svarīga katra cietušā cilvēka sāpe, katrs izmisuma klieziens, katra asara. It īpaši, ja runājam par mūsu pašu tautieti un venticībnieku nepelnītajām ciešanām un nāvi. No vēstures jāmācās, tādēļ tā ir jāzina, ienaidnieks ir jāpazīst. Un kritušie ir pelnījuši, lai viņus pieminam. Šī pārlicība liek man ievietot šajā grāmatā visu apzināto 1937.-1938. gada politiskajās represijās cietušo bulāniešu sarakstu, arī to, par kuriem kāda iemesla dēļ nav pieprasītas un nav saņemtas precīzas ziņas par viņu nepelnīto bojāeju.

Par dažiem, piemēram, brāļiem Vīzingeriem, ziņas man iedeva Minusinskas arhīvā. Visi četri brāļi bija arestēti 1938. gadā Askizigilas “Nemira” atradnēs. Visiem piesprieda 10 katorgas gadu Magadanā. Trīs no viņiem: *Vīzingers Eduārds Teodora d.* (1909-1943), *Vīzingers Pēteris Teodora d.* (1911-1943) un *Vīzingers Jānis Teodora d.* (1898-1943), Magadānas katorgā arī miruši. Tikai *Vīzingers Teodors Teodora d.* (1909-?) pēc soda izciešanas 1948. gadā bija atbrīvots, taču tālākas viņa gaitas nav zināmas. Tas bija par Vīzingeriem (*Tabulā būs precīzāki dati no “Piemīņas grāmatas”*).

Par *Kiršteinu Eduardu* zināms, ka viņš dzimis 1911. gadā, arestēts 1938. gadā Askizigilas šahtās.

Vēl par 1937. g. arestēto *Kļaviņu Mihailu (Miķeli) Jāņa d.* Artjomovskas rajonā ir zināms, ka viņš bija lauksaimniecības arteļa kolhoznieks. Nošauts 1938. gada 11. maijā un rehabilitēts tikai 1989. gadā.

Vai nav briesmīgi likteņi tikai no viena ciema piemēra vien? Viņus, kā saka bulānieši, “saņēma ciet” pa vienam vai pat pa trim četriem uzreiz gan pie vakariņu galda, gan izrautus no nakts miega, gan taigā, gan darba laikā šahtās. Viņi padevās, gāja līdzī saviem gūstītājiem, būdami pārlicināti, ka ir notikusi kļūda un viņi drīz tiks atlaisti, lai ietu mājās. No kā lai baidās, ja nejuties vainīgs?

...Acu priekšā stāv Sibīrijas sniegotās ziemas aina. Pa līču loču aizejošo ceļu vakara krēslā prom attālinās zirgu pajūgu ragavu rinda ar sagūstītajiem Bulānas vīriem. Viņi dzied. Bet satrauktie mājinieki, sievas ar bērniem un kaimiņi, nelielās grupiņās sastājušies pie sētu vārtiņiem, skatījās, kā tālē pazūd viņu dārgie tuvinieki. Kāds kaimiņš paņem ermoniku, cits vijoli un spēlē līdzī prombraucējiem tumsā un salā izgaistošo skumīgo ziņģu meldiņu. Viņi cer, ka tas dos arestantiem spēku turēties un justies mundrāk. Spēlē vēl tad, kad pajūgi vairs nav redzami, lai pat, esot aiz Čukņu kalna, pat pie Augšbulānas, viņus dzestrajā salā vēl varētu sadzirdēt. Tumša ziemas nakts ar melno spārnu sedz gan aizbraucošos, gan palicējus, gurst sniegs, asaras sasalst uz vaigiem,

pleci salīgst zem smagas zaudējuma nastas. Neziņa, izmisums, bailes. Vai aizvestie atgriezīsies? Kurš būs nākamais?

Diemžēl pret Krievijas 1937. gada politiskajām represijām Latvijā jaušama visai dīvaina attieksme, tāda kā spītīga vienaldzība. “Kas par to, ka viņi ir latvieši?”, “Ko gribēja, to dabūja”, “Ne mana cūka, ne mana druva”, „Tas notika ar tiem, kuri paši tur gribēja dzīvot”, “Labāk ir, ja par tām represijām nemaz nerunā”. Bet par 1926.-33. gada atkulakošanu daudzi vispār neko nezina.

Tikai viņi nepadomā, ka “tām” sekojošās represijas 1941. un 1949. gadā bija piedzīvotas jau Latvijas teritorijā. Un ka 1920., 1930., 1940. un 1950. gada represijas padomju iekārtas valstī ir viena ķēde, no kuras, ja gribi izdibināt īstu lietas būtību, nedrīkst izraut nevienu posmu. It īpaši, ja gribi izpētīt latviešu tautas ciešanu likteni.

Ja trīsdesmito gadu sākumā Krasnojarskas novadā vien bija 60 000 latviešu, tad pēc abām represijām, zaudējumiem II pasaules karā un citām nebūšanām tagad viņu kopā ar 1941. un 1949. gada izsūtījumu upuriem palika tik tikko 6 000. Arī Lejas Bulānā no 1500 līdz 2000 ir palikuši tikai apmēram 100 latviešu.

Ja Eiropas valstis vēlas izprast un iepazīt Krieviju, lai papēta kādas atsevišķas tautas likteni. Nav svarīgi, vai tie būtu Pievolgas vācieši, Krimas tatāri un bulgāri, čečeni, hakasi vai tundras iezemieši – keto, dolgāni, evenki vai čukči. Var daudz par ko filozofēt. Bet labāk darīt un papētīt, tad daudz kas kļūs skaidrs.

Varbūt tad kādi piekritīs, ka no viņiem visiem tika mērķtiecīgi veidots padomju cilvēka “surogāts”, bez tautības, ar krievu cilvēka dominējošo tēlu. Vieglāk to ir panākt, ja citu tautību procents ievajā pievienots mazāks, tādēļ marasmātisko vadoņu vadībā lielākais citu tautību vairākums padomju valsts teritorijā tika mērķtiecīgi iznīcināts. Tad valdībai kļūtu daudz vieglāk, pilnīgi bez jebkādam pretestības iespējām pakļaut pārpalikumu. Viss, ko varēja izlasīt par 1937.-38. gada upuriem, tika rakstīts, sistematizēts, papildināts un tulkots līdz pašam pēdējam laikam. Turpmāk uzrādītajā tabulā būs daudzas tukšas ailes. Atzīme (***) skaidri liks saprast, kuri no jauniegūtajiem datiem tika uzrādīti pēdējā brīdī.

1937.-38. gadā politiski represēto bulāniešu saraksts

9. tabula

Nr. pēc kārtas	Vārds, uzvārds, tēva vārds	Dzimšanas dati: vieta, laiks	Darbs, vieta, izglītība	Aresta vieta, laiks	ASM, ⁶⁾ izpild dati, kad, kur	Reabilitēti, kad
1	Abiks Valdis Jēkaba d.	1905.g. Latvijā	Skolotājs Vidējā izgl.	L.Bulānā 6.12.1937	2.02.1938 Minusinskā	26.11.1957
2	Andersons Jānis Jēkaba d.	1907.g. L.Bulānā	Lasītavas vadītājs Vidējā izgl.	L.Bulānā 11.12.1937	2.02.1938 Minusinskā	26.11.1957
3	Andersons Jēkabs Jēkaba d.	1884.g. L.Bulānā	L/a “Cīņa” priekšsēd.	L.Bulānā 19.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958
4	Andersons Jānis Jāņa.d. no Latvijas	Atbrauca 1907.g..	Strādnieks “zavodā”	L.Bulānā 11.12.1937	2.02.1938 Minusinskā	26.11.1957* **
5	Ādmins Roberts Mihaila (Miķeļa)d.	Liflandē 1898.g.	Zirgkapis L.Bulānā, Šušenskā	Šušenskā 22.03.1938	24.06.1938 Minusinskā	12.02.1960* **
6	Aizsilnieks *** Andrejs Kārļa d.	1897.g. Liflandē	Kurpnieks L.Bulānā	L.Bulānā 6.12.1937	2.02.1938. Minusinskā	26.11.1957 ***
7	Alksnis Roberts Jāņa d.	1899.g. L.Bulānā	Zelta rakt. zirgvedējs	Kuragino 22.03.1938	24.06.1938 Minusinskā	12.02.1960 ***
8	Alksnis *** Mārtiņš Jāņa d.	1886.g. L.Bulānā	Oļhovkas raktuvēs	Oļhovkā 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
9	Alksnis Pēteris Jāņa d.	1893.g. L. Bulānā	Izsūtīts. Galdnieks	Biriļusā 6.03.1938.	16.08.1938. Ačinskā	23.05.1961 ***
10	Balodis Krišjānis Jāņa d.	1871.g. Liflandes g.	Kolhozn. L/a “Cīņa”	L.Bulānā 20.01.1938	2.08.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***

11	Belsons Jānis Antona d.	1888.g. L.Bulānā	Strādnieks sovhozā	L.Bulānā 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
12	Bercs Aleksandrs Mārtiņa d	1906.g. Salbas c. Jermak.r.	L. Bulānā Bezdarbn.	L.Bulānā 19.01.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
13	Bercs Mārtiņš Mārtiņa d. ***	1889.g. L.Bulānā	Kulaks- kalējs	Taštipā 25.02.1938	24.06.1938 Minusinskā	11.07.1959 ***
14	Bercs Pāvils Mārtiņa d.***	1901.g. L.Bulānā	Kulaks- Grāmatved Izsūtījumā	Turuh. Kostino c. 23.03.1938	10 gadi LDN-laboša- nas darba lēg.	9.05.1958 ***
15	Bērziņš *** Aleksandrs Jāņa d.	1905.g. L.Bulānā	Galdnieks Usa-traktā	Kazancevo Jermak.raj. 17.07.1938	6 gadi LDN	14.10.1959* **
16	Bērziņš *** Jānis Jāņa d.	1902.g. L.Bulānā	Zelta rakt. “Golubaja”	Golubajā 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
17	Blanks *** Gusts Jūļa d.	1913.g. L.Bulānā	Usa-traktā strādnieks	Jermakovsk. 8.02.1938	11.05.1938 Minusinskā	2.08.1989 ***
18	Blanks Vilis Gotliba d.	12.03.13 L.Bulānā	Strādnieks zelta rakt. Beiskas raj.	1) Balikā 24.02.1938 vēl 1949.g. uz 5 gadiem	1)10 gadi LDN 2)5 gadi izsūtījumā	05.04.1961
19	Brūdeļš Jūlijs Aleksandra d.	1907.g L.Bulānā	Kalējs L/artelī.	L.Bulānā 21.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958
20	Bondarems *** Andrejs Borisa d.	1881.g. L. Bulānā	Bij. kulaks dzirnavniek	Vostočnoje 20.01.1938	2.08.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
21	Būda Aleksandrs Jāņa d.	1904.g L.Bulānā	Bij. kulaks Jaktnieks Viensētas īpašnieks	L.Bulānā 29.11.1937 *** 6.12.37	2.02.1938 Minusinskā	26.02.1957
22	Būda Andrejs Mārtiņa d.	1895.g. L.Bulānā	Kolhozn. L/art.”Cīņa”	L.Bulānā 5.12.1937	2.02.1938 Minusinskā	26.11.1957
23	Būda Jānis Jāņa d.	1907.g. L.Bulānā	Bij. kulaks Kalējs l/a	L.Bulānā 13.07.1937	10 gadi katorgā	16.03.1967
24	Būda Mārtiņš Mārtiņa d.	11.01.1893 L.Bulānā	Bij. kulaks L/a “Cīņa”.	L.Bulānā 5.12.1937	2.02.1938 Minusinskā	26.02.1957* ** 26.11.1957
25	Būda Vilis Pētera d.	8.09.1908 L.Bulānā	Kolhozn. L/a L.B.	L.Bulānā 20.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958
26	Būda Valters Mārtiņa d.	2.09.1907 L.Bulānā	“Krastorg” pārdevējs	Minusinskā 23.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958
27	Ciņ Valdis Jēkaba d.	1902.g. L.Bulānā	Kolhozn.	25.12.37 L.Bulānā	2.02.1938 Minusinskā	6.11.1957
28	Ciņ Jēkabs Jēkaba d.	1905.g. L.Bulānā	Kolhozn.	1937.g. L.Bulānā	2.02.1938 Minusinskā	26.11.1957
29	Čakars Jānis Kārļa d ***	1880.g. Rīgā	Kulaks L.Bulānā	19.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958
30	Čakars Mārtiņš Kārļa d. ***	1902.g L.Bulānā	Kulaks L.Bulānā	18.12.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957
31	Čerbakovs Jānis Pētera d.	1891.g Latvijā	Kulaks Kolhozn.	19.12.1937 L.Bulānā	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
32	Čerba(i)kovs Vilis Pētera d.	1895.g. L.Bulānā	Kulaks Kolhozn.	21.12.1937 L.Bulānā	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
33	Driķis Jēkabs Andreja d. ***	1867.g. L.Bulānā	L.B. skolas skolotājs	L.Bulānā 24.07.1920	Atlaists. Optēts uz Lat	13.08.1920
34	Dronis Jānis Mārtiņa d.	1887.g. L.Bulānā	Ciema padomē sekretārs, no turīgiem	L.Bulānā 29.11.1937	Nesagaidot ASM, miris ieslodzījumā	26.11.1956
35	Dronis Augusts Jāņa d.	1899.g.** L.Bulānā	Kulaks, izsūtīts Znamenkā	Znamenkā 06.11.1937	Cietumā Cik (?)	12.01.1957 ***
36	Geincs Dāvids Godfrida d. ***	1905.g. L.Bulānā	Oļhovkā Vācietis	Oļhovkā 29.07.1938	7 gadi LDN	22.04.1958 ***

37	Geincs Fridrihs Hristiāna d. ***	1899.g. ?	Izsūtīts uz L.B Vācietis atslēdznieks	Minusinskā 17.11.1937	06.12.1937 Minusinskā	24.05.1958 ***
38	Geincs *** Reinvalds Jāņa d.	1910.g. Liflandes g.	Izsūtīts uz L.B	Minusinskā 17.11.1937	10 gadi LDN	24.05.1958 ***
39	Goba Konstantīns Augusta d.	1912.g. Jarcevo Smol.apgab	Skolotājs L.Bulānas skolā	L.Bulānā 28.11.1937	2.02.1938 Minusinskā	26.11.1957
40	Graudiņš (Gravden) Andrejs Pētera d.	1887.g. L.Bulānā	Izsūtīts Kul. Kuzmovkā	Kuzmovkā 19.12.1937	28.02.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
41	Graudiņš Mārtiņš Andreja d.	1915.g. L.Bulānā	Artjomovskas raj. zelta rakt. Vedējs	Artjomovsk.	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
42	Gojiers (Goer) Vilis Gotlība d.	1897.g. L.Bulānā	L/a "Cīņa" Namdaris	L.Bulānā 06.12.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957 ***
43	Griķis Kārlis	1892.g. L.Bulānā	B/nod	L.Bulānā 04.03.1938	10 gadi LDL	12.02.1960 ***
44	Gūtmanis Vilis Klāva d.	1902.g. L.Bulānā	Salbas c.	Salbas c. 07.02.1938	11.05.1938 Minusinskā	01.09.1989 ***
45	Gūtmanis Mārtiņš Klāva d.	1907.g. L.Bulānā	Strādnieks Balikā	Taštīpas r. 25.02.1938	1)10 gadi LDL 2)5 g 1949.g.	11.07.1959
46	Jaguzinskis Pēteris Augusta d.	1910.g. L.Bulānā	Strādnieks Salbas c.	07.02.1938 Salbā	11.05.1938 Minusinskā	01.09.1989
47	Janaitis Augusts Andreja d.	1898.g. L.Bulānā	Izcirtējs Jer- makovskas r	20.07.1938	10 gadi LDN	31.08.1992
48	Hērmanis (German) Ernests Gusta d.	1910.g. Žukovskas r.Orlas apg.	Skolotājs Izglītība vidējā	L.Bulānā 06.12.1937	2.02.1938 Minusinskā	26.11.1957
49	Kalniņš Roberts Mārča d.	1900.g. L.Bulānā	Noliktavas pārzinis	L.Bulānā 21.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958
50	Kalniņš Augusts Mārča d.	1893.g. Viķebskas g.	Namdaris L/a "Cīņa"	L.Bulānā 06.12.1937	2.02.1938. plkst 23	26.11.1957
51	Kalniņš Jānis Mārča d.	1883.g. L.Bulānā	Golubaja c. Meža darbi	"Minusazoloto 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958
52	Kalniņš Jēkabs Mārča d.	1893.g. L.Bulānā	Artjomovsk. vedējs	Kuzmovkā 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958
53	Kalniņš Jānis Mārča d. ***	1903.g. L.Bulānā	Kuzmovkā invalids	Kuzmovkā 19.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958
54	Kalniņš Mārtiņš Jegora d.	1872.g. L.Bulānā	Golubaja c. Meža darbi	Golubaja c. 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
55	Kauliņš Mārtiņš Reiņa d.	1882.10.10 L.Bulānā	L/a "Cīņa" priekšs.v-ks	L.Bulānā 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958
56	Kauliņš Aleksandrs Mārtiņa d.	25.04.1907 L.Bulānā	Skolas sargs	L.Bulānā 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958
57	Kazāks Jānis Jāņa d. ***	1894.g. L.Bulānā	Kanskas ap Zeltracis	Nižņeuskā 28.02.1938	24.06.1938 Minusinskā	07.07.1989 ***
58	Kazāks Reinis Jāņa d.	1886.g. L.Bulānā	No kulakiem Znamenkas c.	Znamenskā 06.12.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957 ***ss
59	Kazāks Eduārd Mārča d.	1917.g. L.Bulānā	Brigadieris L/a "Cīņa"	L.Bulānā 07.12.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957
60	Kazāks Mārcis Jāņa d.	1891.g. L.Bulānā	Kolhozn. L/a "Cīņa"	L.Bulānā 04.12.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957
61	Kazāks Jēkabs Jāņa d.	1883.g. L.Bulānā	mežnieks	Karatūzas 07.12.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957
62	Klidziņš Juris Kārļa d.	1919.g. (?)	Skolotājs L.B. skolā	L.Bulānā 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958
63	Kļaviņš *** Aleksandrs Jāņa d.	1909.g. L. Bulānā	Tinsuka c. Urbējs	Minusazoloto 19.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
64	Kļaviņš Miķelis Jāņa d.	1914.g. L.Bulānā	Minusazoloto Normētājs	Artjomovskā 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
65	Kiršteins Eduards Mārtiņa d.	1895.g. L.Bulānā	Izīgālā Raktuvju strādnieks	Izīgālā 22.02.1938	24.06.1938 Minusinskā	27.10.1960 ***

66	Klauss Eduards Jermolaja d.	1915.g. L.Bulānā	Dzīv.A.Suetukā Igaunis	Kolhoznieks 01.03.1938	10 gadi LDN	07.02.1959 ***
67	Krastiņš Indriķis	L.Bulānā	Kolhozn.	L.Bulānā 1938.g.	Spīdzināts, atbrīvots	-
68	Krēsliņš *** Mārtiņš Jāņa d.	1901.g. L.Bulānā	Beiskas r. Dzīrnavnieks	Bogoslovkas c 22.09.1937	30.10.1937 Krasnojarskā	01.10.1959 ***
69	Krēsliņa Emīlija Jāņa m.	1907.g. L.Bulānā	“Krasnij hutor” Jermakovskas namsaimniece	Kr. hutorā 22.10.1937	5 gadi izsūtījumā	24.02.1958 ***
70	Krēsliņš Jēkabs Jāņa d.	1891.g. L.Bulānā	Raktuvju strādnieks	Raktuvēs 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
71	Ķauliņš Augusts Mārtiņa d. (Jāņa)	1908.g. L.Bulānā	Strādāja Usinskas tr.	1. Abakānā 2. Novosibirskā	LDN 5 gadi katorgā +5 gadi	Reabilitēts, jau brīvs
72	Ķauliņš Jānis Jāņa d.	1902.g. L.Bulānā	Namdaris „Usatraktā”	17.07.1938	5 gadi LDN	14.10.1959.
73	Līkums Kārlis Jāņa d. ***	1914.g. L. Bulānā		Hakasijā 26.11.1942	Cietums ***	Attaisnots 14.04.1943.
74	Lindenbergs Jānis Antona d.	25.08.1902 L.Bulānā	zemnieks	Usa traktā 09.02.1938	Karatūzā Spīdzināts	Atlaists 20.01.1939.
75	Lukēvičs Ernests Samuēla d.	1895.g. L.Bulānā	Mežstrād- nieks	L.Bulānā 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958.
76	Millers Jānis Eduarda d. ***	1895.g. L. Bulānā	strādnieks	Askizegilā 24.02.1938	10 gadi LDN	05.04.1961.
77	Ozoliņš Osvalds Jemeljana d.	1913.g. l/kolonijā ”Balažena”	Skolotājs L.Bul. skolā	L.Bulānā 06.12.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957.
78	Ozols (Озолъ) Ernsts Jāņa d.***	1887.g. L. Bulānā	strādnieks	Usatraktā 19.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958.
79	Ozols Kārlis Jāņa d. ***	1884.g. L. Bulānā	namdaris	Salba ciemā 07.02.1938	11.05.1938 Minusinskā	01.09.1989.
80	Pētersons Mārtiņš Teņa d.	1875.g. L.Bulānā	Kulaks	L.Bulānā 06.12.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957.
81	Pētersons Eduards Mārtiņa d.	1912.g. L.Bulānā	nestrādāja	L.Bulānā 22.03.1938	24.06.1938 Minusinskā	12.02.1960.
82	Pētersons Jānis Mārtiņa d.	1906.g. L.Bulānā	Strādnieks	22.03.1938 Kuragino.	24.06.1938 Minusinskā	12.02.1960.
83	Pētersons Jēkabs Pētera d.	1886.g. L.Bulānā	Kulaks Pārdevējs	L.Bulānā 28.11.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957.
84	Pētersons Augusts Pētera.d.	1906.g. L.Bulānā	Urbējs Tinsukā	Arķ.raktuvēs 19.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958.
85	Pētersons Kārlis Kārļa d.	1888.g. L.Bulānā	Strādnieks kuģniecībā	Verh-Jeņis. 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958.
86	Pētersons Juris Teņa d.	1887.g. L.Bulānā	Remontnieks “Minusazoloto”	Kuzmovkā 19.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958.
87	Pētersone Augusta Jāņa m. (ziņas no V.Štrausa) *****	L.Bulānā	Latviešu un vācu val. skolotāja	Bitcas l/s tehnikumā 5.02.1938	LDN – 10 gadi katorgā	Reabilitēta
88	Priede Aleksandrs Pētera d. ***	1910.g. L. Bulānā	vecākais kurinātājs	Znamenkā 05.11.1938	8 gadi LDN un 5g.b/ties.	22.12.1993.
89	Priede Krestjāns Pētera d. ***	1911.g. L. Bulānā	Kurinātājs	Znamenkā 05.11.1938	6 gadi LDN un 3g.b/ties.	22.12.1993.
90	Purmals Pēteris Jēkaba d. ***	1891.g. L. Bulānā	Izsūtīts Bēdzis	L.Bulānā 12.07.1937	8 gadi un 3 gadi LDN	10.10.1964.
91	Purmals Jēkabs Jēkaba d. ***	1888. g. L. Bulānā	Strādnieks	Minusinskā 06.12.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957.
92	Putniņš Kārlis Georga d. ***	1891. g. L. Bulānā	Administr.sods 1g. Uzskaitvedis	Tursuka c. 18.11.1937	10 gadi LDN	31.03.1956
93	Racs Kuzma Eduarda d.	1908. g. L. Bulānā	Kurinātājs	Znamenkā 18.12.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957.
94	Riekstiņš Vilis (Vasilijs) Jura d.	1891.g. Znamenkā	Namdaris	L.Bulānā 19.12.1937	26.02.1938	24.02.1958.

95	Runcis Aleksandrs Ernesta d.	1903.g. L.Bulānā	Izcirtējs šahtās	Taštīpas raj.1.03.1938	31.08.1938	4.02.1960.
96	Runcis Jānis Ernesta d.	1896.g. L.Bulānā	Kolhozn.	L.Bulānā 18.01.1938	11.05.1938	24.02.1957.
97	Runcis Mārtiņš Ernesta d.	1889.g. L.Bulānā	Mežizcirtējs	“Jenrupā” 20.01.1938	11.05.1938	24.02.1957.
98	Runcis Jānis Mārtiņa d.	1915.g. L.Bulānā	Mežizcirtējs	Goluboje c. 20.01.1938	11.05.1938	24.02.1957.
99	Simonaitis Aleksandrs Jāņa d.	1906.g. L.Bulānā	Namdaris “Заготзерно”	Znamenkā 18.12.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957.
100	Simonaitis Timotejs Jāņa d.	1899.g. L.Bulānā	Namdaris	Znamenkā 04.12.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957.
101	Salmiņš Teodors Otto d.	1886.g. L.Bulānā	Kulaks Namdaris	Aleksandrovkā 25.02.1938	24.06.1938 Minusinskā	11.07.1959.
102	Šēniņš Eduārdš Mihaila d.	1906.g. L.Bulānā	Zirgkopis Biruļā	Biruļā 02.03.1938	13.08.1938 Ačinskā	13.04.1961 ***
103	Šēniņš Jēkabs Mihaila d.	1900.g. L.Bulānā	Strādnieks Biruļā	Biruļā 02.03.1938	13.08.1938 Ačinskā	13.04.1961 ***
104	Šreiners Fricis Jegora d. (Jorgā)	1900.g. L.Bulānā	Vācietis Zelta raktuvēs	1923. un Vilku zaimikā 07.07.1938	10 gadi LDN	22.04.1958 ***
105	Štukmans Eduards Andreja d.	1906.g. L.Bulānā	Meža darbos Jermak. r.	20.01.1938.	11.05.1938. Minusinskā	24.02.1958
106	Tetere Austra Lība m.	1894.g. Latvijā	Skolas direktore	L.Bulānā 19.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958
107	Tobiazs Pēteris Augusta d.	1905.g. L.Bulānā	Mežstrādnieks l/a „Cīņa”	L.Bulānā 21.12.1937	26.02.1938. Minusinskā	24.02.1958
108	Uzbeks Ērmanis Krišjāņa d.	3.09.1907.g. L.Bulānā	“Minusazoloto” veda koksnī	Kuzmovkā 16.01.1938	11.05.1938	24.02.1958
109	Uzbeks Krišjānis Krišjāņa d.	13.02.1875.g. L.Bulānā	Bija atkulakots	Aļhovkā 18.12.1937	Miris cietumā 31.01.1938.g.	19.08.1959
110	Uzbeks Jānis Krišjāņa d.	20.04.1913.g. L.Bulānā	Zirgvedējs	Darbā 16.01.1938	11.05.1938. Minusinskā	24.02.1958
111	Vanags (Vonog) Mārtiņš	1893.g. L.Bulānā	Bij. kulaks L/a “Cīņa”	L.Bulānā 13.11.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957 ***
112	Veide Jūlis Kārļa d.	1900.g. L.Bulānā	Patēr. b-bas vadītājs	L.Bulānā 19.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
113	Veide Eduārdš Kārļa d.	1909.g. L.Bulānā	Taštīpa raktuves	Taštīpā 24.02.1938	24.06.1938 Minusinskā	06.05.1958 ***
114	Vende Jūlijs	1902.g. L.Bulānā	L/a “Cīņa” kolh.	L.Bulānā 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
115	Vende Rūdolfs	1909.g. L.Bulānā	L/a “Cīņa” Brigadieris	L.Bulānā 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
116	Vende Jēkabs Gusta d.	1899.g. L.Bulānā	„Minusazoloto” Artjomovskas r.	Artjom.r. 19.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
117	Vings Kārlis Jāņa d. ***	1896.g. L.Bulānā	Salbas c. Jermakovskas r.	Salbā 07.02.1938	11.05.1938 Minusinskā	01.09.1989 ***
118	Vitners Kristis Pētera d.	1904.g. L.Bulānā	Jermakovskas r. Pavlovkas c.	Pavlovkā 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
119	Vitners Pēteris Jura d.	1889.g. L.Bulānā	Jermakovskas r.	Jermak.r. 17.07.1938	Uz 5 LDN gadiem	14.10.1959 ***
120	Vitovskis Jānis Kristapa d.	1913.g. L.Bulānā	Artjomovskas rakt. Kuzmovkā	Kuzmovkā 19.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
121	Vitovskis Miķelis Jāņa d.	1895.g. L.Bulānā	Artjomovskas rakt. krāvējs	Kuzmovkā 19.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***

122	Vitovskis Jānis Kristapa d.	1876.g. Liflandes g.	Artjomovskas raktuvēs	Artjomovskā 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
123	Vīzingers Teodors Teodora d.	1908.g. L.Bulānā	“Nemira” raktuvju izcirtējs ***	Askizizigal 22.02.1938	LDN 10 gadi katorgā	27.10.1960 brīvs no 1948.g.
124	Vīzingers Eduārds Teodora d.	1906. g. L.Bulānā	“Čezigolā” Askiza raktuvju izcirtējs	Askizizigal 22.02.1938	10 gadi, LDN miris 1943. Magadānā	27.10.1960
125	Vīzingers Pēteris Teodora d.	1890.g. L.Bulānā	“Nemira” raktu vju izcirtējs	Askizizigal 22.02.1938	24.05.1938 Minusinskā	27.10.1960
126	Vīzingers Jānis Teodora d.	1887.g. L.Bulānā	Askizizigilā izcirtējs	Askizizigilā 22.02.1938	24.05.1938 Minusinskā	27.10.1960
127	Vīzingers Antons Teodora d.	1881.g. L.Bulānā	Jermakov kas raktuvēs zeltracis	Jermakov skas raktuvē 20.07.1938	1) 8 gadi LDN 2) 5 gadi	31.08.1992
128	Zaurs Miķelis Viļa d.	24.09.1891 Aizbaikālā Pieamūras g.	Sargs Bulānā l/a “Cīņa”	L.Bulānā 21.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958
129	Zeinogs (Zenok) Jānis Miķeļa d.	1896.g. L.Bulānā	L/a “Cīņa” Namdaris	L.Bulānā 07.12.1937	02.02.1938 Minusinskā	26.11.1957 ***
130	Zeinogs (Zenok) Kārlis Miķeļa d.	1904.g. L.Bulānā	L/a “Cīņa” Melnstrādnieks	L.Bulānā 21.12.1937	26.02.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
131	Zeinogs (Zenok) Pēteris Mārtiņa d.	1906.g. L.Bulānā	Salbas ciemā Ščetinkas p/s Melnstrādnieks	Ščetinkā 17.02.1938	10 gadi LDN	01.09.1989 ***
132	Zeinogs (Zenok) Pēteris Miķeļa d.	(?) *** L.Bulānā	Usa-traktā strādnieks	Usa-traktā 08.02.1938	11.05.1938 Minusinskā	02.08.1989 ***
133	Zeikants Jēkabs Friča d.	1883.g. L.Bulānā	Ļišeņecs veterinārs	L.Bulānā 5.12.1937	2.02.1938 Minusinskā	26.11.1957
134	Zarnis *** (Zirnis ?) Fricis Kriša d.	1917.g. Viķebskas gub.	Skolotājs	L.Bulānā 20.01.1938	11.05.1938 Minusinskā	24.02.1958 ***
135	Zuzāns *** Andrejs Jēkaba d.	1889.g. Omskā	Luterāņu misionārs L.Bulānā	L.Bulānā 24.07.1920	Atlaists 13.08.1920 ***	(<i>Reabilitēts optācijas sakarā.</i>)
136	Išs *** Kārlis Mārtiņa d.	1905.g. L.Bulānā	Kā bij. kulaks izsūtīts uz Tašt. raktuvēm	Taštīpā 25.02.1938	24.06.1938 Minusinskā	11.07.1959 ***
137	Feldmanis Kristaps Indriķa d. ***	1882.g. L. Bulānā	Brigadieris Verhņeusinskas zelta raktuvēs	Turpat 10.02.1938	24.06.1938 Minusinskā	07.07.1989
138	Franks Augusts Jēkaba d. ***	1892.g. L. Bulānā	Krasnojarskas ogļu noliktavā	Krasnojarskā 04.06. 1938	No20.01.1939 LDN 5+3 beztiesības	Attainots 18.08. 1939
139	Kļaviņš Nikolais Jāņa d.	1871.g. L. Bulānā	1932.g. atkulak. uz Tinsuku	18.11.1937.	09.12.37.uz 8g. LDN	08.12.1955

Sākumā ziņas šai tabulai vāca mans dēls Arnis 1989-90. gados, tad, 1991.gadā turpināju vākt pati. Manā rīcībā bija jau kādi 50-60 dēla savākie uzvārdi. Dažiem klāt bija precīzas ziņas par dzīvi un par arestu laikiem, bet citiem pārsvarā bija minējumi, jo ciemā daudzu nosaukto upuru radu vairs nebija. Kad saņēmām atbildes no VDK un prokuratūras, kā arī no Krasnojarskas memoriāla izdevumiem Rīgas memoriālā –atļaujos publicēt aptuveni visu apzināto upuru skaitu.

Šo dokumentu vācējai izdevās, var teikt, “pēdējā brīdī” turēt rokās pie Rīgas “Memoriāla” vadītājas Rutas Ozoliņas esošos 2004.-2008. gadā Krasnojarskā izdotos Krasnojarskas novada politisko represiju upuru “Piemiņas grāmatas” pirmos sešus sējumus. Šīs grāmatas vairāku sējumu saturs pārliccināja, ka mūsu no bulāniešu atmiņām sastādītais saraksts par 1937.-38. gada upuriem bija samērā precīzs. Trūka tikai kādu 10-15 uzvārdu. Bet galvenais ieguvums bija tas, ka varējām aizpildīt daudzas tukšās ailītes (***) par visiem represētajiem, kuriem ciemā vairs nav radu vai par kuriem bailīgie vai nodzērušies pēcteči nevēlējās neko zināt. Diemžēl vēl ilgi jāgaida sējumus līdz pēdējam burtam, līdz ar to dažas ailītes paliek tukšas. Un vēl. Uz Taštīpas, Artjomovskas, Askiz-Izigilas utt. zelta, marmora u.c. raktuvēm lejasbulānieši tika 1926.-1933. atkulakošanas gadā gan izsūtīti, gan, pēc Viļa Blanku stāstītā, cerībā, lai netiktu atrasti kā turīgi saimnieki, uz raktuvēm aizbraukuši paši. Kādas šīs cerības bija naivas!

Krasnojarskas politiski represēto upuru „Piemiņas grāmatā” un Lejas Bulānā saņemtajās IeM un prokuratūras atbildēs vēl ir uzrādīti dati par arestēto darba vietām un amatiem. Un ir norāde, kas, kad un ko piesprieda. Visbiežāk lasām: “*Приговорен комиссией НКВД и Прокуратурой СССР*”, sprieduma datums un – “*ASM ...к ВМН*”. Retāk, pēc 1938. gada jūlija, ir sodi uz 10 vai mazāk gadiem uz LDN “*...в ИТЛ*”.⁶⁾

Arī citu apdzīvoto vietu sarakstos sodus dažreiz piesprieda vairākas instances – tiesas, īpašas ”troikas” vai pat rajonu IeM nodaļas. Visiem arestētajiem inkriminēja tā saucamo tautas ienaidnieku 58. pantu.

1938. gada nogalē Ježovu nomainīja Bērija. Ne jau ložu trūkuma dēļ “ASM” tagad sākuši nomainīt pret izsūtīšanu uz “LDN” nometnēm. Ņemsim vērā, ka visa valsts metalurģijas, atradņu apstrādes, darbi raktuvēs un vairāku pilsētu, piemēram, Noriļskas, celtniecība Sibīrijas ziemeļu rajonos tika veikta ar ieslodzīto rokām un uz iepriekš sodīto kauliem. Bet dzīvei nepiemērotajos apstākļos, nežēlīgā režīma apstākļos iepriekšējo – 30. gadu sākumu represiju upuri ātri apmira un bija vajadzīgs svaigs darbaspēks. “Noriļlagā” vien 1952. gadā bija maksimālais ieslodzīto skaits – 244 109 cilvēki. Atkārtoju, ka Noriļska, kas atrodas uz mūžīgā sasaluma zemes, ir uzcelta burtiski uz ieslodzīto kauliem.

6) ASM – augstākais soda mērs - nošaušana. Krieviski “ВМН” (*высшая мера наказания*).

LDN – labošanas darbu nometne – lēģeris. Krieviski “ИТЛ”

*** Visi dati ņemti no Krasnojarskas “Izdevniecības projekti”, sākot ar 2004.g., izdotajām “Krasnojarskas novada politiski represēto upuru Piemiņas grāmatām” – “*КНИГА ПАМЯТИ жертве политических репрессий Красноярского края*”

*Kur ziemeļu puteņi kaukdami griežas
Un kalni un pakalni šausmīgi šņāc,
Kur priede pie egles kā glābiņā spiežas
Tur latviešu kauli it mierīgi dus”.*

L.Bulānas ziņģe

Citu ciemu un tautiešu likteņi

Minusinskas rajona letgaliešu ciems “Stroganovo”

Reiz, XX gadsimta sākumā, Minusinskas apriņķī bija tāds ciems “Stroganovo”, kurā 1931. gada 1. augustā skaitījās 114 sētu. Tajās dzīvoja 165 ēdāji. Lūk, ko par šā ciema likteni Minusinskas muzeja darbiniekiem rakstiski apliecināja divas liecinieces. Viena no viņām bija N. L. Suvoraja (meitas uzvārds Čereškēviča), tolaik dzīvoja Tesj ciemā, Komsomoļskaja ielā, un otra – Vedjaškina Feodosija Spiridona m. no Kavkazskoje ciema, Kaļiņina ielas.

Kā atceras stāstītājas, no 1937. gada decembra līdz 1938. gada februārim arestēja 17 cilvēku. Pēc tam aresti turpinājās visu 1938. gadu.

Kā mēs zinām, viņu nāves stundas ar nošaušanu piedzīvotas tai pašā laikā un turpat – Minusinskā, kā tas notika ar bulāniešiem. Ja tuvinieki sūtīja pieprasījumus pirms deviņdesmitajiem gadiem, viņi no VDK saņēma izdomātus nereālus nāves datus, 1940.-1945. g. Tikai pēc 1990. gada varēja saņemt patiesas ziņas par nāves dienu un rehabilitācijām. Tādēļ lasīsim, bet domāsim, kā tas varēja būt īstenībā.

**Vārdi pārrakstīti burtā burtā. “A” nozīmē, ka ziņas par šo cilvēku atrodas Minusinskas arhīvā pie Leontjeva.*

10. tabula

	Dzimis	nošauts
A Antin Fēlikss Antona	1891	23.10.43.
A Vagaļ Augusts Antona	1890	16.07.43.
A Grabovskij Aleks Petr. Grabovskij Pjotr Klem. Grabovskij Pēter.	1900	26.02.44.
A Grabovskij Ivans Leontjev Grabovskij Pjotr Leontjev Dubovskij Uljans	1914	12.03.42.
A Pastušok Staņislav Ignata (latgalis) Stagis Anton Trupp Pēters	1892	20.04.43. VDK
Čakstin Ignat Ivana	1900	21.11.41. VDK
A Čereškēvič Osips Mih. Čereškēvič Leontij Mih. Čakstin Daniil	1891	12.02.38. VDK
A Ekša Franc Josipa Ekša Frol Frola d.	1879	03.12.43. VDK

Pēc 1937.-38. g. represijām “Stroganovo” ciemu vairs neatrast!¹⁾

Krasnoturanskas rajona latgaliešu ciems “Kreslavka”

Šo sarakstu Minusinskas muzejam sastādīja un nodeva 1989. gada novembrī Škutāna Ivana Vasīlija d. tuvinieki.

Pirms uzrādīt “ļišencu” sarakstu, jāpiemin, ka pēc R. I. Gusevas (*meitas uzv. Škutāne*), Ivana Vasilija d. Škutāna meitas, stāstītā, ciemā 1930. gadā bija 120 sētu, bērni mācījās desmitgadīgajā skolā. To apmeklēja arī bērni no kaimiņu sādžām. Daudzus atkulakoja, daudzi tika “ļišencu” sarakstā.

1937. gadā Kreslavkā tika arestēta visa kolhoza valde un viss skolotāju kolektīvs. Otro reizi arī arestēja veselu grupu, kopā 42 cilvēkus. 1938. gadā pazušanā aizvesti 65 kolhoznieki vecumā no 18 līdz 60 gadiem. Daži no arestētajiem izdzīvoja, tas nozīmē, ka arestēti bija 1938. gada beigās. Tad jau nešāva nost, bet piesprieda 10 katorgas gadus. Pēc personīgās pieredzes pazudušo meklējumos, varu droši teikt, ka šie saraksti nav pilnīgi.

Drīz pēc 1938. gada arī šīs sādžas pēdas izzuda.

Pārrakstīts burtiski.

R. I. Gusevas iesniegtais *ļišencu* un kulakoto saraksts

11. tabula

	Lietas Nr.	
A	583	Abent Fjodors Ludviga 1903
	584	Begunovič Makar Nīkiforovičs
	585	Begunovič Nikolajs Ivanovič
	586	Vid Viktor Ivanovič
	587	Gerasimov Ivan Vasilija
	588	Dubko Nikolajs Ivanovič
	589	Ignatovič Fadejs Kazimira
	590	Koken Ludvig Francevič
A	591	Krivin Ivan Ignatovič
	592	Krotov Arkadij Antonovič
	593	Kudin Aleksej Petrovič 15”m”
	594	Kudin Daniil Alekseja
	595	Makarov Aleksej Artjoma
A	596	Matijs Josif Andrejevič
	597	Rimšān Ivan Dalmatovič
	598	Suveid Josif Ignatjevič
	599	Teļnov Andrians Pimenovič
	600	Utman Ivan Andrejevič
A		Petrov Kalistrat Ivanovič
A		Tuzov Pavel Petrovič 1931.g. 42 gadi
		Teļnov Semjon Andrianovič
		1936.g. jūnijā Kreslavkā atradās “ļišenci” ²⁾
		Bekasov Nik. no 1932.g.
		Utman Ivan no 1934.g.

Ja lasītājs atceras Lejas Bulānas *ļišencu* ģimeņu garos sarakstus, viņš sapratīs, ka arī aiz šiem uzvārdiem stāv daudz līdzīgi izsūtīto bērnu, veču un sievu. Šie nelaimīgie gāja pa tiem pašiem bēdu ceļiem kā mūsu Vendes, Tomaņi, Putniņi un daudzi citi.

1) MKY «АГМ» - 377.f., 3.apr., personlietas

2) MKY «АГМ» - 377.f., 3. apr. 55.l., 172. lapa

1937.-1938. gada Kreslavkā arestēto papildsaraksts no Minusinskas muzeja

Aistrāts Josifs.	
Breidakovs Nikolajs	– ciema padomes priekšsēdētājs
Bleiders Pjotrs Pāvila d.	– skolotājs
Birins Ignatijs un Birins Ludvigs	
Vagals	
Vonogs Vikentijs un Vonogs Uljans	
Vidovs Andrejs	- 18 gadu
Grovers Augusts Ignata d.	- galdnieks
Grovers Vikentijs Ignata d.	
Guščins	
Dzalba Ivans un Vikentijs Antona	-miris 8.12.38.
Dongo Zigmunds Andrejevičs	
Zalāns	
Kokins Josips Jos. d.	
Kudins Andrejs Aleksejeva d.	–“A”, lieta Minusinskas arhīvā
Kudins Aleksejs Petrovičs	- sk. vēl bija pirmajā sarakstā
Krivins Antons	- galdnieks
Krumpāns Pjotrs Eduardovičs	- noliktavas pārzinis
Krumpāns Eduards	
Kusins Josifs	- brigadieris
Mednis	- skolas direktors
Misāns Josifs	
Plivčs Juris	- brigadieris
Plivčs – tēvs	
Rimšāns Aleksejs	- kolhoza priekšsēdētājs
Teilans Antons	- pārdevējs
Timoško	- 60 gadu
Škutāns Ivans	- bij. kolhoza priekšsēdētājs
Škutāns Isidors Adāmovičs	
Škutāns Antons Adāmovičs	
Škutāns Demjans Adāmovičs	
Šmidts	
Čevers	- skolotājs

Kreslavkā dzimušie, kuri arestēti 1937.-1938. gadā Krasnojarskā:

Birins Ivans Antonovičs
 Grovers Adāms Ignatovičs
 Zenovs Antons Josifa d.
 Kairo Augusts
 Krivins Ivans Ivanovičs
 Krigins Ivans
 Kokins Kazimirs
 Prekels Augusts
 Škutāns Uljāns Vasilija d.
 Škutāns Demjans Vasilija d.
 Škutāns Savelijs Vasiljevičs, atgriezies no katorgas pēc 10 gadiem.

Arī šo ciemu pēc represiju laikiem vairs neatrast!

Tagad Krasnojarskas novadnieki var salīdzināt un precizēt šos sarakstus ar Krasnojarskas Memoriālā izdotās grāmatas palīdzību. Tā darīju es pēdējos gados.

Nu mēs zinām, kā gāja luterāņiem latviešu ciemos, un tagad redzam, ka tādu pašu likteni pieredzēja katoļi letgaliešu ciemos. Balstoties uz šiem piemēriem, varam iedomāties, kas bija noticis visā Sibīrijā, visā Krievijā un visās pārējās PSRS republikās. Un, zinot krievu parunu “лес рубят – щепки летят” (cērtot mežu, skaidas lec), zinām

arī to, ka tāpat bija cietuši pašas krievu pamattautības garīdznieki un inteliģence. Sākot ar slaveno ģenerāli Tuhačevski, cieta liels komandējošā korpusa virsnieku sastāvs un ļoti plašs slānis vienkāršās krievu tautas.

Dokumentu meklējumos gadījās sastapties ar pārsteidzošiem materiāliem, kas lika apbrīnot dažus cilvēkus. Arī starp tiem varasvīriem, kuru rokās bija nolemto likteņi, atradās godprātīgi tautieši, cilvēki, kuri saprata, ka notiek netaisnīgums. Lūk, šāds piemērs. No 1908. gada pārliecināts komunist Kuragino ciema prokurors, kurš 1893. gadā dzimis Rīgā, tika arestēts 1937. gada jūlijā, nošauts 1938. gada 21. oktobrī. Viņa vārds ir Lagzdiņš Eduards Friča d. Vēl 1917. gadā dienot cara armijā, viņš organizēja partijas šūniņu. Viņa pagrīdes segvārds bija Toms. No 1918. gada pēc demobilizācijas strādāja par tēraudlējēju Sibīrijā. No 1923. gada strādāja Novosibirskas apgabala komitejas priekšsēdētāja vietnieka amatā. No 1924. gada bija apgabala kontrolkomisijas priekšsēdētājs Minusinskā. No 1933. gada līdz arestam bija Kuraginas rajona prokurors.

Acīmredzot kāds ziņu pienesējs bija par viņu pasūdzējies augstākstāvošam prokuroram vai VDK par to, ka Lagzdiņš neizskata viņa ziņojuma sūdzību. Tāds secinājums izriet no tā, ka aresta laikā Lagzdiņa dzīvoklī bija atrastas 74 neizskatītas sūdzības un ziņojumi, 48 izmeklēšanas anketas, deviņi avīžu izraksti, uz kuriem viņš nereaģēja un kurus nenodeva tālākai izskatīšanai. Iedomāsimies, ka aiz katras sūdzības, aiz katra ziņojuma slēpās kaut viena cilvēka dzīvība. Daudz pieredzējušais prokurors, riskējot ar savu dzīvību, centās novilcināt šo lietu izskatīšanu līdz nezināmam laikam. Lagzdiņš bija arestēts un nošauts. Lagzdiņa sieva ar dēlu pirms 1941.-1945. gada kara aizbrauca uz Latviju.

Ir vēl kāda interesanta lieta, kas atrodas turpat, Martjanova muzejā Minusinskā. Zemītis Kārlis Andreja d., dzimis Rīgā 1878. gadā. Līdz 1905. gadam viņš strādāja Rīgā par juvelieri. Piedalījās 1905. gada nemieros. Vēlāk par piedalīšanos partizāņu kustībā bija apbalvots ar revolveri un pulksteni. Cara laikā tika arestēts un izsūtīts uz Turuhansku, turpat, kur atradās Staļins. Abi bija tur tikušies. Viņš par tiem laikiem stāstīja, ka Staļins (*tolaiķ Iosifs Vissarionovičs Džugašvili.*) uzvedies prasti, bijis rupjš, daudz dzēris un atstājis ārļaulības bērnus. No daudziem citiem avotiem zināms, ka Staļins iznīcināja visus savus pagrīdes biedrus. No tā neizbēga arī Zemītis. Viņu arestēja un 1938. gadā nošāva. Arestēja arī Zemīša meitu Annu, kura pēc lēģeros izciestajiem 10 gadiem atgriezās. Arestēja arī znotu, 1895. gadā Latvijā dzimušu Goldsmāni Žani Viļa d. Viņš bija jātnieku strēlnieku divīzijas komandējošā sastāva virsnieks. No 1925. gada strādāja Minusinskas milicijā. No 1931. gada iekšlietu komitejā. Arestēts kopā ar sievu un sievastēvu. Minusinskā dzīvojošā mazmeita stāstīja, ka vēlāk vecmāte, Zemīša Kārļa sieva, saņēma par vīru republikas nozīmes personālo pensiju.

Ja jau iznācis runāt par Zemīša un Staļina izsūtījuma vietu Turuhanskas apvidū, tad uzskatu par pienākumu padalīties ar saviem iespaidiem par šo vietu.

1991. gada septembra sākumā mums, aptuveni 100 cilvēkiem no Latvijas izdevās ar motorkuģi "Latvija" doties pa Jeņiseju no Krasnojarskas līdz Dudinkai. Mūsu vidū bija daži zinātnieki, žurnāliste Biruta Eglīte, Skridu ģimene ar vēl mazām meitenēm, bet jau ļoti prasmīgām mūzikm, bija Krasnojarskas "Memoriāla" vadītājs V. Sirotinins, Minusinskas muzeja direktors, Rīgas Franču liceja skolēnu grupa ar pedagoģi, Austrā Boļševica, Krasnojarskas latviešu grupiņa, mana draudzene no tā laika "Krievijas" latviešu biedrības Māra Ļabis un daudzi citi, piemēram, Krasnojarskas sieviešu – kazačku koris. Ar vārdu sakot, liecinieku manam stāstījumam daudz. Mūsu mērķis bija atrast un apmeklēt, labāk skan – apciemot, pēc visām represijām Jeņisejas krastos palikušos latviešus.

Pie viena mums parādīja kāda bijušā lēģera teritoriju, tādu kā 501. lēģera vietu ar aizaugušām, izjukušām barakām, kas uz mums atstāja drūmu iespaidu. Labi, ka knišļu laiks bija garām un mēs noguruši, satrikti, bet knišļu nesakosti varējām atgriezties uz kuģa. Vēl kāda atbaidoša vieta personīgi man bija tur, kur Jeņisejas krastā stāvēja par godu Staļinam pēckara gadus uzceltā panteona nožēlojamās paliekas. Gidi mums stāstīja, ka tā bijusi ļoti augsta celtnē, par to varēja spriest pēc augstajām sienu karkasu detaļām. Tolaik visas sienas bija no bieza dubultstikla, iekšpuse bija apzaļumota ar palmām, bet iestiklotā “tempļa” vidū stāvēja namiņš, kurā, esot cara laikā izsītijumā, mitinājās pats Džugašvili.

Apkalpoja šo celtni speciāli šādam nolūkam netālu uzceltā ciematiņa iemītnieki. Pa koka laipiņām aizgājām uz šo mazo “sādžiņu”. Atradām nedaudz vairāk kā desmit guļbaļķu māju ar aiznaglotiem logiem. Nevienas dzīvas dvēseles. Arī sagrautajā panteonā mūsu acu priekšā vairs nebija ne namiņa, ne stiklu. Nebija arī kādreizējā Staļina pieminekļa uz augsta postamenta iepretī panteonam. Kādreiz, būdams augstāks par kokiem, tas bija redzams tālu pa Jeņiseju braucošajiem kuģiem, kam bija obligāts pienākums taurējot to sveikt.

Pēc 1956. gada, kad 20 PSKP kongresā Ņikitas Hruščova vadībā atmaskoja Staļina kultu un visas ar to saistītas represijas, bijušie ieslodzītie atbrauca uz šo muzeja nozīmes vietu un izdemolēja visu panteonu. Bet “asiņainā tētiņa” stāvs tika no postamenta ne tikai nogāzts, bet arī aizvilkt uz Jeņisejas upi un noslīcināts. Mēs prātojām, kur viņi ņēma tik daudz spēka, kā spējuši to nogāzt un vēl vairāk – aizvilkt kādus 50 metrus līdz upei un ievilkt ūdens dziļumos. Tagad tikai bēguma laikā gadās redzēt tā briesmoņa zābaku purngalus.

Neskatoties uz to, ka tur viss bija izdemolēts, man gribējās ātrāk tikt no šīs vietas prom un paslēpties kajītē. Arī manu tēvu pēc triju mēnešu ilgas spīdzināšanas 1938. gada 26. maijā kopā ar aptuveni 230 bēdubrāļiem ar šā cilvēka pavēli nošāva Butovas poligonā Maskavā. Gan jau Dievs zina, kas ar tādiem necilvēkiem jādara.

Turuhanskas muzejā brīdī, kad pārējie nolaidās pagrabtelpās jūsmot par izgaismotām, mirdzošām dārgakmeņu krāsās, mūžīgā sasaluma zemē izgrebtām sienām, kurās ledus kristāli laistījās kā dimanti, es izmantoju šo brīdi un palūdzu muzeja darbiniecei parādīt man biezo žurnālu. Tajā bija saraksti ar 1941.-1949. gadā uz Turuhanskas nometnēm izsūtītajiem. Ātrumā izdevās izrakstīt daļu no saraksta. Atrast tautiešus palīdzēja tas, ka mūsu uzvārdi un dzīvesvietas tik krasi atšķiras no citiem.

“Lieta Nr. 2

- 118. Miške Verners Jānovičs, 1.05.1929.g. Latvija, Vaives pag.
- 122. Veikmanis Andrejs Antonovičs, 8.01.1925.g. Varakļānu raj Bornova c.
- 178. Baumanis Irma Marija Kriševna, 21.02.1909.g.
- 235. Ābele Valentīns Žanovičs, 28.05.1926.g. Latvija, Ciecere.
- 568. Miške Zelma Petrovna, 28.01.1908.g. Latvija, Cēsu r. Sērmukalna pag. “Kampas” m.
- Ābele Edvīns Žanovičs, 25.05.1927.g. Latvija, Kuļdinā apr.(?) Ciecera pag. “Liepas”

Lieta Nr. 3

- 88. Drobek Dzidra Eduardovna, 9.01.1929.g. Latvija, Libavu apr. Tašinskas pagasts
- 93. Blumberga Anna Indrihovna, 15.04. 1887.g. Cēsu apr. Civītnes muiža
- 139. Imars Vallija Kristapovna, 4.02.1926.g. Kurļandskaja gub. “Sabi”
- 183. Dindrups Nikolajs Karlovičs, 8.05.1904.g. Kurļandskaja gub. “Sabi”
- 193. Kaigars Emma Girtovna, 21.02. 1896.g. Latvija, Talsi
- 213. Dunis Juris Karlovičs, 4.03.1931.g. Latvija, Rīga
- 413. Baumane Astrīda Arnoļdovna, 1.01.1935.g. Jelgavas apr. Supeles p. “Sprīguļi”
- 417. Briedis Maija Petrovna, 1936.g. Rīga
- 631. Karelova Ludmila Isaakovna, 1919.g. Liepāja

Lieta Nr. 7

- 73. Brods Vilis Jakubovičs, 13.07.1912.g. Gausenskij raj. Vecbalskas ciema padome.
- 75. Balodis Krišs Ernestovičs, 2.11.1913.g. Aizputes apr.
- 95. Melderis Petr Karlovičs, 28.04.1904.g.
- 37. Garais Jēzups Dominikovičs, 3.05.1916.g. Viļānu apr. Bjalvu pag.”

Un tas viss tikai no dažām biežā žurnāla lapām. Pārāk maz bija laika. Kamēr pārējie ekskursanti klausījās vietējās gides stāstījumu par to, kādas ērtības patiesībā bija cara laika izsūtījumā esošajiem – atsevišķas mājas ir Staļina, citas Sverdlova “kungiem”, tikmēr man bija jāsteidzas pēc iespējas vairāk uzzināt par šo kungu upuriem, kuru radītais “vishumānākais” režīms (atšķirībā no “nežēlīgā” cara režīma) liedza pat iespēju būt dokumentāli apglabātam, pat nerunājot par tādām ērtībām kā atsevišķs namiņš, savs pavārs, vai sava kopēja.

Lai man piedod Turuhanskas ieslodzījumu vietu upuru tuvinieki, ka neradās iespēja izzināt par šiem cilvēkiem ko nebūt vairāk. Tam nolūkam būtu jāorganizē vesela zinātniskā ekspedīcija. Vajadzētu garāku laika sprīdi un savu kuģi, kas drīkstētu piestāt, kur un kad vajadzīgs, un stāvētu tik ilgi, cik vajadzīgs. Par šādu atļauju no Krievijas arī mūsdienās būtu jāšaubās. Bet togad mums vēl bija vienādas pases. Tādēļ nekas cits neatliek, kā vien rūpīgi apieties ar sasniegto mazumiņu, kas ir pašlaik. Un tomēr arī tas NAV MAZ!

Kaut vai tāpēc vien nedrīkst noklusēt pārējo. Arī to, kas pārsteidza un lika aizdomāties. Jo, kaut arī Krasnojarskas latvieši ir tā pati tauta, kas Lejasbulānā vai jebkurā citā Sibīrijas latviešu ciemā; kaut arī viņi ir tādi paši cilvēki kā ikviens, kurš nokļuva nežēlīgās despotijas skrūvspīlēs, tomēr viņu likteņi ir savādāki. Grūti pateikt, kuri no tiem ir traģiskāki. Pieminēšanas vērts ir kaut vai tāds “sīkums” kā pilnīgs dzimtās valodas lietošanas aizliegums. Tas nekad nav darbojies Lejas Bulānā, kur visi iedzīvotāji runāja tikai latviski. Un pilsētniekiem ilgas pēc Latvijas ir spēcīgākas, daudziem šķiršanās no dzimtenes joprojām iegūlusi atmiņā. Un viņi nedzīvo vienuviet, bet mīt izkaisīti starp citām tautībām, jo pārsvarā viņi ir 1941. gadā izsūtītie. Bet lielākais vairākums 1949. gada represēto, ja vien izdzīvoja, devās atpakaļ uz Latviju.

No darba brīvajā laikā nācās ne tikai strādāt Krasnojarskas arhīvā, bet arī apmeklēt savus latviešu valodas kursu klausītājus viņu mājās. Tā reiz apmeklēju Mārītes S. māti. Pirmajā tikšanās reizē Zelmas tante centās ar mani runāt krieviski, bet ar spēcīgu latvisku akcentu. Es uzrunāju viņu latviski, viņa atbildēja krieviski. Arī sarunas tēmas bija par ikdienas rūpēm vien. Toties nākamreiz viņa jau vairāk uzticējās, un pēc daudzu gadu klusēšanas un noslēgšanās sevī atvērās Zelmas tantes latviešu valodas brīnumlādīte. Parunas, joki, dziesmu vārdi un pat palaidnīgas divdomības! Šķita, ka neuzticības ledus ir izkusis un laukā izrāvās viss, kas daudzu gadu garumā bija rūpīgi sakrāts un slēpts.

Kad Mārīteiursos bija jāraksta sacerējums, viņa rakstīja par savas mātes likteni. Tas jau aprakstīts “Pamātes klēpī Sibīrijā”. Zelmas tante bija arestēta 1941. gada 14. jūnijā. Viņiem ar vīru Jāni Kalniņu bija divas meitas. Arestēja viņu kopā ar pašas un tēva vecākiem. Palika tikai 10 mēnešu vecā meita Maija. No Krustpils ešelons ar nelaimīgajiem brauca līdz Kirovai, kur bija jāpiedzīvo vēl viens trieciens. No ģimenēm aizveda visus vīriešus. Tikai 1992. gadā Zelmas tante uzzināja, ka vīru kā “dzimtenes nodevēju” un “spiegu” nošāva Maskavā 1942. gadā. Pēc mātes stāstītā Mārītei izriet, ka vīrs bija ļoti izglītots, kulturāls un gudrs cilvēks. Pārējos aizveda uz Sibīriju. Zelma ar meitu tika kaut kādā lauku artelī pie Ačinskas. Smagi vergojot, viņa nodzīvoja tur līdz 1946. gadam. Kad valdība atļāva bērņus aizvest uz Latviju, arī Zelmai izdevās dabūt atļauju apciemot mājas. Viņa nespēja laikus atgriezties Sibīrijā, divus gadus slēpās no varas iestādēm. Bet, protams, atradās ziņu pienesējs un viņu atkal arestēja un notiesāja uz 25 gadiem katorgā.

Tad sākās īstā elle ar badu, aukstumu, smagiem fiziskiem darbiem, utīm un konvoja pazemojumiem. Lai neļautu apsardzes vīriem uzmākties, sievietēm bija jāpaliek stāvoklī, tikai tad viņas saņēma atvieglojumus. Tā arī Zelmai bija jāsaņem kopā ar kādu vīru no slimnīcas konvoja, kur viņa strādāja. Viņš bija dvīņu, Mārītes ar brāli, tēvs. Ļoti

smaga rakstura vīrs, pats būdams igauņis, latviešus apsaukāja par fašistiem un pret sievu izturējās tāpat, kā sargi lēģerī. Kara laikā šis vīrietis zaudēja kāju, par huligānismu nokļuva lēģerī. Un visa neapmierinātība ar dzīvi nāca pār sievas un bērnu galvām.

Sāpes un ilgas pēc dzimtenes un latviskums ar mātes pienu bija nodoti arī Mārītei. Pēc viņas vārdiem, viņas dzimtene nav lēģera barakas, bet Latvija. “Ar savu nākšanu pasaulē 1951. gadā Mārīte ar brāli izglāba mātes dzīvību, toties vēlāk, 1957. gadā, atņēma Zelmai iespēju atgriezties Dzimtenē, jo vīrs vēl bija dzīvs.” Pēc Staļina nāves 1953. gadā ģimene tika atbrīvota, kādu laiku dzīvoja “Krasnajā gorkā”, kur piedzima vēl viena meita.

Tik rūgts bija mūžs skaistai, staltai gaišmatainai tautumeitai ar garām un biežām bizēm. Acīs vienmēr slēpās dziļas skumjas, ar tām viņa arī aizgāja aizsaulē.

Kad iedziļinies “skolēnu” dzīvesstāstos, saproti, ka katram no viņiem, vai tas būtu sirns kungs, kurš padsmīt gados izvests ar vecākiem, vai viņa jau precētā meita – visu viņu sirdīs mīt skumjas pēc etniskās dzimtenes, pēc piedalīšanās savas tautas dzīvē. Krasnojarskas latviešiem piemīt ārkārtīga sirsnība un atsaucība. Jo ne jau paēdušais saprot izbadējušo. Un zīmīgs ir arī tas fakts, ka viņus līdz šim laikam neatstāj bailes par to, ka tik neatgriežas bargo represiju gadi. Viņi priecājas par katru iespēju sanākt kopā savā kultūras biedrībā, izdziedāt savas dziesmas, parunāt savā valodā un, visbeidzot, daudzi rod iespēju pievērsties Dievam savās luterāņu baznīcās.

1941.-1949. gada represēto bērni, kuri kopā ar mātēm agrā bērnībā tika izvesti no Latvijas, skolās centās mācīties tikai teicami. Tikai tad “tautas ienaidnieku” bērni, lai iegūtu augstāko izglītību varēja iestāties augstskolās. Tagad viņi ir godājami sirmgalvji ar docentu un profesoru grādiem. Tāds bija Valdemārs Jansbergs, Francis Daudišs, tādi ir Imants Piziks, Jānis Kungs un citi. Tāds ir bijušais Krasnojarskas mākslas skolas direktors Gunārs Ulmanis, kurš atgriezies uzcelt no jauna savas sagrautās dzimtās mājas “Pikšas” un vadīt Kārļa Ulmaņa muzeju.

Lielākā daļa Krasnojarskas latviešu ir represēto bērni un mazbērni. Jo tālāk, jo vairāki no viņiem apprecas ar citu tautību pārstāvjiem. Ja agrāk nebija ļauts runāt savā valodā, tad tagad pilsētā to prot arvien mazāks skaits latviešu. Vai tas pats nenotiek ar Amerikas, Austrālijas un Eiropas latviešiem? Pat neskatoties uz to, ka viņiem bija ļauts dzīvot, saglabājot visas savas tradīcijas, valodu un reliģiju, arī viņu mazbērni valodu nezina. Un, kas ir interesanti, ja latvietim no Krievijas, runājot latviski, skan kaut niecīgs akcents, to pamana un aizrāda. Bet par Rietumu akcentiem jūsmo, pat cenšas tos atdarināt.

Kas attiecas uz Lejas Bulānas tautiešiem, tad viņi savā kopienā varēja justies kā mazā “republika” (starp citu, ciems ir par 60 gadiem vecāks nekā Latvijas republika) ar reliģijas, valodas un tradīciju saglabāšanu. Pat, neskatoties uz visām represijām un kopīgajām ciešanām, viņi turpināja runāt savā senatnīgajā valodā un ne mirkli nešaubījās, ka ir Latvijas latvieši, kaut nevienā mājā nav Latvijas karoga. Toties glabājas kāds ierocis... Jo ir iebiedēti.

Neskatoties uz asimilāciju, vairākums tautiešu izjūt lepnumu par savu latvisko izcelsmi. Daudziem krasnojarskiešiem mājās atrodas atjaunotās Latvijas valsts karogi. Viņi labprāt sanāk latviešu kultūras biedrībā. Viņi dzīvi interesējas par notiekošo Dzimtenē. Bet Latvijas valdība nedara neko, lai viņi atgrieztos vai lai vismaz iegūtu dubultpilsonību. Šo cilvēku sirdīs rodas nedrošības izjūta par rītdienu. Viņi vēl joprojām jūt, ka bijušās iekārtas kontrole, uzskaitē un izsekošana nav izgaususi. Šīs šaubas joprojām ir gan Sibīrijas pilsētnieku, gan laucinieku dzīves ēnas puse.

Ar savu piemēru varu liecināt, ka arī katrs mans solis tika izsekots. Vajadzēja tikai kādu nedēļu pazust no kopmītnes viņiem nezināmā virzienā, kā miliči meklēja mani

rokā. Kā pēc pāris gadiem Krasnojarskas latviešu kultūras biedrības priekšnieks A. Lielais varēja zināt un pārnest, ka 1990. gada novembrī Lejas Bulānā mēs, sagaidot no Latvijas Dzintru Geku ar kinooperatoru grupu, pie savas mājiņas uzdrošinājāmies izlikt sarkanbaltsarkano karogu?!

Ar kādām tiesībām 1997. gadā Karatuzas milicijas nodaļas darbiniece uzdrīkstējās skolotājai no Latvijas atņemt pasi un neatdot to veselu nedēļu? Meklēja katru ieganstu, lai varētu piedraudēt ar izraidīšanu no valsts. Un ar kādām tiesībām Karatuzas kultūras darbinieki aizliedza mums sabiedriskajā vietā savā starpā sarunāties latviski? Daudz bija šādu nelāgu brīžu, kuros bija bezbailīgi jāaizstāv savas Latvijas pilsones tiesības.

Jo es pārstāvēju to Latviju, kas uzdrīkstējās *atšķelties* no “*tik labas valsts*”. Karstos strīdos dzirdēju pārmetumus un draudus: “*..mēs atstāsim jūs bez naftas, bez elektrības, jūs bez mums nomirsit badā, bez izejvielām jūsu valsti piemeklēs posts.*”

Paldies Dievam, mēs dzīvojam!

*“Ak, Latvija, kur tavi dēli,
Tie visi apkārt klejoja.
Dažs aizgāja uz kara lauka,
Dažs tālu projām, svešumā.”*
Lejas Bulānas ziņģe.

Vācijas–Krievijas karš

Lai notiek kas notikdams, bet laika rats griezās uz priekšu. Pēc piedzīvotajiem posta gadiem pagāja tikai daži gadi un sākās II pasaules karš. Lejas Bulānā pēc izkulakošanas vēl nepaguva paaugties pietiekami liels skaits pilngadīgo zēnu, tādēļ karā 1943-45.gados iesauca pat 17 gadu vecus zēnus. Visi vecākie vīri bija iznīcināti 1937.-1938. gadā. Arī mans brālis Ēriks Vende bija iesaukts armijā no 9. klases. Viņam nācās dienēt 7 gadus.

Par kara laikiem labprāt stāstīja daži vīri, kuriem laimējās no karalauka atgriezties mājās dzīviem. Viņus atradu viegli. Krievijā ir tāds paradums. Pie II pasaules kara veterānu vārtiem tiek piestiprināta sarkana zvaigzne. Tāda zīme atradās arī pie Blanku Viļa Roberta dēla vārtiem. Vilis dzimis Bulānā 1927. gadā. Beidzis Lejasbulānas skolā trīs klases. Tēvs, Blanku Roberts Jura dēls (1902-1935), miris ar tīfu. Māte, Krastiņa Lūcija Kristapa meita (1902-1947), arī mirusi, vēl nebūt nebūdamā veka.

“Tēvs bija iestājies komūnā “Sarkanais oktobris”, kur priekšnieks bija Jāzeps Bikovņikovs. Bez manis ģimenē bija vēl četri bērni: brālis Valdis, kurš krita tēvijas karā (1922-1944); māsa Emma (1926.g.), dzīvo L.Bulānā; māsa Anna (1929.g.) dzīvo Kizilā; māsa Vilma (1939.g.), dzīvo Abakanā. No sešu gadu vecuma mācījos gandrīz visās Lejas Bulānas skoliņās. Jaunībā strādāju kolhozā ar zirgiem. 1944. gadā mani iesauca armijā, kājniekos. Uzreiz sūtīja uz Ķīnu karot pret japāņiem. Bija ļoti smags pārgājiens pāri Mongolijas tuksnešiem. Ai, cik daudz bija kritušo dēļ karstuma un slāpēm! Ūdeni mums neregulāri pieveda ar lidmašīnām, un maz kas izdzīvoja. Izglābās no slāpēm tikai tie, kas atcerējās vecāku padomu dzert savu urīnu.

Karot pret japāņiem nācās kalnos, tajās pašās vietās, kur krievu armija karoja pret japāņiem 1924. gadā. Japāņi ir sīvi karotāji, bet arī bailīgi. Bija arī pašnāvnieki. Viņi savējos, lai uzbrukuma laikā tie neaizbēgtu, ierakumos pieķēdēja. Un, kad mēs ieņēmām ierakumus, viņi ar gariem nažiem dūra sev vēderos...

Labi, ka karš tajā vietā ilga tikai dažus mēnešus. Pēc kara sagūstītie japāņi palika dzīvot mūsu Austrumteritorijā. Tur viņu pulka palika.

No Lejas Bulānas ciema kopā ar mani karoja Simenaitis Koļa, viņš pēc kara aizbrauca uz Latviju un vēlāk tur nomira, Artklēberu Augusts, Šeferu Vilis – vienīgais no mums, kas tur krita; Vanagu Jānis, tagad dzīvo kaut kur Noriļskā; Mīļā Roberts, dzīvo Jakutskas apgabalā.

No 1945. līdz 1948. gadam es dienēju Port-Arturā, bet no 1948. gada janvāra līdz 1951. gadam dienēju Vladivostokas apkaimē Kamen-Ribolovā, Platonovkas stacijā pie Hankas ezera. Atgriezos ciemā. Strādāju uz traktora. 1952. gadā apprecējos ar Annu Lindenbergu, viņa dzemdēja man četras meitas: Irmu (1954.g.12.12.), strādā Abakanā par pavāri; Mirdzu (1956.g.17.12.), strādā Abakanā bērnodārzā; Veltu (1959.g.3.01.), strādā Irkutskā par grāmatvedi; Rasmu (1961.g.5.07.), ēdnīcas vadītāja aiz Šušas. Tā iedzīvotāji sauc Šušensku.

Ipašs stāsts ir par 1937. – lielas nelaimes gadu. Pēc smagajiem atkulakošanas 30. gadiem, īpaši pēc tēva nāves, māte ar divām māsām dzīvoja kopā ar viņu ģimenēm. Kopā bijām 18 cilvēku, bet vienīgais vīrietis bija tikai Krišjānis Balodis, manas tantes Krastiņu Marijas vīrs. Reiz sēdējām visi astoņpadsmit pie vakariņu galda, ienāk trīs miliči un jautā: Jūs esat Krišjānis Balodis?” Onkulis atbild: “Jā, es.” Tie pēc “obiska” aizveda viņu uz kolhoza valdes māju. Un viņš tā arī neatgriezās. Tad sākās īpaši grūta dzīve. Sievietes gāja kolhoza darbos, bet mēs, bērni, strādājām visus mājas darbus. Mūs izkomandēja vecāmāte Zette. Augām grūti. Pati vecāmāte bija izsūtīta no Latvijas, bet kad un par ko, nezinu. Bijām jauni, neprasījām. Tagad būtu visu izjautājuši...”

Blakus Blanku Viļa mājai dzīvoja Kadaku Juris Kārļa dēls, otrās grupas Lielā tēvijas kara invalīds. Pēc dabas ļoti viesmīlīgs, gudrs cilvēks, kurš dzīvi interesējās par visu notiekošo un prata interesanti stāstīt.

“Tēvam Kadaku Kārlim un mātei Aniku Gustei bijām astoņi bērni: brālis Jūlis (1910-1933); māsa Vilmīne (1914-1966); māsa Anna (1916-1982); māsa Alvīne (1920-1963); brālis Vilis (1926); es (1924); māsa Sofija (1922-1980) un brālis Jēcis (1932). Dzīvojām nabadzīgi.

Tai laikā Lejas Bulānā bija kādas piecas skolas. Es sāku iet skolā 1933. gadā vecajā Driķa skolā, kur mācījās 1.-4. klašu skolēni. Bija arī jauna skola, kurā mācījās 5.-7. klašu skolēni. Jaunākās klases mācījās arī mācītāja mājā. Kalniņu, Pētersonu un Uzbeku mājās arī bija klases. Vēl bija skoliņa Vilku zaimkā. Tur sāka strādāt Goba Konstantīns. Viņš pasniedza kādu no priekšmetiem un fizikultūru. Bija ļoti labs cilvēks. Matemātiku pasniedza Abiks. Viņus visus saņēmuši 1937. gadā. No 1938. gada janvāra mācības skolās notika jau krievu mēlē. Līdz tam visas stundas pasniedza latviski. No skolotājiem vēl kā pašu pirmo atceros Otaņķi, Zinu Ozoliņu no Ļeņingradas. No Pleskavas institūta bija Buncis, tad Priedītis, Kalniņu Paulīne, Prūse Emīlija, Dauguļu Zenta.

Man ziemā nebija ko vilkt mugurā, tādēļ katrā klasē man nācās pavadīt divus gadus. Reiz Tetere Austrā man veikalā nopirka bikses un iedeva mātei, lai es apmeklējot skolu. Beidzu to 1940. gadā ar sešu klašu izglītību. Tad sāku strādāt kolhozā “Cīņa”. Priekšsēdētājs bija Lukēviču Miķelis. Viņu kara laikā ielika cietumā uz trīs gadiem, un vietā ielikuši Baumanī Juhānu Jāņa d. – igauni. Mani 1941. gadā nosūtīja uz traktoristu kursiem. Bet 1942. gada septembrī iesauca armijā.

Sešus mēnešus tiku apmācīts Gorohovecas nometnēs, kur tika noformēta 42. latviešu strēlnieku divīzija. Biju ieskaitīts 125. pulkā mīnmetēju bataljonā.

Kājām gājām uz Staraja Rusu. Tur mūsu divīzijai piešķīra gvardes nosaukumu. Atceros, pulkvedis mums bija Hansis Šponbergs. No Lejas Bulānas tajā dienēja daudzi. Manā bataljonā par skrīveri bija Lukēviču Viktors. Tur arī viņu ar “oskolku” (šķembu) no sprādziena nosita. Mani 1943. gada 11. jūnijā smagi ievainoja pie Demjanskas. Es ilgi ārstējos divīzijas hospitālī “EG-95-25”. Kad jau kā invalīdu izlaida uz mājām, kādā stacijā tiku apzagts, visu nozaga, arī dokumentus. Tad es atgriezos atpakaļ pēc dokumentiem un tikai pēc tam devos uz mājām. Drīz, 1944. gadā, armijā uz 42. latviešu gvardes divīziju iesauca arī manu brāli Vili.

1965. gadā trešo invalīda grupu samainīja uz otro. Es uzreiz pēc atgriešanās sāku strādāt kolhozā pie traktoristiem par uzskaitvedi, vēlāk par “izbaču” – bibliotekāru. Katru sestdienu, svētdienu mēs rīkojām koncertus. Uzstājāmie rajona kolhozu skatē, dabūjam pat pirmo vietu. 1945. gadā es apprecējos ar Kazāku Emīliju. Dzīve bija ļoti grūta, nabadzīga. Bija jābadojas. 1947. gadā es devos uz Latviju. Pie mums nebija ne naudas, ne ēdamā. Ai, kas Latvijā bija par bagātību! 12 km no Tukuma, Anniņmuižā, saimnieks Aboltiņš Jānis ar divām meitām pieņēma mani kā dēlu. Viņam bijusi liela saimniecība: 10 zirgi, 20 slaucamās govīs, 40 ha zemes. Es tur nostrādāju vasaru un nopelnīju naudu, braucu atpakaļ. Viņš ļoti raudāja, gribēja mani atstāt. Lejas Bulānā sāku strādāt par traktoristu līdz pat 1960. gadam. Pēc tam vēl 17 gadus strādāju par elektriķi, būvējām bāzes, tad biju lauku uzraugs, bet no 1982. gada atkal strādāju par uzskaitvedi pie traktoristiem, kas esmu līdz šai baltai dienai. Mums piedzimuši astoņi bērni:

Dēls Revis, dzimis 1946. gadā. Viņam arī jau ir trīs bērni, dzīvo Latvijā, Tukuma rajona Irlavā.

Meita Rasma, dzimusi 1948. gadā. Arī viņai ir trīs bērni, dzīvo Lejas Bulānā.

Meita Anna, dzimusi 1950. gadā. Divas meitas.

Dēls Jānis, dzimis 1954. gadā. Viņam dēls un meita, dzīvo Latvijā, Tukuma rajonā.

Meita Elza, dzimusi 1952. gadā. Divi dēli, dzīvo Latvijā, Tukuma rajonā.

Meita Mirdza, dzimusi 1957. gadā. Dēls un meita, dzīvo Motorskā.

Dēls Valdis, dzimis 1958. gadā. Miris 1984. g., palika dēls un meita.

Dēls Juris, dzimis 1960. gadā. Dzīvo Lejas Bulānā.

Latviešu Kadaku dzimtai ir turpinājums pat Latvijā.”

Ar šādiem vārdiem Juris pabeidza savu dzīvesstāstu. Pats Juris Kadaks atstājis šo pasauli 1998. gadā un apglabāts Bulānas “bērzos”.

Ar lielu interesi iepazīnos ar Melbāržu Aleksandru Aleksandra dēlu un viņa sievu žiperīgo Alīdas tanti, *tā viņu sauc visi, kuri brauc no Latvijas*. Neskatoties uz savu mazo augumu, šī ļoti rosīgā sieviņa ir bagātīgi apveltīta ar daudziem talantiem. Reiz, 8. martam veltītā koncertā, mums bija izdevība vērot viņas spējas pārvērsties līdz nepazīšanai uz skatuves. “Riktīgā aktrise” – sprieda bulānieši. Un patiešām – viņa notēloja manāmi iedzērušu vīrieti tā, ka mēs ilgi domājām, kurš vīrišķis ciemā ir tik maza auguma? Bet tas aktieris izrādījās Alīdas tante. Kad izdevās ielūkoties Alīdas lielajā pūralādē, īstajā pūralādē, pārņēma sajūsma, kas vēl un vēl lika apbrīnot Alīdu un lepoties ar viņas talantiem gan adīšanā, gan aušanā. Viss, kas austs un adīts, bija no pašu rokām vērptiem un krāsotiem smalkas dzijas pavedieniem, viss bagātīgi izrotāts ar tautiskiem rakstiem.

Tāpat kā Ciņu Alma un Paulīne, Alīda droši varētu rādīt savus darbus jebkurā daiļamatu meistarū izstādē. Visus Lejasbulānas rokdarbnieču darinājumus mums izdevās iemūžināt videolentē un nodot to glabāšanai Krasnojarskas kultūrvēstures centra Rietumtautību nodaļas pūrā. Ar nolūku uzņemt pēc mana scenārija šo filmu par Lejas Bulānu mēs divatā ar operatoru no Krasnojarskas vēstures centra Bobrovu 1993. gadā speciāli atbraucām uz Lejas Bulānu.

Tagad pievērsīsimies Aleksandra stāstījumam “iz viņa dzīves”. Par savu dzīvi Melbāržu Aleksis varētu stāstīt daudz, un, ja būtu spējīgs, varētu uzrakstīt veselu grāmatu. Tā viņš teica mūsu pirmās tikšanās reizē.

“..Bērņības atmiņas ir gaužām rūgtas. Mēs bijām, var teikt, visnabagākie ciemā. Mātei, Melbāržu Paulīnei, kura dzimusi zaimkā Jansonu mājās, sava zemes gabala nebija. Viņa kalpoja pie dažādiem saimniekiem. Ar manu tēvu Droņu Aleksandru

Mārtiņa dēlu viņai ģimeni nodibināt neizdevās. Vēlāk mātei no cita vīra 1932. gadā piedzima mana pusmāsa Vilmīne. Bet tēvs bija aizgājis arī no otrās sievas, atstādams viņai trīs bērnus: Jāni, Austru un Vili. Sagājies vēlāk ar kādu tur krievieti, nez, kur tālāk dzīvojis.

Es mūsu nabadzību īpaši izjutu skolas laikā, jo varēju apmeklēt skolu, kad bija rudens. Līdz ar aukstumu bija jāsež mājās. Tā es vairākus gadus gāju pirmajā klasē, jo nebija siltu drēbju. Kad knapi pārgāju otrajā klasē, tā vēl bija latviešu skola. Tur turpinājās tas pats. Otrā klasi pabeidzu jau krievu skolā, būdams liels puisis. Līdz 14 gadiem uzturējos bērnu “laukumiņā”, kur māte mani atstāja uz nedēļu, jo viņai, nedēļām nenākot mājās, bija jāstrādā lauku brigādē. 1940. gadā arī es iestājos darbā lauku brigādē. Uz mājām nebraucām nedēļām, mums bija ēdienu galds, pirts. Darbi bija dažādi; arām, ecējām, kūlām – tolaik graudus kūla visu ziemu, es dažreiz ar zirgu vedu barību. Bija zirgu kuļmašīnas, bija arī importa kuļmašīna “Sļožka” – ar pievadsiksnu no traktora.

No pirmajiem kolhoza “Cīņa” priekšsēdētājiem atceros Jāzepu Ādama dēlu Bikovnikovu ar bandīta zobena cirstām rievām izkropļotu seju. Bija ļoti liels, būdīgs vīrs. Man no viņa vienmēr bija bail.

Nepatīkams, trauksmains laiks, ko labi atceros, bija 1937.-1938. gada ziema. To tik dzirdējām runājam – tas ir saņemts, tas aizvests... Zinu, ka tieši no ciema aizveda 57 cilvēkus, starp tiem bija viena sieviete Tetere Austrā. Visi saņemtie vīri bija spēka gados. Vēlāk, 1941. gadā, knapi paaugušos puīšus iesauca karā, armijā.

Mana kārta pienāca 17 gadu vecumā 1943. gadā. Tajā reizē paņēma kādus desmit, divpadsmit mana gada gājuma puīšus. Atceros Kalniņu Valdi, Bērziņu Aleksandru, Pēteronu Pēteri, Runču Pāvilu, Čerbakovu Mārtiņu, Nēgeļu Edvardu, Zēliņu Jāni, Kadaku Vili, Būdu Jāni. No viņiem krituši Runču Pāvils un Bērziņu Aleksandrs. Nēgeļu Eduards atgriezās mājās dzīvs, bet viņu paņēma armijā otrreiz, tad viņš krita. Pēteronu Pēteris pirmajā dienā tika ievainots kājā. Lode izgāja caur kāju un iestrēga pazolē. Man iznāca viņam noaut to kurpi kopā ar lodi. Bet Čerbakovu Mārtiņu un Būdu Jāni kā nederīgus atlaiduši atpakaļ uz Lejas Bulānu. Mūs aizveda uz Gorohoveckas noietnēm, kuras atradās kādus 18 km no Gorkijas pilsētas. Braucām pa šoseju, starp kokiem izraktas zemnīcas. Nometnes vadītājs bija leitnants Briedis. Tur man uzradās arī draugs no Krustpils, šobrīd aizmirsu vārdu. Daudz bija latviešu, bet bija arī krievi. Brīnījos, ka latvieši vairāk runāja krieviski, bet mēs ar draugu gan tikai latviski. Mūs ātri saformēja un aizveda uz fronti. Mums iznāca vairāk karot Latvijas teritorijā, tad likvidējām Kurzemē ielenktos vācu formējumus un vēlāk “mežabrāļus”. Kad iznāca iet cauri Latvijas pilsētām, maz ko izdevās redzēt, bet īpaši patika Cēsis. Tīra, klusa pilsētiņa, kārtīga un visa iegramusi kokos. Mēs tajā pat neapstājāties tikai, lai patīksmīnātu acis, grozījām galvas te pa labi, te pa kreisi. Dikti smuka pilsētiņa. Ar kaujām ieņēmām Krustpili. Draugs toreiz teica, ka līdz viņa mājām palikuši četri kilometri. Bet līdz viņa mājām neaizgājām, viņu ievainoja krūtīs un aizveda uz hospitāli. Labi, ka palicis dzīvs. Krustpils gan bija sagrauta pamatīgi. Skursteņi vien rēgojās no drupām.

Es biju ievainots divas reizes, 1944. gada jūnijā rokā, bet otro reizi kājā. Trešajā reizē mani kontuzēja. Visas trīs reizes mani ārstēja piefrontes hospitāļos, jo ievainojumi nebija pārāk smagi. Kā palika mazliet vieglāk, tā palīdzējām medmāsiņām stiept ievainotos vai gājām vēl kādos darbos. 1945. gada vasarā līdz rudenim jau atradāties vasaras noietnē Valgas–Valkas mežā. Tur varējām rīkot izbraukumus uz visādām sacensībām. Pie mums brauca “kupči”, vervēja kur nu kurais. Es piekritu doties uz Ļeņingradas pusi. Tiku kara ieroču noliktavās pie Ļeņingradas. Tur glabājās visa kā pa pilnam, sākot ar lielgabaliem, beidzot ar patronām, visādi “bojepripasi” – munīcija. Tas viss bija salikts zemnīcās. Mums stāstīja, ka, pateicoties šīm noliktavām, izdevās

neielast fričus Ļeņingradā. Mums bija jāpāršķiro lādiņi, jāpārbauda to derīgums. Dažreiz jāteniski sēdējām uz kādas bumbas un to pucējām. Tad atkal likām kastēs. No turienes mūs dažreiz veda uz Pleskavu ņemt no samīnētiem laukiem ārā mīnas.

Uz beigām piedāvāja izmācīties vai par skroderi, vai par kurpnieku. Mani sākumā mācīja skroderu amatam, bet man tas nepatika, pārgāju pie kurpniekiem. Tad mūs jau baroja sliktāk. Apmetāties tajā Pēterpilī, kur “moņetni dvor”. Kurpnieku darbā sākām “septētis” – kādas zoles, pat jau barakās pa kluso pašūtus zābaku pārus tirgū “sitām gaisā”. Tā kādu kapeiku dabūjām pārtikai. Pēdējos sešus mēnešus mani aizsūtīja atpakaļ uz daļu, kur bija jālāpa zaldātiem apavi.

Tagad gan nožēloju, ka negāju mācīties par skroderi. Lejas Bulānā šis amats ļoti nodērētu, īpaši tagad. Pēc dienesta mani aicināja visur, bet es atgriezos Bulānā. Ja zinātu, ka ciems tā iznīks, kā tagad iet postā, neparko neatgrieztos. 1948. gadā demobilizējos, atbraucu, sāku strādāt kolhozā par mehanizatoru. Te arī graudus deva, par vienu “trudodjeņu” (darbdienu) 15 kg. Pensijā aizgāju ar 33 gadu darba stāžu. Man pat nevajadzēja skaitīt frontes gadus. Strādāju līdz pat 1986. gadam. Kolhozs “Cīņa” pastāvēja līdz 1959. gadam. Pēdējais priekšsēdētājs Ķīgēns pārveidoja to par sovhozu (padomju saimniecību). Pats kļuva par pārvaldnieku.

1948. gada 14. novembrī apprecēju Lukēviču Alīdu, un 43 gadu laikā uzaudzinājām četrus bērnus: Augustīni, 1949.g., Viktoru, 1951.g., Jāni, 1953.g. un Valdi, 1959.g. Tikai Valdis nav precējies, pārējiem ir ģimenes, bērni. Meita dzīvo Sahalīnā, Viktors Bogučanas rajonā. Jānis strādā tepat par šogad nodibinātā kolhoza “Latvija” priekšsēdētāja vietnieku. Viņa sieva Nellija (Gojiere) ir feldšere. Valdis dzīvo ar mums.

Tāds nu īsumā ir mans dzīvesstāsts.”

Varētu droši teikt, ka no visiem II pasaules kara veterāniem šie trīs vīri bija vienīgie, kuri labprāt vēlējas dalīties savās atmiņās ar ziņkārīgo svešinieci no tik tālās Latvijas. Ciemā bija arī citi Tēvijas kara veterāni, bet viņi vai nu kautrīgi izvairījās, vai labprāt runāja, tikai esot manāmi iereibušā stāvoklī. Daudz viņu ciemā nebija. Tikai blakus bibliotēkai stāvošs obelisks uz pelēkā akmens liecina par iespaidīgu Lielajā tēvijas karā kritušo bulāniešu sarakstu. Ik gadu Uzvaras dienā 9. maijā skolēni noliek šeit ziedus. Pārstāvji no vadības un inteliģences saka runas, sanākušie bulānieši noskatās, noklausās, katrs savā atmiņā pārcilā epizodes no kritušo dzīves, nedaudz padzied un izklīst pa mājām. Tie, kuriem kritušo vidū bija tuvinieki, sēžas pie galda un viņus piemin mājās.

Ar nožēlu un zināmu skaudību domāju par to, ka netālu, otrajā luterāņu ciemā Augšsuetukā, kur dzīvo somi un pašreiz arī daudzi igauņi, tagad ir pieminēti politiski represētajiem 1937.-1938. gadā. Drīz vien viņi pieminēs savus bojāgājušos ne tikai mājās, bet varēs arī noturēt par viņiem aizlūgumus atjaunotajā baznīcā. Diezin vai jebkad mūsu tautiešiem Lejasbulānā kaut ko tādu izdosies piedzīvot.

1998. gadā Lejasbulāna nosvinēja savu 140 gadu jubileju. Pašreiz ciemam ir jau 150 gadu. Šobrīd, kad pilnīgi apkopāju šos materiālus, rit 2008. gads.

...Bet mēs esam atkāpušies no tēmas. Cik tad daudz bija abos karos bojāgājušo bulāniešu?

Arņa Heidemaņa (L.Bulānā 1989-1990) savāktie abos karos kritušo saraksti.

13. tabula

I pasaules karā kritušie:

Cinis	Jānis	Pētera d.
Cinis	Jānis	Jēkaba d.
Pētersons	Pēteris	Pētera d.
Skipenaitis	?	Osipa d.

II pasaules karā kritušie:

Avenītis	S.	E.	*
Artklēbers	Pēteris	Ādama d.	
Artklēbers	Jānis	Ādama d.	
Artklēbers	Roberts	Ādama d.	
Artklēbers	Vilis	Ādama d.	
Balodis	Alfreds	Jāņa d.	
Belsons	Gusts	A.	*
Belsons	R	G.	*
Bērziņš	Aleksandrs	A.	
Blanks	Žonis		
Bogojavlenskis			*
Balodis	Jānis	Jāņa d.	*
Blanks	?	?	*
Cinis	Gusts	Pētera d.	*
Cinis	Vilis	Pētera d.	*
Cinis	J.	K.	*
Daņilovs	E.	J.	*
Fogelis	Roberts		
Gailis	M.	J.	*
Kadaks	Jūlis	Kārļa d.	
Kadaks	R.	K.	*
Krastiņš	Valdis	Valda d.	
Kalniņš	J.	P.	*
Līcis	Eduards	J.	*
Leimanis	J.	V.	
Lukēvičs	V.	J.	*
Meķis	J.		*
Melbārdis	Roberts	Jāņa d.	
Melbārdis	Jānis	Jāņa d.	
Melbārdis	Pēteris	Jāņa d.	
Nīleps	N.	K.	*
Nēgelis	E.	A.	*
Ozols	Kārlis	Kārļa d.	
Pētersons	Jēkabs	Pētera d.	
Runcis	Jūlijs	Aleksandra d.	
Runcis	Pāvils	Jāņa d.	*
Runcis	Jēkabs	Mārtiņa d.	
Simenaitis	Jēkabs	T.	*
Šefers	Vilis		
Šteinbergs	Eduards		
Strīķis	A.	J.	*
Tomlops	Kārlis		
Ūdris	Jēkabs	Jāņa d.	

“Piezīme (*) pieder tiem, kuru vārdi ir uz pieminēkļa. Par citiem, esmu pārliecināts, ka saraksts nav pilnīgs, jo jāņem vērā tā situācija, kas izveidojusies ar bulāniešiem. Liela daļa, sākoties atkulakošanai (1933), pameta L.Bulānas zaimikas un izklīda plašajā Sibīrijā, no kurienes tad arī tika iesaukti armijā ar pirmo vilni (1941). Otrā daļa – dzīvi palikušie represētie un viņu pēcnācēji, kas tika varmācīgi izklīdināti pa Sibīriju – viņi tika iesaukti tā saucamajā otrajā iesaukuma vilnī (1943-1944), kad armiju papildināja ar tā saucamajiem neuzticamajiem – tautas ienaidniekiem un viņu bērniem. Noteikt, no kuras vietas tas bulānietis paņemts un kur pazudis, ir praktiski neiespējami, jo no šī iesaukuma visi tika sūtīti uz „peredovuju“ (frontes priekšējo līniju), lai ar savām asinīm “nomazgātu grēku” t.s. dzimtenes priekšā. Izdzīvoja retais. Lejas Bulānas nefiksētos kritušus karā bulāniešus atradu, izbraukādams visu plašo dienvidu Sibīriju, meklējot un sastopot izklīdušos latviešus.

Reizēm bija pat paradoksālas situācijas. Kādā palielākā Sajānu priekškalnu ciemā redzu goda plāksni ar attēliem un uzvārdiem. Lasu – Berezin, ..., Li Kum... – domāju, ka krievi un korejieši... Kā vēlāk izrādījies, tie bija Bērziņi un Līkumi.

Arnis Heidemanis”

Tā, lūk! Ja saliktu kopā visus bojāgājušos nedabiskā, varmācīgā nāvē, mums iznāktu dvēseļu vēl vienam brangam ciemam. Bet, ja savāktu cilvēkus, kuri šo bojāgājušo tuvinieku nāves dēļ novadā ir cietuši, tad ar šo tuvinieku asaru daudzumu varētu piepildīt vēl vienu Krasnojarskas jūru (ūdenskrātuvi).

*“Jauns gaismas rīts pār tāliem kalniem aust,
 Kur krusts reiz stāvēja,
 Dod spēku sirdij dziļo mieru paust,
 Kas nāvi pārspēja.
 Tas līdzīgs gaismas staram, kas drūmo nakti šķeļ.
 Lai slava Dieva Garam – Viņš jaunu dzīvi ceļ.”*
 112.dz.

AUGŠĀMCELŠANĀS

Krasnojarskas novada luterāņu stāvoklis mūsdienās 1989.-2000. g.

Minusinska. Tajā, pārsvarā vecticībnieku pilsētā, 1997. gadā nodibinājās Vācu kultūras biedrība. Kad uzzināju par to, uzrakstīju šīs biedrības vadībai vēstuli ar lūgumu pastāstīt man par Vācu kultūras biedrības dibināšanas vēsturi. Visi sibīrieši ir atsaucīgi, un drīz uz Lejas Bulānu pienāca atbilde.

„WIEDERGEBURT

Vācu kultūras centrs Minusinskā

Cienījamā Tamāra Janovna!

Liels paldies par Jūsu vēstuli, acīmredzot pastāv tāds spēks, kas liek dažādām tautībām saglabāt savu dzīvesveidu, reliģiju, valodu, un ir entuziasti, kuri to veicina. Jūs esat viena no tiem, kura savā grāmatā, kas, iespējams, tiks izdota, mēģinās apkopot, vispārināt luterānisma pieredzi šeit, Krasnojarskas novada dienviddaļā, kā arī nodot cilvēces vācelei vēl vienu liecību par drausmīgo luterāņu likteni Krievijas teritorijā un Sibīrijā.

Viss veidojās nejauši un tomēr likumsakarīgi, vācieši nolēma atkal turēties kopā, un, saglabājot savu senču tradīcijas, viņi, daudzie Pievolgas republikas luterāņi, neskatoties uz to, ka ticība un valoda daudzējādā ziņā ir zaudēta, izsaka lielu vēlmi to atjaunot.

“Wiedergeburt” (tā saucas mūsu organizācija) tulkojumā no vācu valodas nozīmē “Atdzimšana”.

Kad uz Minusinku pirmo reizi atbrauca pastors Daniīls, ar viņu vēlējās satīties daudzi cilvēki – ne tikai vācieši, bet arī igauņi un somi, kuri dzīvo Minusinskā un rajonā. Viņi apmeklēja Daniīla vadītos dievkalpojumus, sava pastora mums nav, tādēļ ceram tikai uz tēvu Daniīlu un, pēc viņa padoma, meklējam cilvēku, kuru sūtīt mācīties St.Pēterburgas seminārā.

Pastāvīgais dievkalpojumu apmeklētāju skaits ir 30-40 cilvēku. Ne vienmēr apmeklējumu laiks ir ērts, jāreķinās ar tēva Daniīla iespējām. Ja darbs šajā virzienā būtu metodiskāks, regulārāks, 90% no 1650 vācu kursu klausītājiem regulāri apmeklētu luterāņu dievkalpojumus. Kāpēc klausītāji?... (*Šobrīd valoda ir cilvēkus vienojošā platforma, mūsu darba attīstība balstās uz interesi pret savu valodu.*)

...”Diemžēl daudz kas jau ir zaudēts un daudzos vēl arvien dzīvo bailes, vai tik viss neatgriezīsies atpakaļ. Vācu nacionālās tradīcijas ir cieši saistītas ar reliģiju, tās ir Lieldienas – Osten – utt. Domāju, ka mums ir iespēja to atjaunot un dot cilvēkam brīvu izvēli apzināties, kas tu esi bez varmācīgas personības pakļaušanas.

Gribētos novēlēt Jums panākumus darbā ar grāmatu un tās izdošanu. Atbrauciet, būšu priecīgs. Uz redzēšanos!

Ar cieņu, Minusinskas Vācu centra direktors A. Šeņšins.”

Šī vēstule bija rakstīta 1999. gada 12. aprīlī. Vācu centrā iegriezās maija beigās un tikos ar Šeņšina kungu. Mums izdevās papildināt vēstulē sniegtās ziņas par biedrību.

Sākumā nedaudzi vācu izcelsmes entuziasti izteikuši vēlēšanos apgūt dzimto valodu. Radusies nepieciešamība pēc mācību līdzekļiem un lasāmvielas. Vērsušies pēc palīdzības Vācijā. Drīz viņi saņēma visus nepieciešamos mācību līdzekļus. Pieauga arī mācāmo pulks.

1998. gadā pie viņiem pirmo reizi ieradās luterāņu mācītājs Daniīls. Tika pierēģistrēta draudze. Notika pirmais dievkalpojums. Tēva Daniīla vadībā līdz 1999. gadam notika vairāki dievkalpojumi. Dažas reizes vācu draudzi apmeklēja Viskrievijas arhibīskaps Aāre no Pēterburgas. Divu gadu laikā izveidojās ļoti iespaidīga vācu biedrība ar nosaukumu “*Wiedergeburt*”. Direktoram A. Šeņšinam palīdz 18 cilvēku liela valde un 54 skolotāju liels kolektīvs. 35 filiālēs – Sajanogorskā, Krasnoturanskā, Kuragino, Hakasijā un citos rajonos –, interesentiem tiek mācīta ne tikai valoda, bet arī vācu kultūra – dejas, dziesmas, tautastērpu šūšana, vācu folklorā.

Tiek uzskatīts, ka vācu diasporas centrs ir Nikolajevkas ciems, kas atrodas Krasnoturanskas rajonā.

“*Wiedergeburt*” aptver apmēram 15 līdz 18 tūkstošus vāciešu. Tas atbilst patiesībai. Domājams, ka A. Šeņšina sniegtie dati attiecas arī uz tiem, kuru pasēs stāv “krievs”, bet, neskatoties uz to, viņi skaitās vācieši tādēļ, ka kāds vectēvs vai vecmāmiņa bija vāciešu tautības. Mācāmo skaits ir 1950 cilvēku – bērni, jaunieši un pieaugušie. Ir iecerēta baznīcas celtniecība, varbūt pat viesnīca. Nākotnē būs arī svētdienas skola.

Biedrība saņem no Vācijas lielu materiālo palīdzību, sākot ar metodiskajiem līdzekļiem, beidzot ar moderno tehniku. Ar to rūpes par Krievijas vāciešiem nebeidzas, vācu diaspora tiek apgādāta arī ar medicīnisko un sociālo palīdzību.

Tas pats notiek ar Krasnojarskas Vācu kultūras biedrību, kurai minusinskieši nav pakļauti. Katra darbojas neatkarīgi viena no otras.

“Ingrija”

Krasnojarskas somu un zviedru luterāņus ap 1990. gadu apvienoja evaņģēliski luteriskajā draudzē “Ingrija”. Tā vēlējās Somu kultūras biedrība ar to pašu nosaukumu. Pēdējā laikā šai draudzei pievienojās daži igauņu un latviešu kultūras biedrību luterāņi. To varu droši teikt, jo, strādājot Krasnojarskas Latviešu kultūras biedrībā, man bija iespēja pabūt pilsētas Kultūras nama blakuszālēs tajās reizēs, kad tur pulcējās somu biedrība “Ingrija”, lai noturētu dievkalpojumu ar mācītāju no Somijas. Vai nav interesanti? Kad padomes baznīcas slēdza, dažviet šajās ēkās iemitinājās kultūras nami. Un šajos kultūras namos, kamēr nebija baznīcas, notika dievkalpojumi. Tajā “Тор ДК” – pilsētas Kultūras namā notika ļoti daudz dievkalpojumu, kurus noturēja no dažādām ārzemēm atbraukušie mācītāji. Aktīvākie bija ASV mācītāji. Bet šobrīd runāsim par somiem.

Krasnojarskas Svētās Trīsvienības baznīca

Lūk, ko var stāstīt (pēc aptuveni 70 gadiem) par pirmo mūsdienu luterāņu mācītāju Krasnojarskas novadā.

Kas ir tēvs Daniīls?

Soboļevs Daniīls Jevgēnija d. dzimis Sibīrijā 1977. gada 8. oktobrī. No mari tautības. Divdesmit gadu vecumā viņš tika ordinēts mācītāja pienākumam evaņģēliski luteriskajā draudzē "Ingrija" Krasnojarskas pilsētā. Pēc viena nokalpošanas gada tēvs Daniīls nolēma apmeklēt un ņemt savā aprūpē vēsturiskās Krasnojarskas novada luterāņu draudzes, par kurām daudz dzirdēja no iedzīvotājiem. Tās ir Augšsuetukas, Augšbulānas, Lejas Bulānas draudzes u.c.

Vienlaikus nodibināja nelielas draudzes Minusinskā, Železnogorskā un Kopjova ciemā.

Tiek lolota cerība uzcelt Krasnojarskā kirhu-baznīcu un atjaunot baznīcas Lejas Bulānā un Augšsuetukā. Iepļānots organizēt pilsētas draudzē draudžu darbinieku kursus, lai izglītotu un sagatavotu kalpošanai novada draudzēs. Protestanti Jeņisejas guberņā uzradās XIX gadsimtā. Krasnojarskas luterāņu kirha atradās uz Voskresenskas ielas un uzcelta bija, pateicoties draudzes saziņotajiem līdzekļiem. Kalpošana tajā beidzās ar 1925. gadā izdoto likumu "Par reliģiskām apvienībām", kas aizliedza noturēt dievkalpojumus, un visā Krievijā tika spridzināti Dievnami. Kirha pilnīgi bija slēgta 1930. gadā. Tās ēku izmantoja saimnieciskām vajadzībām. Vēsturiskais Krasnojarskas pilsētas centrs bija pārbūvēts un 1963. gadā kirha bija pilnīgi nojaukta.

Pēdējais baznīcas pastors bija vācu tautības Krievijas pavalstnieks mācītājs Voldemārs Reihvalds. Aptuveni tajā pašā laikā Lejas Bulānā kalpoja Krievijas pavalstnieks mācītājs Teodors Rublis.

Gan tajos, gan arī mūsu laikos vēl bija un ir vācu "brāļu draudzes".

Svešas varas pabērni, kuri daudzās ģimenēs bija spiesti no mazotnes runāt svešvalodā, dzīvot līdzīgu tautas tradīcijām, bija spiesti asimilēties. Izlasot šos pētījumus par viņu dzīvi, lasītājs pats sapratīs, vai var 70 gadu laikā saliekt cilvēka garu tā, lai viņš aizmirstu savu Dieva doto izcelsmi?

Lūk, ko vēl 1999. gadā mums uz Bulānu no Krasnojarskas rakstīja mācītāja sekretāre.

"Sibīrijā un Krasnojarskas novadā dzīvojošo luterāņu atdzimšana sākusies 1980. gadu beigās un 1990. gada sākumā. No dažādām valstīm Krasnojarskā un citur parādās ārzemju misionāri un mācītāji. Uzlabojas sakari ar pilsētu un ciemu iedzīvotājiem. Notiek tikšanās ar cilvēkiem gan viņu mājās, gan sabiedriskajās vietās. Baznīcas tiek atgrieztas ticīgajiem. Pirmie Krasnojarsku apmeklēja Lestadiusa sekotāji no Somijas, brāļi Paavo un Martti Laukkaneni, kuri ieradās sludināt. Visas Somijas baznīcas vēlējās palīdzēt brāļiem un māsām Kristū. Tādēļ 1991. gadā notika pirmais misijas brauciens ar kuģi no Krasnojarskas līdz Noriļskai, kas ilga divas nedēļas. To organizēja un apmaksāja lestadiāņi. Šajā braucienā piedalījās 30 somi no Somijas un 110 krasnojarskieši. Tās bija neaizmirstamas tikšanās, kas sadraudzēja cilvēkus uz ilgiem laikiem. Izveidojās personīgi sakari, cilvēki sākuši meklēt savus tuviniekus gan Somijā, gan Sibīrijā.

Otrais misijas brauciens pa Jeņiseju notika 1992. gadā. To organizēja somi no Malmas draudzes Helsinkos. Konkrēti – pastore Anna Marija Laitinen. Šajā misijā piedalījās Ingrijas baznīcas bīskaps Leino Hassinens. Gan pirmajā, gan otrajā braucienā notika dievkalpojumi, kristības, darbojās svētdienas skola. Nostiprinājās saites ar tālo ziemeļu somiem. Otrajā misijā piedalījās 90 cilvēki no Somijas un 30 no Krasnojarskas.

1994. gadā Jāņa dienā bija saņemti ielūgumi no Somijas pilsētas Lahti un no Helsinkiem. Lestadiāņi viesmīlīgi uzņēma pie sevis 26 sibīriešus. No 1992. gada diezgan regulāri somu kultūras biedrības kolektīvam notiek dievkalpojumi pilsētas kultūras namā. Tos apmeklēja apmēram 100 cilvēku. Dievkalpojumus vadīja somu sludinātāji

Veikko Viljanen, Pekka Ljuksiala, Raimo Haimilahti, Pauli Vjaiņonen, Pekka Kumpulainen. Te bija arī nākamais Ingrijas baznīcas bīskaps Aāri Kugauppi.

Cilvēkos rodas vēlme dibināt draudzi. 1993. gadā notika pirmais saiets un valdes vēlēšanas. 1993. gada vidū dievkalpojumi notika Krasnojarskas vēstures centrā. Vakarēdienus sniedz mācītāji Martti Halonen un Jurjo Niemi. Tika organizētas tikšanās Pedagoģiskajā institūtā un televīzijā, sākās darbs ar ieslodzītajiem.

Kā ikvienā evaņģēliski luteriskajā draudzē notiek kristības, jauniešu iesvētības, no Bībeles mācās Dieva vārdu. Svin kristiešu svētkus. Iesvēta kapus un aizlūdz par aizgājēju dvēselēm. No 1994. gada draudzi vadīja somu pastors Jura Niemi un diakons Martti Hallonens.

No 1997. gada par oficiālu draudzes pastoru (mācītāju) kļūst jauns Koltišas garīgā semināra absolvents Daniīls Soboļevs. Viņš nodibināja pirmo draudzes štatu, kurā pašlaik ir septiņi cilvēki: administrators, diakonijas kalpotāji, preses pārstāvji, svētdienas skolas pasniedzējs. Draudzes darbā palīdz daudzie brīvprātīgie. 1999. gadā trīs Krasnojarskas jaunieši iestājās St.Pēterburgas garīgajā seminārā.”

Savā vēstulē viņa neminēja, ka Svētās Trīsvienības draudze notur dievkalpojumus tam nolūkam noīrētajās pirmā stāva telpās Ozjornajā ielā 41. Tur nāk dažādu tautību luterāņi.

Krasnojarskā, Menžinskas ielā 12”b”, ir vēl viena luterāņu draudze – vācu. To vada pastors Rūdolfš Bļumke, bet par to vēlāk.

“Es zinu, kur šaubu brīžos meklēt palīdzību...”

Ar šādu virsrakstu laikrakstā “Krasnojarskas nedēļa” 1999. gada 19. martā ievietoja interviju ar pilsētas viesi Krievijas ev. luteriskās baznīcas “Ingrija” bīskapu Aāri Kugauppi. Raksta galvenās domas tiek nodotas lasītāja zināšanai un pārdomām, god. bīskaps pēdējā laikā bieži apmeklē savā gādībā pārņemtās arī Krasnojarskas novadā esošās luterāņu draudzes un ir iemantojis dziļu cieņu.

“..Aāre Kugauppi ir audzis dievticīgā ģimenē. Māte bija gatava daudz ko pārciest ticības vārdā. Viņas gara mudināti, bērni nav stājušies ne pionieru, ne komjauniešu organizācijās, nav bijuši pat oktobrēni. Skolā viņi līdzinājās “baltajām vārnām”, bet Dievs viņus stiprināja. Kopš bērnu dienām viņi saprata, ka cilvēkam savai izvēlei jāseko pastāvīgi, katru dienu, katru stundu sīkumos un nopietnās lietās. Tāda bija ģimenes izvēle, par kuru bīskaps ir pateicīgs savai mātei. Pēc armijas 22 gadu vecumā A. Kugauppi sācis patstāvīgi studēt rakstus, Bībeli. Tā bija iekšējā nepieciešamība, par ko viņš bija pārliecināts. Tādā veidā viņš kļuva par aktīvi ticīgu cilvēku.

Kā radās vēlme kalpot? Tajos laikos iegūt teoloģisko izglītību bija grūti. Nebija semināra. Luterāņu baznīcas bija slēgtas. Konfirmēties bija jābrauc uz Igauniju. Tas nebija viegli.

1989. gadā padome uzaicināja desmit cilvēkus mācīties par mācītājiem. Starp viņiem bija arī A. Kugauppi. Pēc īsiem dievvārdu – “богословских” kursiem uz pusgadu viņi devās uz Somiju. Somu valodu iemācīja vecāki. Ilgi mācīties neiznāca. Talkā nāca ticība. Pēc neilga laika viņu ordinēja par pastoru un beidzot, 1996. gadā, mācītāju A. Kugauppi ievēlēja bīskapa amatā. To darīja Vācijas, Somijas, Zviedrijas, Norvēģijas un Igaunijas bīskapi.

1999. gada martā bīskaps ieradās Krasnojarskā jau piekto reizi. Pastora vizītes mērķis bija pārbaudīt draudžu stāvokli, īpaši Svētās Trīsvienības draudzi. Ar notiekošo palicis apmierināts.

Pirmo reizi, vēl nebūdamas bīskapa amatā, viņš bija Krasnojarskā 1990 .gadā. Šim apmeklējumam bija īpašs mērķis. Nu ir pienācis laiks pastāstīt par Kugauppi ģimeni, kura 1942. gadā tika izsūtīta no Ingermanlandes (Ižoras zeme, kas robežojas ar Somiju) uz Krasnojarskas novada Manskas rajona Kamarčagas staciju. Tur viņi nodzīvoja

deviņus gadus līdz 1951. gadam. Tur nomira vecākā māsa, kurai izsūtīšanas laikā bija trīs gadi. Turpat piedzima otra māsa un brālis. Vēlāk vecāki stāstīja par augstiem kalniem, milzīgām upēm, no kurām baidījās, par taigu, kurā maldījās. Par pārbaudes laikiem ar bargo dabu, bargiem laikiem. Topošo bīskapu vilināja apskatīt tās vietas. Un 1990. gadā kopā ar diviem brāļiem viņi no Somijas ieradās Krasnojarskas Kultūras namā, kur notika tikšanās ar vietējiem luterāņiem. Atnāca apmēram 50 cilvēku. Sapratuši, ka tā ir gatava draudze. Pēc atgriešanās Pēterburgā viņš ziņoja toreizējam bīskapam, kurš 1992. gadā pieņēma lēmumu pierēģistrēt Krasnojarskas draudzi. Diemžēl tai vēl nebija sava vietējā mācītāja. Dieva žēlastībā izdevās iepazīties ar jaunu perspektīvu cilvēku. Daniils bija ticīgs, interesējās par luterānismu. Viņu uzaicināja uz Koltušas semināru. Pēc tā beigšanas viņš kļuva par diakonu. Krasnojarskas draudze līdz ar jauno mācītāju saņēma jaunu dzīvību. Pašlaik ir vajadzīgs palīgs, kurš varētu braukāt pa novadu. Ir daudz ciemu, kur ir draudzes. Luterāņi Minusinskā, Abakanā, Karatuzā, Bulankā, Suetukā gaida dievkalpojumus ar Svēto vakarēdienu.

Pirms kļūt par mācītāju, Aāre Kugauppi bija mākslinieks noformētājs, beidzis bijušo Štiglica Mākslas akadēmiju. Kļuvis par mācītāju, tapis par cilvēku dvēseļu veidotāju inženieri. Tas ir īsts brīnums, vērot, kā pārmainās cilvēks, kad vēršas pie Dieva. Prieks apzināties savu līdzdalību šajā brīnumā. Tā ir augstākā dizaina māksla.

Arī jaunākais brālis ir mācītājs, bet māte bija vislabākā sludinātāja. Viņa gāja uz skolu un klāstīja direktoram, ka cilvēks nedrīkst kalpot diviem kungiem, t.i., bērni nevar pieņemt oktobrēna nozīmīti vai stāties pionieros. Viņa teica: "Mēs kalpojam Dievam." Un tas līdzēja."

Tagad (1999.g.) god. bīskapam ar sievu ir četri bērni. Viņš kalpo Pēterburgā. Raksta beigās bīskaps teica: "Es zinu, kur šaubu brīžos jāmeklē palīdzība. Es lūdzu Dievu."

1999. gadā tika saņemta atbilde arī no Krasnojarskas vācu evaņģēliski luteriskās draudzes bīskapa R. Bļumkes. Viņa uzdevumā tekstu krievu valodā rakstīja tulce T. Serebrjakova. Nācās atkal tulkot latviski, kā tas notika ar visiem pārējiem pamatdokumentiem. Pasvītots tiks tas, kas nebija zināms agrāk.

..."Cien. Tamāra Heidemane!

Bija interesanti uzzināt par Jūsu grāmatas par Jeņisejas guberņas luterāņiem tapšanu un nodomiem to izdot. Jāsaka, ka līdzīga interese rodas arī mūsu ev. luteriskajā Baznīcā Krievijā un citās valstīs, it sevišķi Krasnojarskas draudzē. Par nožēlošanu, lai atbildētu uz Jūsu jautājumiem, mums nav pietiekami daudz vajadzīgā materiāla. Tomēr priecāsimies padalīties ar to, kas mums ir. Iespējams, ka Jums tā būs jauna informācija.

Līdz 1857. gadam Krasnojarskas p. luterāņu kopiena dievkalpojumus apmeklēja privātmājā. 1854. gadā bija apstiprināts baznīcas ēkas projekts un tika piedāvāts vākt tās būvei ziedojumus, kas sākās 1857. gadā. Pēc tam ēka cieta ugunsgrēkā un tika remontēta. Krasnojarskas draudze skaitījās Lejas un Augšbulānas kopienas sastāvā. 1904. gadā tajā skaitījās jau 130 kristiešus. Pēdējais draudzes pastors 1913.-1923. gadā bija Voldemārs Reihvalds. Trīsdesmitajos gados baznīca bija slēgta. Telpas izmantotas saimnieciskām vajadzībām. Krasnojarskas p. vēsturiskā centra rekonstrukcijas laikā kirhas ēka bija pilnīgi nojaukta, tās vietā uzcelta dzīvojamā māja. 1994. gadā kalpošanai draudzē uz sešiem mēnešiem bija atbraucis pastors Kristiāns Rasmans. Krasnojarskai tuvākajā piepilsētā Berjozovkā bija pierēģistrēta mūsu baznīcas pirmā draudze. Tās biedrība un vairākums Krievijas vāciešu bija Krasnojarskas ev. luteriskās draudzes dibināšanas iniciatori, un 1995. gadā draudze tika pierēģistrēta.

Dažādu tautību kristieši (vācieši, krievi, ebreji, latvieši, igauņi, lietuvieši, tatāri, kazahi u.c.) ietilpst mūsu draudzes sastāvā. Līdz šim baznīcai nav ēkas un nav nosaukuma. Dievkalpojumi notiek svētdienās šim nolūkam īrētajā pilsētas Kultūras pils

zālē, turpat notiek arī dievkalpojumi bērniem. Mums ir nodoms nākotnē iegūt namu, kuru varēsim izmantot baznīcas vajadzībām.

1995. gada jūlijā draudze uzaicināja no Vācijas pastoru Rudolfu Bļumke ar ģimeni: sievu un diviem bērniem. Viņu ordinēja 1995. gadā Hannoveras zemes ev. luteriskajā baznīcā. Pašreiz viņš ir Krasnojarskas novada un Hakasijas draudzes probsts un pastors. Tajā draudzē skaitās vairāk nekā 30 kopienu. No 1996. gada novembra viņš pildīja pilnvarotā superintendanta pienākumus un pašreiz ir Urālu, Sibīrijas un Tālo Austrumu Eparhijas bīskaps Centrālsibīrijas teritorijā.

1997. gadā Krasnojarskā pusgadu kalpoja vikārs Ivans Čerņišovs. Lielu palīdzību mūsu draudžu veidošanā un uzturēšanā sniedz Vācijas kristieši un citi palīgi...

„Vēlam Jums veiksmi vērtīgajā pasākumā un priecāsimies, ja mūsu informācija tajā noderēs.

Ar cieņu un R. Bļumkes uzdevumā
tulce Tatjana Serebrjakova 1999.g. 22.11.”

Jā, šīs ziņas bija ļoti gaidītas, un, kā uzmanīgs lasītājs saprata, saņemtā informācija ir ļoti noderīga. Atliek tikai lūgt par Centrālsibīrijas luterāņiem, lai Dievs stāv klāt viņu gaišajiem centieniem, nodomiem un pasargā viņus.

1993. gada sākumā Latvijas laikraksts “Neatkarīgā Cīņa” rubrikā “Krīze latviešu tautā” publicēja divus rakstus, kuru saturs skar mūsu tautas sāpošās rētas. Pirmo rakstu man palūdza uzrakstīt Krasnojarskas latvieši, pie kuriem togad strādāju. Otrais, Edgara Andersona raksts, ir tas, kas ļoti noder šā darba epilogam. Tas ir tik bagāts ar precizējumiem, skaitļiem un visu aptverošiem datiem par notikušo ar mūsu tautu pagājušā gadsimta pirmajā pusē Krievijā, kā arī sniedz ziņas par pēdējiem Krievijas ev. luteriskās baznīcas bīskapiem.

Bet, pirms ļaut lasītājam iepazīties ar šiem rakstiem, jāuzrāda divdesmitā gadsimta deviņdesmito gadu skaitļi par mūsu tautiešiem Krasnojarskas novadā. Tos un rakstā pieminēto 1941.-1949. gada represēto sarakstu saņēmu no toreizējā Krasnojarskas Latviešu kultūras biedrības priekšsēdētāja Aleksandra Lielā (1923–1992). Atbraucot uz Rīgu, to, biezā grāmatā ar rakstammašīnu nodrukātu sarakstu, nodevu Latvijas Valsts arhīvā. Labi vien bija, jo tas būtu pazudis tāpat, kā pēc A. Lielā nāves no biedrības bija pazudis Latvijas valsts karogs un albumi par biedrības dzīvi, un citi dokumenti, kas glabājās viņa mājās.

Visos laikos, sākot ar 1800. ar plus gadiem, dažādos veidos izceļoto un izsūtīto latviešu pēcteči pašreiz ir ļoti izkaisīti pa visu milzīgo Sibīriju un t.s. Krasnojarskas novadu. Pēc 1989. gada tautu skaitīšanas datiem, novadā šādi cilvēki ir 6414. No viņiem 3 556 strādājošie, 2 786 cilvēki atzīst latviešu valodu par savu dzimto valodu.

Latvieši pēc 1989. g. tautas skaitīšanas

14. tabula

Krasnojarskas novads	6 414 cilvēku
Tai skaitā nodarbinātie	3 556
Par dzimto valodu atzīst latviešu valodu	2 786
Hakasijas autonomais nacionālais apriņķis un dienvidi, (<i>vairums no Lejasbulānas</i>)	640
Taimiras autonomais nacionālais apriņķis (<i>ziemeļdaļā, represētie</i>)	84
Evenku autonomais nacionālais apriņķis	26
Novada pilsētās:	
Abakanā (<i>visticamāk, no Lejasbulānas</i>)	145
Ačinskā (<i>visos laikos bija arestantu un represēto pārsūtīšanas punkts</i>)	554

Bogotola	72
Borodino	11
Divnogorska (<i>tuvu Krasnojarskai</i>)	63
Diksona (<i>Ledus okeānā</i>)	2
Dudinka (<i>ziemeļi, represētie</i>)	53
Jeņisejska	16
Zaozjornoje	27
Igarka	38
Minusinska (<i>protams, no Lejasbulānas</i>)	124
Kanska	54
Ļesosibirska	99
Nazarovo	45
Noriļska (<i>ziemeļi, vairākums represēto ģimenes</i>)	218
Sosnovoborska	37
Šaripovo	42
Krasnojarska , tai skaitā pilsētas rajoni:	1 198
Sverdlovas	189
Oktobra	244
Železnodorožnijs	165
Centrālais	93
Kirova	170
Ļeņina	138
Sovetskijš	199
Novada rajoni	
Abanskis	16
Ačinskas	207
Balahtinskas	26
Berjozovas	83
Birjusas	67
Boļšemurtinskas	52
Boļšeulujskas	334
Bogotoļskas	41
Bogučanskas	74
Dzeržinskas	24
Jemeljanovskas	133
Jeņisejskas	28
Jermakovskas (<i>no Lejasbulānas</i>)	228
Idrinskas	4
Ilanskas	19
Irbejas	7
Kanskas	26
Karatūzas (<i>Lejasbulāna</i>)	223
Kazačinskas	18
Kežemas	39
Minusinskas (<i>arī no Lejasbulānas</i>)	56
Motiginas	57
Nazarovas	18
Nižņe Ingaškas	45
Novosjolovas	29
Partizānu	136
Pirovas	14
Ribinskas	30
Sajānu	10
Suho Buzimas	36
Severojeņisejskas	11
Tasejas	16
Turuhanskas	30
Tjuhtetas	117
Užuras	22

Ustj Jeņisejas	6
Ujāras (no Suhonojas ieceļotājiem)	461
Hatangas	6
Šušenskas (no Lejasbulānas)	75

Tas ir viss, kas palicis no kādreizējiem 60 000 latviešu, kuri dzīvoja Krasnojarskas novadā pirms visām represijām un II pasaules kara. To skaitā Lejasbulāniešu vien pa visu Krasnojarskas novadu 1989.g bija ap 1 490 cilvēkiem. Protams nav sarakstā atgriezušies Latvijā, vai izklīdušie pa plašo Sibīriju bulānieši.

Pievērsīsimies laikraksta "Neatkarīgā Cīņa" rakstiem 1993.g.02.02. Nr. 21 (516).

"Austrumu bērni

T. Heidemane

Pērn 29. septembrī NC publicēja Naumenko k-dzes vēstuli "Kā spiegs starp latviešiem un starp krieviem". Krasnojarskas latviešu valodas kursu klausītāji ar sašutumu uzņēma autores N. sacīto: "Visi Sibīrijas latvieši ir tādi paši klaidoņi kā tie krievi, bet neviens negrib sevi par klaidoņiem atzīt." Es trīs gadus mācīju mūsu tautiešiem latviešu valodu un mācos arī pati, pētot viņu likteņus. Tāpēc esmu tiesīga izteikt skolnieku un savas domas par šāda veida Naumenko kundzes "klaidoņiem".

Tātad – klaidoņi...

Klaidoņi 1941. gada 14. jūnijā iznomāja sev lopu vagonus ar suņu un cilvēku apsardzi, lai "aizklīstu" līdz Sibīrijai. Es atvedu uz Rīgu šo nelaimīgo cilvēku sarakstu, apmēram 700 lappušu, uz katras no 60 līdz 70 uzvārdu. Šai sarakstā atradu arī man tuvu cilvēku uzvārdus: Šilbergu (pa tēva līniju), Vendes (pa mātes līniju) un Heidemaņu (pa vīra līniju) bēdubrāļus.

Šai sarakstā arī patiesās grāmatas "Veļupes krastā" autores Melānijas Vanagas un viņas dēla Aļņa vārdi. Ja Naumenko izlasītu šo grāmatu, diezin vai viņa spētu skatīties rakstniecei – "klaidonei" acīs. Dažādu iemeslu dēļ izsūtītie palikuši ārpus Latvijas. Bet lielāko daļu Sibīrijas latviešu veido pēcteči, kuri cēlušies no latviešu katordzniekiem, kurus cara satrapi XVIII gadsimtā turp aizdzina, važās iekaltus. Un apbrīnoju, kā viņu pēcteči vēl tagad runā latviski, saglabājuši novadu īpatnības un dzīvo latvisku tradīciju garā, kopj vectēvu kapus..."

Tālāk es rakstīju apmēram tā:

"Daudzi no viņiem sevi ar lepnumu dēvē par Latvijas(!), (nevis Krievijas) latviešiem un dzīvo "pie zemes" – dzīvesveidu, kas tēvutēvu kopts un mācīts. Klaidoņi? Par latviešiem Latvijai sevi uzskata arī to zemnieku bērni un mazbērni, kuru senči, nabadzības spiesti, izceļoja uz Krievijas Austrumiem, lai tiktu pie sava kaktiņa, sava zemes stūrīša. (Tā taču viņiem bija viena valsts.) Šo pulku papildina arī tie tautieši, kuru priekšteči bēgļu gaitās nokļuva Krievijas klaidā I pasaules kara gados. Staļina nāves mašīna viņus visus mala 20., 30., un 40. gados. Sibīrijas latviešu brūces asiņo joprojām. Grēks kaisīt tajās sāli, aizvainot ar nīcinošiem vārdiem un neatzīšanu. Daudzi jo daudzi Austrumu latvieši meklē iespējas argriezties senču zemē un tic, ka Latvija saviem bērniem bija, ir un būs MĀTE. Daudzi jau pirms 30 un vairāk gadiem atgriezušies vēsturiskajā Dzimtenē. Daudzi atgriežas tagad. Diemžēl ne visiem tas beidzas laimīgi. Viņus atgrūž ne tikai tā saucamie sterili tīrie ar savām nostādnēm. Paldies Dievam, viņu nav tik daudz. Latvija pilna ar bijušās valdības virsnieku un plašās padomijas laimes meklētāju atvasēm, kuriem sveši ir jēdzieni "sava tauta", tradīcijas, dzimtā zeme, kultūra... Kā pirmiem, tā otriem lielākoties izdevās noturēties Latvijā tieši uz represēto un izsūtīto rēķina. Un kas šādiem cilvēkiem ir kāda tur "latvieša" "mājās pārbraukšana"? (Vieni varbūt pat "stučēja", kā tas bija atmiņās par Zentu, otrie ieņēma brīvus dzīvokļus.)

Krasnojarskā un novadā par saviem tautiešiem gādā Somija un Vācija. Vai Omskas un Krasnojarskas latvieši kādreiz sagaidīs ko vairāk nekā vienkāršus "plikus" (bez nekā) entuziastus – skolotājus?"

Šim rakstam tajā pašā avīzē sekoja nākamais – jau laikraksta redakcijas sarūpētais E. Andersona raksts.

Edgars Andersons

Latvieši Padomju Savienībā

Krievijas latviešu vēsture ir ne mazums duļķota un pat viltota, izmantota politiskajā konjunktūrā. Tādēļ redakcija atzīst par mērķtiecīgu Tamāras Heidemanes rakstu papildināt ar ievērojamā latviešu vēsturnieka Edgara Andersona pētījumiem, kas iespiesti 1982. gadā Stokholmā iznākušajā "Latvijas vēstures (1920-1940)" 1. daļā.

Latviešu tautas vēsturē liela nozīme bija pēc I pasaules kara Krievijā palikušajai skaita ziņā ļoti lielajai un sākotnēji ļoti ietekmīgai latviešu tautas grupai. Diemžēl līdz pat visjaunākajiem laikiem nav nozīmīgu speciālu pētījumu par šo interesanto parādību latviešu tautas vēsturē.

Latvieši sāka brīvprātīgi (*cik „brīvprātīgi” pirms viņiem veselām partijām izsūtīja cara žandarmērija?*) izceļot uz Krieviju, Melnās jūras zemēm un Sibīriju, sākot ar 1840. gadu. Izceļošanas kustība plašākus apmērus pieņēma ap 1860. gadu un kulmināciju sasniedza laikā starp 1880.-1914. gadu. Līdz 1914. gadam latvieši Krievijas impērijā ārpus Baltijas un Polijas zemēm izveidoja ap 514 koloniju.

Pēc 1897. gada tautas skaitīšanas datiem, ārpus Latvijas Krievijas teritorijā dzīvoja 112 322 latvieši, pēc tam Krievijā ieplūda vēl 100 000 latviešu – labāku dzīves apstākļu un politiskā patvēruma meklētāji. 1914. gadā Krievijā dzīvoja apmēram 200 000 latviešu. Viņi ieguva lielu cieņu kā administratori, rūpnīcu vadītāji, skolotāji, virsnieki, muižu pārvaldnieki, amatnieki, fabriku strādnieki un lauksaimnieki. Sibīrijas latvietis Bokmelderis liecina, ka daļu latviešu pievilkušas plašās tāles un labākas dzīves iespējas Sibīrijas taigās, kas "plašuma ziņā bija kā jūra, skaistumā ne ar ko salīdzināma un, kas attiecas uz bagātību, neaprēķināma". Krievi liecināja, ka latvieši "strādāja kā velna apsēsti un saimniecību vadīja ar prātu". Krievu zemnieki daudz mācījušies no Sibīrijā izsūtītajiem un tur labprātīgi aizbraukušajiem latviešiem, jo viņi prata zemi kopt un arī amatnieki bija labi. Krievi un vispār ārzemnieki augstu vērtēja arī vēl kādu latviešu īpašību, jo viņi "mīlēja cilvēkus... un pret viņiem labi izturējās".

I pasaules kara laikā Latviju bija spiesti atstāt apmēram 850 000 cilvēku, kuru vidū, protams, bija arī daudz cittautiešu un uz Latviju atkomandēto krievu. Kara beigās, pēc Marģera Skujenieka aplēses, Krievijā atradās jau 1000 000 agrāko Latvijas iedzīvotāju. Daļa jau bija asimilējusies krievu masā. I pasaules karā un pēc tam krievu pilsoņu karā bojā gāja apmēram 300 000 latviešu. Daļa bēgļu atgriezās Latvijā vācu okupācijas laikā. Bet no 1919. līdz 1927. gadam atgriezās 223 572 bēgļi un no citām zemēm vēl 12 514 personu, no kurām daļa no Krievijas bija izkļuvuši agrāk.

Krievijā ievēlēja Konrādu Freifeldu, bet par bīskapu līdz savai nāvei 1923. gadā darbojās Grīnbergs. Latviešu draudzes saskaldījās divās grupās, bet 1927. gadā mēs redzam tās atkal apvienotas Krievijas evaņģēliski luteriskās latviešu baznīcas virsvaldes priekšsēža Kārļa Lapīna vadībā.

No 1924. līdz 1935. gadam latviešu draudzes cita pēc citas izbeidza savu darbību veselā rindā koloniju. 1929. gadā sākās pastiprināta akcija pret latviešu mācītājiem. 1932. gadā darbību bija spiests izbeigt Aleksandra Miglas brālis Jānis, 1933. gada beigās Vītols, 1934. gadā Zālītis un pēc tam citi. Latviešu mācītājus padzina no draudzēm, apcietināja, iedzīvi viņiem atņēma un pašus izsūtīja uz Solovecu netālu no Murmanskas darba nometnēm."

Dažādu tautību kultūras biedrības Krasnojarskā XX gadsimta pēdējās desmitgadēs

Diemžēl mums nav nevienas ziņas par apkopotiem datiem, kas atklātu, cik tautību biedrību darbojas Krasnojarskas novadā. Zināms, ka ir gruzīnu, armēņu, tatāru, baškīru, latviešu, somu, vācu, lietuviešu, igauņu, ebreju, grieķu un daudzu nesaskaitāmu iezemiešu biedrības. Un, kā atgādinot citu tautību kultūras biedrībām, kurš te ir saimnieks, uz saviem saietiem braši pulcējas kazaku sotņas. Zaļa uniforma, karogi un zobeni pie siksnām, atamanu pašpārliecinātība un brašums bez vārdiem izsaka: "Šajā zemē no XVII gadsimta saimnieki esam mēs."

Visas kultūras biedrības (vairāk nekā 100) izveidojās aptuveni vienā laikā. Par luterāņu tautību biedrībām zinu teikt, ka:

- somu kultūras biedrība "Ingrija" reģistrēta 1991. gada novembrī. Priekšsēdētāja Smirnova Anna Vasilija m.;

- Igauņu kultūras biedrība izveidojās nedaudz agrāk, ap 1988. gadu, arī reģistrēta agrāk. Priekšsēdētāja Nikolajeva Vera. Vietniece Bekiševa Linda;

- Latviešu kultūras biedrība sāka veidoties 1989. gadā. Dibināšanas konference notika 1990. gada 17. novembrī (*kā Lejas Bulānas delegāte tajā piedalījās arī es.*). Pirmais priekšsēdētājs bija Aleksandrs Lielais, vēlāk Jānis Aleksandra d. Kungs;

- vācu kultūras biedrību darbības laiks arī ir aptuveni no tā paša laika. Priekšsēdētājs Aleksandrs Aleksandra d. Hamburgs.

Pieļauju, ka tagad daudzi vadītāji ir pārvēlēti.

Visi dati savākti XX gadsimta beigās. Mans mērķis nebija atspoguļot tagadni. XXI gadsimta pētījumus uzticēsim nākamajiem entuziastiem. Ziņas par to, kas šobrīd notiek ciemos, baznīcās vai biedrībās, lai paliek nākamajiem vēsturniekiem.

Tikai, pētot materiālus par tautībām Krasnojarskas novadā, pētniekam vispirms jānovērtē, kas tas Krasnojarskas novads – "Красноярский край" – ir par zemi. Milzīga Sibīrijas vidusdaļa. Lai vieglāk varētu iztēloties, ko nozīmē tie plašie 2 401 600 kvadrātkilometru, padalīsim tos pa sastāvdaļām.

Krasnojarskā dzīvo rakstnieks M. Perevozčikovs, kurš savā brīnišķīgajā grāmatā "Vecticībnieki" ar lielu mīlestību un sāpēm aprakstīja ticīgo cilvēku smagos likteņus. Par novadu viņš rakstīja šādi: "Krasnojarskas novads plešas gandrīz 3000 kilometru garumā no Mongolijas līdz Ledus okeānam, sastāda 1/10 daļu no valsts teritorijas. Milzīgais novads ir bagāts ar floru un faunu, dažādiem izrakteņiem, rūdu, naftu un gāzi. To dzirdina un baro tūkstošiem ezeru un upju."

Pirmā, sākot ar Taimiras pussalu, kuru no rietumpuses apskalo Karskas jūra, no otrās puses – Laptjeva jūra, ir Ziemeļu puse. Tur atrodas Taimiru (dolgānu, ņencu) autonomais apvidus. Tā platība ir 862 100 kvadrātkilometru. Pēc 1979. gada tautas skaitīšanas datiem, to apdzīvoja 44 tūkstoši cilvēku, 66% dzīvo pilsētās. Galvaspilsēta Dudinka. Netālu no tās atrodas rūpniecības centrs, bēdīgi slavenā Noriļskas pilsēta, kuru mūžīgā sasaluma zemē arestanti no visas bijušās PSRS cēla burtiski uz savu bojāgājušo biedru kauliem. Jā, tā ir mūžīgā sasaluma zeme, tundra. Apdzīvo krievi, keto, dolgāni.

Otrā. Nedaudz uz dienvidiem vēl aizvien aiz Ziemeļu Polārā loka, uz 767600 km² atrodas Evenku autonomais apvidus. Tajā dzīvo 16 000 cilvēku, no kuriem 36% ir pilsētnieki. Apdzīvo krievi, evenki (tungusi), kā arī jakuti. Centrs Tura.

Trešā. Par trešo Krasnojarskas novada daļu varam teikt tā: „Turuhanskas rajons (край) ir viens no visas Krievijas valsts lielākajiem rajoniem – 214 000 km². Salīdzināsim ar Latviju (64614 km²). Atrodas kādus 1000 km gar Jeņiseju līdz Igarkai. Izslavēts ar daudzām "gulagu" vietām. Rajona ziemeļdaļā sākas tundra. Galvenā pilsēta Turuhanska.

Ceturrtā ir Hakasijas autonomā republika (pēc 1979. gadā izdotās enciklopēdijas datiem – autonomais apgabals). Tās teritorija ir 61600 km². 500000 iedzīvotāju, no tiem pamatnācijas – haksiešu ir tikai 12,3%. Galvaspilsēta Abakana.

Piektā atrodas pašos dienvidos – Tuvas autonomā republika, kas robežojas ar Mongoliju. Šīs republikas kalnainās zemes platība ir 170 500 km². Galvaspilsēta Kizila. *(XX gs. pēdējās desmitgades sākumā tuvieši sacēlās pret pastāvošo valdību. Sacelšanās tika apspiesta. Bet krievi un pat latvieši bija spiesti no Kizilas izvākties.)*

Sestais. Vairums Krasnojarskas novada pilsētu un ciemu atrodas centrālajos rajonos ar galvaspilsētu Krasnojarsku. Centrālajā novada daļā uz 541400 kvadrātkilometriem atrodas pilsētas Ačinska, Minusinska, Jeņisejska, Ļesosibirska un daudzas citas.

Neskatoties uz to, ka Lejas Bulānas ciema iedzīvotāju skaits ir pamatīgi saplācis, kopīgi apsveiksim visus, gan ciemā palikušos, gan izkaisītos pa Sibīriju un Sahalīnu, gan tos, kuri sadūšojās un atgriezās uz pastāvīgu dzīvi Latvijā, visus bulāniešus ar 150 gadu jubileju! Ņemot vērā, ka tajā vietā jau 1857. gadā atradās dažas zemnīcas, savu neoficiālo jubileju ciems neuzkrītoši nosvinēja 2007. gadā. Oficiālajos dokumentos jubilejai jābūt 2008. gada vasarā. Ja visus izklīdušos bulāniešus sasauktu kopā no Sibīrijas, Centrālķrievijas, pat no Amerikas, viņi noteikti būtu ap 2 tūkstošiem. Lai Dievs stāv šiem cilvēkiem klāt!

Un vēl dažas nebūt ne mazsvarīgas ziņas.

Mūsu priekšstats par vidi, kurā nokļuvuši tautieši, nebūs pilnīgs, ja kaut pavirši neiepazīsimies ar šīs zemes malā nobīdītajiem īstajiem saimniekiem – iezemiešiem vai, kā daži teiktu, aborigēniem. Tās ir mednieku, zvejnieku, klejojošo lopkopju ciltis un dažnedažādu tautību grupas. Kopš pašiem pirmajiem Sibīrijas iekarošanas laikiem krievi viņiem deva palamai līdzīgu iesauku “*инородцы*” – citdzimtieši. Ar misionāru palīdzību pareizticīgā baznīca cīnījās par šo šamanistu, lamaitu, muhamedāņu un citu pagānu pievēršanu savai dominējošajai reliģijai. Līdz ar to tika mazinātas iezemiešu pretošanās iespējas. Bet ierasto dzīvesveidu un nodarbošanos viņiem cara laikā nemainīja. Sprotams ir arī tas, ka, neiejaucoties viņu dzīvesveidā, tomēr Sibīrijas bagātību iegūšanai savtīgos nolūkos Krievijas valdība ar kupču starpniecību izdevīgi izmantoja iezemiešu nodarbinātības rezultātus.

Ja cara valdība viņus iekaroja un pakļāva, tad padomju varas laikos notika pakāpeniska un neatgriezeniska šo cilšu skaita samazināšanās - iznīcināšanās. Samazinājās somugru, somu, samoježu, tungusu, tjurku, tatāru cilšu nosaukumi un skaits. Kur agrāk kādā ciltī skaitījās tūkstošiem cilvēku, tur mūsu laikos palika daži simti, pat mazāk. Ja agrāk viņu savdabīgais dzīvesveids ritēja saskaņā ar dabu un tās likumiem, tad jaunās varas iestādes un saimniecības piespiedu kārtā lika medniekiem un lopkopjiem apgūt citas, viņu ierastajam dzīvesveidam nevajadzīgas un svešādas profesijas. No savām mītnēm bērni bija izrauti uz internātskolām, mācīti krievu skolās, aizmirsā mātes valodu un zaudēja iespējas iegūt cilšu tradicionālās nodarbes iemaņas. Arī pati Sibīrijas daba tika nežēlīgi izpostīta un piesārņota.

Īpaši nežēlīgu attieksmi šie ļaudis piedzīvoja padomju varas pirmajos gados. Sirojošie sarkanarmieši viņus aplaupīja, pazemoja, cilvēku dzīvības nebija ne graša vērtas. Strādājot Krasnojarskas Valsts arhīvā, no kāda vietējās tautības zinātnieka dzirdēts stāsts, kuru viņi nodod no paaudzes uz paaudzi. Tas ir par rakstnieku Arkādiju Gaidaru (Goļikovu), kurš, būdams sarkanarmietis, 17 gadu vecumā nostādīja rindā kādus padsmīt neapbruņotus iezemiešu gūstekņus un pašrocīgi ar zobenu vienu pēc otra visus nogalināja.

Gaidara (bataljona komandiera Goļikova) zvēriskā izrēķināšanās, kas līdzinājās vājprātam, cituviet pat bija nosodīta un viņš tika sūtīts ārstēties. Savai zināšanai, lai par

to pārliecināties, arhīvos ir lasīti dokumenti, kuros varēja redzēt daudzas “citzimtiešu” sūdzības par sarkanarmiešiem, kuri varmācīgi atņēma lopus, zirgus un pārtiku.

Ceļojumā ar tvaikoni pa Jeņiseju 1991. gadā Baklanihās ciematīnā satiku kādu sievieti no dolgāniem, kura stāstīja, ka par mazo tautību likteņiem interesējušies dažādi zinātnieki no ārzemēm. Tikai vietējās varas pārstāvjiem viņi nerūp nevienam. KNA Arhīvu aģentūras fondos atrodas ziņas par iezemiešu ciltīm, no kurām var smelt interesantas liecības. Minusinskas apkaimē atradās dažādas iezemiešu mītnes. Minusinskas muzejā ir ļoti interesantas ekspozīcijas. Vēl līdz šim savās Krasnojarskas novada autonomajās republikās pavisam netālu no Lejas Bulānas dzīvo hakasieši un tuvieši. Nevienā dokumentā vai atmiņās netika konstatēts, ka šo cilšu un tautību tuvums traucētu dzīvot mūsu luterāņiem vai otrādi.

Jeņisejskas guberņas iezemiešu cilšu¹⁾ un tautību uzskaite 1899. gadā²⁾

Abaltajieši – “абалтаевцы”, sk. Sibīrijas tatāri.

Abugači – “абугачи”, nelielas muhamedāņu ticības klejojošas somu ciltis ar tatāru mentalitāti (pēc 1859. gada ziņām, apmēram 100 dvēseļu Minusinskas apriņķī, sk. “kaibali”).

Baikati – “байкаты”, neliela klejojoša muhamedāņu ticības somu cilts ar tatāru mentalitāti (1859. gadā Minusinskas apriņķī apmēram 200 dvēseļu).

Beltiri – “бельтиры”, laika griežos tatāru ietekmi pārņēmusi somu cilts (lopkopji un daļēji zemkopji). Pareizticība ar šamanisko ritu piejaukumu. Apdzīvo Abakānas, Taštīpas, Sosas un Kandirlas upes.

1893. gadā – 3100 cilvēku, bet 1896. gadā – 2244 vīrieši un 2140 sievietes.

Doldāni – “долгане”, apdzīvo Turuhanskas novadu (*nav uzrādīts, cik. Т.Н.*).

Kaibali – “кайбалы”, ostjaku un samoježu – “отатарившееся” cilts, kura pārņēma tatāru ieradumus. Zemkopji un lopkopji. Labi situēti un izteikti pārkrievojušies. Pēc vietējām ziņām, pie viņiem pieskaitāmas abugaču, aršu, baikatu, koļču, taražakoviešu ciltis. Dzīvo Minusinskas apriņķī. 1892. gadā – 8500; 1896. gadā tikai 943 cilvēki.

Kamasinieši – “камасинцы”, tjurku un samoježu pareizticīgās ciltis. Kanskas apriņķī nodarbojas ar zemkopību, klejo, nodarbojoties ar briežu lopkopību, medībām. “Kaut visi runā savā mēlē, toties arī labi runā krieviski.”

1893. gadā – 400 cilvēku; 1896. gadā bija 138 vīrieši, 129 sievietes un 26 bērni.

Karagassi – “карагассы”, sevi sauc “Tofā”, neliela samoježu izcelsmes cilts. Zivju un zvēru medības; viņu bagātība ir brieži. Dzīvo ar zvērādām segtās jurtās. Pareizticība un pagānisms. Apdzīvo Minusinskas apriņķī, 1893. gadā – 400 cilvēku.

Karginieši – “каргинцы”, Minusinskas apriņķī. 1896. gadā – 1637 vīrieši, 1520 sievietes.

Kačinci – “качинцы”, Minusinskas apriņķī. 5417 vīriešu, 5524 sievietes. Tjurku lopkopju cilts, visi kristīti, gandrīz visi pārkrieivoti, pareizticīgie. Dzīvo Minusinskas apriņķī. 1893. gadā bija 12000 cilvēku.

Kivinči – “кивинцы”, Minusinskas apriņķī 1739 cilvēki.

Kiziļči – “кизильцы”, tjurku ciltis. Zemkopji un lopkopji, pēc dzīvesveida neatšķiras no krieviem, pilnībā pārkrieivoti, savā mēlē nerunā.

Koļci – “кольцы”, sk. kaibali. Ostjaki – “остяки”, somu cilšu tauta, medības un zivis, nedaudziem ir brieži. “Ostjaku dzīve ir ļoti trūcīga, ar katru gadu krievu rūpnieku dēļ (*iznīcina taigas bagātības*) samazinās dzīvei nepieciešamie līdzekļi, ķert zivis var nepilnu pusgadu, zemkopība vāji attīstīta un apgrūtināta. Pareizticība mijas ar pagānismu. Apdzīvo Jeņisejskas un Turuhanskas novadus”. 26000 cilvēku.

1) Cilts ir etniska kopība un sabiedrības organizācijas forma pirmatnējās kopienas iekārtā; šodien varbūt saglabājusies kā dažu izmirstošu etnisko kopību organizācijas forma. 2) KN ААА – 31.ф, “Енисейский губ . . . стат. комитет Енисейского губернского ун.я” 1. apr., 208. lieta.

Meletči – “мелетцы”, Ačinskas apriņķī, 1896. gadā – 861 cilvēks.

Sagaiči – “сагайцы”, tjurku cilts, lopkopji un mednieki. Minusinskas apriņķī. 1864. gadā – 11720 cilvēku, 1896. gadā – 2767 cilvēki.

Samojedi – “самоеды”, somu cilšu izcelsmes tauta. Dažas ciltis izzuda bez vēsts, citas tuvu tam. Briežkopība, medības un zivis. Dzīvo čumos. Briežu ādu apgērbs. Klejo. Pagāni, izņēmums ir tie, kuri dzīvo misionāru baznīcu tuvumā. Oficiāli ir pareizticīgie, bet ikdienā turpina piekopt elkdievību. Apdzīvo Ledus okeāna krastus līdz Hatangai. 1859. gadā – 22000 cilvēku.

Tatāri³⁾ – “татары”, tjurku cilts; gan dzīvo uz vietas, gan klejo. 1) Kazaņas tatāri ir Kazaņas caristes Karčaka ordas pēcteči. Krietnas miesasbūves, vidēja auguma. Aši, izdarīgi, godīgi, nedzērāji. 2) Sibīrijas tatāri – Sibīrijas hana pēcteči.

Tubinci – “тубинцы”, tjurku cilts tautība. Neklejojošie tika pārkrieivoti. Tie, kuri klejo, saglabāja tjurku valodu un ieradumus. Minusinskas apriņķī. 1875. gadā – 920 cilvēku.

Tungusi – “тунгусы”, tungusu cilts. 1892. gadā – 43000 cilvēku.

Urjanhajieši – “уряныхайцы”, mongoļu izcelsmes klejojoša tauta. 1865. gadā – 15000 cilvēku. Viņus vēl dēvēja par kalmikiem, kuri maksāja nodevas kā krieviem, tā arī ķīniešiem, jo bijuši abu valstu pakļautībā. Līdz ar to daļa bija pareizticīgie, daļa – pagānu budisti. Sastopami Tomskas guberņas Beiskas apriņķa dienvidrietumu daļā un Jeņisejskas guberņas Minusinskas apriņķī. Sastopami arī kalnos pie Baikāla ezera. 1865. gadā – 15 000 cilvēku.

Šorci – “шорцы”, Minusinskas apriņķī. 1896. gadā:

ščuserci – vīr. - 402; siev. - 368; kopā - 770

karačerci – vīr. - 339, siev. - 328, kopā - 667

kijči – vīr. - 61, siev. - 69, kopā - 130

kačanovci – vīr. - 536, siev. - 484, kopā - 1020.

Juraki – “юраки”, samojediem tuva klejojoša cilts, dalās Tazovas ordā – pareizticīgie un Beregovojas ordā – pagāni. Turuhanskas novadā. 1877. gadā – 343 cilvēki. Pēc 1896. gada kristījās: Tazovas – 327 cilvēki, Beregovojas – 38 cilvēki. Klejo pa Jeņisejas krastiem, daļēji pārvalda krievu valodu.

Jakuti – “якуты”, tjurku cilts, neskatoties uz tālām, savstarpēji izklaidus apmešanās vietām, jakuti saglabāja cilts īpatnības, pat spēja pakļaut savai ietekmei citas tautas, ieskaitot krievus. “Vasarā dzīvo teltīs, ziemā jurtās. Lopkopji, mednieki, ar lielu noslieci uz tirgošanos.”

Pareizticība jakutu vidū izplatījās sen, bet neskatoties uz to, viņi saglabā pagānismu. Armetušies, sākot ar Ņujas upi, gar Ļenas upi uz ziemeļiem līdz Ledus okeānam, uz rietumiem līdz Ohotskas jūrai. Jeņisejas guberņā no Anabaras upes līdz Jeņisejai. Kirenskas apriņķī, Irkutskas guberņā, Petropavlovskas apriņķī un Piejūras apgabalā.

Visas šīs iezemiešu tautības tik brīnišķā zemē varētu dzīvot, baudīt un sargāt tās dabas skaistumu, veidot jauku sabiedrību, izpausties savu spēju un talantu lielumos, ja nebūtu lielšovinisma izpausmes no Sibīrijas iekarotājiem. Ja cara un boļševiku valdība spētu novērtēt iedzimto tautību gudrību dziļumus attieksmē pret dabu un savu cilšu iemaņām, mācīties no viņiem un ļautu sadzīvot ar ienācējiem – Sibīrijas daba un tautas būtu pateicīgi.

3) Mūsdienās ir Tatāru Republika, galvaspilsēta Kazaņa, tauta ar savu literāro valodu un rakstību.

*„Tu, kam klausa zvaigžņu bari un kam saule lec un riet,
Vienīgais dot spēku vari tiem, kas moku ceļus iet.
Griez uz mājām viņu takas, sargi, svētī, žēlo tos!
Ķerubs Tavs lai iet tiem blakus tundrās, mežos, tuksnešos!”
516. dz.*

Kā latvieti sagaida Dzimtenē

Mēs izpētījām latvieša dzīvi tālajā Sibīrijā. Zinām, ko viņam nācās piedzīvot un ko izciest tik tālu no tēvutēvu zemes. Mēs priecājamies par viņa panākumiem, kad latvietis tika pie sava zemes gabala, kad radās ģimenes un auga ciemi, kad dvēseļu “gani” – mācītāji vienmēr bija klāt un palīdzēja, cik bija viņu spēkos.

Uzzinājām arī par jaunās svešādās varas iznīcinošo spēku un izdzīvojām līdzīgu daudzām latvieša ciešanām. Ar skumjām redzējām, kā izzūd draudzes, plok ciemi. Iztēlojamies, kā ar arestētajiem piepildījās lēģeri, kā auga uzkalni virs pārpilnām ar nošautajiem bedrēm, un kopā ar baznīcām skumām par iznīcinātajiem mācītājiem.

Bet laiki mainījās, un tiem, kuri izdzīvoja “pamātes klēpī”, radās cerība no jauna uzelpot. Dažādu dzīves apstākļu dēļ daudzi tautiešu pēcteči spiesti palikt dzīvesvietās Sibīrijā. Citi dodas uz senču Dzimteni māti Latviju.

Tagad pasekosim līdzīgu drosminiekiem, jā, jā, es nepārteicos – drosminiekiem, viņu atpakaļceļā un ieklausīsimies stāstos par apņemšanos un par tiem, kuri, sniedzot palīdzīgu roku, panāca viņiem pretī. Tad sapratīsim, kā māte Latvija sagaida savus “pazudušos” dēlus un meitas.

Sāksim ar bulānietes Nellijas ģimeni, kurai Latvijā nav atrastu radu, nav mājvietas. Ir tikai piederība ļoti attālu senču tautai – latviešiem.

Nellija dzimusi 1953. gada 8. februārī Lejas Bulānas ciemā. Viņas ģimenē ir vēl divi brāļi un māsa. Nellijas māte Augustīne Gojiere (1.08.1932.-15.03.2006.) bija dzimusi Lejas Bulānā. Vecāmāte Droņu Milda (9.06.1904.-31.03.1992.) arī piedzima Lejas Bulānā. Viņa – Milda palika bez mātes 18 gadu vecumā. Par tēvu zināja teikt tikai to, ka viņš bija no Rīgas.

Kā visi Lejas Bulānas bērni Nellija pabeidza pamatskolu savā ciemā. Izņemot vienu skolotāju Kazāku Elvīru, visi pārējie bija krievu tautības. Latviešu valodu nemācīja. “Par to” viņas gadugājuma bulānieši latviski rakstīt un lasīt neprot. Pirmajās klasēs bērniem bija pagrūti ar krievu valodas apgūšanu, jo mājās vienmēr visi runāja tikai latviski.

Pēc skolas beigšanas 1967. gadā Nellija iestājās Abakanas speciālajā medicīnas skolā un to pabeidza. Viņa nedevis strādāt uz kādu svešu vietu, bet atgriezās Lejas Bulānā un 34 gadus nostrādāja tur par feldšeri.

Tas nebija viegls darbs. Visus gadus strādāja viena bez ārsta un bez māsiņas. Medikamentu skapīša plauktos ļoti bieži trūka paša nepieciešamākā. Bija pat tādi laiki, kad plaukti bija pilnīgi tukši. Pašai bija jārisina, kādā veidā lai sniedz ātro nepieciešamo medicīnisko palīdzību. Pašai nācās pieņemt arī dzemdības. Atceras, kā 42 km garajā ceļā uz dzemdību namu bija jāapstājas un kviešu laukā jāpieņem Kalniņu Vaļas meitiņu Veltiņu. Atceras, kā citu reizi tā paša iemesla dēļ viņa tika burtiski izrauta no pirts. Knapī paspēja apģērbties un uzvest uz slapjajiem matiem lakatu. Atkal tālais ceļš, atkal dzemdības, šoreiz mašīnā. Noderēja lakats, kurā ievīstīja Kalniņas Allas nepacietīgo dēlenu Žeņuku, kurš steidzās nākt pasaulē pirms mātes ierašanās slimnīcā.

Slimnīcu lielā attāluma dēļ gadījās daudzi sarežģījumi. Īpaši ziemā, dziļā sniega laikos slimniekiem pat gadījās zaudēt dzīvību. Pavisam nesen, 1996.-1997. gada ziemā, uzsnīga divus metrus dziļš sniegs. Ātrās palīdzības mašīnai nenotīrīts ceļš bija neizbraucams, un bez tai brīdī nepieciešamās operācijas nomira Runču Jēcis. Tas viss prasīja no medicīnas darbinieka stiprus nervus, jo īpaši, ja viņš zināja, ka cilvēku varēja izglābt.

Lejas Bulānā Nellija salaulājās ar Jāni. Tās, pēc viņas vārdiem, bija pēdējās laulības ciemā. Un salaulāja viņus Ciņ Paulīne. Jānis pieder pie vissenākās bulāniešu "ģimīlijas". Kā pamanīja vērīgais lasītājs, viņa sencis Andrejs Melbarts ar sievu Annu tika izsūtīts uz Lejas Bulānas koloniju 1859. gada pavasarī.

Viņi stāsta, ka ar gadiem Lejas Bulānas ciems pakāpeniski plok un kļūst arvien vecāks. Jaunieši pēc pamatskolas beigšanas dodas mācīties tālāk uz Motorsku, tad Minusinsku vai Abakanu. Daži saņem augstākās izglītības diplomus pat Krasnojarskā. Strādāt specialitātē dodas citur. Daudzi veido ģimenes ar citas tautības "otrām pusītēm", tiesa gan – biežāk ar igauņiem vai somiem. Bet, "visviens", kā saka Nellija, Bulānā neatgriežas. Vasarās gan paciemojas pie vecākiem.

Uz jautājumu, kad radās interese par Latviju un vēlme to redzēt, Nellija atbildēja: "Vienmēr." Viņai apmeklēt Latviju pirmo reizi izdevās uzreiz pēc skolas beigšanas. Tas bija tūrisma brauciens un Latvijā viņa pabija tikai vienu dienu. Daudz pa vienu dienu neredzēsi, bet patika.

1977. gadā piedzima meita Inga. Pēc Bulānas sākumskoliņas viņa mācījās Karatuzā, dzīvoja internātā. Tad devās uz Abakanu un tur pabeidza Abakanas Pedagoģisko institūtu.

Nellija kopā ar meitu 1987. gadā paciemojās Latvijā veselu mēnesi. Viņas dzīvoja pie attālas radnieces Irmās Rīgā un kādu laiku pie vēstures studenta Māra Šmitta ģimenes Daugmalē. Tad abas ar Latviju iepazīnās tuvāk un meitai radās vēlme dzīvot Latvijā. Starp citu, viņas pamanīja, ka daudzi apbrīno viņu valodu, ar tādu kā cieņu ieklausās senos latviešu vārdos un teicienos, kas reti kur saglabājās. Tas deva pārliecību, ka viņas ir starp savējiem. Viņus aicināja atgriezties dzimtenē. Tad atlika tikai sadūšoties un šķirties no dzīves Lejas Bulānā.

Ir zināmas daudzas Nellijas vecuma latvietes no Bulānas, kuras jau ap 1976. gadu un nedaudz vēlāk pārvācās uz Latviju.

Un tā 1999. gada vasarā vecāki ļāva arī Ingai doties uz dzīvi Latvijā. Uztraukuma pilna, Inga vilcienā raizējās, vai būs sagaidītāji. Nolēma, ja nebūs, tūlīt dosies atpakaļ. Bet uz perona viņu sagaidīja Tamārmamma* un aizveda viņu uz Jūrmalu. Tur meitene arī atrada dzīvesvietu. Daudzi cilvēki iesaistījās palīgos darba un pastāvīgas dzīvesvietas meklējumos. Palīdzēja arī Jūrmalas dome. Tāda bija Dieva griba, un Inga iesvētījās Slokas evaņģēliski luteriskajā baznīcā. Īpaši lielu atbalstu viņa saņēma no Vairas Strautnieces, kura burtiski pārņēma pār viņu šefību.

Pa to laiku Nellija Lejas Bulānā uzņēmas audzināt māsasmeitu Jūli. Arī Jūlītei 2003. gadā kopā ar vēl astoņiem Lejas Bulānas bērniem gadījās atbraukt uz Latviju uz Dagdā organizēto "3x3" atpūtas nometni. Tur Ligita Ļūmane organizēja bērniem vairākas ekskursijas. Viena no tām bija uz operu. Pēc stāsta par operas dzīvi un baleta skolu pasniedzēja Regīna Kaupuša ievada smalko Jūli klasē un mudināja meiteni padejot. Beigās viņa, sakot: "Primu nesolu, bet laba balerīna iznāks", piedāvāja Jūlei palikt Rīgā un mācīties baleta skolā.

Un Jūle, tāda kā bija, palika pie māsīcas Ingas un, sākot ar 2003. gada 1. septembri, līdz pat šim laikam mācās baleta skolā. Meitenei viņas pirmajos dzīves gados Latvijā ļoti daudz palīdzēja arī Laumas Vlasovas līdzdalība.

Ja jau meitas ir prom, ko lai dara māte ar tēvu? Bija jāizdomājas par vecumdienām – vai nu būt kopā, vai šķirties no meitas uz visiem laikiem? Nolēma būt

kopā. UNICEF Starptautiskās migrācijas biroja vadītājs Ilmārs Mežs, kurš savulaik ciemojās Lejas Bulānā un palīdzēja Ingai, šoreiz palīdzēja Nellijai ar iekārtošanos darbā. Nellija atbrauca uz Jūrmalu dzīvot pie meitas 2007. gadā. Drīz atbrauca arī vīrs Jānis.

Visa ģimene atrada dzīvesvietu, atrada daudzus uzticamus draugus un labus darbus, un skolu. Šī mazā ģimenīte ir laimīga.

Mēs šajā grāmatā lasījām ziņas par Suhonoju, otro pēc lieluma latviešu ciemu bijušajā Jeņisejas gubernā, tagadējā Krasnojarskas novadā. Prmo pēc lieluma mēs pazīstam vissenāko Lejas Bulānu.

Zenta zināja stāstīt, ka viņas senču Skūpiņu dzimta labprātīgi ieradās Sibīrijā no Pleskavas apgabala Alūksnes (Marienbada) apriņķa Veclaices pagasta.

Savu stāstu Zenta sāk ar to laiku, kad 1989. gada maijā Suhonoju apmeklēja 1/a "Lāčplēša" koris. Ar saviem priekšnesumiem koris uzstājās vēl Ujārā un Kamenogorņovkā. Tur Ujāras Kultūras nama māksliniecisko pasākumu vadītāja Zenta iepazinās ar koristiem no Latvijas. Īpaši sadraudzējās ar jauku kora dalībnieci Anastasiju Neretnieci*. Tad arī radās doma, ka visai ģimenei būtu jādodas dzīvot uz Latviju. Zentai ir pieci bērni. Daži ar savām jaunajām ģimenēm paliktu turpat, bet Zenta, dēls Voldis, meita Jevgēnija ar dēlu un meita Vera varētu braukt dzīvot uz Latviju.

Bet ne viss ieplānotais var uzreiz izdoties. Zenta ar lielu atbildības izjūtu izturas pret savu darbu Kultūras namā. Kurš aizvietos? Tiklīdz viņa aizbrauks, visa kultūras dzīve tiks krieviskota, par latviešiem un viņu kultūru visi aizmirsīs. Līdz šim latviešu kultūras pasākumi un svētki ieņem lielu daļu no Ujāras Kultūras nama pasākumiem. Arī personīgajā dzīvē radās daži sarežģījumi.

Bet ar Asju Neretnieci viņa turpināja sarakstīties un saņēma uzaicinājumu paciemoties Lielvārdē. 1991. gadā Zenta bija uzaicināta piedalīties Krievijas Latviešu biedrības konferencē. Un vēl ar deju kolektīvu no Ujāras, kur dejoja arī meita Vera, pabija Engures atpūtas nometnē.

Kad ar dēlu Voldi 1995. gadā Zenta vēlreiz ciemojās pie Anastasijas Neretnieces, viņi saņēma atkārtotu uzaicinājumu pārbraukt uz Latviju. Un, kad 1996. gadā abi ar dēlu te ciemojās jau trīs mēnešus, tad pie atsaucīgiem cilvēkiem dēlam bija sarunāts darbs uz dzelzceļa un tika piedāvāts arī dzīvoklis Jāņavārtos. Tā paša gada 13. martā solītais dzīvoklis tika saņemts. Tajos gados A. Neretniece tikšanās reizēs ar T. Heidemani sajūsmināti stāstīja par Voldi. Tolaik Trīszvaigžņu ordeņa kavalieri Anastasija Neretniece bija muzeja vadītāja Lielvārdē.

Viņš pats audzēja dažādus dārzeņus un ogas un pats tos skābēja, marinēja un vārīja ziemai. Jau tad bija redzams, ka Latvija sagaidīja ļoti vērtīgu dēlu. Un tas nav brīnums, jo Sibīrijā cilvēki saņem labu rūdījumu. Tagad Voldis, kuru Krievijā pārdēvēja par Vladimīru, ceļ Lielvārdē savas mājas "Sibīrieši" un vada būvdarbus savā SIA "Sib LV".

Vēlāk uz dzīvi Ogres rajonā atbrauca arī Zentas meita Vera. Viņa arī dzīvo Lielvārdē un strādā brāļa uzņēmumā. Šīs ģimenes senči XX gadsimta sākumā brīvprātīgi pārcēlās uz dzīvi Sibīrijā. Viņi piedzīvoja ciema izaugsmi līdz tam laikam, kad sākās padomju vara. Daudzu ciema iedzīvotāju smagie zaudējumi jaunās varas laikos atstājuši dzimtu atmiņās rūgtu pieredzi.

Suhonojas ciems atrodas tuvu novada galvaspilsētai Krasnojarskai. Ja cara laikos ciemā drīkstēja iebraukt tikai zināms skaits un tikai latviešu luterāņu dvēseļu, tad padomju laika politika sajaukt kopā tautības un ērtā satiksme ar pilsētu veicināja dažādu tautību, pārsvarā krievu un ukraiņu, iemitināšanos senajā latviešu ciemā. Pamazām ciema īpatnējais latviskums zuda, savstarpējās attiecības sarežģījās. Ģimenēs turpināja runāt latviski. Toties radās jauktas ģimenes, kurās krievu valoda ieguva pārsvaru. Cik Zentas un citu latviskuma patriotu spēkos bija, ciema un Ujāras kultūras namos viņi

turpināja latviešu svētku tradīcijas, iepazīstināja ar latviešu kultūru. Pēdējā laikā radās grūtības to visu turpināt, jo dažiem no vadības šķiet, ka pēc latviešu kultūras pasākumiem nav nepieciešamības. Zenta vēl arvien par to cīnās un apzinās, ja viņa aizbrauks uz Latviju, tad par ciema un Ujāras rajona (*kur dzīvo daudzi no Suhonojas un Kamengornovkas latviešiem.*) latviskumu neviens vairs nespēs tā rūpēties un to aizstāvēt.

Bet ar visu sirdi un dvēseli Zenta ir Latvijā.

Jāsaka, ka no darba brīvajā laikā viņa arī brauca uz arhīviem un vāca ziņas par Suhonojas vēsturi. Cerams, ka ar laiku tiks izdota viņas grāmata par otro lielāko Krasnojarskas novada latviešu ciemu. Šā ciema vēsture nedaudz atšķirsies no Lejas Bulānas vēstures, bet abu šo un pārējo ciemu ciešanu kauss bija vienādi pilns.

Slokas draudzes locekle

Rita Papiņa (Borga) dzimusi Olgas un Roberta Borga ģimenē Saldus pagasta "Oškalnos". Kaut arī grāmatā lasām pārsvarā par Krasnojarskas novada tautiešiem, Ritas ar skaisto rokrakstu pierakstītās atmiņas palīdzēs saprast, ka arī uz Rietumsibīriju aizvestajiem latviešiem 1941. un 1949. gadā nedaudz citādākos apstākļos nekā Krasnojarskas novadā gāja vienādi grūti. Pievērsīsimies Ritas stāstam.

"Nāc, atmiņa mana, izstaigāsim atkal tās tālās tekas, pa kurām pirms nu jau 50 gadiem visā īstenībā nācās iet, kuras nu jau ir aizaugušas ar nezālēm un rūgtām vērmelēm, taču sirdī vēl tik neaizmirstamas! Lai arī šis mans stāstījums ir apsūdzība Staļina nežēlīgajam sarkanajam genocīdam, kuru tas pielietoja pret latviešu tautu, arī mūsu ģimeni.

Neesmu jūrmalniece, Jūrmalā dzīvoju tikai no 1961. gada. Mana dzimtā puse ir Kurzemes Saldus rajons, tur arī 1935. gada 6. septembrī nācu pasaulē Olgai un Robertam Borgiem kā pirmdzimtā meita, 1937. gadā vēl piedzima otra meita Laima. Vecākiem piederēja lauku mājas "Oškalni".

Pēc boļševiku ienākšanas mūsu zeme tika izdalīta jaunsaimniekiem, bet mātei atstāja 30 ha, tā saukto kulaku saimniecību. Tēvu 1945. gadā savāca uz "filtrāciju" Krievijā, kur viņš atradās pusotru gadu. No lāgera viņš pārnāca galīgi slim un novārdzis no bada, mēs pat viņu nepazinām, bija uztūcis un utains. Bet māte tolaik jau nesa smago "kulaku" nodokļu un aplikumu nastu un lielās meža ciršanas normas. Atceros, kā mēs, meitenes, baidījāmies, kad "desmitniece" atkal atnesa kārtējo brīdinājuma rakstu, kurā bija šādi vārdi: "Ja neizpildīsiet normas, nodevas, maksājumus, tiksiet saukta pie atbildības!" Pat ar cietumu tika draudēts! Šīs neizpildāmās prasības auga augumā, protams, ka mātei tas nebija pa spēkam. Pie visa tā mūsu mājas otrajā pusē iemitinājās tāds L., (lai Dievs ir viņa soģis), kurš uz katra soļa, kur satikās ar mums, mūs visādi apsūkāja, ņēma no mūsu mantām, ko gribēja, un visādi draudēja mums ar iznīcināšanu. Reiz viņam uzbruka "mežabrāļi" un viņš uzvēla vainu mūsu ģimenei, izsauca palīgā čekistus un 1947. gada 12. jūlijā tie smagi sašāva manu tēvu, kurš vēl nebija atguvies no lāgera "filtrēšanas". Tēvs slimnīcā nomira, un viņa pīšļus mums neatdeva, nav zināms, kur tie atdusas. Satriekta par dēla nāvi, drīz mira viņa māte. Arī mūsu māte izbaudīja pratināšanas un cietumu. Tad māti ar abām meitām 1948. gadā izlika no mājām, lopus un visu inventāru aizveda uz kolhozu.

Aizgājām dzīvot pie attāliem radiem citā pagastā, taču 1949. gada 25. marts mums garām nepagāja. Labi atceros šo marta rītu, valdīja vispārējs satraukums un Latvijas ceļi "dūca" no daudzajām mašīnām. Tā kā abas ar mūsu bijām skolnieces, arī torīt māmuļa mūs palaida uz skolu. Arī skolā valdīja satraukums, manā klasē jau nebija ieradusies vairāki skolēni. Tā visi sēdējām, klasē bija skolotāja, bet mācības nenotika. Mūsu klases logi bija ielas pusē, un mēs redzējām, kā pa ceļu brauc smagās mašīnas, "piekrautas" ar cilvēkiem, kurus apsargāja ar šautenēm bruņoti zaldāti. Tad atvērās durvis, tika izsaukta ārā skolotāja, manas klases audzinātāja. Atgriezies klasē, viņa pienāca pie manis, apskāva mani un teica, ka pēc manis esot atnākuši divi bruņoti

zaldāti. Kā nu ne! Bijām taču divas mazgadīgas noziedznieces, viena 13, otra 11 gadu vecas! Šie bruņotie vīri mūs abas pavadīja līdz mājām. Savu māmuļu sastapām istabā raudošu un zaldāta apsargātu, 15 minūtēs vajadzēja sakravāties, bet, tā kā mēs bijām skolā, tad aizkavējāmies. Radniece kaut ko saiņoja uz grīdas izklātajā segā. Zaldāti teica, ka tikām pārvietoti dzīvot citā vietā, un sacīja, lai ņemam līdzi arī grāmatas, būšot jāmacās. Taču mēs domājām, ka neko mums nevajadzēs, ka kaut kur aizvedīs un visus nošaus, vai tad tādu gadījumu nebija daudz?! Tad mūs visas trīs raudošas kopā ar sāniņi iesēdināja mašīnā un veda cauri Saldus pilsētai uz Saldus staciju, kur uz sliedēm stāvēja lopu vagonu garā rinda. Mašīnas ar cilvēku kravām brauca un brauca un vagoni pildījās, skanēja un žvadzēja vagonu dzelzs aizbīdņi, smagās durvis bieži nācās bīdīt vaļā un ciet.

Kad mūs “ielādēja” vagonā, abas “naras” jeb augšējie plaukti jau bija cilvēku pilni un mums nācās apmesties zem plauktiem, kur atradās steigā līdzpaņemtie sāņņi vai somas. Pa dienām jau kā nekā visi sarūmējāmies pasēdēt uz augšējiem plauktiem, bet naktīs gan atceros, cik grūti bija zem plauktiem gulēt starp šiem sāņņiem un maisiem, tie krita virsū un spieda kājas! Vagona sānos atradās divi maziņi aizrestoti lodziņi, caur tiem vagonā iespīdēja pavisam maz gaismas un maz tika arī gaisa. Vidū uz grīdas bija pavisam maza bleķa krāsniņa, kuru šad tad iekurinājām un uzvārījām ūdeni. Viena vietīņa bija atvēlēta arī tiem “nepieciešamo” vajadzību spaiņiem, taču to izmantojām pēc iespējas mazāk, bija tāds kauns!

Kad nu ešelons bija “piekrauts” pilns, nākamajā dienā vilciens smagi uzsāka savu gaitu uz “nekurieni”. Cilvēki raudāja. Kad vilciens pārbrauca pāri Latvijas robežai, tad zinājām, ka braucam uz “plašo dzimteni”, jo mūsu acīm atklājās tik neparastā Krievijas ainava, sādžas izskatījās tik nabadzīgas, apkārtne tik svešāda... Iebraucot dziļāk Krievijā, lielākajās stacijās mums izsniedza vai nu prosas biežputru, vai kāpostu viru, bija noteikts vagona “vecākais”, kurš tad ar spaini gāja saņemt šo ēdienu un tad vagonā to katram izdalīja. Šajās stacijās apgādājāmies arī ar dzeramo ūdeni, jo tik bieži vilciens nemaz neapstājās. Bet visbriesmīgāk bija ar savu nepieciešamo vajadzību nokārtošanu, dažkārt vilciens kaut arī apstājās, taču vagonus neatvēra un ārā nelaida. Tad vīrieši sīta pa vagona durvīm un šādi pieaicināja sargus, un prasīja, lai izlaiž “nokārtoties”. Šī tad bija vispazemojošākā aina! Cilvēki satupa rindīnā gar vagoniem uz sliedēm, vīrieši, sievietes, bērni, bet sargi ar šautenēm plecos, visus uzraudzīdami, staigāja garām. Prātā nāk viena tāda reize, kad mēs, meitenes, izlīdām pa vagona apakšu vilciena otrajā pusē, jo tur bija krūmu puduris – tīkama “pasēdēšanas” vietīņa, te vilciens pēkšņi sāka kustēties, izrādās, tas “vekselēja”, taču mēs izbījāmies, ka tas varētu aizbraukt bez mums, un skrējām un metāmies zem šiem kustošajiem vagoniem. Mūsu māmuļa otrajā pusē sauca, lai nelienam, bet mēs jau bijām izlīdušas un vagona ritenis nupat lēni aizslīdēja gar mūsu kājām, labi, ka šoreiz tās bija palikušas veselās!..

No mūsu vagona, paldies Dievam, neviens nenomira, arī nepiedzima, bet tāda ziņa pienāca, ka šādi notikumi bija vairākos vagonos... Pēc divu nedēļu nepārtrauktas braukšanas beidzot iebraucām Sibīrijas pilsētā Omskā. Kad atvēra vagonus, pie tiem nāca klāt krievu ubagi un lūdza kādas dāvanas, tad sapratām, kādā zemē esam nonākuši, ka te nevalda nekāda pārliecība.

Tad mūs visus sasēdināja mašīnās un aizveda uz 60 km attālo “Tavričeskij” rajona klubu, kur pārlaidām nakti. Nākamajā rītā klāt bija kolhozu priekšsēdētāji, staigāja un izlūkoja savai saimniecībai spēcīgākas ģimenes, kurās vairāk jaunu darbaspējīgu cilvēku. Jutāmies kā pārdodami vergi, kurus izvēlas uzpircēji. Pienāca arī mūsu kārta braukt uz nolemto kolhozu, tas atradās 20 km no rajona centra un nosaukts bija paša Staļina vārdā. Piebrauca divi augsti redeļu rati, kurus vilka pāris iejūgtu buļļu. Nekad nebijām redzējušas tādu buļļu pajūgus, salikām savu mantību ratos, iesēdinājām arī vecos cilvēkus un devāmies ceļā. Īsti cilvēku skaitu neatminos, bet bijām kādas 11 ģimenes, kuras atbrauca uz šo kolhozu. Bija aprīļa sākums, sniegi kusa, ceļi vietām bija

neizbrienami, vājie buļļi smagi vilka piekrautos vezumus, un mēs visi barā bridām tiem nopakaļ. Vērojām apkārtni, nelielos puduros auga tika mazi kroplīgi bērzi, bijām stepes rajonā, līdzenumā, kur ne kalnu, ne mežu.

Saulītei rietot, ienācām sādžā galīgi piekusuši un nobridušie. Apstājāties lielā laukumā, tur arī tikām vietējo apbrīnoti, kuri kuplā skaitā bija atnākuši paši savām acīm apskatīt, kas tie tādi atvestie ir.

Sādžas centrā abpus laukumam atradās vairākas lielas ēkas – barakas. Lielās ģimenes izvietoja divās barakās, bet mazās ģimenes vietējie paņēma savā pajumtē. Mājiņas – “hatas”, kā vietējie tās sauca, bija tik zemas, ka stāvēt varēja ar roku pataustīt jumtu, tās likās iegrimušas zemē. Kad iegājām iekšā, tad pirmo ieraudzījām virtuvi, tā bija neliela telpa, visa grīda bija izkaisīta ar salmiem un pie plīts kaktiņā stāvēja piesiets mazs, raibs teliņš. Istabā bija divas dzelzs gultas ar vairākiem augsti sakrautiem, uzbužinātiem spilveniem košās spilvendrānās un arī gultas pārsegtas ar košām katūna segām, no kuru apakšējām malām nokarājās platas tamborētas špices.

Spogulim apkārt izšūts divielis, mazos lodziņus greznoja marles aizkariņi. Pie sienas liels galds un “sunguks” drēbju novietošanai. Otrā stūrī liela krievu krāsns, un tieši tā kļuva par mūsu apmešanās vietu. Kad saimniece to kurināja, uz krāsns nebija iespējams gulēt, gulējām uz grīdas, uz klona, jo grīdu kā tādu nebija nevienā *hatā*. Pašas mājiņas bija krautas no velēnām, apsmērētas ar mālu-pelavu-zirgmēslu maisījumu, pēc tam ar citāda sastāva maisījumu nogludinātas līdzenas un nobalsinātas. Grīda – klons ik nedēļu tika nosmērēta ar māla-govsmēslu putriņu. Malkas vietā plīti un krāsni kurināja ar mēsliem. Tā kā bija pavasaris, zem saimnieces gultām bija novietotas perēt divas zosis. Kad gulējām uz grīdas, zosis mums knābāja matus, kad bija izperēti zoslēni, tie dzīvojās uz krāsns, dažreiz krita uz mūsu gulvietu. Vietējiem visiem bija daudz zosu, jo apkārt tecēja Irtiša ar daudzām pietekām. Ledus iešanas laikā bija dzirdama spalga ledus brakšķēšana, lielie ledus gabali grūdās un berzās cits gar citu un straume tos nesa prom. Pēc ledus iešanas pa Irtišu gāja lieli pasažieru kuģi un kravas baržas. Bet maija beigās un jūnija sākumā Irtiša plaši izlēja savus palu ūdeņus, kuri nāca no upes kalnainās augšteces. Tad pārplūda arī visas satekas un pļavas un bija viena liela jūra. Pēc ūdens aiziešanas pļavās atauga lekna zāle, te visi pļāva un žāvēja sienu lapiem. Bet palu ūdeņi sanesa arī visādus sprunguļus, malkas klucīšus, zarus, tad mēs staigājām un lasījām maisiņos šo kurināmo, jo mums nebija, ar ko uzvārīt ūdeni. Un vēl tur varenī auga vērmeles. Mēs staigājām gar pakrasti un lauzām vērmeļu stublājus, sējām nastās un pār muguru stiepām mājās. Mūsu pavards sastāvēja no diviem pagalmā saliktiem ķieģeļiem. Tā vārījām kartupeļus, kurus mums iedeva saimniece.

Visa apkārtnē, viss dzīvesveids, sadzīve – viss, viss bija mums svešs, nepazīstams, visā bijām neprašas un nemākuļi, te nu daudz ko nācās mācīties no vietējiem. Arī viņi dzīvoja trūcīgi, toreiz arī viņiem nebija maizes, galvenā pārtika bija kartupeļi un piens. Taču galvenais – mums nebija valodas! Atradāmies svešā zemē, svešos ļaudīs bez iztikas, bez pajumtes un bez valodas. Par visām grūtībām jau izstāstīt nevar, tās ir pašu pārdzīvotas izjūtas.

Sādžā ieradāmies skolēnu pavasara brīvdienu laikā. Kad nu skolā atsākās mācības, skolotāja apstaigāja arī visus latviešu bērnus, teica, ka jāiet skolā. Tā atkal uzsākām mācības, tikai tagad tās bija svešā mēlē un tādēļ par vienu klasi zemāk, nekā bijām mācījušies Latvijā. Pa vasaru diezgan labi iemācījāmies valodu un vēlāk pat izvirzījāmies labāko skolēnu skaitā, skolotāji uzteica mūs par glītajiem rokrakstiem un centību citu priekšmetu apgūšanā. Ziemas bija bargas, bet mums kājās bija gumijas “galošas”, klasēs sēdējām virsdrēbēs, neizģerbušies. Sala kājas un rokas, arī pārtikas nekādas līdzī nebija.

Pirmajā pavasarī latviešu sievietes bija nodarbinātas pie labības tīrīšanas (vētīšanas) “ambārī”, tā sauca labības novietni vai, kā mēs teiktu, klētī. Te darbs bija

zem jumta, jo nebija jau apģērba un apavu, lai strādātu zem klajas debess, bet, iestājoties siltākam laikam, sieviņas no rītiem gāja uz 5-6 km attālo “toku” un tur visu dienu ar rokām grieza labības tīrāmo pucmašīnu – “vejalku” un vakaros nepaēdušas, nogurušas, ar kurināmo vērmeļu nastām pār pleciem nāca atkal mājās. Kolhozs bija nabadzīgs, samaksa niecīga. Tolaik cilvēki kolhozos pelnīja “darbadienas”, katram vajadzēja nostrādāt darbā zināmu dienu skaitu. Par katru darbadienu nopelnīja kādus gramus kviešu graudu, bet nekad nemaksāja naudā. Arī mēs ar māsu vasarās gājām kolhoza darbos, lai piepelnītu kādu kilo graudu. Tādus graudus, kā mācēdami, samalām tādās roku dzirnaviņās, kas sastāvēja no divām apaļām akmens plāksnēm. Tā varēja tikai sašķelt graudus kā putrimus, milti nesanāca. Sautējām graudus čuguna katliņā un ēdām. Citreiz sautētus graudus sajaucām ar samaltiem un uz sausas čuguna pannas cepām “piškas”. Pēc 7. klases beigšanas mācīties vairs nebija iespējams.

Strādāju uz S-80 markas dīzeļtraktora par piekabinātāju un iemācījos to mašīnu vadīt, darbs bija netīrs, putekļos un eļļās. Bet rudenī saņēmu jaunu pirmpienīšu telišu grupu, kuras cita pēc citas atnesās. Sāku strādāt par slaucēju, grupā bija 14-17 govju. Slaucām ar rokām. Vasarās govīs ganījās tālu stepē vai Irtišas upes pļavās. Mūs pie govīm trīs reizes dienā veda ar mašīnu, gani jāja ar zirgiem. Naktīs lopus sadzina aplokos un apsargāja no vilkiem. Šos plēsoņas esmu vairākas reizes redzējusi un īsti tuvu. Ziemā, kad laukā mīnus 45-50 grādu, lopus turēja vieglās nojumēs, dzirdīja Irtišā izcirstajos garajos āliņģos. Iekams, gadiem ejot, tikām pie tradicionālajiem, bet tik nepieciešamajiem lielajiem krievu lakatiem, fufaikām un velteņiem, biju vairākkārt apsaldejusi kājas, rokas un vaigus.

Vasarā atceros smilšu puteņus, vētras, kad viss gaiss kļūst pelēki dūmakains, nesās veseli smilšu mākoņi, kad nav iespējams atvērt acis, lai skatīties. Atceros vairākas tādas reizes, kad izbraucām stepē slaukt govīs, gotiņas mūs sagaidīja ar smilšu sapūstām, asarojošām acīm un ar smiltīm pilnām nāsīm, žēl bija uz tām skatīties. Pie govīm nostrādāju četrus gadus. Ļoti grūti bija pirmie gadi, bijām nepaēduši un klāt nāca slimības. Visas trīs izslimojām “Sibīrijas malāriju”, tā paņēma visus spēkus. Kad sākām atveseļoties, nebija pat maizes gabaliņa, ar ko atgūt spēkus. Pa puskilogramam maizes izrakstījām kolhoza kantorī. Šī maize bija zaļa un rūgta, ar vērmeļu piegāršu, bet mums arī tādas maizes nebija. Vēl šodien nevaru tā vienkārši izmest maizi atkritumos, jo pārāk labi protu novērtēt tās cenu. Reiz tak tās tā pietrūka! Nez ko par to būtu atdevusi, ja kāds to būtu pasniedzis tad, kad mocīja izsalkums!

Slimošanas laikā mūs apmeklēja vietējais ārsts, vienīgās zāles, ko viņš deva, bija zaļas un dzeltenas hinīna rūgrūgtās ripiņas, no kurām kļuva slikta dūša, bet veselība neuzlabojās.

Sibīrija, zeme tik lekna, ka tā ar kūtsmēsliem nav jāmēslo, tajā vietā pie Irtišas aug arbūzi un melones ar patisoniem. Vēlākos gados tos pat saņēmām par darbadienām. Ziemas bargas, vasaras karstas. Mēsļus vasarās sagatavoja kurināšanai, tos kopā ar ūdeni samīcīja tādās briketēs, kuras saulē izkaltēja, ziemā ar tām kurinājām plīti un krāsni. Nav iespējams pierakstīt visas atmiņas par tiem laikiem. Māte vēlāk strādāja par cūkkopi. Katru mēnesi mūs pārbaudīja komendants, kurš brauca no rajona. Tad katram bija jāparakstās lielajā grāmatā. Šie komendanti mainījās, daži bija cilvēcīgi, viņi apjautājās, kā pret latviešiem izturas vietējie, kā esam iekārtojušies. Bet bija arī nedraudzīgi, dusmīgi komendanti kā Maslovs. Viņš bija necilvēcīgs, atgādināja, ka mēs te visi sapūšot, atpakaļceļa uz Latviju mums nemūžam nebūšot.

Pamazām pieradām, iedzīvojāmies un samierinājāmies ar savu likteni. Dokumentu arī nekādu nebija, un tos nemaz nevajadzēja. Labi vēl, ka nezaudējām savus vārdus, jo lēģeros pat vārdus atņēma un cilvēkus apzīmēja ar noteiktiem numuriem. Citi latvieši arī uzcēla sev velēnu mājeles, bet mūsu mātei piespiedu kārtā lika nopirkt vienu

istabu barakā. Bija kaut kas jāpārdod, neatceros. Tuvāk beigām tikām pie gotiņas un zemes gabaliņa, stādījām kartupeļus un dārzeņus. Kļuva vieglāk.

Kad 1957. gadā pienāca raksts, ka varam braukt mājās, neticējās. Nebija viegli sarūpēt naudu atpakaļceļam. Viss bija jāpārdod. Labi, ka atgriezoties paņēmām līdzī graudus. Mūs sagaidīja padrūma Latvija. Savā mājā atgriezties nevarējām. Apmetāmies pie paziņām Līnas un Zaņa Grosmaņiem, kuri savās jaunības dienās dzīvoja pie mūsu māmiņas. Bet 1962. gadā pārvācos uz dzīvi Jūrmalā. Strādāju Jaunķemeru dārzniecībā, Ķemeru un Slokas dārzniecībās. No 1973. gada ar vīru dzīvojam Kauguros. Vīrs izgāja šo pašu ceļu, atbrauca nedaudz vēlāk, un pēc viņa atgriešanās no izsūtījuma mēs apprecējāmies.

Strādājot Jaunķemeru dārzniecībā, satikos ar Elzu Jāvaldi, kura arī 15 gadus piedzīvoja visas bēdas un priekus Sibīrijas dzīlēs. Viņu, tāpat kā mūs, izveda 1941. gadā. Mēs sadraudzējāmies un līdz šim esam labas draudzenes. Labi, ka abas dzīvojam samērā netālu viena no otras, Kauguros.” Ritiņa 2018.g. ir mirusi, lai Dievs stāv viņai klāt!

Mūsu draudzes simtgadniece Elza ir no Ventspils apriņķa Ugāles. Tolaik apriņķa galva bija Orniņš. Elza piedzima 1918. gadā 26. jūlijā Didža un Jetes Zvinguļu ģimenē. Vēlāk pasaulē nāca vēl divas māsas, no kurām Līne mirusi 1936. gadā, bet Marta līdz šim dzīvo Ugālē. Dzīvoja kā visi. Kad pienāca laiks, Elza apprecējās ar Aleksandru Šinkovski. 1939. gadā piedzima dēls Valdis. Aleksandrs bija militārais pasniedzējs skolā un aizsargu rotas komandieris.

1941. gada aresta laikā dēls palika pie Elzas vecākiem. Abus vecākus izveda kopā, bet drīz vīru atdalīja un Elza palika viena. Par vīru ilgus gadus viņa neko nezina. Tikai daudz vēlāk ārsts profesors Šurpe palīdzēja uzzināt, ka Aleksandrs 1941. gada oktobrī mira ar “bada” slimību.

Un tā sākumā vienā no daudzajiem ešeloniem, tad ar kādu smago mašīnu, tad zirgu ratos Elza tika atvesta uz Krasnojarskas novada Berjozovskas rajona “Terentjeva” kolhozu. Bija jādara dažādi darbi. Sevišķi ilgi nācās no veciem salmiem siet lecekšiem un siltumnīcām domātas segas. Piedalījās vētīšanas darbos, tad gan centās iebāzt kabatā kādus graudus ēšanai. Ne apģērba, ne iztikas, ne valodas, ne radu – pilnīgā vientulībā starp cilvēkiem, kuri uzskatīja viņu par “fašistieni”. Tā viņiem bija mācīts, un vietējie izturējās piesardzīgi.

Pēc gada no novada vidienes latviešus izveda vēl tālāk aiz Polārā loka uz Igarku. Veselus piecus gadus Elzai bija jāzvejo ne tikai vasarā, bet arī ziemā. Nācās izslimot cingu. Paldies izsūtītajam ārstam Buruhanovam, kurš izārstēja. Viņš neļāva Elzai gulēt, lika visu laiku kustēties. Pa to laiku Elza pamazām apguva krievu valodu, bija apķērīga darījumo, un viņai uzlika par pienākumu tirgoties ar zivīm.

Un Igarkas kuģu būvētavas noliktavās Elza satika savu nākamo vīru Jāvaldi. Viņš bija ļoti ieredzēts, godīgs un čakls strādnieks, jauns “papildinājums” no 1949. gadā izsūtītajiem. Pats viņš bija no Dundagas. Kā bieži gadījās ar mūsu meitenēm, arī Elzai tolaik neatlaidīgi uzmācās ar neķītriem piedāvājumiem kāds Tuhtanovs. Reiz, kad tas “palaida rokas”, Elza no visa spēka pagrūda viņu uz karsto “čugunku”. Labi, ka vainīgais nekur nesūdzējās.

Tolaik no profesora Šurpes jau bija zināms par pirmā vīra nāvi. Bija jāmeklē aizstāvis, un drīz Elza apprecējās ar Edvardu Jāvaldi. 1951. gadā viņiem piedzima meitiņa Ilga. Deviņdesmit gadu vecajai Elzai tagad ir pagrūti secīgi ripināt atmiņas un atcerēties datumus un vārdus. To gan viņa atceras, ka pēc tam, kad Staļins “nosprāga”, dzīvot izsūtījumā kļuva vieglāk. Viņi jau bija aklimatizējušies, iemācījās krievu valodu, atrada labus draugus, ieguva vietējo krievu iedzīvotāju cieņu un viņiem jau bija sava pajumte ar šādu tādu iekārtu.

Un tomēr 1956. gadā viņi šķīrās no visa, kas Sibīrijā piederēja, atvadījās no draugiem un atgriezās Latvijā. Pa mātes prombūtnes laiku izsūtījumā dēls Valdis auga Latvijā pie vecāsmātes. Gāja skolā, patstāvīgi apguva mūzikas prasmes. Vēlāk viņš divas reizes bija precējies. Nomira 1977. gadā. Jaundubultu kapos blakus viņa kapavietai uzstādīta arī plāksnīte ar tēva Aleksandra Šinkovska vārdu.

Vecāku radi, daudzie vecie draugi un kaimiņi – visi priecājās par Elzas atgriešanos. Viņus sagaidīja draudzīgi. Sākumā ģimene padzīvoja Ugālē, kur vecaimātei bija tikai vienistabas dzīvoklis. Tad vīratēvs aicināja padzīvot Dundagā. Kad Kārlis Rozenfelds uzaicināja strādāt Jaunķemeru dārzniecībā, viņi piekrita. Vīrs saveda kārtībā viņiem turpat piešķirto vienistabas dzīvoklīti, un nu ģimenei bija savs stūrītis, savas mājas savā zemē.

Visu atlikušo darba mūžu līdz pensijai Elza nostrādāja dārzniecībās, tikai vēlāk īsu laiku viņa bija pavāre bērnu “Meža mājā”. Un piemetina: “Mēs ne gramu no bērniņiem nezagām, kā to dara citi.” Elza Jāvalde dzīvoja meitas ģimenē Kauguros. Vīrs nomira jau labu laiku iepriekš. Tāpat kā Ritiņa, kuru kā jau gados jaunāku viņa mīļi sauca par meitiņu, Elza bija Slokas evaņģēliski luteriskās baznīcas draudzē.

Viņu izsūtījumu vietas bija dažādas, bet bēda viena – vergošana Sibīrijā. Pēc atgriešanās sekoja kopīgs darbs vienā dārzniecībā, kur abas sadraudzējās. Nekas nevar tik cieši saliedēt cilvēkus kā kopīgi pārdzīvotas ciešanas. 2018. gada 26. jūlijā Elziņa nosvinēja savas ģimenes un daudzu draugu lokā savas dzīves 100 gadu jubileju. Dienu pirms tam Slokas luterāņu draudzes vārdā viņu apsveica mācītājs Aivars Gusevs. Ir ievietots stāsts par simtgadnieces mūžu 2019.g. Gada grāmatā. Un nesagaidot sava mūža 101 gadadienu Elziņa no mums aizgāja mūžībā 2019 gada maijā.

Interesants ir stāsts par kāda mūsu tautieša Pētera atgriešanos.

Nē, viņš nebija izsūtīts. Viņa vectēvs aizpagājušā gadsimta nogalē labprātīgi devies uz Tomskas apgabalu brīvās zemes meklējumos, tur 1918. gadā piedzima mazdēls Pēteris. Bet, kad latviešiem pēc 1921. gada bija ļauts atgriezties Latvijā, visa ģimene devās uz Kurzemi.

Liktenīgajā 1949. gada marta beigās Pēteris uzzināja, ka viņa laba paziņa Anna Lobe ar māti un diviem maziem bērniem ir izsūtīta uz Sibīriju, viņš no Maskavas saņēma atļauju labprātīgi doties pie viņas. Atradis ģimeni pie pašas Ķīnas robežas Amūras apgabalā pie Zejas un Amūras upju satekas. Tā paša gada beigās viņi Ivanovas ciemā sareģistrējās. Annai un bērniem bija liels atvieglojums, ka blakus tagad bija izpalīdzīga roka un drošs palīgs.

Protams, tur bija daudz bēdumāsu un bēdubrāļu no Latvijas: Margarita Siļķe, arī represētā vīra, Slokas mācītāja Siļķes, kas izsūtīts citviet, sieva ar sešus gadus veco dēlēnu Andri, viņas māsa Jursones jaunkundze, Pulkveža Kalniņa sieva ar meitu Edīti un dēlu Ralfu, Krauzes kundze ar meitu Veru, Mūrnieku kundze ar meitām, Galviņas kundze no Valmieras un citi. Viņi visi tika norīkoti smagajos lauku arteļa darbos, kā arī grūtākajos darbos celtniecībā, patērētāju biedrībā, iestādēs. Strādāja tur, kur viņus norīkoja. Pats Pēteris strādāja par šoferi. Dzīves apstākļi, no smagajiem darbiem pārnākušajiem nakšņot uz zirgu stalliem, bija neapskaužami. Vēlāk Blagoveščenskas pilsētā bija labāk, tur pagrabos bija sienas un jumts virs galvas. 1951. gadā Lubgānu ģimenē piedzima meitiņa. Kā sveicienu no Austrumzemes viņai Siļķes kundze deva vārdu Austrā. Jā, tā viņi par spīti visam cits citu uzrunāja: kungs, kundze vai jaunkundze.

Reti kurš no 1949. gadā represētajiem pēc atbrīvošanas palika tur uz dzīvi. Lubgānu ģimene atgriezās pilnā sastāvā. Neviens viņus te negaidīja. Kurzemes māja bija izpostīta, viņi apmetās Dubultos. Sešu kvadrātmetru platībā seši cilvēki. Pēteris, esot spēka gados, drīzumā Vaivaros uzcēla ģimenei māju. Tāds ir šis īsais stāsts par kādu vīru, kurš ne tikai pats devās tālumā, nezinot, ar ko tas var beigties, bet par spīti visam

devās glābt mazu ģimenīti, pievienojās tai grūto apstākļu pārvarēšanā un pārveda visus atpakaļ pie mātes Latvijas.

Mums apkārt dzīvo ļoti daudz no Austrumiem atgriezušos cietēju, kuri dažādos gadsimtos, dažādos veidos, brīvprātīgi vai esot izsūtījumā, atradušies svešumā, bet atrada mājupceļu. Vairumam ir sirmas galvas, viņiem ir ko stāstīt, ja tikai kāds no jaunatnes vēlētos to lasīt. Tur ir ko apbrīnot, ir, par ko lepoties, ir, kam mācīties. Tā ir mūsu mazās tautas Lielā vēsture.

„Dievs, svētī Latviju!”

Latvijas arhibīskapa Jāņa Vanaga vizīte pie latviešiem Lejas Bulānā un Krasnojarskā

„Rīga – Maskava

Lai nokļūtu Lejas Bulānā un Krasnojarskā, nākās braukt caur Maskavu, tādēļ pirmā stāšanās ir Latvijas vēstniecībā, kur notika Laumas Vlasovas, Latvijas vēstniecības atašeja, organizēta tikšanās ar vēstnieku Imantu Daudišu. Bija jauki savām acīm redzēt, ka vēstniecības sienas vairs nav melnas, tāpat kā nerādīja neviens televizors, jo bija aizdegusies viena no Latvijas nomelnojošākām pārraides antenām Ostankinā.

Pēc kopīgās lūgšanas kopā ar mācītāju Juri Simakinu Maskavas Sv. Pētera luterāņu draudzes baznīcīnā, kas atrodas vēstniecības teritorijā, bija dažas stundas laika pilsētas apskatīšanai, bet jau vakarpusē ceļš uz lidostu, un tālāk četru stundu lidojums. Rezultātā laika josla, kas šķir no Latvijas, ir sešas stundas.

Maskava – Abakāna

Abakāna ir centrs, kurā arhibīskapu Jāni Vanagu, mācītāju Jāni Bitānu un šīs vizītes nevainojamo izkārtotāju Laumu Vlasovu sagaidīja vietējās kultūras nodaļas priekšsēdētāja vietnieks un ļoti tradicionālā „Volga”, kuras šoferis līdz pat Lejas Bulānai nodrošināja daudz pārdzīvojumu. Sibīrijas braukšanas manierē.

Leja Bulāna

Latviešu ciems, kuru apmeklējuši daudzi no Latvijas – mācītāji, latviešu valodas skolotāji, filmētāji un interesenti. Ciemats, par kuru salīdzinoši daudz rakstīts, rādīts un stāstīts. Ciemats, kuram ir mazliet pat leģendārā pieskaņa. Ciemats, kurā dzīvo cilvēki, par kuru valodas tīrību un skaistumu var pabrīnīties. Ciemats, kurā sprediķus grib klausīties tikai latviski. Ciemats, kura iedzīvotājus latviešus pirmo reizi apmeklēja latviešu arhibīskaps. Vidējās paaudzes valodā gan dzirdams akcents un krieviskojumi, daži jaunākie latviski runā, daži vēl saprot, bet daži (*ieradušies ciemos pie radiem*) vairs ne runā, ne saprot.

Trīs ciema jaunietes svētīgi izmantoja virsgana vizītes laiku, jo bija sagatavojušās iesvētībai un dievkalpojumā tika iesvētītas. Kopš nesena laika ciemā sākuši apmesties un pirkt mājas visarioniešu sektas locekļi. Pašlaik tās ir četras ģimenes, no kurām daži bija atnākuši arī uz dievkalpojumu. Kāda sektas locekle pēc dievkalpojuma apliecināja, ka Kristus ir Visarions un vēstīja pēdējos jaunumus, ka tas nesen parādījies saviem sekotājiem zelta kronī.

Ciemā palikuši apmērām 120 cilvēki. Skola, kura nupat nosvinējusi 140 gadu jubileju, vienā klasē pulcina stipri mazāk par 10 skolniekiem. Diemžēl jāsamierinās ar domu, ka Bulāna kā latviešu ciems ar laiku izzīs. Taču pārļaicīga kalpošana ir kalpošana pie viņu dvēselēm. Bulānieši labprāt sagaida ciemiņus, un arī šajā reizē bija laba iespēja ciemoties un nakšņot bulāniešu ģimenēs. Ciemā ir viena liela iela, viena skola un mazs veikaliņš. Bijusī baznīca (tagad klubs) šīs vizītes laikā tika sagatavota dievkalpojumam. Arhibīskaps sanākušai draudzei solīja, ka ar šo vizīti tiek nozīmēts mācītājs, kuram uzticēta pastāvīgā garīgā atbildība par latviešu draudzi un kuram reizi gadā jāvizitē Lejas Bulānā. Pašlaik apstākļi kārtojušies tā, ka otro gadu pēc kārtas latviešu valodu un ticības mācību brauc pasniegt Sv. Gregora skolas studenti, kas noteikti būs labs atspaidis dievkalpojumu sagatavošanā.

Zinādams par LELB arhibīskapa vizīti ciemā, uz satikšanos bija ieradies rajona administrācijas vadītājs un vietnieks. Pie skaista meža ezera un neliela uzkodām paredzēta cienasta sirsnīgā iepazīšanās sarunā pagāja laiks. Šie paši ļaudis bija sagādājuši mazu pārsteigumu atceļā no Lejas Bulānas uz Krasnojarsku, kad agrā rītā pirms saullēkta liela lauka malā bija uzcepuši šašliku un sagatavojuši zivis.

Netradicionāla, oficiālu vietvaldes pārstāvju oficiālo viesu pavadīšana, taču ļoti oriģināla. Lejas Bulāna atstāja jauku iespaidu pat pēc īsas vizītes. Starp citu, kolhozs, kurā strādā bulānieši, saucas „Latvija”. Sibīrijas Latvija.

Lejas Bulāna – Krasnojarska

Līdz Krasnojarskai ir 500 km., kas Sibīrijas mērogos ir salīdzinoši mazs attālums. Sibīrijas meža „sauļepuķu sēklas” ir ciedru rieksti. Tos graužot, laiks ceļā paiet ātrāk. Ceļmalā blakus kafejnīcai būrī sēž lācis. Izsauc līdzjūtību. Mežā gan tie ir bīstami. Šīs vizītes stūrmane Lauma Vlasova ar tādu sastapusies pat aci pret aci. Netālu no Krasnojarskas HES prāmī jāšķērso Jeņiseja. Tik daudz nepārsteidz pati upe kā vareni krasti. Sibīrijas skati.

Krasnojarska

Paredzētā tikšanās ar Krasnojarskas novada gubernatoru Ļebeģa kungu viņa prombūtnes dēļ nenotika. Taču tikāmies ar Krasnojarskas latviešu biedrību, krievu luterāņu draudzi un poļu katoļu mūkiem, kuri kalpo vietējā katoļu draudzē, cīnās par sava dievnama atgūšanu un bija sagatavojuši labas vakariņas. Klātesot daudziem Krasnojarskas latviešiem, notika ekumēnisks dievkalpojums, kurā pulcējās klostera brāļi, krievu luterāņu mācītājs tēvs Daniīls kopā ar draudzes pārstāvjiem. Kā augstais viesis arhibīskaps tika lūgts teikt sprediķi un svētīt sanākušos dievlūdzējus. Arhibīskapa vizīti ieinteresēti uzņēma arī vietējie masu mēdiji, un preses konference tika pārraidīta TV ziņās jau tās pašas dienas vakarā.

Vietējie bija parūpējušies par vienu no lielākajiem pārdzīvojumiem Krasnojarskas apmeklējuma laikā – Krasnojarskas „Stabu” apmeklēšanu. Stabi ir daudzas milzīgas akmens klintis, kas paceļas pāri taigas koku galiem, ar ļoti savdabīgiem nosaukumiem, no kuriem zīmīgākais „Mitra” – bija klintij, kurā uzkāpa arhibīskaps. Luterāņu draudzes mācītājs, stāstot par savas draudzes jauniešu gleznaino nometni Sajānu kalnos, izteica virsganam ielūgumu šādā nometnē nākošgad piedalīties arī jauniešiem no Latvijas. Sibīrijas piedāvājums.

Krasnojarska – Maskava – Rīga jeb P.S.

Aeroflotes pakalpojumi Krievijā ir specifisks temats, tā pat kā daudzas citas utilitārās lietas, kuras ir interesantāk piedzīvot, nekā par tām dzirdēt. Izņemot to, ka arhibīskapa iecerēto Vinsenta van Goga darbu vietā izstādē Maskavā bija jāaplūko Pablo Pikaso, pārējais atpakaļceļā kārtojās labi. Neapšaubāmi, ka šāda vizīte bija nepieciešama un svarīga. Ja Sibīrijas latviešus ar Latviju nevieno vēlme atgriezties tēvijā, tad tomēr vieno mūsu valoda un ticība. To apstiprina fakts, ka latviešu valodas skolotājus tur arvien gaida un viņiem ir vēl kam latviešu valodu mācīt. To apstiprināja trīs jaunas meitenes, kuras savu ticību pirms iesvētīšanas apliecināja latviski, jo Lejas Bulānā līdz šim visi to ir apliecinājuši latviešu valodā. To apstiprināja tas fakts, ka sprediķi ļaudis gribēja dzirdēt latviski, un tur tas nozīmē ko vairāk nekā nacionāla nostalgija, jo klausījās arī tie, kas nesaprot. Un pat, ja par latviešiem Sibīrijā var teikt, ka tie izsīkst, tas nemaina faktu, ka esam viena tauta un ka šeit un tur ir viena ticība.

Īpašs likās rajona priekšsēdētāja novērtējums arhibīskapa vizītei pirms kāda tosta uzsaukšanas.

Viņš sacīja, cik labi, ka jūs, latvieši turaties kā viens vesels un neaizmirstat savējos šeit, Sibīrijā. Un vēl viņš sacīja, ka labāk, ka latvieši paši atbrauc un šurp nav viņi jāved.

Sibīrieša joks.”

Jānis Bitāns, tolaik Saldus Sv. Jāņa, Remtes draudzes mācītājs,
sv. Gregora Kristīgās kalpošanas skolas direktors.

Pēcvārds

Pie šī darba kopsummā esmu strādājusi ap 10 gadiem. Pirmie pieci gadi bija materiālu meklēšana Krasnojarskas un Minusinskas muzejos un arhīvos strādājot tur „izglītības misijā” pie Sibīrijā dzīvojošiem tautiešiem gan Lejas Bulānas ciemā, gan pašā Krasnojarskas Latviešu kultūras biedrībā. Nākošie gadi ritēja sistematizējot savākto bagātību pa tēmām, sarakstoties ar sibīriešiem un iestādēm, pārtulkojot visu no krievu valodas, konsultējoties ar vēsturniekiem un teologiem, un tikpat ilgi pēc tam meklējot līdzekļus ieceres īstenošanai. „Mecenātu” sirdis neatsaucās, maki neatvērās, jo viņiem tautiešu vēsture nelikās svarīga.

Pašas autores darbu ar 300 LVL atbalstīja Latvijas Kultūrkapitāla fonds. 1015 LVL ziedoja PBLA – pasaules brīvo latviešu apvienība un „Aldaris” ziedoja 500 LVL. Visi šie ziedojumi tika pārskaitīti izdevniecībai „Pētergailis”, kurā šie līdzekļi pazuda. Grāmata netika izdota. Izdevniecības interese izgaisa kopā ar naudu. Dievs visu redz.

Bet runa būs par to, kas mani mudināja ķerties pie šī darba. Tas sakāms vienā vārdā – **izbrīns**. Labprātīgi atsaucos aicinājumam doties pie tautiešiem uz Sibīriju, kur mani pārņēma izbrīns par to, ka viņi, izrādās, tur dzīvo no neatmināmiem seniem laikiem. Izbrīns par saglabāto luterticību. Izbrīns par ikdienā lietoto seno latviešu valodu. Izbrīns par daudzām „ziņģēm” un rotaļām, kuras Latvijā jau aizmirstas un par neaizmirstām Dievam veltītām dziesmām. Liels izbrīns bija par to, ka viņiem nav zināmi ne Latvijas republikas vēsture, ne Kārlis Ulmanis, ne brīvvalsts gadi, ne deportācijas vēsture, ne mūsu mākslinieku guvumi, pat ne Raimonds Pauls.

Toties viņiem ir pašu sava bagāta vēsture, par kuru, savukārt, maz ko zina Latvijā. Tas daudzveidīgais izbrīns uzstājīgi prasīja atbildes: kad un kādā veidā viņu senči ieradās tālajā Krasnojarskas novadā? Kā dzīvoja, kā sadzīvoja ar tādiem pašiem netālu esošajiem somiem, igauņiem? Un kādas attiecības bija ar attāliem ukraiņu un kazaku ciemiem? Kā vadīja saimniecību un izglītoja jaunatni? Kā cariskā valdība izturējās pret luterāņu ciemiem un, beidzot, kā komunistu valdība izrīkojās ar strādīgiem lauku ļaudīm un svešvalodīgiem latviešiem un citām tautībām?

Laikam Dievs ir lēmis tieši tolaik atrasties man Sibīrijā vajadzīgajā vietā un piemērotajā laikā, kad pieeja arhīvu dokumentiem vēl bija spēkā un atļauta pat interesentam no citas savienības republikas. Mūsdienās tas vairs nav iespējams. Man izdevās atrast atbildes uz visiem šiem jautājumiem. Viss ir dokumentāli apstiprināts, nekādus melus un nekādu fantāziju neatradīsiet. Daudz ar ko dalījās paši sibīrieši.

Šīs grāmatas iecere nebija izdot zinātnisko darbu, bet ilgi meklētā iespēja pastāstīt lasītājam to, ko pati uzzināju. Zinot, ka daudzi cilvēki tikpat būtu izbrīnīti ierodoties ciemā kā savā laikā brīnījos pati, bet reti kuram izdotos turp nokļūt, tamdēļ padalos ar lasītājiem ar maniem iespaidiem, un ar visu piecu gadu laikā uzzināto un piedzīvoto Krasnojarskas novadā – bijušajā Sibīrijas Jeņisejskas guberņā.

Veiksmīgu lasīšanu!

Metodiskās norādes materiāla izpētē
12. klašu skolēniem
vēstures stundās

*Sastādīja Jūrmalas 1. ģimnāzijas
vēstures skolotāja L. Skangale*

Pirmajā variantā šim darbam bija nosaukums “Pamātes klēpī”. Bet ar šo nosaukumu 2001. gadā ir izdota grāmata “Pamātes klēpī Sibīrijā”, kas veidota pēc šā paša materiāla. Diemžēl tajā, plašam lasītāju slānim domātajā grāmatā, paņemts ļoti maz no šiem dokumentiem un to nevar izmantot skolas stundās.

Pašreizējo variantu, kam vēlos dot virsrakstu “Iz Sibīrijas dzīlēm”, jau daudz agrāk novērtēja vēstures skolotāja L. Skangale un sagatavoja metodiskās norādes.

“Grāmata stāsta par latviešu kolonistu dzīvi Krasnojarskas novada Lejas Bulānas ciemā. Iepazīstoties ar šā ciemata iedzīvotāju dzīvi, varam uzzināt, kad un kāpēc latvieši nonāca Sibīrijā, kā veidojās viņu sadzīve un kultūra, atrodoties tālu no Dzimtenes. Par dažādiem vēstures laika posmiem un to ietekmi uz kolonistu dzīvi stāsta grāmatā esošie dokumenti, atmiņu stāstījumi, muzeju materiāli.

Grāmatā esošo materiālu varētu izmantot vidusskolā, mācoties Latvijas vēsturi. Katrai grāmatas nodaļai ir doti daži jautājumi vai uzdevumi, kam būtu jārosina rūpīgāk iepazīties ar attiecīgo materiālu, kā arī pašam pameklēt citus materiālus par latviešu dzīvi svešumā.

Izmantojot Vilhelma Haupta materiālus, atbildiet uz vairākiem jautājumiem.

1. Kādi bija nesaticības cēloņi starp Rižkovas kolonijas iedzīvotājiem?
2. Kāpēc daudzi cilvēki centās pārcelties no Rižkovas uz Minusinskas apriņķi Jeņisejas guberņā?
3. Ko cilvēki ieguva, pārceļoties uz Minusinsku?
4. Kā un kāpēc tika izveidota somu kolonija Augšsuetukā?
5. Kāda loma Augšsuetukas dzīvē bija mācītājam Buckem?
6. Kāda loma kolonistu dzīvē bija mācītājam Kosmanim?
7. Kāpēc luterāņi–latvieši gribēja izveidot atsevišķu koloniju?
8. Kādi fakti liecina par latviešu darba tikumu un prasmi?
9. Kā tika sadalīti izsūtītie luterāņi pēc dzīvesvietām?
10. Kādus darbus veica koloniju iedzīvotāji Minusinskas apriņķī?
11. Kādus secinājumus par Lejas Bulānas iedzīvotāju sastāvu, vecumu un dzimumu var izdarīt, pamatojoties uz Minusinskas arhīva dokumentiem?

* * *

Izmantojot Haupta darbu un Minusinskas arhīva dokumentus, iepazīstieties tuvāk ar kolonistu dzīvi:

1. grupa – Augšsuetukas kolonijā
2. grupa – Augšbulānā
3. grupa – Lejas Bulānā.

Savā ziņojumā iekļaujiet turpmāk minēto informāciju.

1. Kolonijas rašanās vieta, tās ģeogrāfiskais stāvoklis, platība, rašanās laiks
2. Kolonistu sastāvs (vecums, dzimums)
3. Kolonistu nodarbošanās veidi
4. Tikumī un netikumī
5. Kolonistu attiecības ar valsts iestādēm
6. Izglītība un kultūra
7. Ticības jautājumu risinājums
8. Iedzīvotāju pārmaiņas XIX gs. beigās
9. Ievērojamas personības un viņu loma kolonistu dzīvē
10. Citi interesanti fakti

* * *

- ✓ Kāda ir dokumentu autoru attieksme pret kolonistiem?
- ✓ Kādi iemesli pamudināja latviešus izceļot uz Sibīriju?
- ✓ Kādi procesi tautas dzīvē risinājās XIX gs. sākumā un vidū Latvijā un Krievijā?
- ✓ Kādi varēja būt izsūtīšanas iemesli?

* * *

Zināšanas par iedzīvotājiem Lejas Bulānā sniedz Jakovļeva grāmata “Minusinskas muzeja apraksts”

1. Izlasiet dokumentus un izdariat secinājumus, kādi bija Lejas Bulānas iedzīvotāji XIX gs. beigās?
2. Iepazīstieties ar muzejā esošo latviešu kolonistu apģērbu, mājokli un ēdienu aprakstu un atbildiet uz jautājumiem:
 - 1) kā, jūsuprāt, apģērbs, mājoklis un ēdiens raksturo cilvēkus?
 - 2) vai šī informācija ļauj uzskatīt par pamatotu Jakovļeva doto kolonistu raksturojumu?
3. Sastādiet tabulu un nosakiet, par kādām latviešu prasmēm un nodarbošanās veidiem liecina saimniecības piederumi, mājamatniecība un rokdarbi?

Nodarbošanās veids	Izmantotie darbarīki	Gala produktu nosaukums

* * *

Mācītāji

1. Kādu jautājumu risināšanu kolonistu dzīvē uzņēmās mācītāji T. Ratke un H. A. Zālītis?
2. Kā var raksturot mācītāju darbību XIX gs. beigās un XX gs. sākumā Lejas Bulānā?
3. Par kādām grūtībām mācītāja darbā liecina Buša sastādītā draudžu tabula?
4. Kādi fakti liecina par cara laikā valdošo attieksmi pret luterticību?
5. Kādus secinājumus var izdarīt, aplūkojot skaitļus tabulā, kas raksturo iedzīvotāju izglītības līmeni 1920.-1937. gadā Sibīrijā?

6. Izmantojot "Svešzemnieku ticību garīgo lietu statūtus", raksturojiet attieksmi pret luterānismu cariskajā Krievijā XIX gs. beigās.
7. Kādas pārmaiņas luterāņu draudzēs notika pēc padomju varas nodibināšanas Sibīrijā?
8. Kādas ir mūsdienu Sibīrijas luterāņu draudžu stāvokļa atšķirības? Kāpēc tās pastāv?

* * *

Sadzīvošana

- ✓ Izlasiet atmiņu stāstījumus un oficiālos valdības pārstāvju ziņojumus un nosakiet, kādas īpašības piemita latviešiem–kolonistiem.
- ✓ Ko interesantu par Lejas Bulānas iedzīvotāju dzīvi un sakariem ar apkārtējiem iedzīvotājiem var uzzināt pēc atmiņu stāstījumiem?
- ✓ Kāpēc grāmatas autore raksta: "XX gs. sākumā sev par nelaimi uz Lejas Bulānu ieradās 15 zemes tīkotāju ģimeņu"?

* * *

Izglītība

1. Miniet faktus no šajā nodaļā un no agrāk lasītajiem dokumentiem, kas apstiprina vai noliedz autores domu, ka "cara laikā visi ritentiņi griezās vienā, visiem saprotamā virzienā, bet nākamā "saimnieka" kreisā roka nezināja, ko dara labā"?
2. Kā Krasnojarskas novada izpildkomiteja novērtēja mazākumtautību skolu lietderību un darbību?
3. Kāda informācija šajos dokumentos ir par skolotāju kadriem novadā?

* * *

Atkulakošana

1. Kuras iedzīvotāju kategorijas tika pieskaitītas pie "cilvēkiem bez balsstiesībām"?
2. Kāpēc tieši 1929. gadā sākās īpaši nežēlīga attieksme pret turīgākajiem zemniekiem?
3. Iepazīstieties ar Lejas Bulānas ciema padomes 1929. gada. 30. jūlija protokolu un noskaidrojiet, kādi bija iemesli spaidu darbu noteikšanai.
4. Izveidojiet tabulu un noskaidrojiet, cik turīgi bija cilvēki, kurus pasludināja par "cilvēkiem bez balsstiesībām" un vēlāk iznīcināja!

Cilvēku skaits ģimenē	Zemes platība	Zirgu skaits	Govju sk.	Jaunlopu skaits	Aitu skaits	Cūku skaits	Tehnika	Ienākumi

5. Iepazīstieties ar zemnieku sapulču protokoliem Nr. 1 un Nr. 2, kā arī ar zemnieku sūdzībām, un paskaidrojiet:
 - a) kāda bija sapulču dalībnieku attieksme pret apspriežamajiem jautājumiem;
 - b) ar kādiem paņēmieniem tika īstenoti valsts pieņemtie lēmumi;
 - c) ko var uzzināt par ciema iedzīvotāju dzīvi un attiecībām no šiem dokumentiem?
6. Kāda bija lauksaimniecības arteļos strādājošo attieksme pret darbu 1933. gadā?

* * *

1937.-38. gada represijas

- ✓ Kurus iedzīvotāju slāņus visupirms skāra 1937.-1938. gada represijas?

- ✓ *Kādi pārkāpumi tika uzrādīti arestētajiem cilvēkiem?*
- ✓ *Kas kopējs represijām Sibīrijā 1937.-1938. gadā ar notikumiem Latvijā 1941. gada 14. jūnijā un 1949. gada 25.martā?*
- ✓ *Kādas bija atšķirības šo represiju norisē?*

* * *

Citu ciemu un cilvēku likteņi

- a. *Iepazīstieties ar iedzīvotāju sarakstiem, noskaidrojiet, kāds liktenis piemeklēja "Stroganovas" un Krēslavkas" ciemu iedzīvotājus.*
- b. *Kādas ziņas par izsūtītajiem latviešiem glabā Turuhanskas muzeja arhīvs?*
- c. *Kā Zemas Kalniņas dzīvesstāsts sasauca ar jau zināmiem faktiem par citu izsūtīto latviešu likteņiem?*
- d. *Ar ko Krasnojarskas latviešu dzīvesstāsti atšķiras no Lejas Bulānas latviešu dzīves?*

* * *

Otrais pasaules karš

1. *Kāpēc Lejas Bulānas iedzīvotājus 1944. gadā iesauca padomju armijā, lai viņi karotu Ķīnā pret japāņiem?*
2. *Kas kopīgs Blanku Viļa, Kadaku Jura un Melbāržu Aleksandra atmiņās par dzīvi Lejas Bulānā 1937.-1938. gadā un cilvēku likteņiem kara gados?*
3. *Kā klājās šiem cilvēkiem un viņu bērniem pēc kara?*

* * *

Augšāmcelšanās

1. *Kad un kā Sibīrijā un Krasnojarskas novadā sākās luterāņu atdzimšana?*
2. *Kā novadā 90. gados atjaunoja vācu tautas dzīves un ticības tradīcijas?*
3. *Kādu palīdzību saviem tautiešiem šai procesā sniedza Somijas draudžu locekļi?*
4. *Kā Somijas draudžu locekļi palīdzēja Sibīrijas luterāņiem atrisināt mācītāju sagatavošanas jautājumus?*
5. *Kā 90. gados Krasnojarskas draudzē notiek ticības atdzimšana?*
6. *Kādas ir jūsu domas un argumenti par Naumenko kundzes teikto, ka "visi Sibīrijas latvieši ir tādi paši klaidoņi kā tie krievi"?*
7. *Kādu palīdzību sniedz Latvija saviem tautiešiem tālajos Sibīrijas ciemos?*

Saīsinājumi:

<i>LELBA</i>	–	<i>Latvijas evaņģēliski luteriskā baznīca Amerikā</i>
<i>PBLA</i>	–	<i>Pasaules brīvo latviešu apvienība</i>
<i>ASV</i>	–	<i>Amerikas Savienotās Valstis</i>
<i>KN AAA</i>	–	<i>Krasnojarskas novada Administrācijas arhīvu aģentūra</i>
<i>MI MPA</i>	–	<i>Municipālā iestāde “Minusinskas pilsētas arhīvs”</i>
<i>f.</i>	–	<i>fonds</i>
<i>apr.</i>	–	<i>apraksts</i>
<i>l.</i>	–	<i>lieta</i>
<i>IeM</i>	–	<i>Iekšlietu ministrija</i>
<i>VDK</i>	–	<i>Valsts drošības komiteja</i>
<i>ASM</i>	-	<i>Augstākais soda mērs</i>
<i>LDN</i>	–	<i>Labošanas darba nometnes</i>
<i>VK(b)P</i>	–	<i>Vissavienības komunistiskā boļševiku partija</i>
<i>PSRS</i>	–	<i>Padomju sociālistisko republiku savienība</i>
<i>RIK</i>	–	<i>Rajona izpildu komiteja</i>
<i>VPPN</i>	–	<i>Valsts politiskās pārvaldes nodaļa (ОГПИ)</i>

Pateicības*Par morālo atbalstu un rekomendācijām**pateicos:*

*mācītājam Robertam Feldmanim (1910-2002),
vēsturniecei Dzintrai Vīksnai (192?-2007),
Lutera akadēmijas pasniedzējam mācītājam Guntim Kalme,
ISEC vēstures speciālistei Dacei Salenieci.*

*Par vērtīgiem padomiem, norādēm un papildinājumiem**pateicos:*

*vēsturniekam profesoram Heinriham Strodam (1925-2012.),
Vēsturniekam Aivaram Beika (1938-2002,) Vairai Strautnieci,
vēstures skolotājai Lelijai Skangalei,
Arnim Heidemanim,
Sibīrijas latvietei Zentai Nazarovai.
Rīgas “Memoriāla” priekšsēdētājai Rutai Ozoliņai,
Krasnojarskas valsts arhīvam,
Minusinskas muzejam,
Lejas Bulānas iedzīvotājiem*

*Par finansiālo atbalstu manuskripta tapšanas laikā**pateicos:*

*Latvijas Kultūrkapitāla fondam,
Amerikas tautietim ārstam Aivaram Slucim.*

*Par finansiālo atbalstu grāmatas izdošanā**pateicos:*

*PBLA (Pasaules brīvo latviešu apvienībai ”par 1400 Ls)”
Un „Aldarim.” (500 Ls), -
- ko, diemžēl, patvaļīgi izlietoja citām vajadzībām izdevniecība „Pētergailis”.*

Saturs

Ievads	1-5
Luterāņu iemitināšana Jeņisejas guberņā	6-33
Pazudušo dēlu “gani”	34-57
Sadzīvošana	58-64
Izglītība	65-74
Sibīrijas zemnieki. Kulaku likteņi	75-92
1937.-1938. gada politiskās represijas	93-114
Citu ciemu un cilvēku likteņi	115-122
Vācijas-Krievijas karš	123-129
Augšāmcelšanās	130-142
Kā latvieti sagaida Dzimtenē	146 – 155
Arhibīskapa Jāņa Vanaga Sibīrijas latviešu apmeklējums	156 – 157
Autores pēcvārds	158
Methodiskās norādes (kā atsevišķu pielikumu?).	159 – 162
Saīsinājumi	163